M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
post 27- m.

13 3.20
4-3-4

13 3.26

14 83. N. 16.

EXPOSITIO BEATI AMBROSII EPISCOPI SVPER APOCALYPSIN.

Nunc primùm in lucem edita.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUEL.

LVTETIAE,
Ex officina typographica Michaelis Vaſcoſani, uia Iacobæa ad inſigne Fontis.
M. D. LIIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Cautum eſt authoritate Henrici II, Galliarum Regis, ne quis alius præter Vaſcoſanum hãc Expoſitionẽ Beati Ambroſij Epiſcopi ſuper Apocalypſin, nuſquam antea impreſſam, ante Decenniũ in hoc Franciæ regno excudat, né ue alibi excuſam in Gallias uenalem adducat. Si quid aduerſus ea factum erit, librorum publicatione, arbitrariáque mulcta in Sanctione æſtimata uindicabitur. Lutetiæ Pariſiorum VI Cal. Ian. M. D. LIII.

Ex mandato Regis, Iacobo Memmio Libellorum ſupplicum in Regia magiſtro præſente.

Burdinus.

CVTHEBERTI TONSTALLI DVnelmenſis Epiſcopi Præfatio ad lectorem.

QVum monaſteria multa circuirē, & bibliothecas, quæ in nonnullis magna librorū copia refertæ celebres habebantur, excuterem, puluerulentos & uetuſtiſſimos quoſque libros euoluens, ſicubi forte deliteſcens antiquus aliquis author occurreret, caſu incidi in uetuſtum quendam librum, cui titulus præſcriptus erat huiuſmodi. Incipit expoſitio beati Ambroſij Epiſcopi ſuper Apocalypſin. Itaque tituli nouitate inuitatus diligēter inueſtigaui, ſi qua parte operis inuenire poſſem, cuiuſnam eccleſiæ Epiſcopus is Ambroſius fuerat, qui hoc opus edidit, ac in fine operis itidem integrè adſcriptum reperi: Explicit expoſitio beati Ambroſij Epiſcopi ſuper Apocalypſin: nimirum ut libri finis cum principio conſentiret. Deinde totum opus attente perlegens, multáque eruditione plenum deprehendens, magnopere ſum gauiſus talem reperiſſe theſaurum. Etenim hæc expoſitio nemini uel Græcorum uel Latinorum, quorum in Apocalypſin commentationes hactenus in lucem prodierūt, non modo non cedit, ſed longe ſuperare uidetur. Et quanquā Ambroſium Mediolanenſem tum ſtyli ſimilitudine, tum induſtria ſedula referat, qui dum germanum literæ ſenſum inſtanter eruere pergit, digredi non ſolet, ſed ſemper in id quod agit, incumbit, non tamen auſus ſum amplius quidquam in titulo operis apponere, quàm quod illic ſcriptum erat, ſed eruditi cuiuſque lectoris iudicio relinquendum exiſtimaui, donec alia exemplaria inueſtigata conſulerentur, & rem certius aperirent. Porrò illud animaduertendum eſt, locum quēdam apud hunc haberi, qui Gregorium Romanum Epiſcopum Ambroſio Mediolanenſi uno ſeculo integro poſteriorem, & uerbis & ſenſu pene referat. Veruntamen non ea re magnopere moueri quiſpiam debet, ne non Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi opus eſſe exiſtimetur. Cum Gregorius Ambroſij cōmentatios forte legens ſtuduerit ab illis, nec ſenſu nec uerbis

diſſentire, ut ſæpe ſolent poſteri per prata maiorum tranſeuntes floſculum aliquem inde carpere. Accedit ad hæc, quòd beati Ambroſij nomen adſcriptum eſt in operis titulo. Et quis alius in eccleſia Dei Ambroſius, beati nomẽ aſſecutus eſt unquam, niſi magnus ille Ambroſius Mediolani Epiſcopus? Quẽ Imperator Theodoſius ille ſenior ſupra uniuerſos orbis Epiſcopos ſic admiratus eſt, ut illum ſua ætate ſupra cæteros nomine Epiſcopi maximè dignum cenſuerit, ſicuti Eccleſiaſtica narrat hiſtoria. Quocirca ſumma cura quàm primum deſcribendũ opus curaui, non ſinens ut quidquam mutaretur eorũ, quæ in exemplo reperta ſunt, aut quidquam his adderetur: quo fiet ut eruditus quiſque lector ſuo iudició non fraudetur, & eccleſiæ catholicæ iudicium, ſibi ſaluum & integrum (ut par eſt) maneat. Tu uerò Chriſtiane lector, ſi quid ex huius operis lectione profeceris, iuua me quæſo tuis ad Deum precibus, qui non mediocrem curam adhibui, ne hoc opus longo ſitu pene antiquatum interiret, ſed ut ad profectum eccleſiæ Dei & legentium prodiret in lucem. Vale.

Anno à Chriſto incarnato 1546. hoc opus primum repertũ, apud me celatum eſt aliquandiu, ſi fortè alia exemplaria occurrere poſſent. Et quia diu multúmque quęſita, nõdum ſunt inuenta, non amplius ſupprimendum cẽſui, ſed in publicum proferendum ad legentium utilitatem impreſſori fideli dedi, Anno Domini 1554. Iterum uale.

INCIPIT EXPOSITIO BEATI Ambroſii Epiſcopi ſuper Apocalypſin.

BEATVM IOANNEM Apoſtolum & Euangeliſtam hunc librum Apocalypſin edidiſſe conſtat: quanuis extiterint aliqui qui nō ab eo ſed ab alio dixerint fuiſſe compoſitum. Sed eius fuiſſe ſequentia manifeſtant.

» Apocalypſis Ieſu Chriſti quam dedit illi Deus palā facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri cito.) *Cap. 1.*

B Apocalypſis, reuelatio uel manifeſtatio interpretatur. Quod reuelationis donum & pater filio dedit, ſecundum quod homo erat, & filius ſibimetipſi, diuinitas ſcilicet homini quem aſſumpſit.

» Palam facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri cito.) Cum hic liber non ſolum futura, ſed & præſentia, & præterita narret, cur hic ſola futura dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſeruis ſuis manifeſtare dixit? Quia uidelicet præſentia uiſu, præterita auditu facile cognoſcuntur: futura autem, non niſi aut per doctrinam diuinarum ſcripturarū, aut per reuelationem agnoſci queunt. » Et ſignificauit mittens per angelum ſuum » ſeruo ſuo Ioāni.) In hoc loco, talis mihi ſenſus eſſe uidetur.

C Dominus Ieſus angelum ſuum miſit, & per eūdem angelum » ſeruo ſuo Ioanni manifeſtauit, quæ oportet fieri cito. Qui » teſtimonium perhibuit uerbo Dei.) Hic locus aperte demonſtrat, non ab alio Ioanne, ſed ab illo qui Euangelium ſcripſit, hunc librum eſſe compoſitum. Qui & in cœna ſupra pectus Domini, in quo erant omnes theſauri ſapientiæ & ſcientię abſconditi, recubuit, de quo immenſum fontē ſapientiæ haurire meruit. Perhibuit ergo teſtimonium uerbo Dei, quādo dixit: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deū, & Deus erat uerbum. Sed & in hoc quod ſequitur, quæſtio » oritur. Et teſtimoniū Ieſu Chriſti in iis quæcunq; uidit.) *Ioan. 13.*

Quomodo ergo teſtimonium perhibuit Ieſu Chriſti in iis quæcunque uidit, cùm ipſe dicat in eodē Euangelio, Mul- *Ioan. 21.*

ta quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum D
ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Sed teſtimonium
perhibuit eorum quæcunque uidit, prædicãdo uidelicet gentibus omnia quæ à Chriſto didicerat, miracula quæ uiderat
narrando, ea tantummodo ſcribens, quę poſtea amplius pro-
» futura eſſe præuiderat. Beati qui legunt, & qui audiunt
» uerba prophetiæ huius, & ſeruant ea, quæ in ea ſcripta ſunt.)

Tres ſpecies beatitudinis poſuit, ſed duæ nihil ſunt, ſi tertia defuerit. Nam nihil prodeſt legere & audire mandata Dei, ſi non ſeruant ea quæ legunt uel audiunt. Multi namque ſunt qui mandata Dei aut audiunt aut legunt, ſed nihil eos iuuat, quia cùm corpore præſentes ſint, mente ſunt abſentes. Aut enim adquirendis rebus mens eorum dedita eſt, aut libidine exagitatur, aut proximum diiudicat, aut contra prælatum ſu- E perbit, aut fingit ſe potentem futurum, aut cæteris uaniſsimis rebus diſtenditur. Poteſt talibus conuenire quod ait Prophe-
Eſa. 6. ta: Aure audietis & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non perſpicietis. Nonnulli uero ſunt qui diuinas ſcripturas legunt & audiunt, id eſt mentem ad earum intelligẽtiam accõmodant, ſed ideo diuinas ſcripturas diſcunt, ut ſapientes & egregii apud homines habeantur, & in ſeculi proſperitatibus floreant, non ut uitam reprobã corrigant. Sed beati non ſunt, quia ſcripturam diuinam non pro amore Dei, ſed pro amore
Hier. 4. ſeculi didicerunt. De talibus dicit Propheta: Sapientes ſunt ut faciant mala, bene autem facere neſciunt. Et Dominus in
Mat. 13. Euangelio in parabola ſeminantis loquitur dicẽs: Quod au-
Luc. 8. tem in ſpinis cecidit, ij ſunt qui audierunt & à ſollicitudini- F bus & uoluptatibus uitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. Illi ergo ſoli beati ſunt, qui ideo mandata Dei ſtudent diſcere, ut impleant, id eſt in mente recondant: Ideo in mente recondunt, ut opere impleant: Ideo opere implent, ut
» æternam beatitudinẽ aſſequãtur. Tempus enim prope eſt.)

Tempus uidelicet iudicij. Nam ſi tempus ab aduentu Domini uſque ad finem mundi ante oculos ponas, longum inuenies, ſed in comparatione priorum temporum, breue eſt.
» Ioannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia. Gratia uobis &
» pax ab eo qui erat, & qui eſt, & qui uenturus eſt.) Per ſeptem eccleſias, una eccleſia catholica reſignatur, propter ſeptẽ uidelicet

A delicet dona ſpiritus ſancti, quibus illuſtrata in mundo refulget. Aſia elata interpretatur, quia inter elatos huius ſeculi Chriſtus multitudinem fidelium inuenit, ex quibus eccleſiā ſuam fabricauit. Et perpēde quia totus hic liber in ſeptenario numero cōſiſtit, ſicut ſunt ſeptem Eccleſiæ, ad quas hæc ſcripta diriguntur. Sūt ſeptem candelabra, ſeptem ſtellæ, ſeptem lampades, ſeptem cornua agni, ſeptem oculi, ſeptem ſigilla, ſeptem angeli tubis canentes, ſeptem tonitrua, ſeptem itidem angeli phialas habētes. Nam & draco qui diabolum, & beſtia quæ Antichriſtum deſignat, uterque ſeptem capita habuiſſe uiſus eſt. Similiter & beſtia ſuper quam mulier meretrix ſediſſe uiſa eſt. Et ſi diligēter aduertas, totus hic liber in ſeptem uiſiones diſtinctus eſt. Prima eſt, quæ ſeptem epiſtolas ad ſeptē *Diuiſio operis in 7 uiſiones.*
B Eccleſias deſtinatas continet, & cætera quæ ibi continentur. Secunda eſt, in qua ſedem in figura eccleſiæ in cælo poſitam uidit, & ſupra ſedem, Chriſtum ſedentem. In tertia, agnus librū & ſigilla eius aperuit. In quarta, ſeptem angeli ſunt uiſi tubis canentes. In quinta, ſeptem iterū angeli uiſi ſunt phialas habentes. In ſexta, reſurrectio deſcribitur. In ſeptima, gloria ſanctorum in figura ciuitatis Hieruſalem de cælo deſcendentis demonſtratur. „Gratia uobis & pax ab eo, qui erat, „& qui eſt, & qui uēturus eſt, & à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu eius ſunt, & ab Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis.) Hic, tota trinitas demonſtratur. Per eum namque qui erat & qui eſt, & qui uenturus eſt, pater deſignatur. Erat namque ante conſtitutionem mundi ſine ullo initio, eſt modo poſt
C conſtitutionem mundi, regens omnia quæ creauit & gubernans: uenturus eſt poſt finem mūdi cum filio & ſpiritu ſancto, ut regnet cum ſanctis in ſecula ſeculorum. Per ſeptē autē ſpiritus, ſpiritus ſanctus eo quòd ſit ſeptiformis intelligitur. Et ab Ieſu Chriſto qui eſt teſtis fidelis. Ille ueraciter teſtis fidelis eſt, qui neſcit mentiri. Qui quod electis ſuis miſericorditer repromiſit, ſine dubio implebit. Qui nec eum qui calicem aquæ frigidæ egenti dederit, à mercede uacuum derelinquit. *Mat. 10.* Cuius uerba ita fixa permanent, ut facilius ſit cælum & terrā, in nihilū redigi, quàm aliquid immutari ex omnibus quæ ſe factur um eſſe prædixit. „Primogenitus mortuorū, & prin„ceps regū terræ.) Quomodo Chriſtus primogenitus mor-

tuorum dicitur,cùm ipſe in fine temporũ ſit natus,aduentũq; D
eius innumerabilis multitudo hominum præceſſerit? Sed pri
mogenitus propriè mortuorum ponitur:ſicut primos in po-
pulo eos uocamus,qui non ætate ſed honore & dignitate cæ-
teros antecellunt.Mortui autem ipſi ſunt,de quibus Apoſto-
Coloſſ.3. lus loquitur dicens: Mortui eſtis & uita ueſtra abſcondita eſt
cum Chriſto in Deo.Primogenitus ergo mortuorum Chri-
ſtus eſt,quia ipſe eſt primus,& caput omnium electorũ ſuo-
rum.Princeps regum terræ.Rex,à regendo.dicitur. Per reges
ergo,Apoſtoli & cæteri ſancti deſignantur, qui ſemetipſos &
alios regere nouerũt.Per terram autem, Eccleſia deſignatur.
" Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris,in ſanguine
ſuo.) Ergo quia dilexit,lauit.Et quid iſta lauatio nobis cõ-
" tulit,ſequentia manifeſtant. Et fecit nos regnum & ſacer- E
" dotes,Deo & patri.) Regnum Dei,Eccleſia Dei dicitur.Re-
gnum ergo Dei ex hominibus Chriſtus fecit,quando eos ta-
les conſtituit,in quibus ipſe cum patre & ſpiritu ſancto inha-
bitare & regnare dignaretur. Nam qui deſignãtur per regnũ,
ipſi & per ſacerdotes.Sacerdotes ergo Dei electi dicuntur, eo
quòd membra ſint ſummi ſacerdotis.De quo Pſalmiſta loqui
Pſal.109. tur dicens:Tu es ſacerdos in ęternũ,ſecundum ordinem Mel-
chiſedec.Poſſunt & aliter electi Dei, ſacerdotes Dei dici, eo
quòd ſemetipſos cotidie per compunctionem cordis & ora-
tiones cæteraque bona opera offerãt Deo,ſicut dicit Pſalmi-
Pſal.50. ſta:Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Eſt & ſacrificium
Pſal.49. laudis quod cotidie offerre Deo ſancta eccleſia conſueuit, de
Zach.12. quo idem propheta loquitur dicens: Immola Deo ſacrificiũ F
" laudis.Et iterũ:Sacrificium laudis honorificabit me. Ecce
" uenit cum nubibus, & uidebit eũ omnis oculus, & qui eum
" pupugerunt.) Veniet ad iudicium Dominus cum nubibus,
ſicut dicit ipſe in Euãgelio: Et tunc uidebũt filiũ hominis ue-
nientem in nubibus cum poteſtate magna,& maieſtate. Sed
quomodo eum omnis oculus uidebit cum ſcriptura dicat,
Eſa.26. Tollatur impius ne uideat gloriam Dei? Videbũt eum impij
ad ſiniſtram in iudicio conſtituti, in ea forma qua in mundo
conſtitutus ab hominibus uideri potuit, ſed non in ea qua
Deus eſt.Iuſti autem in ea claritate eum uidebunt, quomodo
in cæleſtibus poſiti eum uident & uiſuri ſunt poſt finem mũdi
in per-

A petuum. Sed & ipſi qui eum pupugerũt, uelint nolint, uidere compellentur, impij uidelicet Iudæi qui eũ crucifixerunt, ut ſciant quem irriſerunt, ſicut ſcriptum eſt in Euãgelio: Vi- *Ioan.19.*
" debunt in quem transfixerunt. Et plangent ſe ſuper eum,
" omnes tribus terræ.) Per omnes tribus terræ, ſoli reprobi intelliguntur. Plangent autem ſe, cur præcepta Dei cõtempſerunt, cur propter breue gaudium perpetuam triſtitiã acquiſierunt. Aliter: Ecce uenit cum nubibus. Poſſunt per nubes, apoſtoli cæteríque prædicatores intelligi. Venit autem cum nubibus, quando nomen eius per ſanctos prędicatores uniuerſis gentibus innotuit. Et uidebit eum omnis oculus, quia omnes qui oculos habuerint, eum uidebunt cum illis uidelicet oculis, de quibus dicit ipſe diſcipulis: Beati oculi *Lucæ* 10.
B qui uident, quæ uos uidetis. Habebant impij Iudæi oculos,
" ſed eos oculos non habebãt, quibus Deus uidetur. Et qui
" eum pupugerunt.) Id eſt, qui eũ perſecuti ſunt, & membra *Perſecutores Chriſti.* eius, & poſtea ad fidẽ illius maxima ex parte conuerſi ſunt,
" ex quibus fuit apoſtolus Paulus. Et plãgent ſe ſuper eum
" omnes tribus terræ.) Per omnes tribus terræ, omnis multitudo gentiũ poteſt intelligi, quæ ad Chriſtum cõuerſa eſt, quæ quotidie in eccleſia Dei poſita plãgit peccata ſua, ut ueniam
" à Deo conſequi mereatur. Etiam amen.) Confirmatio
" ſermonis eſt. Ego ſum alpha & ω.) Quid ſit alpha & ω,
" ſequentia manifeſtãt: id eſt, Principium & finis.) ſicut ipſe dixit Iudæis, Ego ſum principium, qui & loquor uobis. Po- *Ioan.8.* teſt Saluator noſter principiũ ideo dici, eò quod ipſe ſit prin-
C cipium, id eſt creator generis humani, & auctor ſalutis. Finis autẽ poteſt dici, quia ipſe eſt finis legis, finis mortis, omníſq;
" præuaricationis. Qui eſt, & qui erat, & qui uenturus eſt o-
" mnipotens.) Eſt modò Dominus in mundo eccleſiã ſuam regens, erat ante cõſtitutionem mundi æternaliter cum patre permanens: uẽturus eſt ad iudicium, ut iudicet mũdum.
" Ego Ioannes frater ueſter, & ſocius in tribulatione, & re-
" gno, & patiẽtia in Ieſu.) Diſcipulos uocat fratres, quia uno Chriſti ſanguine redempti, & una matre, Eccleſia ſcilicet, generati erant. Socium ſe eorum in perſecutione etiam dicit, quia omnes eccleſias, Domiciani perſecutio turbauerat. Socium in regno, quia & ſe membrũ eccleſiæ, ſicut & ipſi erãt,

quos Deo acquiſierat,fatebatur.Socium ſe eorum etiam in D
patientia teſtatus eſt,quia & ipſi æquanimiter aduerſa tolerabant,ſicut & ipſe,qui pro amore Christi in Pathmos inſula relegatus tenebatur. „ Fui autem in ſpiritu in dominica „ die.) In ſpiritu ſe fuiſſe dicit:quia tāta myſteria quæ ſequūtur non carnalibus,ſed ſpiritualibus oculis,uideri poterant.
1.Cor.2. Animalis enim homo nō percipit ea,quæ ſunt ſpiritus Dei. Dominica autem dies,tempus euangelij deſignat. De quo
2.Cor.6. tempore,Apoſtolus loquitur dicens, Ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies ſalutis. In quo tempore, Prophetæ myſteria diuina gentibus eſſe pandenda prædixerunt. „ Et „ audiui poſt me uocem,tanquam tubæ dicētis.) Quaſi poſt nos eſt,quod ignoramus. Aliter: Vox Domini poſt nos eſt, quia nos quaſi ſerui fugitiui ſumus: Dominus autē poſt ter- E
gum noſtrum clamat, ut nos reuocet. Poſt ſe ergo Ioannes uocem audiuit,quia myſteria quę tunc ei reuelata ſunt,nōdum perfectè cognouerat. Quæ uox ſimilis tubæ, dicitur
Eſaiæ 58. fuiſſe.De hac tuba,propheta loquitur dicens,Clama ne ceſſes,quaſi tuba exalta uocē tuā,& annuntia populo meo ſcelera eorū,& domui Iacob peccata eorū. Tuba ad pugnandū milites prouocare ſolet. Similiter & nos ſermo Dei ad pugnādum contra diabolū atq; uincendū incitare non deſinit. „ Quod uides,ſcribe in libro,& mitte ſeptē eccleſiis,Epheſum „ & Smyrnam,Pergamum & Thyatiram,Sardis & Philadel„ phiam,& Laodicæam.) Per has ſeptē eccleſias, una eccleſia catholica, ſicut interpretatio nominum docet, deſignatur. Epheſus nanque uolūtas,ſiue conſiliū interpretatur. Smyr- F
na,canticū eorum:Pergamus, diuiſio cornu : Thyatira,illuminata:Sardis,principium pulchritudinis:Philadelphia,ſaluans hæreditatem Dei:Laodicæa,tribus amabilis Domini. Epheſus igitur quæ primò ponitur, initium conuerſionis uniuſcuiuſque demonſtrat.Interpretatur nanque uoluntas, ſiue conſilium.Quod enim melius conſilium quàm uolūtas bona, quæ homini ſuadet abrenūciare diabolo & ſequi Chriſtū,relinquere uitia, & apprehendere uirtutes. Et quia qui ad Deum conuerti uolunt,neceſſe eſt ut Domini miſericordiā implorēt,ut perficere poſſint quod deſiderāt, Smyrna huic ſupponitur,quæ cāticum eorum interpretatur. Ille

enim

A enim bene cantat, qui miſericordiã conditoris ſui corde cõtrito & humiliato ſpiritu deprecatur: de quo cantu, Apoſtolus loquitur dicens. Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino. Et quia qui à Deo exaudiri uult, neceſſe eſt ut uitia derelinquat, & ad bona opera agenda, in quantũ uirtus ſuppetit, ſemetipſum conuertat, Pergamus in ordine ſequitur, quæ diuiſio cornu interpretatur. Duo cornua in hoc loco, malum & bonũ ſignificant. Cornua diuidimus, quando inter bonũ & malũ diſcernẽtes, malum à bonis repellimus. & bonũ amplectimur. Et quia quandiu in peccatis iacemus, in tenebris ſumus: cùm autẽ mala à nobis reiicimus, & bona operari incipimus, quaſi à tenebris ad lucẽ progredimur, nõ inconuenienter poſt Pergamũ Thyatira ſequitur, quæ illuminata interpretatur. Et quia ex operatione mãdatorũ Dei pulchritudo animæ accreſcit, & quanto quis plus in operatione mandatorũ Dei creſcit, tanto ampliorẽ pulchritudinẽ animæ ſuę confert, non incongruè poſt Thyatirã, Sardis ſequitur, quæ principiũ pulchritudinis interpretatur. Principium pulchritudinis ideo dicitur, quia ſanctorũ pulchritudo in hac uita inchoatur, & in ęterna beatitudine perficitur. Sequitur Philadelphia, quæ ſaluãs hæreditatem Dei dicitur. Quid eſt autẽ hæreditas Dei, niſi omnis multitudo electorum, ſicut dicit Dominus ad Prophetam, Hæreditas autem mea Iſrael? Et in quo ſalus electorũ cõſiſtit, niſi in operatione mandatorum Dei? Nam ille qui uenit quærere & ſaluare quod perierat, illis ſalutẽ animarũ largitur, qui mãdata eius

Epheſ. 5. *Eſaiæ* 19. *Lucæ* 19.

B (marginal letter at "minata interpretatur")

C ſinguli ſecũdũ propriã uirtutẽ cuſtodiũt. Laodicæa ſeptima ponitur, quia tribus amabilis Domino interpretatur. Tribus autẽ amabilis Domino, eſt omnis multitudo electorũ, quæ eſt Eccleſia, quæ per abrenunciationẽ uitiorũ, & per uirtutũ operationẽ ad hoc peruenit, ut tribus amabilis Domino uocetur. „Et conuerſus ſum, ut uiderẽ uocem eius qui loquebatur mecũ.) Cur tam diu aduerſus ſtetit? cur nõ ad primũ ictum ſermonis, aures eius percutientis, ad eũ conuerſus eſt, qui à tergo loquebatur? Sed ſciendũ quòd exemplũ dedit nobis. Nam ad eũ qui ſecũ loquebatur, non prius conuerſus eſt quàm nomina eccleſiarũ, ad quas ſcribere præcipiebatur audiret. Et ſuperius breuiter diximus per interpretationes no

minū ſeptem eccleſiarū, uiam demonſtrari, quæ ducit ad ui- D
tam. Quiſquis igitur per hanc uiā ire ad Deū deſiderat, aut
legendo, aut ab aliis audiēdo, qualiter per hanc uiam gradi
debeat, inueſtigare debet: quia ſtultus uiator eſt, qui ad locū
optatū ire deſiderat, & uiā neſcit, ſi nō prius diſcere ſtuduerit,
quæ ſit longitudo uiæ, quæ aſperitas, qui anfractus, quæ
pericula, ut cū iter ſcandere cœperit, pericula præcognita facilius
trāſeat. Multos enim uidimus ſeculū reliquiſſe, ut per
contēplationis uiam uitā æternā acquirerēt, ſed quia neſcierunt
aſperitatē uiæ, ſubitò cecidiſſe. Sed poteſt fieri, ut cōtra
hæc, teſtimoniū uobis de diuina ſcriptura aliquis obiiciat,
Eccleſ.5. quæ dicit, Ne tardes cōuerti ad Deū. Ad hæc ego reſpōdeo,
quia iam ad Deū cōuertor, cùm uiā quæ ad eum ducit, inueſtigare
non deſino. Et quid eſt quod dicit, Et conuerſus ſum E
ut uiderē uocē cùm uox nō oculis, ſed auribus percipiatur?
Sed ſciēdū quòd Ioānes in ſpiritu poſitus, ſpiritualibus oculis
ea quæ ſequuntur, uidere promeruit. Neque opus erat ibi
uoces uerborū perſtrepere, ubi intus erat Deus qui docebat.
Aliter: Ille cōpetenter uerba Dei audit, qui quod audierit, oculis
mētis intueri nō deſinit, nec ea opere impleat. Et cōuerſus,
uidi ſeptē candelabra aurea, & in medio ſeptē candelabrorū
aureorum ſimilē filio hominis.) Septem cādelabra
aurea ſeptē eccleſias deſignant, ſicut ipſe expoſuit: Et ſeptem
eccleſiæ unā eccleſiam catholicā figurant. Quæ candelabra
aurea dicūtur, ſiue propter perſecutiones quas ſancti in ſeculo
perferunt, ſiue propter ſapientiam qua illuminantur. In
quorū medio Chriſtus ſtare uiſus eſt, ſicut ipſe dicit in Euāgelio, F
Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus, uſq; ad cōſummationē
ſeculi. Sequitur: Veſtitū podere, & præcinctū
ad māmillas, zona aurea: caput eius & capilli erant candidi
tanquā lana alba, & tanquā nix, & oculi eius tanquā flāma
ignis, & pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardēti.
Et uox eius ſicut uox aquarū multarū. Et habebat in dextera
ſua ſeptē ſtellas: & de ore eius gladius utraq; parte exibat
& facies eius ſicut Sol lucet in uirtute ſua.) Si ſeptē cādelabra
& ſeptē ſtellas pro duobus ornamentis accipere uolueris,
decē ornamenta inuenies, ex quibus Domini corpus
decoratū fuiſſe uiſum eſt. Sed quid duo ornamenta, id eſt, ſeptem

A ptem candelabra, & ſeptē ſtellæ ſignificarent, ipſe per ſemetipſum expoſuit. Quid autē octo quæ reſtant ſignificent, perſcrutandū nobis eſt. Sanctā nāq; ciuitatē Dei, quæ ex omnibus electis conſtat, quæ ab initio uſq; ad finē tēdit, ſi diligēter perſpicias, in ſeptem partes diuiſam inuenies. Prima igitur pars eius, ſunt electi, qui ab initio uſq; ad diluuiū fuerūt. Secūda, patriarchæ & cæteri iuſti, uſq; ad legem datā. Tertia, hi qui ſub lege fuerunt. Quarta, Prophetæ. Quinta, Apoſtoli, & qui ex Iudęis crediderūt. Sexta uerò pars, eſt gentiū multitudo quæ ad fidem uenit. Septima electi, qui in fine mundi naſcituri ſunt & contra Antichriſtum pugnaturi. Per has igitur ſeptē partes quod Dominus dederit, dicendo redeamus. De octauo, in ſequētibus dicemus. Poderis igitur quæ eſt talaris

B tunica, iuſtos qui ante diluuiū fuerunt, deſignat. Quæ cuius coloris fuerit, non dicitur, eò quòd nullam aliam legē, niſi naturalē, habuerint. Naturalis autē lex eſt, creatorē ſuū diligere, & quod ſibi quis nō uult fieri, alteri nō facere. Hāc legem nullus qui ratione ſuffultus eſt, ignorare permittitur. Per zonam autē, patriarchæ, & cęteri iuſti qui ante legē fuerunt, deſignantur. Quæ aurea fuiſſe dicitur, quia multis tribulationibus, ſicut aurū in fornace probati eſſe noſcuntur. Sicut Abrahā qui de igne Chaldęorum erutus eſt, ſicut Lot quem Sodomitæ afflixerūt, ſicut Iſaac qui cæcitatē pertulit, ſicut Iacob qui perſecutione fratris atq; ſoceri eſt afflictus, ſicut Ioſeph qui captiuitatē & carcerē ſuſtinuit, ſicut Iob qui amiſſionem rerū, dirámq; paſſionem pertulit. Eodem modo

C & de cæteris quos ſcriptura cōmemorat, debemus intelligere. Quæ zona māmillas conſtrinxiſſe legitur. Per māmillas nanque duo pręcepta charitatis deſignātur, per quæ ſanctos patres deo placuiſſe certū eſt. Caput uerò eius & capilli erāt candidi tanquā lana alba, & tanquā nix. Per caput lex, per capillos uerò qui ex capite naſcuntur, multitudines eorū deſignantur, qui per legem ſalui facti ſunt. Qui capilli tanquam lana alba, & tanquā nix eſſe dicuntur, quia uidelicet ille populus à tenebris uitiorum, per legē eſt emundatus: oculi autem eius, erant uelut flāma ignis. Oculi, cuncta quæ circa ſe ſunt, longe latéque perſpiciunt. Per oculos igitur prophetæ deſignantur, qui ea quæ uentura erant, longe ante præuide-

re meruerunt. Qui ſicut flãma ignis eſſe dicũtur, quia ſpiritu D
„ ſancto illuminati myſteria cæleſtia cõtẽplati ſunt. Et pe
„ des eius, ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardẽti.) Per pe-
des, Apoſtoli deſignantur, & cæteri qui ex Iudæis credide-
Eſaiæ 52. runt. De iſtis pedibus, Propheta loquitur dicẽs, Quàm pul-
chri ſuper montes pedes euãgelizantis pacẽ, annunciãtis bo
num, prædicantis ſalutẽ, dicentis Sion, regnabit Deus tuus:
Qui ſimiles aurichalco dicũtur. Aes nãq; in fornace quibuſ-
dam medicaminibus admixtis tandiu conflatur, uſque dum
colorẽ auri accipiat, & dicitur aurichalcũ. Per æs igitur quod
ſonorũ eſt, & quod in nigredinẽ citò uertitur, Iudæi deſignã-
tur, qui legẽ quidẽ ſecũdum literam ſonare uidebantur, ſed
uelamine nigredinis mente obtecti, ſpiritualẽ intelligentiã,
quæ in ea latebat, intelligere nequiuerũt. Aes igitur in auri- E
chalcũ eſt cõuerſum, quãdo ex Iudæis Apoſtoli ſunt electi.
Per fornacẽ autem, ſiue mundus, in quo aliquantũ Chriſtus
cõuerſatus eſt, ſiue tribulationes quas ſuſtinuit, poſſunt deſi
gnari. In hac ergo fornace per doctrinã euãgelij ſplendorem
„ auri accipere meruerunt. Et uox eius, ſicut uox aquarum
„ multarũ.) Per uocẽ aquarũ multarũ, multitudo gentiũ, quæ
„ ad fidẽ Chriſti cucurrit, deſignatur. Et habebat in dextera
„ ſtellas ſeptẽ.) Quid hoc ſignificet, ipſe in ſequentibus expo-
„ nit. Et de ore eius, gladius ex utraq; parte exibat.) Per gla
dium, electi qui in fine mũdi naſcituri ſunt, atq; cõtra Anti-
chriſtũ pugnaturi, deſignantur. Et quia maxima multitudo
Antichri- gentiũ culturã Chriſti derelinquẽs, Antichriſtũ hominẽ im-
ſtus. piiſſimũ pro Deo adorabũt, nõ incõgrue illi qui ad errores F
eorũ concidendos progreſſuri ſunt, per gladiũ deſignantur.
Qui duo acumina habere uiſus eſt, quia ipſi doctores, duo-
rum teſtamentorũ doctrinis eruditi, facilè hoſtes deuincẽt.
Nam quod de ore Domini, ipſe gladius procedere uiſus eſt,
Matt.10. illud ſignificat quod ipſe dixit in Euangelio: Non enim uos
eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri, qui loquitur in
uobis. In iis ergo ſeptẽ ornamentis omnis electorũ eccleſia,
quæ à nobis in ſeptẽ partes diuiditur cõprehenditur. Sine iis
ergo ſeptem partibus, nõ mihi uidetur hunc librum, quen-
quam ordinate poſſe intelligere. De octaua autẽ quæ reſtat,
„ aliquid dicendũ eſt. Et facies eius, ſicut Sol lucet in uirtute
ſua.)

A ſua.) Per faciem, eccleſia ſicut poſt reſurrectionē futura eſt, deſignatur. Et ideo per faciē eccleſia, quæ tunc Deū ſicut dicit Apoſtolus, facie ad faciē uidebit, deſignatur. Quæ ſicut *1.Cor.13.* Sol lucere uiſa eſt, quia ſicut dicit Dominus, Tūc iuſti fulgebunt ſicut Sol, in regno patris ſui. Inueniuntur in ſcripturis *Matth.13.* quædā his ſeptem partibus cōuenientia, ut eſt illud quod in Ioſue legitur, ubi præcepit Dominus, ut circuiret arca Dei *Ioſue 6.* ciuitatem Iericho per ſeptē dies ſemel in die, ſacerdotibus eā portātibus, tubíſque canentibus, ac populis ſequentibus. Iericho nāque, omne corpus reproborū quod eſt ciuitas diaboli ſignificat: per filios uerò Iſrael, electi deſignātur: per ſacerdotes, prædicatores: per tubas, doctrina prędicationis: per populum uerò qui eos ſequebatur, omnes iuſti deſignantur, *Reprobi ciuitas diaboli.*
B qui eorū doctrinam ſequebantur, & actus imitabantur: per arcam autē quam ferebant, Chriſtus intelligitur, qui in ſanctis cordibus eorū habitans portabatur. De prædicatoribus autem qui poſt Chriſti aduentū fuerūt, nulli dubium, quod Chriſtum non ſolùm lingua prædicādo, uerum etiam corde diligendo portauerint. Illi autem qui aduentū eius præceſſerunt, quomodo illū portauerunt? Portauerunt utique & illi: Nam aliqui eorū eum uerbis prædixerunt, aliqui factis præſignauerunt. Quęrendum uerò nobis eſt quid circuitus iſte, qui per ſeptem dies factus eſt, deſignet. Locū nanque quem circuimus, ingreſſum eius deuitamus. Nam cum per uiam pergimus, ſi foueam aut limum profundū, aut aliquod periculum inuenimus, circūeundo ſi poſſumus, ingreſſum eius
C deuitamus, ut periculum euadamus. Iericho nāque circuimus, ſi iter uitæ præſentis, ſecundū uoluntatem Dei perficimus. Nam quāuis cùm reprobis habitemus, Iericho circuimus, ſi ab eorū prauitatibus abſtinemus. De hac circuitione dicit Pſalmiſta, Circuiui & immolaui in tabernaculo eius, hoſtiam iubilationis. Circuiuit nāq; & poſtea immolauit: quia *Pſal.26.* facta reproborum priùs ſpreuit, ut hoſtia iubilationis eius, acceptabilis Deo fieret. Multi enim ſunt qui aſſiduè laudāt Deū, ſed quia uitia à ſe repellere nolunt, eorū laudationis hoſtia, non eſt acceptabilis Deo. Prima igitur circuitio ad eos iuſtos, qui ante diluuium fuerunt pertinet, qui & filij Dei dicti ſunt. Ciuitatem igitur Iericho tandiu circuierūt, quādiu

à ſocietate reproborum ſe ſequeſtrauerunt. Poſtquã igitur D arca Dei, & populi Iericho ciuitatẽ circũierunt, ad caſtra redierunt: quia unuſquiſque iuſtus circuitionis ſuæ tempore expleto, poſt mortem ad ſocietatem electorum, quæ ſunt caſtra ſanctorum ducatur. Secundæ diei circuitus ad eos qui poſt diluuiũ uſque ad Moyſen fuerunt pertinet. Qui & ipſi ciuitatẽ Iericho circũierũt, quia ab iniquitatibus repro-
Gene. 24. borũ ſe ſeparauerũt. Nã & Abrahã quãuis inter Amorrhæos habitaret, non ſolùm uitia, ſed etiam corporum ſocietatẽ in tantũ horruit, ut filio ſuo ex filiabus eorum nollet accipere uxorem. Et de Lot, qui apud Sodomitas habitabat, loquitur
2.Pet.2. beatus Petrus, quia auditu & uiſu iuſtus erat habitans apud eos, qui de die in diẽ animã iuſtam iniquis operibus cruciabant. Eodẽ modo de cæteris intelligendum. Tertius uerò E circuitus ad eos qui ſub lege fuerũt, pertinet: qui quãta ſolicitudine à ſocietate iniquorũ ſe ſecernere deberẽt, ipſa lex manifeſtat. Prophetæ uerò ad quos quartus circuitus pertinet, in tantũ peccata principũ hominũq; impiorũ ſpreuerũt atq; reprehenderũt, ut pro hoc quidã eorũ lapidati, quidã interfecti, quidam uerò in occiſione gladij mortui ſint. Apoſtoli uerò & hi qui ex Iudæis crediderũt, ad quos quintus circuitus pertinet, quãto ſtudio ſe ab infideliũ Iudæorũ cõſilio atq; operibus ſegregauerint, Lucas in actibus Apoſtolorũ narrat.

Gẽtes uerò, ad quos ſextus circuitus pertinet, quãto ardore ſe à ſocietate impiorũ diſiunxerint, martyres requiſiti dicãt. Septimus uerò circuitus ad eos qui tẽporibus Antichriſti futuri ſunt, pertinet: ſed & illi quomodo Antichriſti miniſtro- F rũq; eius deſutabũt perfidiam, hic liber manifeſtat. Septimo ergo die circũeuntibus ſacerdotibus cum arca Iericho, atq; uociferantibus muri Iericho ceciderunt, omníſque populus cum rege ſuo interfectus eſt, quia prædicantibus in fine mũdi prædicatoribus ueritatis, finẽmq; mũdi annũciantibus, ſubitò finis mũdi adueniet, omníſq; ciuitas diaboli deſtruetur, atq; cũ ipſo capite ſuo diabolo perpetua morte damnabitur.
Iudic.16. Legimus ẽtiã in libro Iudicũ, Samſonẽ fortiſſimũ habuiſſe ſeptẽ crines. Sãſon, Chriſtũ ſignificat: per capillos uerò, omnes electi deſignãtur. Et ſicut capilli adhęrẽt capiti, ita & omnes iuſti adhærẽt Chriſto, qui caput eſt omniũ electorũ ſuorum.

A rum. Et ſicut capilli Samſonis in ſeptem partes diuiſi ſunt, ita & omnis electorũ numerus in ſeptem partes pro temporum qualitatibus diuidi poteſt, ſicut ſuperius demõſtrauimus. Sed & hoc quod in Salomone ſcriptum eſt, Sapientia ędificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, poteſt huic noſtro intellectui conuenire. Sapientia nãque ædificauit ſibi domũ quando dominus noſter Ieſus Chriſtus ab initio mundi uſque ad finem eius, ex numeroſitate electorũ eccleſiam ſibi cõſtruxit & conſtituit. Excidit columnas ſeptem, quando iis ſeptem tẽporibus prędicatores, qui ſingulis temporibus cõuenirent, in eccleſia ſua ſtatuit, qui & monitis ſalutaribus & bonorum operum exemplis eam ſuſtentarent. Poſſumus quod idem Salomon in alio loco ponit dicens, Da partes ſeptem, necnon & *Prouerb. 9* *Eccle. 11.*

B octo, huic noſtrę expoſitionis operi coaptare. Primum igitur quęrendum nobis eſt quid ſit unde partes facere præcipimur. Eſt nanque quoddam bonum, & ipſum eſt ſummum bonum: charitas uidelicet, quæ niſi partiatur, perfectum bonum non erit. Partitur enim in dilectione Dei, & dilectione proximi. Quæ cùm una ſit, habet tamen duo brachia quæ circunquaq; extendens, & Deum hõminibus, & homines Deo coniungit. Sunt & duæ uitæ, una quæ actiua, altera quæ contemplatiua nuncupatur. Dilectio proximi ad actiuam, dilectio autẽ Dei, proprie ad contemplatiuam pertinet. Poſſumus igitur per ſeptem, omnem electorum multitudinem, per octo uerò, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum intelligere, eò quòd octaua die reſurrexit. Sãcti itaque Dei, partes ſeptem dãnt amoris ſui,

C cum in exercitiis uitæ actiuæ occupantur, uidelicet cum curam proximis non ſolum carnalẽ, ſed & ſpiritualẽ impendũt. Dant etiam partes octo, cum eos amor Dei ad contemplationem eius iterum reuocat. Aliter. Partes ſeptem damus, cùm ſanctis Dei debitam uenerationem exhibemus. Partes octo damus, cùm Deo creatori noſtro debitum cultum impendimus. Sequitur. „ Et cum uidiſſem eum, cecidi ad pedes eius, „ tanquã mortuus.) Ecce Ioannes qui ſibi ſtare uidebatur, uiſo Domino cecidit tãquã mortuus, quia unuſquiſq; uit ſanctus quantũ ſe ad contemplandã diuinitatem Dei altius erexerit, tanto apud ſe introrſus inferius cadit: quia in comparatione Dei eius magnitudo quàm parua ſit, facile perſpicit. Vnde &

tanquã mortuus cecidit,quia in cõparatione Dei, ſe nihil eſſe D
perſpexit. Ad pedes cecidit,quia incarnationis eius myſteriũ,
quod per pedes figuratur, ſe nullo modo cõprehendere poſſe
„ perſpexit. Et poſuit manum ſuam ſuper me,dicens,Noli ti-
„ mere.) Sicut manus in corpore plurima habet officia, ita &
manus Dei in diuinis ſcripturis plurimas ſignificationes. Iob
Iob. 13. namq; flagellum Dei,manum Dei uocat.Cũ dicit,Manũ tuã
Iob.19. longe fac à me,& formido tua non me terreat.Et iterũ amicis
dicit,Miſeremini mei,miſeremini mei,ſaltem uos amici mei,
Hier.1. quia manus Domini tetigit me.Nam & Ieremiam manu ſa-
pientiæ Dominus tetigit, ſicut ipſe dicit. Et miſit Dominus
manum ſuã,& tetigit os meum,& dixit mihi:Ecce dedi uerba
Daniel.10 mea in ore tuo,& reliqua.Similiter & Daniel manu confor-
tationis Dei tactus eſt,quando propter uiſionem Angelicam E
in terra proſtratus iacens,manũ ad ſe miſſam uidit, quæ eum
confortauit,cui & dixit:Loquere Domine,quoniã conforta-
ſti me.Hac ergo confortationis manu idẽ Ioannes tactus eſt,
quæ eum ne ſe ultra modum deiiceret confortando erexit.
„ Ego ſum primus & nouiſsimus.) Si primus,cur dixit Ar-
rius filium Dei initium habuiſſe?Si enim initium habuit,non
ipſe primus,ſed ipſe à quo initiũ ſumpſit,fuit. Primus ergo &
nouiſsimus ipſe eſt,quia ſicuti finem non habebit, ſic nec ini-
„ tium habuit. Et fui mortuus, & ecce ſum uiuens in ſecula
„ ſeculorum.) Hoc manifeſtum eſt. Et habeo claues mortis
„ & inferni.) Qui clauem alicuius domus habet, quẽ uult in-
tromittit,& quem uult ab ingreſſu domus repellit. Per clauẽ
ergo poteſtas filij Dei intelligitur.Claues igitur mortis & in- F
ferni ipſe poſsidet,quia quos uult à dãnatione mortis perpe-
tua miſericorditer liberat,& quos uult in eodem mortis peri-
„ culo damnationis,iuſto iudicio remanere ſinit. Scribe ergo
„ quæ uidiſti,& quæ ſunt, & quæ oportet fieri poſt hæc.) Hic
demonſtrat nõ ſe de præſentibus & futuris tantummodo,ſed
& de præteritis prophetiam texuiſſe.Scribe ergo quæ uidiſti,
id eſt quæ de præteritis tibi oſtenſa ſunt.Quæ ſunt & quæ o-
„ portet fieri poſt hæc,id eſt præſentia & futura. Myſterium
„ ſeptem ſtellarum quas uidiſti in dextera mea,& ſeptem can-
„ delabra aurea.) Subauditur quid ſignificent. Quid au-
tem ſignificent, ſubdendo manifeſtat. Septem,inquit,ſtel-

A læ, angeli ſunt ſeptem eccleſiarum, & ſeptem candelabra aurea, ſeptem eccleſiæ ſunt.) Septem igitur angelos, rectores ſeptem eccleſiarum debemus intelligere, eo quòd angelus nuncius interpretatur. Et qui uerbum Dei populis annunciant, non inconuenienter angeli id eſt nuncij uocantur. Et ſicut per ſeptem eccleſias, una eccleſia catholica: ita & per ſeptem rectores ſeptem eccleſiarum, omnes rectores eccleſiæ catholicæ deſignantur.

ET angelo eccleſiæ Epheſi ſcribe. *Cap. 2.*
Hæc dicit qui tenet ſeptem ſtellas in
dextera ſua, qui ambulat in medio
B ſeptem candelabrorum aureorum.)
Per dexteram Dei, poteſtas Dei in hoc loco poteſt deſignari: per ſtellas, ſancti prædicatores. Sancti igitur prædicatores manu Dei tenentur, quia ab ipſo gubernantur & reguntur, & ipſi ſunt copulati, ſicut ipſe dicit in
Euangelio: Sicut palmes non poteſt ferre fructum niſi man- *Ioan.15.*
ſerit in uite, ſic & uos niſi in me manſeritis. In medio uero ſeptem candelabrorum aureorum Chriſtus ambulat, ſicut
ipſe dicit Propheta: Inhabitabo inter illos, & inambulabo, *Leuit.26.*
& ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Scio o- *2.Cor.6.*
pera tua.) Ea uidelicet quæ operabaris prius antequam refrigeſceret in te charitas. Et laborem & patientiam tuam.) Id eſt perſecutiones, quas pro nomine meo patienter tole-
C ras. Et non potes ſuſtinere malos.) Cùm ſcriptura diuina nobis præcipiat, ut toleremus malos, cur hic laudatur quod non potuerit ſuſtinere malos? Sciendum eſt autem, quòd de hæreticis dictum eſt. Nam proximorum mala aliquando reprehendendo corrigere debemus, tempore uidelicet opportuno: aliquando patienter tolerare, ut quos correptio non emendat, patientia ad emendationem prouocet. Sunt nanque nonnulli qui reprehendere proximos neſciunt niſi ira inflammati: horum aliquis ſi non ſolum pro magna, uerumetiam pro parua aliqua re contra proximum commotus fuerit, tandiu iram in corde geſtat, donec in actibus proximi aliquid uideat, quod reprehendere poſſit: &

tunc lætus efficitur, cũ reprehẽſionis uindictam proximo intulerit. Quòd ſi alicui uiderit diſplicuiſſe, dicit ſe zelo Dei hoc feciſſe. Ad te ergo loquor, qui talis es. Cur quæris fallere eum, qui occulta cordium conſiderat? Si zelus Dei in te eſt, cùr oculi tui per diuerſa uagantur more diabolico, deſiderans malum potius uidere quàm bonum? deſiderans in proximo uidere malum quod reprehendas, non bonum unde ædificeris? Sunt etiam multi, qui eos à quibus aliquam iniuriam pertulerunt, etiam pro minimis delictis impatienter inſectantur: eos uero quos diligunt, non ſolum non reprehendunt quanuis grauiter deliquerint, ſed etiam tota uirtute defendunt. O infelix amicitia, quæ illum quem diligit, tacendo & defendendo, diabolo tradit: illum uerò cui iratus eſt, reprehendendo à diabolo abſtrahit. Correptio ergo illa iuſta eſt, quæ ex zelo Dei & amore fraterno deſcendit: quæ non propter iram uindicandam, ſed propter animam proximi ſaluandam profertur. Verum quia hæc uerbis paucis diximus, ad ea quæ cœpimus, redeamus. Igitur hoc quod præſuli eccleſiæ Epheſi à Domino dicitur, quia non potes ſuſtinere malos, de hæreticis debemus intelligere. Omnis enim qui paſtor eſt eccleſiæ, ſocietatem hæreticorum quantum poteſt uitare debet, ne per occaſionem familiaritatis, eorum corda ſimplicium ueneno ſuæ malitiæ corrumpant. Sicut enim lupus quietus inter oues ſine laceratione earundem ouium uerſari non poteſt, ſic nec hæreticus inter ſimplices. Sequitur. "Et tentaſti eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, & non ſunt, & inueniſti eos mendaces.) Quidam praua docentes temporibus Apoſtolorum, Apoſtolos ſe eſſe dicebant, ut per reuerentiam nominis facilius prauam doctrinam in cordibus audientium plantarent. Hos & Apoſtolus Paulus damnat. Et Dominus in Euangelio cauendos eos inſinuat, cum dicit: Attendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Hos ergo iſte falſos, eorumque doctrinã, falſam eſſe comprobauit. "Et patientiam habes & ſuſtinuiſti propter me, & non defeciſti.) Id eſt, in hoc apparuit patiẽtia tua, quia in laboribus quos pro nomine meo ſuſtinuiſti, non defeciſti. Sed habeo aduerſum te, quod charitatẽ tuã primã reliquiſti.

D (margin) · E (margin) · F (margin)

2. Cor. 10. 11. · *Mat. 7.*

Multi

A Multi enim ſunt, qui in initio conuerſionis ſuæ in ſeruitio Dei feruentes exiſtunt, ſed proceſſu tẽporis tepeſcunt. Quod huic præſuli eccleſiæ Epheſi contigiſſe manifeſtum eſt.

» Memẽto ergo, unde excideris.) Vnde exciſus eſt? De charitate ſcilicet. Si de charitate exciſus eſt, de Deo exciſus eſt, quia Deus charitas eſt. Et age pœnitẽtiam.) Videlicet eo quòd per torporem & ignauiam tuam, à charitate diſiunctus es.

» Et prima opera tua fac: ſin autem, uenio tibi cito, & moue-
» bo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitẽtiam egeris.) Si per cãdelabrũ eccleſia Epheſi deſignatur: cur, propter peccatum paſtoris, eccleſia locum ſuum perdet, cùm ſcriptura dicat, Non morientur patres pro filiis, neque filii pro patribus *Hier.31.* ſuis, ſed unuſquiſque in peccato ſuo. Sed ſciẽdum eſt quòd per *Eze.18.*
B locum merces quæ illi pro paſtorali cura debebatur deſignatur, ut ſit ſenſus. Niſi pœnitentiam egeris pro eo quòd charitatem tuam primam reliquiſti, & ad prima opera nõ redieris: ut quod ore prædicas, opere impleas, mercedem quæ tibi pro
» paſtorali cura debebatur ſubtraham. Sed hoc habes.) Vi-
» delicet ut candelabrum non moueatur. Quia odiſti facta
» Nicolaitarum, quæ & ego odi.) Pro eo quod illorum facta odiſti, quæ & ego odiui, merces quæ tibi pro paſtorali cura debebatur, adhuc tibi manet. Nicolaitæ uerò erant hæreti-
» ci, quos ſuperius dixit, non poſſe eum ſuſtinere. Qui ha-
» bet aures audiẽdi audiat, quid ſpiritus dicat eccleſiis.) Quia cunctis aures habentibus dicit, qui habet aures audiendi au-
» diat, aures procul dubio cordis requirit. Vincenti dabo ede-
C re de ligno uitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.) Duo ligna erãt in medio paradiſi. E quibus unum lignum uitæ, alterum uero lignum ſcientiæ boni & mali uocabatur. Quorum uirtus talis erat, ut ſi quis ex ligno uitæ comediſſet, non moreretur in æternum. Si quis uero ex ligno ſcientiæ boni & mali comederet, quanuis eſſet immortalis, mortalis ſtatim fieret. Paradiſus igitur eccleſiam ſignificat: lignum uero uitæ in medio paradiſi, Chriſtus eſt in medio eccleſiæ ſuæ. Lignum autem ſcientiæ boni & mali, quod & ipſum in medio paradi- *Gen.3.* ſi fuiſſe dicitur, diabolũ ſignificat, qui inter fideles diſcurrere *1.Pet.5.* non ceſſat, ut quoſcũque poteſt decipiat. Lignum igitur uitæ ad electos: lignum uero ſcientiæ boni & mali, ad reprobos

pertinet. Fructus ergo ligni uitæ electi comedũt, ut in æternũ D
uiuant cum Domino: fructus uerò ligni ſciẽtiæ boni & mali, reprobi comedunt & moriũtur: quia ſuggeſtionibus diaboli, omnibúſque uitiis & uoluptatibus paſcuntur, unde æternam damnationem ſibi adquirũt. Et ſicut mulieri delectabiliores fuerunt fructus ligni ſcientiæ boni & mali, quàm fructus ligni uitæ, ita & reprobis delectabilior eſt gloria huius ſeculi, quam oculis corporis uidẽt, quàm gloria cæleſtis patriç, quæ non niſi oculis ſpiritualibus uidetur. Sed oritur quæſtio, Cur lignum ſciẽtiæ boni & mali dicatur, cùm primo homini, ſcientiam mali miniſtrauerit, non ſcientiam boni. Quæ ita ſoluitur: Primus nanque angelus quando creatus eſt, ſciẽtiam boni habuit, non ſcientiam mali. Scientiam uerò mali per ſemetipſum inuenit, ob quam cauſam de illa cęleſti gloria deie- E
ctus eſt. De ligno ergo ſciẽtiæ boni & mali primus homo comedit, quando illius ſuggeſtiones ſecutus eſt, qui ſcientiam boni & mali habebat. Neque enim lignum, ſciẽtiam mali docere potuit, ſed diabolus præceptum Dei homini tranſgredi ſuaſit. Dicit ergo, Vincenti dabo edere de ligno, quod eſt in paradiſo Dei mei. Ille uincit, qui in bonis operibus uſque ad finem uitæ ſuæ perſeuerat. Vincẽti ergo Chriſtus edere de ligno uitæ dabit, quia præcepta ſua uſque ad finem uitæ ſeruãtibus, immortalitatis ſuę gloriam in cæleſti beatitudine ſecũ dabit, ut cum eo ęternaliter uiuant, cuius præcepta in ſeculo poſiti ſeruare ſtuduerũt. Quod autẽ patrem Deum ſuum uocat, ad humanitatẽ pertinet.

» Et angelo Smyrnę eccleſiæ ſcri-
» be. Hæc dicit primus & nouiſsimus, qui fuit mortuus & uiuit: F
» Scio tribulationem tuã, & paupertatẽ tuam.) Poteſt fieri ut Smyrnæorum eccleſia, eandem perſecutionem à cõtribulatoribus ſuis in rapina bonorum ſuorum pertulerit, quam & illa quæ apud Hieroſolymam erat. Ideóq; tribulatio & paupertas eius à Domino, quam pro ipſo ſuſtinuit, laudatur. Poteſt & hoc, uoluntaria paupertas intelligi: de qua Dominus

Mat. 5. dicit in Euangelio: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum: Sed diues es: pauper uidelicet rebus, di-
» ues uirtutibus. Et blaſphemaris ab iis, qui ſe dicunt Iudæos
» eſſe & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſathanæ.) Iudæi, confitentes interpretantur, Iudæi igitur Chriſtum blaſphemabãt:

A non Iudæi, id eſt confitentes, ſed ſynagoga ſathanæ non inconuenienter uocantur. Prædicuntur ei aduerſa, ut uenientia facilius tolerare poſſet. Nihil horum timeas, quæ paſſurus es. Ecce miſſurus eſt diabolus ex uobis in carcerem, ut tentemini.) Id eſt quoſdam ex uobis diabolus, id eſt miniſtri diaboli in carcerem miſſuri ſunt, ut tentemini utrum timore pœnarum à fide cedere, an pro amore Chriſti, mori deliberetis. Et habebitis tribulationem diebus decem.) Tempus quo hæc perſecutio crudelius ſæuitura eſſet, demonſtrat. Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ.) Per coronam uitæ, gloriam ſempiternam demonſtrat. Qui habet aures, audiat quid ſpiritus dicat eccleſiis. Qui uicerit, non lædetur à morte ſecunda.) Quid

B ſit mors ſecunda, in ſequentibus demonſtrabimus. Et angelo Pergami eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit qui habet romphæam, utraque parte acutam.) Per romphæam, iudiciaria domini poteſtas poteſt intelligi. Quæ utraque parte acuta dicitur, propter duo iudicia. Vnum quod factum eſt per aquam, alterum quod fiet per ignem. Sed excludimur ab hoc intellectu, eo quòd illud iudicium iam peractum, atque per miſericordiam Dei abolitum ſit. Tunc namque iudicij illius acumen deletum eſt, quando Deus dixit ad Noe: Per memetipſum iuraui, quia non adiiciam ultrà aquas diluuij ſuper terram. Videtur ergo mihi per romphæam, diuinam ſcripturam debere intelligi: quæ propter reſecanda uitia, acuta eſſe dicitur: & propter duo teſtamenta, utraque *Gen.9.*

C parte acuta demonſtratur. Nam & uetus & nouum teſtamentum hoc nobis indeſinenter admonent, ut uitia relinquamus, & in bonis operibus noſmetipſos exerceamus, quatenus ſalutem animarum noſtrarum inuenire poſsimus.

Scio ubi habitas, ubi ſedes eſt ſathanæ.) Id eſt, inter illos habitas, qui ſeſſorem habent diabolum. Et tenes nomen meum & non negaſti fidē meam.) Id eſt quamuis ab eis inter quos habitas, pro nomine meo aſsiduè perſecutiones perferas, tamen nomen meū tenes, & fidem meā non negaſti. Et in diebus illis Antipas teſtis meus, qui occiſus eſt apud uos, ubi ſathanas habitat.) Et in diebus illis, id eſt in diebus quibus perſecutio apud uos amplius feruebat, Antipas teſtis

meus,ſubauditur extitit, qui occiſus eſt apud uos, ubi ſatha- D
nas habitat. Apud uos occiſus eſt, & non à uobis, ſed ab illis
Nume.31. inter quos uos habitatis, in quibus habitat diabolus. Sed
Ioſephus habeo aduerſum te pauca,quia habes illic tenẽtes doctrinam
Antiquit. Balaam, qui docebat Balac mittere ſcãdalum coram filiis Iſ-
lib.4.ca.5. rael,ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum .) Le-
gimus in libro Numeri,quòd Balac Rex Moabitarũ,ad ſug-
geſtionem Balaam poſuerit ſpecioſas mulieres in conſpectu
filiorum Iſrael, diis ſuis ſacrificantes. Quarum pulchritudo
non ſolum ad perpetrandã libidinem eos accendit, ſed etiam
Nicolaitæ, ut de ſacrificiis eorum comederent, perduxit. Nicolaitæ
De iis uide uero erant hæretici nuptias deteſtantes, docentéſque fideles,
hiſt. Eccle. ut quibuſcunque uellent miſcerentur more beſtiarum. Sicut
lib.3.c.29. ergo per doctrinam Balaam, filij Iſrael in fornicationis ma- E
lum dilapſi ſunt,propter quod multi eorum perierunt, ita &
Nicolaitæ quoſdam ex fidelibus,qui apud Pergamum erant,
ſua praua doctrina in fornicationis malum deiecerunt: do-
centes eos ut nullo modo ſe uinculo coniugali irretirent, ſed
quibuſcunque uellent,paſsim miſcerẽtur. Quod autem dicit,
habeo aduerſum te pauca, ſignificat paucos ex fidelibus ab
" hæreticis eſſe deceptos. Similiter pœnitentiam age.) Hoc
quod dicit ſimiliter,uidetur mihi ad angelum Epheſi eccleſię
reſpicere,cui dicitur: Pœnitentiam age, eo quod charitatem
tuam primam reliqueris. Quaſi diceret: Sicut præcepi ange-
lo Epheſi,ut pœnitẽtiam ageret,eo quod charitatem primam
reliquiſſet,ſimiliter & tu pœnitentiam age, eo quod à chari-
tate deuiaueris,ut aliquos tuorum per taciturnitatem amit- F
" teres. Si quo minus,ueniam tibi cito.) Solet per aduentum
Domini,mors intelligi: unicuique enim dominus tũc uenit,
Mat.24. quando per mortem,animam à corpore ſeparat, partémque
eius, cum hypocritis ponet. Homo enim ex anima & corpo-
re conſiſtit. Diuidit Dominus hominem,cum animam à cor-
pore ſeparat. Partem eius cum hypocritis ponit, quando ani-
mam,quæ ſecunda pars eſt in homine, pro iniquitatibus ſuis
cum impiis cruciandam tradit. In hoc ergo quod dicit, Veniã
tibi cito, talis mihi ſenſus eſſe uidetur: Si pœnitentiam non e-
geris,ueniam tibi cito,ut te per mortem quam prҽuidere ne-
" gligis, diſſoluam. Sequitur. Et pugnabo cum illis,in gladio
oris

A oris mei.) Id eſt, alium in loco tuo ponam, & ponam gladiũ
uerborum meorum in ore eius, in quo deiiciam aduerſarios
» ueritatis. Qui habet aures, audiat quid ſpiritus dicat eccle-
» ſiis.) Vbicunque hæc ſententia ponitur, uel in Euãgelio, uel
in Apocalypſi, ſciẽdum eſt myſticum eſſe quod dicitur, & ad
» intelligẽdum difficile. Vincenti dabo manna abſcõditum.)

Legimus in ueteri teſtamento, quòd populum Iudæorum *Exod.16.*
per deſertum gradiẽtem, Dominus manna pauit, uſque dum
uenirent ad terram repromiſsionis. Per manna igitur ſapien-
tia, quæ Chriſtus eſt, intelligi poteſt. Ipſe eſt enim panis ui- *Ioan.6.*
uus, qui de cælo deſcendit. Hoc pane aluntur omnes electi,
in deſerto atque in itinere huius ſeculi poſiti: uſq; dum ueni-
ant ad terram repromiſsionis, id eſt ad cæleſtem beatitudinẽ,
B quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Abſconditum autem
ideo dicitur, quia ſapientia Dei ſuperbis abſconditur, & hu-
milibus reuelatur: ſicut ipſe dicit in Euangelio: Confiteor ti- *Matth.11.*
bi pater, domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapien- *Luc.10.*
» tibus, & reuelaſti ea paruulis. Et dabo illi calculum candi-
» dum.) Per calculum, qui lapis paruus eſt, & à calcando ſic
dictus, Euangelium poſſumus accipere. Quia ſicut antiqui,
horum lapidum multitudinem magnam ſibi congregabant:
ad partiendos & diuidendos numeros: ita doctores eccleſiæ,
multa uerba Euangelij in cordibus ſuis cõgregant. Quorum
obſcuritates & ſpirituales intelligentias, & utilitates dum au-
ditoribus ſuis aperiunt, quaſi numeros ſuos diuidunt, & par-
» tiuntur. Et in calculo nomen nouum ſcriptum, quod ne-
C mo ſcit, niſi qui accipit.) Quod eſt hoc nomẽ Chriſti, quod
in calculo Euangelij ſcriptum eſſe dicitur? In principio erat *Ioan.1.*
uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum.
Et iterum: Ego & pater, unum ſumus. Et idem Euangeliſta in
alio loco dicit: Qui non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & pa- *Ioan.10.*
trem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Si Chri- *Ioan.5.*
ſtus æqualem ſe faciebat Deo, cur dicit Arrius minorem eſſe
filium patre? Hoc ergo nomen quod in calculo ſcriptum eſt,
nullus ſcit, niſi qui accipit, quia omnipotẽtiam, diuinitatem,
æqualitatem filij cum patre, nullus ſcire præualet, niſi cui do-
ctrina Euangelij data fuerit. Sed eſt aliud quod nos mouet:
nam paulo ſuperius dixit: Vincenti dabo manna abſcondi-

tum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen D nouum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Si igitur ſolis illis qui diabolum uincunt, & manna, & calculus, & nominis Chriſti datur ſcientia, ergo impij qui diabolum non uincunt, ſed ab eo uincuntur, quanuis baptiſma, quanuis fidem Chriſti uideantur habere, ab hoc tamen munere alieni exiſtunt. Sed dicit aliquis, Quomodo literatus quiſque, & in diuinis ſcripturis eruditus, myſterium nominis Chriſti neſcit, quanuis & ſeculum diligat, & uoluptuoſe uiuat? Huic ego duorum hominũ ſimilitudinem, mel multum poſsidentium opponam: ex quibus unus ex eo edere ſolitus erat: alter uerò ab eius eſu, quadam neceſsitate cogente, omnibus modis abſtinebat. Quis horum tibi uidetur, ſaporem mellis ſatius cognouiſſe? Vtique reſpondebis mihi, quia is qui eius dulcedine perfrui ſolitus erat. Et tamen ſi interrogaſſes utroſque de melle, cuius eſſet ſaporis, uterque dulciſsimum eſſe fateretur. Sed diceret ille quod audiuit, iſte quod expertus erat: illius lingua loqueretur quod fauces ignorabãt, iſtius autem quod delectatio docuerat. Ille igitur qui mel non ad vtendum, ſed ad lucra exaggeranda poſsidebat, eos ſignificat, qui ex ſcientia diuinarum ſcripturarum gloriam temporalem pluſquam ęternam capeſſunt. Ille verò qui mel ad hoc poſsidebat, ut eius dulcedine aſsiduè frueretur, eos ſignificat, qui mandata Dei non pro gloria temporali, ſed pro amore Dei diſcere ſtudent, ut per eorum operationem, ad gloriam æternam peruenire mereantur. Illis mandata Dei quanuis ea prædicentur, dulcia non ſunt, quia non dulcedinem cæleſtis patriæ, ſed dulcedinẽ terrenam, quæ amaritudinem generat, diligũt. Iſtis autem mandata Dei ſpes cæleſtis patriæ, dulcia facit: ſicut dicit Pſalmiſta: E F

Pſal. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine, ſuper mel & fauum ori meo. Illi ergo ſoli ſciunt nomen Dei, qui cuſtodiunt mandata Dei. Qui uero ſeculum diligunt, qui in quibuſdam uitiis ſemetipſos deiiciunt, qui deſideria carnis ſuæ perficiunt, neſciunt nomen Dei, quia timorem & amorem eius, à mente ſua abiiciunt. Aliter: Poteſt per calculum nomẽque in eo ſcriptum, beatitudo cæleſtis patriæ deſignari, ut per calculum cæleſtis patria, per nomen uerò in eo ſcriptũ, beatitudo cæleſtis patriæ figuretur. Hoc ergo nomen nullus ſcit,

Amici huius ſeculi Deũ ignorant.

A ſcit, niſi qui accipit calculum, quia quanta ſit illa cæleſtis beatitudo, nullus ſcire præualet, niſi qui ad hanc peruenire meruit, ſicut dicit Eſaias propheta: Oculus non uidit Deus abſq; *Eſa.64.*
» te, quæ præparaſti expectãtibus te. Et angelo Thyatiræ ec-
» cleſiæ ſcribe. Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos ut flam-
» mã ignis, & pedes eius ſimiles aurichalco.) Quid iſta ſigni-
» ficẽt, ſuperius dictũ eſt. Scio opera tua, & charitatẽ, & fidẽ,
» & miniſteriũ, & patiẽtiam tuam, & opera tua nouiſsima plu-
» ra prioribus.) Hic per omnia laudatur: ſed ſicut ſequentia
» manifeſtant, ſola taciturnitatis culpa in eo redarguitur. Sed
» habeo aduerſum te, quia permittis mulierem Iezabel, quæ ſe
» dicit prophetã, docere & ſeducere ſeruos meos, fornicari, &
» manducare de Idolothytis.) Hæc mulier quæ Iezabel im-
B piiſsimæ comparatur, ideo ſe propheten mẽdaciter affirmat, ut facilius ſub religionis nomine falſam doctrinam in populum Dei introduceret. Et ſicut Iezabel populum Dei, cultu- *3.Reg.19.* ram Dei deſerere, & idola uenerari: ita & hęc populum Dei à cultura Dei, id eſt à fide recta, conabatur per prauam doctrinam ſeparare. Fornicatur enim anima, quæcunque à Deo creatore ſuo recedit. Idolothytum uocat illud, quod idolis erat immolatum. Docebat enim hæc mulier, nihil nocere fidelibus ſi comederent carnes, quæ idolis immolabantur.
» Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, & non uult pœ-
» nitere à fornicationibus ſuis.) Sicut & beatus Iob de impio dicit: Dedit illi Deus locum pœnitentiæ, & ille abuſus eſt eo *Iob. 24.*
» in ſuperbia. Ecce mitto eam in lectum, & qui mœchantur
C cum ea, erunt in tribulatione maxima niſi pœnitentiam ege-
» rint, & filios eius interficiam morte.) Ecce mulieri & filiis eius pœnitentiæ locus nullus promittitur, eo quòd pœnitentiæ tempus à Deo ſibi indultum ſpreuerint: iis autem qui mœchabantur cum ea, adhuc locus pœnitentiæ repromittitur. Videntur ergo mihi ij qui mœchabantur cum ea, eos deſignare qui prauis eius aſſertionibus fauẽtes necdum ex toto in foueam malitiæ eius demerſi fuerãt. Per filios eius eos deſignari, qui iam ex toto ab ea decepti, medicamentum correctionis nullo modo recipere uolebant. Per lectum autem in quo mulier mittenda erat, infernus deſignatur, in quo ſepultus eſt & diues, de quo dicit Dominus in Euãgelio: Mortuus *Luc.16.*

eſt autem diues, & ſepultus eſt in inferno. Per tribulationem D
uerò maximã, in qua ponendi erant, qui mœchabantur cum ea, niſi pœnitentiam agerent, & per mortem in qua filij eius
» interficiendi erant, eadem inferni pœna deſignatur. Et ſciēt
» omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans renes & corda.) Per renes qui intra corpus continentur, & ex quibus libido procedere dicitur, peccata abſcondita: per corda autem, cogitationes occultæ deſignantur. Et eſt ſenſus: Et ſcient, uidelicet in die iudicij, quãdo & ipſa mulier, & omnes qui decepti ſunt ab ea, damnabuntur: omnes eccleſiæ id eſt omnes qui Chriſtiano nomine cēſentur, non ſolum electi, ſed etiam reprobi, quia ego ſum ſcrutans renes & corda. Id eſt, Nō ſolum peccata quæ patent, uerumetiam & quæ latent, ſed & ipſas cogitationes intueor, & in illa die dabo unicuique ueſtrum ſecun- E
» dum opera ueſtra. Vobis autem dico cæteríſque, qui Thya-
» tiræ eſtis, quicunque non habent doctrinam hanc, qui non
» cognouerunt altitudinem ſathanæ, quemadmodum illi di-
» cunt, non mittam ſuper uos aliud pondus.) Hoc quod dicit, uidetur mihi non ad doctrinam mulieris, ſed ad falſos apoſtolos pertinere, qui docebant eos qui ex gentibus crediderant, ut in legem & circuncifionem uerterētur. Et quia Iudæi de legis obſeruantia ſuperbiebant: & poſt Euangelium datũ, cuſtodia legis ſecundum literam, nihil eſt aliud quàm ſeruitus diaboli. Poſſumus per altitudinem ſathanę, ipſam legem, ſi carnaliter impletur, intelligere. Quod igitur dicit, tale eſt: Vobis dico cęteris qui Thyatirę eſtis. Videlicet qui in fide perſtitiſtis, quicunque non habent doctrinam hanc, id eſt, qui nō F
receperunt doctrinam illius peſsimæ mulieris: qui nō cognouerunt altitudinem ſathanæ, quemadmodum illi dicunt, id eſt qui legem non ſuſceperunt, quemadmodum falſi apoſtoli dicunt, ut eam carnaliter impleant: receperunt quidem eam, ut ſpiritualiter impleant, non receperunt autem eam, ut carnaliter cuſtodiant. Verbi gratia, Illi dicebant, quia niſi circũ-
Act. 15. cidatis carnem præputij ueſtri, non poteſtis ſalui fieri: iſti autem circuncifionem non carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligentes, circuncidebant à cordibus & à carne ſua omnia uitia. Illi autem dicebant ut ſeruarent ſabbatum, nihil in eo facientes operis: iſti uero omne tempus uitæ ſuæ pro ſabbato accipientes,

A pientes,ab omni opere ſeruili, id eſt, à peccatis in quantum poterant, abſtinere curabant. Non mittam ſuper uos aliud pondus,id eſt qui in fide perſtitiſtis, qui falſos apoſtolos non recepiſtis. Non mittam ſuper uos aliud pondus, niſi quod ab apoſtolis præceptum eſt uobis,ut abſtineatis uos ab eſcis,quę idolis immolantur, & à ſuffocato & ſanguine & fornicatio- *Act.* 15.
» ne. Veruntamen id quod habetis,tenete donec ueniam.) ſic eſt,ac ſi diceret: Quia paruuli eſtis, & lac uobis opus eſt, *Heb.* 5.
non ſolidus cibus,fidem quam didiciſtis, tenete donec ueniã, ut per aſpirationis meæ gratiã ad altiora opera uirtutum a-
» genda uos prouocem. Et qui uicerit, & cuſtodierit uſque
» in finem opera mea,dabo ei poteſtatem ſuper gẽtes, & reget *Pſal.* 2.
» eas uirga ferrea,& tanquam uas figuli confringentur, ſicut &
B ego accepi à patre meo.) Per finem in hoc loco, mors intelligitur. Qui ergo uicerit mundum & concupiſcentias eius, & perſeuerauerit uſque in finem,dabitur ei poteſtas ſuper gentes,& reget eas in uirga ferrea. Sed & ſi per finem mors intelligitur, quomodo electi poſt mortem gentes dicuntur regere,cum in illa beata uita, nullus ſit qui regatur in uirga ferrea,ubi nihil diſtortum,nihílque prauum inuenitur? niſi forte eo ſenſu intelligamus, ſicut eſt illud: qui fecit quæ futura ſunt. Omnia enim quæ ſecundum diſpoſitionem Dei fienda ſunt, in prædeſtinatione eius iam quaſi facta exiſtunt: quia non poteſt fieri ut immutetur aliquid ex omnibus, quæ ſtatuit Deus ut fiant. Similiter & ſanctos quos præſciuit Deus futuros iuſtos, & in bonis operibus perſeueraturos, ante or-
C tum illorum hos præſciuit,ut habeant poteſtatem ſuper gentes,& regant eas in uirga ferrea: ſicut ad Hieremiam loquitur dicẽs: Priuſquam te formarem in utero, noui te:& antequam exires de uẽtre ſanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te. In ſecundo pſalmo ſcriptum eſt, quia dixit pater ad filium: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuã, & poſſeſsionem tuam, terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea,& tanquam uas figuli confringes eos. Dedit pater filio poteſtatem, ut regat gentem in uirga ferrea: dedit & filius poteſtatem Apoſtolis & cæteris prædicatoribus,ut regant & ipſi gentes in uirga ferrea,& tanquam uas figuli conterant eas. Per uirgam igitur ferream,Euangelium deſigna- *Hiere.* 1. *Pſal.* 2.

tur,ſicut & per uirgam ligneam,lex. Nam uirga lignea qua D
utebatur Moyſes, ipſam legem quæ ab eo data eſt,prætende-
Exod.17. bat.Ipſa nanque uirga ſicut in Exodo legimus, Percuſsit bis
Num.20. ſilicem, & egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ, ita ut populus biberet & iumenta. Virga igitur eſt uetus teſtamentum. Bina percuſsio,legem & prophetas:petra autem Chriſtum figurabat. Virga ergo bis ſilicem percuſsit,quando uetus teſtamentum per legem & prophetas, Chriſtum ad redemptionem generis humani uenturum eſſe prædixit. Et quia impoſsibile erat, ut ea quæ per legem & prophetas prædicebantur non
Luc.16. implerentur,ſicut Dominus dicit in Euãgelio: Facilius eſt cælum & terram tranſire, quàm unum iotha,aut unus apex prætereatur à lege qui non impleatur. Virga bis ſilicem percuſsit,quando uaticinia prophetarum atque legis quodam- E
modo compulerunt,ut homo fieri Deus dignaretur. Percuſſa eſt igitur petra, & egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ,quia Chriſtus ſecundum hoc quod dictum erat ueniens, fluenta doctrinę cæleſtis,id eſt euangelium de ſe produxit. Bibit populus & iumenta,id eſt Iudęi & gentes. Ipſa etiam uirga in tabernaculo floruit, nucéſque produxit: quia in tabernaculo eccleſiæ poſtea uetus teſtamẽtum flores ſpiritualium ſenſuum protulit:ipſíque flores,fructus bonorum operum ediderunt. Hoc totum ideo diximus, ut demonſtraremus per ligneam uirgam deſignatam fuiſſe legem. Et quia auſteriora ſunt pręcepta noui teſtamenti quàm ueteris,non incongruè per uirgam ferream Euãgelium, per ligneam autem, lex figuratur.
Leuit.26. In illa dicitur,Comedetis & ſaturabimini,bibetis & inebria- F
bimini,dormietis & nõ erit qui exterreat: & iterum,Comedetis uetuſtiſsima ueterum,& uetera nouis ſuperuenientibus proiicietis,& multa alia quæ ad delectationes carnales perti-
Luc.21. nent. Iſtis autem dicitur: Videte ne grauentur corda ueſtra
Matt.7. in crapula & ebrietate & curis huius ſeculi: & iterum, Arcta
2.Cor.6. & anguſta uia eſt, quæ ducit ad uitam. Et Paulus Apoſtolus dicit,In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros,in multa patientia,in uigiliis,in ieiuniis,& alia innumerabilia,quæ in nouo teſtamento de maceratione carnis in-
Mat.5. ueniuntur. Nam & Dominus in Euãgelio quòd auſteriora ſint ſua præcepta præceptis legis, manifeſtat cum dicit:Audiſtis

A diſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit conſilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Et iterum dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis: quia qui uiderit mulierem ad concupiſcẽdum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et iterum dictum eſt antiquis: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autem dico uobis, Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, excepta cauſa fornicationis, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Et iterum dictum eſt antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite ini

B micos ueſtros, benefacite iis qui oderũt uos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in cælis eſt. Hæc igitur uerba Domini quæ protulimus, apertè demonſtrant per uirgam ferream Euangelium: per ligneam autem, fragilem & mollem legem figurari: per uaſa autem figuli, corda Gentilium omnibus erroribus dęmonũ repleta deſignantur, quæ à tactu uirgæ ferreæ cõfracta ſunt. Quia ueniẽte euãgelij gratia, omnis error Gentilium deſtructus eſt: & quæ erant antea uaſa fictilia, facta ſunt uaſa ferrea: contra omnia tentamenta dæmonum, & contra perſecutio-
» nes hominum malorũ fortiſsima. Et dabo illi ſtellam ma-
» tutinã.) Id eſt, meipſum dabo illi. Ipſe eſt enim ſtella matutina, de quo dicit ſcriptura: Orietur ſtella ex Iacob, & exur- *Num. 24.*
C get homo de Iſrael, & percutiet duces Moab. Moab dicitur ex patre. duces ergo Moab Dominus percuſsit, quando omnes fabricatores errorum exinaniuit.

» ET angelo Sardis eccleſię ſcribe. Hęc Cap. 3.
» dicit, qui habet ſeptem ſpiritus Dei
» & ſeptem ſtellas.) Septem ſpiritus Dei ſeptẽ ſunt dona ſpiritus ſancti, quæ in Dominum deſcendiſſe Propheta Eſaias oſtendit, dicens: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapiẽtiæ & intellectus: ſpiritus cõſilij & for- *Eſaiæ 11.*

titudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus D
timoris Domini. De his ſeptẽ ſpiritibus,quod Dominus dederit,in ſequentibus dicemus. Quid ſint autem ſeptem ſtel-
» læ,ſuperius dictum eſt.Sequitur: Scio opera tua, quia no-
» men habes quod uiuas,& mortuus es.) Nomẽ habet quòd uiueret,id eſt, nomen Chriſtianum: ſed mortuus erat; quia
» fidei opera, quæ eſt charitas, non habuit. Eſto uigilans, &
Vigilia Chriſtianorum. » confirma cætera quæ moritura erant.) Vigilat, qui ſemper bona opera exercet. Præcipitur ergo huic ut uigilet,id eſt, ut in charitatis operibus ſemetipſum exerceat, ne parua bo-
Iacobi.2. na quæ adhuc uidebatur habere,deperirent. Quia ſicut corpus mortuum eſt ſine anima, ita & nos ſi quælibet bona ui-
» deamur habere,mortua ſunt ſi charitas defuerit. Nõ enim
» inuenio opera tua plena corã Deo meo.) Non erant plena, E
Matt.25. ſed uacua, quia charitate non replebantur: unde & quinque uirgines fatuæ à cõtubernio ſponſi cæleſtis repulſę ſunt,quia
» oleum charitatis in uaſis ſuis habere noluerunt. In mente
» ergo habe qualiter acceperis & audieris, & ſerua: & pœni-
» tentiam age.) Id eſt,recordare qualiter fidem Chriſti in baptiſmate perceperis: ubi promiſiſti renunciaturũ te diabolo, &omnibus pompis eius.Recordare etiam quid à doctoribus fidei Chriſtianæ, qui te fidem Chriſti docuerunt, qualiter te uiuere oporteret,audiſti:& ſerua quod audiſti,& pœnitentiã
» age,eo quòd à bonis operibus tam diu torpuiſti. Si ergo
» non uigilaueris.) Id eſt,ad bona opera agenda, temetipſum
» non excitaueris. Veniam tanquam fur, & neſcies qua ho-
» ra ueniam ad te.) Illi Dominus tanquam fur ſuperuenit,ut F
eum per mortem ab hac mũdana habitatione ſubtrahat, qui in prauitatibus ſuis requieſcẽs, neque à uitiis uult abſtinere, neque ipſam mortem ante oculos ponere,ſicut Dominus di-
Matt.24 cit in Euãgelio: Quia ſi ſciret paterfamilias qua hora fur ueniret,uigilaret utique,& non ſineret perfodi domum ſuam. Per patremfamilias, mentem debemus intelligere: quia ſicut paterfamilias omnibus qui in domo ſunt, principatur, ita & mẽs omnibus actibus corporis & cogitationibus præfertur.Pater igitur familias dormit, fúrque ueniens domum eius perfodit,quãdo mens in delectationibus carnalibus requieſcens,mors dum non præuidetur, ſuperuenit, atque domum

A mum corporis perfodiens, animam abſtrahit. Si autem uigilauerit, id eſt, in bonis operibus perſeuerauerit, mortem non „ ut furem, ſed ut liberatricem perferet. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerũt ueſtimenta ſua.) Ecce diſcipuli paſtori negligenti præponũtur, ut ſaltem in eorum imitatione proficeret. Sed mirum cur pauca nomina habere dicatur, & non paucos homines. Sed hoc ad excellentiã magnam alicuius ſancti pertinet: cùm eũ Deus nominatim ſcire dicitur, ſicut Moyſi perfecto uiro dicitur: Noui te ex nomine. *Exod. 3.* Et Dominus dicit in Euangelio: Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas. Iſti ergo pauci, qui uoce Dei laudari merentur, non inquinauerũt ueſtimenta ſua, id eſt, mundiciã quam in baptiſmo perceperunt, ſordibus uitiorũ non inqui- *Ioan. 10.*
B nauerunt. Et ambulabũt mecum in albis, quia digni ſunt, id eſt, in bonis operibus. Qui uicerit, ſic ueſtietur ueſtimẽtis albis, id eſt, qui per pœnitentiam & lachrymas diabolum uicerit, & uitia omnia à ſe expulerit, eandem mũdiciam quam baptizatus poſſidet, & ipſe conſequetur. Hæc ideo dicit, ut & paſtorem Sardis eccleſiæ, & omnes etiam peccatores ad pœnitentiam prouocet. Et non delebo nomen eius de libro uitæ.) Si librum uitæ prædeſtinationem uocat, quomodo de libro uitæ aliquis deleri poteſt, cũ Apoſtolus dicit: Quos *Rom. 8.* autem prædeſtinauit, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iuſtificauit: & quos iuſtificauit, ipſos & glorificauit: niſi fortè ita intelligamus: Sunt multi qui ab hominibus iuſti putãtur, ſed in conſpectu Dei, iniuſti exiſtunt. Ergo homines qui eos
C iuſtos æſtimant, iam in libro Dei eos ſcriptos eſſe putãt. Sed in die iudicij, cùm facta reproborũ atque iuſtorum omnibus *Deleri de* patebunt, hęc inſcriptio atque falſa ſuſpicio à mẽtibus eorum *libro uitæ.* delebitur, cùm eorum damnationem pro impietatibus ſuis conſpexerint. Et cõfitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis Dei.) Confeſſio iſta tũc fiet nominum iuſtorum, quando ſecundum qualitatem meritorũ, unuſquiſq; mercedem recipiet. Et angelo Philadelphiæ eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit ſanctus & uerus, qui habet clauem Dauid.) Legimus in libro Regum, quod dixerit Dominus ad Dauid: Et erit cùm dormieris cũ patribus tuis, ſuſcitabo ſemẽ tuum *2. Reg. 7.* quod egredietur ex te, & firmabo regnũ eius in ſempiternũ.

Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Hoc de Chri- D
ſto eſſe dictum, nullus eſt niſi perfidus Iudæus, qui ambigat.
Et in domũ obſeratã nullus niſi per clauem poteſt introire.
Filius ergo Dei habet clauem Dauid, quia ipſe hominem aſ-
ſumpſit ex genere Dauid, quem clauẽ Dauid uocat, per quẽ
reſerata ſunt omnia, & quæ Deus ad Dauid, & quæ Dauid
" de Deo locutus eſt. Qui aperit, & nemo claudit: claudit,
" & nemo aperit.) Aperuit dominus Ieſus Chriſtus uetus te-
ſtamentũ ad intelligenda diuina myſteria, quæ in ea latebãt,
quod nullus claudere poterit. Clauſit uerò obſeruantiã literę
legalis ſuperfluam, quam nullus aperire poterit. Aperuit etiã
corda gentilium, ad percipiendã doctrinam fidei, quę nullus
perſecutor claudere potuit. Clauſit uerò atque deſtruxit cul-
turam idolorũ, quam nullus perſecutor aperire potuit. Ape- E
riet etiam aditũ regni cæleſtis ſuis electis, quod nulla uis dæ-
monum claudere poteſt: clauſit uerò eũdem aditũ reprobis,
" quod nullus eis aperire poterit. Scio opera tua: Ecce, dedi
" coram te oſtium apertum, quod nemo poteſt claudere: quia
" modicam habes uirtutem, & ſeruaſti uerbum meum, & non
" negaſti nomen meum.) Videtur quòd iſte angelus eccleſię
Philadelphiæ nõ ſatis in diuinis ſcripturis fuerit eruditus: &
ideo dixerit eum modicã habuiſſe uirtutem, ad refutandos
uidelicet inimicos fidei ueritatis. Et eſt ſenſus, Quia in perſe-
cutione cõſtans fuiſti, & ſeruaſti uerbum meum, id eſt, à prę-
dicatione uerbi mei non ceſſaſti, & nomen meum non ne-
gaſti: ideo quia modicam habes uirtutem: dedi coram te o-
ſtium apertum in diuinis ſcripturis, ut intelligas myſteria di- F
uinarum ſcripturarum: Quod nemo poterit claudere, id eſt,
ſapientiæ quæ tibi dabitur, nullus poterit reſiſtere inimico-
" rum. Ecce dabo de ſynagoga ſathanæ qui dicũt ſe Iudęos
" eſſe & non ſunt, ſed mentiuntur.) Ecce, dabo de ſynagoga
ſathanæ qui tibi aduerſabantur, & quorũ infeſtationem aſſi-
duè tolerabas, ut credant per uerba tua in me. Ecce, faciam il-
los ut ueniant, & adorent ante pedes tuos, & ſcient quia dile-
xi te, quoniam ſeruaſti uerbum ſapiẽtiæ meæ: id eſt, cùm cre-
diderint per uerba tua in me, adorabunt ante pedes tuos de-
" precantes, ut per te uitam æternam conſequantur. Et ego
" te ſeruabo ab hora tentationis, quę uentura eſt in uniuerſum
orbem,

A orbem, tentare omnes qui inhabitant terram.) Hora tentationis, diem iudicij ſignificat. Tētationem autem pro manifeſtatione poſuit, quia ſingulorū facta omnibus manifeſtabuntur. A qua hora tentationis, nos & omnes electos ſuos
„ Dominus ſaluabit. Ecce uenio citò: Tene quod habes, ut
„ nemo accipiat coronā tuam.) Tene quod habes, id eſt, bonum quod habes uſque in finem uitæ tuæ tene. Vt nemo accipiat coronam tuam, id eſt, ut gloriā quæ tibi debetur, nul-
„ lus ſine te poſſideat. Qui uicerit, faciam illum columnam
„ in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, & ſcribā
„ ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei no-
„ uæ Hieruſalem, quæ deſcēdit de cælo à Deo meo, & nomen
„ meum nouum.) Poteſt per templū eccleſia deſignari: per co-
B lumnas autē quæ ſuſtentant templū, prædicatores. Nam & Paulus apoſtolus Petrū & Iacobū columnas eccleſiæ uocat, eo quòd ſuper ipſos ædificata ſit eccleſia. ſicut Dominus dixit Petro: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædificabo eccleſiam meam. Sed uidetur propter hoc quod ſequitur: Et foras non egredietur amplius, nō ad præſentē eccleſiam, ſed ad cæleſtē pertinere hanc ſententiam. Nam multi fuerunt, qui columnę eccleſiæ dicebantur: ſed propter prauā doctrinam eorum ab ea exierunt. ſicut fuit Origenes, & multi alij. Per templū ergo, cæleſtis habitatio: per columnā uerò, unuſquiſq; electus poteſt deſignari. Ergo qui uicerit omnia tentamēta diabolica, omnēſque carnales uoluptates, columna in templo Dei efficitur, id eſt, in cæleſti beatitudine. Et ſicut columna in lo-
C co, in quo ſtatuitur firmiſſimam ſtabilitatem à creatore conſequitur, ut nunquam ab ea diuellatur, quemadmodum auulſus eſt diabolus, qui de cæleſti beatitudine ſuperbiendo cecidit. Et ſcribam ſuper eum nomen Dei mei.) Nomen hoc Dei, eſt æternum: Nomen ergo Dei quod eſt æternum, ſuper unumquenque iuſtum ſcribitur, quando æternitas ei cum Domino permanendi largitur. Et nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo. Noua Hieruſalē illa eſt cæleſtis, quæ non ex lapidibus ſicut uetus, ſed ex ſanctis hominibus cotidie ædificatur. Hieruſalem autem interpretatur uiſio pacis, id eſt, uiſio Dei. Nomen ergo Hieruſalem, ſuper unumquenque electum ſcribi-

Galat.2.

Matt.16.

Origenes.

tur, dum hoc unicuique conceditur, ut Deum ſine fine uidere D
mereatur. Aliter: Nomen Hieruſalē ſuper unumquēque ele-
ctum ſcribitur: eo quòd ſit ipſe Hieruſalem, in quo Deus re-
gnare dignetur: in ſocietate uidelicet angelorū omniúmque
electorum, qui Hieruſalem cæleſtis uocantur. Sed mirū, cur
Hieruſalem de cælis deſcendiſſe dicitur, cùm ſciamus electos
omnes à terris ad cælos conſcendere cotidie, non de cæleſti-
bus ad terrena relabi. Sed Domino de cælis ad redēptionem
generis humani deſcendente, ſimul etiā ſancti deſcenderunt,
qui iam per prædeſtinationis gratiā illi coniuncti erant, quos
per miſericordiam ſuam redimere ueniebat. Et nomē meum
nouum, uidelicet ut uocetur filius Dei, ſicut & ego ſum filius
" Dei. Et angelo Laodiciæ eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit, amen,
" teſtis fidelis & uerus.) Amen uerè, ſiue fideliter interpreta- E
" tur. Quod eſt amen, hoc eſt, & teſtis fidelis & uerus. Qui
" eſt principium creaturæ Dei.) Non ideo ſe principiū crea-
turæ Dei dicit, quòd ipſe ſit creatura, ſed quòd ab ipſo omnia
ſint creata, utpotè architectus fecit domum. Si interrogaue-
ris quis fuerit principiū domus, dicetur tibi: Artifex, qui eam
prius mente concepit, & poſtea ædificauit, quia domus ſibi-
" metipſi principium dare non potuit. Scio opera tua, quia
" neq; frigidus es, neq; calidus.) Frigidus non erat, quia quā-
uis opera fidei non haberet, ſola fide ſe iuſtum exiſtimabat.
Calidus non erat, quia charitas illi deerat. Vtinam frigidus
eſſes aut calidus, id eſt, utinam aut charitate ferueres, aut te
peccatorē ſicut es, exiſtimares: ut per timorem ignis æterni &
" pœnitentiam, ad bona opera agenda impellereris. Sed quia F
" tepidus es, incipiam te euomere de ore meo.) Aqua tepida
ſi hauſta fuerit, faſtidium generat, ideóque facilè reiicitur. In
ore uerò Domini tunc ingredimur, quando per baptiſmum
à uitiis omnibus emundati, membra eius efficimur. Igitur ſi
fidē, quæ per charitatē operatur, & quam in baptiſmate pro-
miſimus, à charitate tepeſcētes operari neglexerimus, ab ore
Domini, ueluti quoddā nocuū ac faſtidioſum, fœtidúmq; re-
Ioan.15. iicimur, ſicut ipſe dixit de ſeipſo diſcipulis ſuis: Ego ſum uitis,
& uos palmites, & pater meus agricola eſt. Omnē palmitem
nō ferētem in me fructū purgabit eū, ut fructus plus afferat.
Quia dicis quòd diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo.

A Diues & locupletatus recte dicitur,qui omnibus uirtutibus plenus,uſque ad culmen perfectionis excreuit. Iſte autē præſul eccleſiæ Laodiciæ propter ſolam fidem,omnibus uirtutibus diuitem ſe & locupletem æſtimabat, & nihil ſe ad ſalutē æternam adquirendā aliud agere,non recogitans illud quod dicit Apoſtolus,quia fides ſine operibus mortua eſt. Et ne- *Iac.2.*
» ſcis quia tu es miſer & miſerabilis,& pauper,& cæcus,& nu-
» dus.) Miſerum eum dicimus,qui cum paupertate & nuditate,etiam aliqua infirmitate premitur. Similiter & iſte miſer & miſerabilis dicitur,eo quod pauper erat uirtutibus,operi-
» bus bonis nudus. Suadeo tibi emere à me aurum probatum
» ignitum.) Per aurum ſapientia intelligitur,ſicut ſcriptū eſt: Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapiētis.Quod pro- *Prouer.21.*
B batū dicitur quia probatos & perfectos reddit omnes quos poſsidet. Ignitum uero ideo dicitur, quia eorum mentes in quibus habitat,in amore Dei atque proximi accēdit. Et quia uera ſapientia ex diuinis ſcripturis accreſcit, Pſalmiſta mani- *Pſal.11.* feſtat cum dicit:Eloquia Domini, eloquia caſta, argētū igne examinatum,probatum terræ purgatum ſeptuplū. Eloquia Domini,eloquia caſta ſunt, quia caſtas mētes à uitiis reddūt. Sed cum nihil purgari poſsit,niſi quod ſordidum eſt,quęrendum nobis eſt, quomodo eloquia Domini purgari dicātur, in quibus nihil ſordidum eſſe poteſt. Eloquia ergo Domini ſicut argētum igne examinatum eſſe dicuntur, quia mentes fidelium,aliquādo igne charitatis ab omnibus ſordibus examinant. Quod autem ait,probatum terræ, in Hebręo habet
C ſeparatum à terra.Quod etiam ſeptuplum purgatum dicitur propter ſeptem purgationes quas diuina ſcriptura in ſe continet, ſeptem uidelicet uirtutes quibus omnia uitia purgantur:quemadmodum gulæ uitium purgatur per abſtinentiā, ſuperbia per humilitatem:libido per pudicitiam: odium,auaritia,inuidia & multa alia,per charitatem. Similiter & cætera uitia habent hoſtes ſuos, à quibus aut uincuntur aut uincunt.Et quia ſuperius dicit,ut aurum id eſt ſapiētia à ſe ematur,quærendum nobis eſt, quo precio ſapientia ematur cum Iob dicat:Nō dabitur aurum obrizum,id eſt purum pro ea: *Iob.28.* nec aliud quid, quod inter homines precioſius habetur.Sed quo precio ematur,ipſe beatus Iob manifeſtat cum dicit:Ti- *Iob.Ibid.*

mor Domini,ipſa eſt ſapientia,& recedere à malo,intelligen D
tia. Non quod ille qui timet perfectus ſit in ſapientia,cum A-
1.Ioan.4. poſtolus dicat, Qui autem timet nō eſt perfectus in charita-
te,ſed quod ſapientiam iam poſsidere incipit,qui per ea pre-
tium dare inchoat. Pretium autē eius eſt,timor Domini,ab-
renunciatio uitiorū,pœnitentia,lachrymę, opera miſericor-
diæ. Et ideo non inconuenienter ſequitur, ut locuples fias,
quia ſine hoc precio,ad locupletationem uirtutum quod eſt
„ ſapientia,nemo peruenire poteſt. Et ueſtimētis albis indua-
„ ris.) Veſtimenta alba ſunt opera bona. Et non appareat cō-
„ fuſio nuditatis tuę.) Confuſio nuditatis illa eſt, de qua dicit
Pſal.50. Pſalmiſta, Ecce in iniquitatibus cōceptus ſum, & in peccatis
concepit me mater mea: hanc autem confuſionem nudita-
tis,bonis operibus operire debemus. Nam quāuis iſte epiſco- E
pus fidem haberet,nudus tamen dicitur,eo quòd ab operibus
„ fidei uacaret. Et collyrio inunge oculos tuos ut uideas.) Per
collyrium qui caliginē ab oculis detergit lachrymáſque edu-
cit, pœnitētiam atque compunctionem cordis debemus in-
telligere. Ipſe eſt nanque,qui ab oculis mentis,caliginem cæ-
citatis detergit, atque ad uidendum quæ ſit retributio iuſto-
„ rum & pœna peccatorum acuit. Ego quos amo,arguo,&
„ caſtigo.) Sicut dicit ſcriptura,quem enim diligit Dominus
Heb.12. corripit, flagellat autem omnem hominem, quem recipit.
„ Aemulare ergo & pœnitētiā age.) Id eſt, æmulare bonos,
& pœnitentiā age,eo quòd bonis operibus uſque modo tor-
„ pueris. Ecce ſto ad oſtium,& pulſo. Si quis audierit uocem
„ meam,& aperuerit ianuam,intrabo ad illum, & cœnabo cū F
„ illo,& ille mecum.) Pulſat Dominus ad oſtium noſtrū cum
per ſcripturam diuinam cotidie nos admonet, ut uitia relin-
quentes,ad bona opera agenda cōuertamur. Vocem eius au-
dimus,& ianuam aperimus,cùm mandata eius tota mentis
intentione ſuſcipimus. Ad nos uero intrat cū de noſtris pro-
„ fectibus gaudet. Cœnamus nos cum illo, cum de ſpe cęleſtis
„ gloriæ exultamus. Qui uicerit,dabo ei poteſtatē ſedere me-
„ cum in throno meo: ſicut & ego uici, & ſedeo cū patre meo
Chriſtus ui- in throno eius.) Vicit Chriſtus diabolum,uincunt & ſancti
ctoria no- eius. Sed Chriſtus per ſemetipſum, ſancti uero eius non per
ſtra. ſemetipſos,ſed per ipſum. Dedit pater filio poteſtatem, ſecū-
dum

A dum quod homo eſt,ut ſedeat in throno eius. Dedit & filius poteſtatem ſuis,ut ſedeant & ipſi in throno eius. Chriſtus ad dexterã Dei ſedet,ſicut dicit Pſalmiſta:Dixit Dominus Domino meo,ſede à dextris meis:quia æqualis eſt patri.Sancti autem,non ad dexteram filij ſedere dicuntur,ſed in ſedibus ſuis,ſicut dixit Dominus in Euãgelio:Sedebitis & uos ſuper ſedes duodecim,iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Ipſi enim non naturaliter,ut Chriſtus:ſed per adoptionẽ ſunt filij,ideo diuerſas ſedes ſortiũtur,ſecundum meritorum diuerſitatem. Præſtet hoc nobis de quo loquimur, ut in earum ſedium diſtributione,nos miſeri partẽ habere mereamur, Ieſus Chriſtus Dominus noſter,qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus,per omnia ſæcula ſęculorum. Amen.

Pſal.109. *Mat.19.*

B

Explicit expoſitio uiſionis primæ.

Incipit expoſitio Viſionis ſecundæ.

RATIO DEPOSCIT, ut poſt ſeptem epiſtolas,quas ad ſeptem eccleſias,quæ unam catholicam eccleſiam deſignant,Ioannes direxit:in quibus fideles inſtruuntur qualiter celſitudinem conſcendere debeant, eiuſdem eccleſiæ ſtatus atque ſublimitas manifeſtius deſcribatur.

C Poſt hæc uidi oſtiũ apertũ in cælo.) Per oſtium, Chriſtus intelligitur,qui dicit: Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quod oſtium apertum eſſe dicitur,quia omnibus ad ſe uenire deſiderantibus:quãuis ſceleribus deprimãtur,oſtiũ miſericordiæ ſuę aperire nõ dedignatur, ſicut ipſe dicit in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos.Per cælum autem eccleſia deſignatur. Sed ſi omnis qui per oſtium in ouile ouium, id eſt in ſanctam eccleſiam introierit ſaluabitur, reprobi quorũ innumerabiles multitudines intra ſanctã eccleſiã continentur quo aditu introierũt,de hoc Dominũ interrogemus. Ait enim,Qui nõ intrat per oſtiũ in ouile ouiũ,ſed aſcẽdit aliũde: ille fur eſt &

Cap.4. *Mat.11.* *Ioan.10.*

latro. Quicúq; ergo hoc quod in baptiſmo promiſerũt, obſer D
uare uolunt, nõ per oſtiũ in ouile ouiũ, ſed aliũde aſcẽderũt.
" Et uox prima quam audiui, tanquã tubæ loquentis mecũ
dicẽs.) Vocem primã, uetus teſtamentũ accipere poſſumus.
Sed melius mihi uidetur, ut per uocem primã, Ioannẽ Bapti-
Luc. 1. ſtam intelligamus, de quo ſcriptum eſt, Et tu puer propheta
altiſsimi uocaberis, prçibis ante dominum parare uias eius,
ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſsionem pec-
Ioan. 1. catorum eorum. Sed & ipſe Ioannes ſe uocem uocat, dicens:
Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini, ſicut di-
Eſa. 40. xit Eſaias propheta. Et quia prçdicatio eius circunquaq; per-
crepuit, uox prçdicationis eius, tubæ ſimilis dicitur. Sed quid
" uox iſta dicat, audiamus. Aſcende huc, & oſtendam tibi quç
" oportet fieri poſt hæc.) Id eſt, terrena deſere, & ad cæleſtia a- E
nimum erige. Aliter. Ioannes Euangeliſta perſonam eorum
in hoc loco gerit, qui per Ioannem Baptiſtam in Chriſtũ cre-
diderunt, & multi eo tempore extiterunt, qui Ioannem Chri-
ſtum æſtimabant: Ioannes uero, ſurſum auditores ſuos men-
Ioan. 1. tes erigere ſuadebat, cum ſe non Chriſtum eſſe dicebat: ſed al
terum qui poſt ſe uenturus erat, dicens, Non ſum ego Chri-
ſtus. Veniet uero fortior me poſt me, cuius non ſum dignus
ut ſoluam eius corrigiam calciamenti. Ipſe uos baptizabit in
ſpiritu & igne. Et iterum. Illum oportet creſcere, me autem
minui. Sed & diſcipulos ſuos conſcendere ſurſum monebat,
cum ſe deſerendum, & Chriſtum eſſe ſequendum manifeſta
ratione perdocebat. Deinde ſequitur, Et oſtendam tibi quæ
oportet fieri poſt hæc. Ac ſi diceret: Si ſurſum cor erexeris, id F
eſt, Chriſtum fide ſecutus fueris, ea quæ doceo & quæ uentu-
" ra ſunt, etiam ipſo docente facile cognoſcere poteris. Et ſta-
" tim fui in ſpiritu.) Id eſt, cum in Chriſtum credere cœpi, ex
" carnali ſpiritualis effectus ſum. Et ecce ſedes poſita erat in
" cælo, & ſupra ſedem ſedẽs.) Per cælum, eccleſia deſignatur.
Sedes uero poſita in cælo, corda ſanctorum in eccleſia com-
morantium deſignat. Qui uero ſupra ſedem uiſus eſt ſedere,
Deus eſt, qui in cordibus ſanctorum ſuorum inhabitat atq;
1. Cor. 3. ſedet, ſicut Apoſtolus dicit: Templum enim Dei ſanctũ eſt,
" quod eſtis uos. Et qui ſedebat, ſimilis erat aſpectu lapidis
" iaſpidis & ſardini.) Iaſpis lapis uiridis coloris eſt: ſardius au-
tem,

A tem, rubei. Per uiriditatem ergo iaſpidis, diuinitas noſtri ſaluatoris: per ruborē autem ſardij, eius humanitas deſignatur. Saluator igitur noſter, & uiriditatem iaſpidis in ſe continet, quia ſecundum diuinitatem, per omnia æqualis eſt patri: & ruborem ſardij, quia ſecundum humanitatem homo perfectus exiſtit, ſicut ſcriptum eſt: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens. Et iris erat in circuitu ſedis, ſimilis uiſioni ſmaragdini.) In Geneſi legimus, quia dixit Deus ad Noe: Arcum meum ponam in nubibus cæli, & recordabor fœderis mei ſempiterni, quod pactum eſt inter Deum & omnem animam uiuentem. Per arcum igitur qui in ſignum clementiæ Dei hominibus in terra conſiſtentibus apparet, miſericordia Dei non inconueB nienter accipitur. Iris, id eſt, arcus, ſedem Dei id eſt, eccleſiam circundabat: quia eius miſericordia nos circundando protegit & gubernat, atque à uiſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus defendit. In ipſo enim, ſicut dicit Apoſtolus, uiuimus, mouemur, & ſumus. Qui arcus ſimilitudinem ſmaragdi habuiſſe dictus eſt, qui nimiæ atque gratiſsimę uiriditatis eſt. Iaſpis uero, de quo ſuperius diximus, uiridis coloris eſt, ſicut ſmaragdus, ſed eius uiriditas obſcura eſt. Viriditas uero ſmaragdi perſpicua eſt, cuius pulchritudo oculos intuentium ad ſe mirandam pertrahit: per uiriditatem iaſpidis, ſicuti diximus, diuinitas noſtri ſaluatoris accipitur. Quæ obſcurata & quibuſdam nebulis obtecta eſt, quia diuinitatem redemptoris noſtri, nulla mens ſicut eſt, comprehendere poteſt. Et C quanto altius ſe mens ad perſcrutandum erexerit, tanto amplior caligo ei obiicitur. Per uiriditatem uero ſmaragdi quæ perſpicua eſt, miſericordia Domini rectè deſignatur. Miſericordia nanque Domini tam perſpicua eſt, ut nullus homo ſanam mentem poſsidens, hanc ignorare ualeat. Quis enim immenſam miſericordiam Dei, quam erga humanū genus exhibuit, & exhibet quotidie, ignorare poteſt, quāuis uerbis perfectè explicare non poſsit? Sed & hoc quod uiriditas huius lapidis hebetatos oculos ſi inſpicitur, ad uidendum acuit, poteſt miſericordiæ Dei conuenire. Quando enim in peccatis iacemus, & ſcelera noſtra nos deprimunt, hebetatos oculos mētis habemus. Cum uero conſideramus miſericor-

Vide Athanaſ. in ſymb. (marginal; "Vide" handwritten)

Gen. 9.

Act. 17.

Miſericordia Dei.

diam Dei,qualiter meretrices & latrones omniúmque ſcele- D
rum generibus depreſſos,etiam & perſecutores ſuos per pœnitentiam ad ſalutem reduxit,ad ſpem ueniæ reformamur. Et quia iam in perditionis fouea detinebamur, miſericordiã Domini intuentes,atque de ea præſumẽtes,ad eũ quem offenderamus confugimus,ut eius miſericordia à morte perpetua liberemur. Quã miſericordiã Dei Pſalmiſta intuẽs, nec eam uerbis explicare ualens, ipſum Deũ miſericordiã ſuã uocauit

Pſal.143. dicens:Deus meus, miſericordia mea. Et in circuitu ſedis, » ſedilia uiginti quatuor.Et ſupra thronos uiginti quatuor ſe» niores circũamicti ueſtimentis albis, & in capitibus eorũ co» ronæ aureæ.) Viginti quatuor ſeniores in hoc libro,aliquãdo patres ueteris teſtamenti,aliquãdo noui,aliquando ſimul utroſque ſignificant.Sed in hoc loco patres ueteris teſtamenti deſignant, qui uiginti quatuor ſedilibus ſediſſe dicuntur. E

Numerat 24 libros uet. teſtamenti. Quando ſedemus,à labore quieſcimus. Per ſedilia igitur uiginti quatuor, uiginti quatuor libri ueteris teſtamenti deſignantur.Super uiginti quatuor igitur thronos,uiginti quatuor ſeniores ſediſſe uiſi ſunt,quia patres ueteris teſtamenti, à laboribus & curis huius ſeculi, in lectione & meditatione diuinorum librorũ,quodammodo quieſcebant. Sed quærẽdum nobis eſt cum ſedes eccleſiã ſignificet, cur in circuitu ſedis, hæc ſedilia diſpoſita eſſe dicãtur. Nimirum quia quiſquis paterfamilias,qui domũ ſuam tutã à latronibus & inimicis eſſe deſiderat, hanc aut muro aut ſepe aut pariete circundat.Similiter eccleſia & contra hęreticos & contra paganos, qui fidem Chriſti in ea deiicere uolunt, ueteris teſtamenti libris munitur.Quia quando ea quæ colit,longe ante aduentum Chriſti, fuiſſe prædicta probat, iacula inimicorum fidem Chriſti euertere cupientium,longe à ſe repellit.Qui ſenes circũamicti ueſtimentis albis fuiſſe dicuntur,& in capitibus eorum coronæ aureæ.Per alba ueſtimẽta,uitæ puritas: F

Arma eccleſiæ, uerbum Dei.

» per coronas autem aureas, opera bona deſignantur. Et de » throno,id eſt de eccleſia, procedunt fulgura & uoces,& to» nitrua.) Per fulgura,miracula quę per ſanctos ſuos operatur Deus:per uoces,prædicatio:per tonitrua uerò,terror gehennæ ignis deſignatur. Quia ſancti prædicatores eos quos amore cęleſtis patriæ à uitiis reuocare nequeunt,eis tormẽta

æterna,

A æterna, quæ impiis præparata ſunt, opponunt: ut quos blan-
„ ditiis nequeunt, ſaltem terroribus à uitiis compeſcant. Et ſe-
„ ptem lampades ardentes ante thronum.) Quid ſint ſeptem lampades, ipſe exponit cum dicit, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Per ſeptem ſpiritus Dei, ſeptem dona ſpiritus ſancti debemus intelligere, quæ in Dominum requieuiſſe propheta Eſaias manifeſtat dicens: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus cõſilij & fortitudinis, ſpiritus ſciẽtiæ & pietatis: & replebit eũ ſpiritus timoris Domini. Hę igitur lãpades ſeptẽ, id eſt ſeptẽ dona ſpiritus ſancti, ante ſedẽ id eſt ante cõſpectũ eccleſiæ ſuæ ardere dicũtur: quia ſine lumine harũ uirtutũ, in nocte huius ſeculi poſiti, per uitæ uiã ad cęleſtẽ patriã gradi nõ poſſumus. Quod au- *Eſa. 11.*
B tẽ Chriſtũ hęc ſeptẽ dona ſpiritus ſancti accepiſſe dixit, ad humanitatis eius myſteriũ pertinet. Nã ſecundũ diuinitatem, in nullo augeri potuit, ſine quo nihil eſſe poteſt. Verũ quęri poteſt, cur propheta cum hæc ſeptẽ dona in Chriſtũ deſcenſura eſſe diceret, à maioribus cœpit, & deſcendẽdo ad minora peruenit. Sed non ab rę eſſe factum uidebitur, ſi diligenter inſpiciatur. Nam quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus de illa cæleſti beatitudine, in qua æqualis erat per omnia patri, ad terras deſcendere, & homo fieri dignatus eſt, & angelis minorari uoluit, quos ipſe creauerat: non inconuenienter hæc ſeptem dona deſcendendo accepit, quia uoluntatem patris deſcendendo & humiliando ſe uſque ad mortem adimpleuit, ſicut dicit Apoſtolus: Humiliauit ſemetipſum uſque ad mor- *Philip. 2.*
C tem, mortem autem crucis. Nos autem qui ab ipſa perditionis fouea, ad cæleſtia ſubleuamur, à minoribus incipimus, ut ad maiora creſcendo perueniamus. Quomodo autem hæc ſeptem dona ſuper Chriſtum deſcenderint, prout Dominus dederit, breuiter dicamus. Spiritus ſapientiæ ſuper hominem Chriſtum requieuit, quando filius Dei ſecundum diuinitatem, qui ſapientia patris dicitur, in eum deſcẽdit. Spiritus intelligentiæ in eum requieuit, quando omnibus uirtutibus eſt ditatus, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Ieſus proficiebat ſapientia & ætate, & gratia coram Deo, & hominibus. Poſt intellectum, conſilium ſequitur. Conſilium à conſulendo dicitur. Nam ſi aliquod periculum nobis imminet, conſilium *Luc. 2.*

à ſapiente perquirimus, qualiter periculũ euadamus. Similiter & cum ad aliquam dignitatẽ ſeculi conſcẽdere cupimus, conſiliũ quærimus, qualiter ad id quod deſideramus, peruenire ualeamus. Chriſtus igitur eſt conſiliator noſter, qui conſilium dat, qualiter pericula æterna euadamus: & conſilium quod dat ipſe, perficit, cum à periculis æternis nos liberat. Similiter & conſiliũ dat qualiter ad hæreditatẽ paradiſi peruenire poſsimus, & ad ipſa gaudia ipſe nos perducit. Spiritus itaque conſilij in homine Chriſto deſcendit: dum à ſpiritu ſancto percepit doctrinam Euangelij, in qua conſilium conſiſtit omnium hominum ſaluari cupientium. Spiritus etiã fortitudinis ſuper Chriſtũ requieuit, quando ad debellandũ hoſtem antiquum, fortis inter homines apparuit: de hac ſua fortitudine ipſe dixit in Euãgelio: Dum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſsidet. Si autẽ fortior illo ſuperueniens uicerit eum, uniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Poſt fortitudinem ſequitur ſcientia. Apud homines, multæ ſcientiæ ſunt. Sunt nanque diuerſarum artium diuerſæ ſcientiæ. Eſt ſcientia in literis, eſt in mundanis legibus, eſt in augendis rebus temporalibus, eſt etiam ſcientia in præcauendis periculis. Sunt etiam multi, qui per ſubtilitatem ſenſus, quædam futura præuident. Sed has ſcientias aliquando boni, aliquando mali poſsident. Scientiam uero quæ in Chriſtum deſcendit, nullus niſi bonus habere poteſt. Quæ tanta eſt, quanta nulla mens comprehẽdere poteſt. In ipſo enim ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Videtur itaque mihi per ſpiritũ ſcientiæ, aliud factum eius nos debere intelligere. Præuidens nanque ſaluator noſter, ſi acceſſum hominũ peccatorum deuitaret, multos ſceleratos in deſperationis foueã eſſe decidendos, peccatoribus per ſocietatem corporis ſe conformari uoluit: mãducans uidelicet & bibens cum eis, tactus etiam meretricũ non reſpuens. Qui etiam & latroni in initio cõfeſsionis eius paradiſum repromiſit, ut omnibus peccatoribus ſaluari cupiẽtibus, ſpem ueniæ tribueret. Phariſæi uero, ſpiritum ſciẽtiæ nõ habentes, reprehendebant eum, eo quòd cum publicanis & peccatoribus manducaret. Sed ipſe ſpiritũ ſciẽtię poſsidẽs, dixit eis: Nõ eſt opus ſanis medico, ſed male habentibus:

Margin notes: D (line 1); *Luc. 11.* E (at "titudine ipſe dixit in Euãgelio"); *Coloſ. 2.* F (at "ſauri ſapientiæ"); *Luc. 7.*; *Luc. 23.*; *Matth. 9.*

A habẽtibus:Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. De ſpiritu uerò pietatis,non eſt neceſſe nobis quicquam dicere.Quid enim tam pium, quàm ille qui peccatum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius,& qui cùm poſſet à morte ſua poteſtate liberari,ſe pro ſalute generis humani,& teneri,& ligari,& conſpui,& alapis cædi,& flagellari,& crucifigi permiſit? Spiritus uerò timoris Domini,qui ultimus ponitur,ad paſſionem pertinet:non quòd timore coactus ſit, ut pro ſalute generis humani moreretur,ſed timorẽ pro obedientia accipere debemus. de qua ipſe dicit:Non ueni facere uoluntatem meam,ſed uoluntatem eius qui miſit me patris. Nam & filium qui patri carnali eſt per omnia obediẽs, patrẽ timere dicimus,cùm illa obediẽtia non ſit timoris, ſed amo- *1.Pet.2.* *Matt.26.* *Ioan.6.*
B ris.De quo timore Pſalmiſta dicit: Timor Domini, ſanctus permanens in ſeculum ſeculi.Non autem timor,ſed charitas Dei in ſeculũ ſeculi permanebit. Nunc qualiter hæc ſeptẽ dona ſpiritus ſancti, unicuique fidelium conueniãt, breuiter dicendũ eſt.Et quia nos qui per primæ præuaricationis culpam,in perditionis laqueo iacebamus, miſericordia Dei ad ſuperna reducimur ab inferioribus: id eſt,à timore Dei incipimus,ut ad ſuperiora,id eſt,ad ſapientiam proficiendo creſcamus. Et quibus gradibus Chriſtus humiliando ſe ad nos deſcendit, ſalutémque noſtram moriendo perfecit, eiſdem gradibus & nos ad eum conſcendere debemus: faciendo uidelicet præcepta eius,quæ in donis ſeptem ſpiritus ſancti cõtinentur.Spiritus igitur timoris Domini ſuper unumquenq; *Pſal.18.*
C peccatorẽ requieſcit,cùm conſiderans peccata ſua, iuſtúmq; iudiciũ Dei pertimeſcens,pœnáſque ignis æterni,quæ impiis præparatæ ſunt,ad pœnitentiam lachrymáſque conuertitur, & amariſſimè flere incipit,quod delectabiliter geſſit.Spiritus uerò pietatis,ſuper quẽlibet peccatorem requieſcit, dum audiens ſcripturam dicentem : Sicut aqua extinguit ignem,ita eleemoſyna extinguit peccatum: & Dominum dicentẽ, Date eleemoſynam,& ecce omnia munda ſunt uobis:alere egẽtes,ueſtire nudos, & cętera pietatis opera incœperit exercere,ut Deũ aliquando miſerando propitium ſibi faciat,quem peccando offenderat. Vnde & Daniel propheta, Regem impiiſſimũ,ut peccata ſua eleemoſynis redimeret, & miſericor- *Conuerſio peccatoris ad Deum.* *Eccleſ.3.* *Luca.11.* *Daniel.4.*

Scientia ſi diis pauperum, admonere ſtuduit. A pietate, ad ſcientiæ ſpiri D
ne pietate, tum conſcenditur. Nam quanuis uideatur aliquis ſcientiam
ſtultitia. poſſidere, ſtultus eſt, ſi malè uiuit. Quid enim ſtultius quàm
Vera ſciē- timorem Dei à mēte abiicere, uitiis deſeruire? Scientia uerò
tia. maxima eſt, uitia deſerere, atque ad Deū tota mente conuerti. Quicunque ergo per timoris ſpiritum, peccata ſua plāgere incipit, & per pietatis ſpiritum miſericors erga indigentes eſſe ſtudet, ut Deum aliis miſerādo, miſericordem ſibi faciat, neceſſe eſt, ut per donum ſancti ſpiritus, ſciētiæ ſpiritum poſſideat. Quicunque enim conuerti ad Deum deſiderat, neceſſe eſt ut per doctrinam diuinarum ſcripturarū, ſiue per prædicationem ſanctorum uirorū, diſcat quæ ſint genera uitiorum: qualiter homines illa queant, & quibus modis extingui poſſint: quæ ſint etiam deceptiones dæmonum, & qualiter E contra eos pugnandum ſit, hoc eſt ſcientiæ ſpiritū poſſidere.

Eccleſ.1. Et quia Salomon dicit, Quia qui addit ſcientiam, addit & la-
Pugna dia borem, à ſcientia ad fortitudinis ſpiritum conſcēditur. Nam
boli contra ſicut quilibet præliator non contra eum qui eſt in uinculis
bonos eſt: pugnat, ſed potius contra eum qui reſiſtere ei uult: ita & dia-
malos in bolus non contra eum quem uinculis peccatorum conſtri-
uinculis ctum tenet, dimicat, ſed potius contra eum qui peccare deſi-
tenet. ſtit, & ad Deum tota mente conuertitur. Quicūque ergo per
Prouer.5. pœnitentiam, pietatiſq; opera à diaboli uinculis abſolui meretur, atque cōtra eum per ſcientiæ ſpiritum bellum cupit inſtruere, neceſſe habet, ut à ſpiritu ſancto fortitudinis donum accipiat: quo inſtructus, & interiores hoſtes, id eſt, uitia funditus poſſit extinguere, & exteriores, uidelicet homines per F
Epheſ.6. patientiā ſuperare, omniáque iacula dæmonū ſcuto fidei à ſe repellere. A fortitudine ad conſilium conſcenditur. Conſilium autem ſalutis noſtræ, in præceptis conſiſtit Euangelicis. Quiſquis igitur uitia in ſe extinguere per fortitudinis ſpiritum potuit, neceſſe eſt ut ad mandata Euangelij perſcrutanda, atque in corde ſuo recondenda, tranſeat: ubi cōſilium reperiet qualiter ad perfectionis culmen cōſcendere ualeat. Et quia mandata Euangelij ſine uirtutibus cuſtodiri non poſſunt, à ſpiritu conſilij ad intellectum conſcenditur, in quo perfectio uirtutum tota conſiſtit. Intellectus uerò dona à ſpiritu ſancto fideles accipiunt, cùm omnibus uirtutibus ditari

merentur.

A merentur. Ille uerò uerum intellectum poſſidet, qui fide illuminatur, qui pudicitia mūdatur, patientia decoratur, qui humilitate munitur, qui charitate refulget, cæteríſque uirtutibus cōſummatur. Et quia per orationem uirtutum, ad culmen perfectionis conſcenditur, ſapiētia intellectui præponitur: in qua tota perfectio cōſiſtit. De hac perfectione Dominus dicit in Euangelio: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & ueni ſequere me. Sūt nanque multi, qui ad perfectionis culmen ſubitò conſcendere conātur, ſed quia per gradus uirtutum non conſcendūt, facile corruunt. Quid enim prodeſt ſubſtantiam relinquere, ſi iram, odium, ebrietatem, inuidiam, ſuperbiam, uanam gloriam, cæteráque uitia, quæ occi- *Matt. 19.*

B dunt animam, à mente ſua non abiiciat? Non enim prodeſt arborem conſcendere, ut leonem euadat, ſi ſerpentem in ſinu geſtet, cuius ueneno pereat. Nec dicit Dominus illum perfectum eſſe, qui ſubſtantiam tantummodo dimiſerit, ſed eum qui & ſubſtantiam dimiſerit, & ipſum ſecutus fuerit. Sequimur autem illum, quādo imitamur. Ad hoc igitur perfectionis culmen ille competenti gradu conſcendit, qui prius uitiis abrenuncians per actualem uitam, quæ uirtutibus perficitur, ad contemplatiuam conſcendit: in qua ſoli Chriſto coniungitur qui eſt ſapientia patris, filiúſque Dei, & ciuis Hieruſalem cæleſtis efficitur. Nunc qualiter deſcenſioni Chriſti per gradus ſeptem donorum ſpiritus ſancti aſcenſio fidelium conueniat, breuiter demonſtremus. Vltimus deſcē- *Similitudo*

C ſionis Chriſti gradus eſt, timor Dei, per quem paſſionem & mortem eius diximus fuiſſe deſignatam, & primus aſcenſionis, ad Deum conuertētium. Cōgruit autem mors Domini iis qui per ſpiritū timoris Domini, peccata ſua deflēt, quia in morte Domini, remiſſio cōſiſtit omniū peccatorū. Nec perfecta remiſſio peccatorum eſſe poſſet, ſi ille pro nobis mortuus non fuiſſet. Sextus deſcēſionis Chriſti gradus eſt pietas, & ſecundus aſcēſionis pœnitentiū. Cōgruit autē pietas fideliū cū pietate Domini, quia ille iis qui ſecundū animā erant miſeri, miſericordiā ſuā impēdit ab æterna morte, ſua morte eos liberans: & iſti his qui ſecūdum corpus ſunt, miſericordiā impendunt, largiendo eis corporū neceſſaria, quibus in iudicio

Matt.25. ipſe dicturus eſt: Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feci D
ſtis. Quintus deſceſionis Chriſti gradus eſt ſcietia, & tertius
aſcenſionis fidelium. Conuenit autem ſpiritus ſcientiæ, qui
fidelibus datur, cum ſpiritu ſcientiæ, qui homini Chriſto oblatus
eſt: quia ille ut peccatores ſaluos faceret, ſemetipſum illis
conformare non eſt dedignatus: & iſti ut peccata euadāt,
ad eum per ſpiritum ſcientiæ confugiunt, qui poteſtatem habet
dimittendi peccata. Quartus deſcenſionis Chriſti gradus
eſt fortitudo, & quartus ſimiliter aſcenſionis fidelium. Congruit
hæc fortitudo fidelium, fortitudini Chriſti, quia ea for-
Victoria titudine iſti uincunt diabolum qua & Chriſtus uicit, fortitu
noſtra dine uidelicet Chriſti, non ſua, ſicut ipſe dicit: Sine me nihil
Chriſtus. poteſtis facere. Tertius deſcenſionis Chriſti gradus eſt ſpiri-
Ioan.15. tus conſilij, & quintus, aſcenſionis fideliū. Coniungitur autē E
conſilium fidelium, cōſilio Chriſti, cùm ad præcepta Euāgelij
ſeruanda ſe transferunt, in quibus perfectum conſiliū cōſiſtit
omnium ſanctorum. Secūdus deſcenſionis Chriſti gradus
eſt intellectus, & ſextus aſcenſionis fidelium. Cōgruit autem
intellectus fidelium, intellectui Chriſti, cùm eaſdem uirtutes
quas ipſe à ſpiritu ſancto percepit, eaſdem & ſancti eius
ab ipſo percipere merentur. Primus deſcenſionis Chriſti gradus
eſt ſapientia, & ſeptimus, aſcenſionis fidelium: quia Chriſtus
eſt ſapientia patris, & ab ipſo omnis ſapiētia oritur. Sancti
igitur qui per operationem uirtutum Domino copulantur,
ab ipſo ſapientiam, in qua totius bonitatis ſumma conſiſtit,
percipiunt. Quibus ipſe per Salomonē loquitur, dicens:
Prouer.8. Si quis diligit ſapientiam, ad me declinet, & eam inueniet: & F
„ eam cùm inuenerit, beatus eſt, ſi tenuerit eam. Sequitur: Et
„ in conſpectu ſedis tanquam mare uitreum, ſimile cryſtallo.)
3.Reg.7. In templo Salomonis, mare æneum fuiſſe legimus, in quo lauabantur
ſacerdotes antequam accederent ad altare, ad hoſtias
offerendas: æris uero ſplendor quadam nigredine citò
obnubilatur. Per mare itaque æneum lex Moyſi deſignatur,
quæ fulgorem ſpiritualis intelligētiæ, literę nigredine obſcurat.
Et ſicut æs ſi lima teratur, ſplendor eius aperitur: ita &
ſpiritualis intelligentia, quæ literæ ſuperficie obſcuratur in
lege, ſi à fidelibus uiris diligenter diſcutiatur, per gratiam Dei
manifeſtatur. In hoc igitur mari ſacerdotes lauabantur, quia
per

A per ſacrificia & per quaſdam obſeruationes legales, quædam peccata ueteris populi, delebantur. Per mare ergo uitreũ, atque cryſtallum, non inconuenienter nouum teſtamentũ intelligitur. In hoc autẽ mari, tria inuenimus, mare, uitrum, atque cryſtallum. Per mare igitur, hiſtorica: per uitrum, moralis intelligentia: per cryſtallum autem, ſpiritualis intelligentia deſignatur. Per uitrum ergo ex quo ſpecula fiunt, nõ incongruè moralis intelligentia accipitur. Quia ſicut homo quicquid turpe in facie gerit, in ſpeculo deprehendere poteſt, ita & quicquid uitioſum in animabus hominum eſſe poteſt, moralis intelligẽtia patefacit. Per cryſtallum autem, quæ clarior eſt omnibus gemmis, & quæ flammas ſplendoris, ſæpe etiã & ignem de ſe emittere ſolet, ſpiritualis intelligentia exprimitur, quæ obſcura quæque in diuinis ſcripturis elucidat, mẽtes ſpiritualium hominum flammis illuminat, quoſdam etiam in amorem Dei, amorémque cæleſtis patriæ accendit.
B

" Sequitur. Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis, quatuor a-
" nimalia plena oculis ante & retro.) Hoc ſecundum hiſtoriã, ſtare non poteſt. Neque enim tam paruus numerus, & ambitum ſedis, & medietatem obtinere poterat. Sed ſpiritualiter intelligendum eſt. Quatuor igitur animalia, nõ ſolùm quatuor Euãgeliſtas, ſed & omnes doctores eccleſiæ, qui eorum doctrinam ſequuntur, deſignant. In circuitu uerò ſedis, quatuor animalia ſtant: quia doctores eccleſiæ populum ſibi cõmiſſũ, & à uiſibilibus, & ab inuiſibilibus hoſtibus, quãta uirtute poſſunt, defendunt. In medio ſedis cõſiſtunt, quia unũquenque eorum, ut in uirtutibus, omnibúſq; bonis operibus proficiant, admonere non deſinunt. Quatuor ergo hæc animalia, antè & retrò oculos habuiſſe uiſa ſunt: quia prædicatores ſancti, & futura & præterita inſpiciunt. Antè oculos habent, quia diem iudicij, damnationémque impiorũ, gloriámque iuſtorum dum inſpiciunt, auditoribus ſuis quid cauere, & quid appetere debeant, oſtendunt. Retrò oculos habent, quia uitam præcedentium patrum dum intuentur, & ipſi in eorum imitatione proficiunt, eorúmque uitam atque doctrinam auditoribus ſuis anteponunt, ut & ipſi in eorum imita-
" tione proficiant. Et animal primum, ſimile leoni: & ſecũ-
" dum animal, ſimile uitulo: & tertium animal, habens faciem

Paſtoris officium.

C

quaſi hominis: & quartum animal, ſimile aquilæ uolanti.) D
Figuras quatuor animalium, non omnes authores uno modo expoſuerunt. Sed ab antiquioribus nobis traditum eſt, ut per leonem Marcum intelligeremus: per uitulum, Lucã: per hominem, Matthæum: per aquilam uerò, Ioannem. Eo quòd Marcus à deſerto incœpit: Lucas, à ſacerdotio Iudæorum: Matthæus, ab homine, id eſt, à Chriſti generatione: Ioannes uerò, à diuinitate Chriſti. Quidam uerò alium ordinem ſequentes, per leonem, Matthęum: per uitulum, Marcum: per hominem, Lucam: per aquilam uerò, Ioannem deſignatum fuiſſe putant. Nam per leonem qui rex eſt beſtiarum, ideo Matthæum deſignatum fuiſſe dicunt, quòd ipſe Chriſtum ſecundum humanam naturam, ex regia ſtirpe deſcendiſſe narrauit. Ipſe etiam tempore natiuitatis eius, E
Matth.2. ſtellam apparuiſſe dicit, quæ eum regem cæli & terræ, angelorum hominúmque fuiſſe demonſtrauit: Magos etiam ueluti regem mundi ad adorandum eum ab Oriente perduxit. Sed & regem terræ, id eſt, Herodem, tempore natiuitatis eius, cum omnibus miniſtris ſuis turbatum fuiſſe dicit, quia ſicut quilibet rex qui paruæ potentiæ eſt, alterum regem qui magnæ potentiæ eſt, contra ſe, ut regnum eius inuadat, uenire cognouerit, contremiſcit & conturbatur: ita & Chriſto in carne ueniente, qui rex futurus erat mundi, Herodes turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cũ illo. Nam & munera quæ Magos Chriſto obtuliſſe narrat, eum Regem & Dominum eſſe omnium creaturarum demonſtrãt: Marcum uerò propter ſimplicitatem eloquij, per uitulum ſignatum fuiſſe dicunt: Lucam, per hominẽ, eo quòd ipſe generationem Chriſti ſecũdum humanitatem plenius quàm cæteri proſecutus eſt. Nanq; ab ipſo qualiter ſit in præſepio poſitus, qualiter circunciſus, qualiter in templo præſentatus, qualiter uſque ad maturam ætatem creſcendo peruenerit, didicimus. Ioannem per aquilam deſignatum fuiſſe, F
" nullus eſt qui neget. Et quatuor animalia, ſingula eorum
" habebant ſenas alas, & in circuitu & intus plena ſunt ocu-
" lis.) Per ſenarium numerum qui perfectus eſt, perfectio ſanctorum deſignatur, ad quam nullus niſi per doctrinam Eu-
Hebr.7. angelij, ualet aſſurgere. Lex enim, nullum ad perfectum adduxit.

A duxit. Senas uerò alas, quatuor animalium, ſi ſimul iunxeris, uiginti quatuor inuenies. Videntur ergo mihi eandem ſignificationem habere, quam & uiginti quatuor ſedilia, quæ uiginti quatuor libros ueteris teſtamenti ſignificaſſe diximus. Sedilia hæc cùm ſemper terræ hæreant, eos qui in eis requieſcunt, ad terram aliquantulum incuruant. Alæ uero, eos quibus innexæ ſunt, ad excelſa ſubleuant. Libri igitur ueteris teſtamenti antiquis patribus ſedilia fuerunt, quia eos ſecundum literam intelligentes, nequaquã ad eorum intelligentiam ſpiritualem ſe erigere perfectè potuerunt. Sed hæc ſedilia patribus noui teſtamenti in alas conuerſa ſunt: quia libros ueteris teſtamenti ſpiritualiter intelligentes, per eorum doctrinam ad cæleſtia quotidie ſubleuantur. Verum

B quia hic numerus, id eſt, uiginti quatuor in hoc libro ſæpe inuenitur: placuit, ut de ſacramentis huius numeri pauca dicamus. Partes autem huius numeri, ſunt: Vnum, duo, tres, quatuor, ſex, octo, duodecim. Vnus qui in capite ponitur, unum Deum ſignificat: duo uerò qui ſequuntur, duo teſtamenta indicant. Tres ad trinitatem pertinent. Poſt tres, non inconueniẽter quatuor ſequuntur, quia per doctrinam quatuor Euangeliorum, fides nobis ſanctæ trinitatis manifeſtata eſt. Poſt quatuor uerò ſex, qui perfectus eſt numerus, ſequuntur: quia ſine doctrina Euangelij nullus ad perfectionis culmen cõſcendere potuit, quia lex, ſicut dicit Apoſtolus, nullum ad perfectum adduxit. Poſt ſex, octo ſequũtur, quia *Hebr.7.* octo ſunt uirtutes quæ dimicãt contra uitia, ſine quarũ ope-

C ratione, nullus ad faſtigium perfectionis ualet conſcendere. Poſt octo, ſequuntur duodecim, quia per doctrinam Apoſtolorum ad fidem peruenimus, quæ mater eſt omnium uirtutũ. Quatuor ergo animalia, in circuitu & intus plena eſſe oculis dicũtur. Per circuitũ, totũ corpus intelligere debemus. *Fides, mater uirtutum.* Nam Ezechiel cùm de iis animalibus loqueretur, dicit totum corpus eorum plenũ fuiſſe oculis. Sancti igitur retrò oculos *Ezec.1.* habent, quando audientes cõminationem Domini dicentis: Nemo mittẽs manũ ſuam ad aratrũ, & aſpiciens retro, aptus *Luc.9.* eſt regno Dei: tota uirtute laborãt, ne in malis quæ ſe aliquãdo egiſſe meminerũt, relabãtur: quãuis ea ante mentis oculos ad humilitatis ſuæ cuſtodiam ponere non deſiſtunt. Ante ſe

oculos habent, quando audientes uocem Domini dicentis: D
Matt.24. Beatus ille ſeruus,quẽ cùm uenerit Dominus,inuenerit uigilantẽ.Bona quæcunque poſſunt operari,non deſinunt,ut tẽpore mortis ſuę, Domino ueniẽte parati inueniantur.A ſini
Epheſ.6. ſtro oculos habent,cum omnia tentamẽta dæmonum, ſcuto fidei à mentibus ſuis repellũt. A dextris oculos habent, cùm ſolicitè cauent, ne pro bonis operibus extollãtur.Siue à dextris & à ſiniſtris oculos habent, cum eos nec proſpera erigere,nec aduerſa poſſunt inclinare.Inferius oculos habent,cùm deſideria carnalia extinguendo calcant.Superius oculos habent,cùm ad cæleſtem patriam toto mentis deſiderio anhelant.Intus oculos habent,dum corda ſua à ſordidis cogitationibus cuſtodiunt. » Et requiem non habebant animalia, » die ac nocte dicentia: Sanctus,Sanctus,Sanctus Dominus, E
» Deus omnipotẽs,qui erat,& qui eſt,& qui uẽturus eſt.)Quia
Impiorum requies uita præſens. requies reproborum,uita præſens eſt:ſequitur eos tribulatio, quæ finem non habet.Iuſti autem in hoc ſeculo tribulantur, ut requiem æternam poſſideant,dicente Paulo apoſtolo:Per
Acto.14. multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Aliter:Sancti requiẽ non habent,quia à laudibus Dei & ora-
Lucæ.18. tionibus non ceſſant,dicente Domino: Oportet ſemper ora-
1.Theſ.5. re,& non deficere. Et Paulus apoſtolus loquitur,dicens,Sine intermiſſione orate,in omnibus gratias agite.Sed quærendũ nobis eſt,quomodo ſine intermiſſione orare poſſimus.Mul-
Cõtra illorum maliciam, qui quotidie orantes uitã non emendant. ti enim ſunt, qui cùm ſint aſſidui in orationibus, in pſalmodiis,in miſſarũ celebrationibus, & eleemoſynas multas largiantur:tamen ſuperbia inflantur, auaritiæ æſtibus ardent, F
pecunias quacunque arte poſſunt, congregant: In tantum etiam ipſos pauperes,quorum miſereri debuerant,quibuſdam argumentis inſectantur, ut ex eorum parua ſubſtantia opes ſuas augeant, dicentes: Hoc ſe legaliter facere,cùm iſta lex non ſit Dei, ſed ſtropha diaboli.Sed & in monaſteriis multi inueniuntur,qui in uigiliis,in pſalmis,in orationibus,& miſſarum celebrationibus ſunt dediti,& tamen ira ſæpiſſimè facilè inflammantur.Quidam uerò ebrietati & gulę deſeruiunt,quidã etiam odium in corde,lõgo tẽpore portãt. Quidam in bonis quæ agere uidentur,fauores & laudes hominũ quærunt.Quidã inuidia,quidã detractionibus,aut cæ-

A teris uitiis deprimūtur. Et quid plura? Omnē ſanctitatem quā ſermonibus uſurpant, indignis moribus deturpāt, atque deuenuſtant. Ad iſtorum ergo cæcitatem demonſtrandā, quandam ſimilitudinem proponam. Homo quidam uſque ad collum defixus in limo tenebatur: cúmque uidiſſet quēdam prætereuntem, extendens manum, clamabat dicens: Miſerere mei, & extrahe me ab hoc luto. Cūque manum extēdiſſet ut eum extraheret, iſte manū quam extenderat, ſub luto demerſit. Cūque ille qui ad extrahendū uenerat, recedere uellet, iſte iterum ut erueretur poſtulabat. Cúmque ille ſecundo ad eruendum manum extenderet, iſte ſicut prius manū ſub luto demerſit. Cúmque crebrius hoc faceret, ille iratus dixit: Cur petis ut eruaris, cum in tuo periculo perſiſtere uelis? Et *Similitudo*

B quia interitum tuum diligis, poſside quod elegiſti. Similiter & iſti Deum deprecantur aſsidue, ut à uitiis eruantur, & tamen ipſa uitia ita amplectuntur, ut ab eis nullo modo diuelli poſsint. Ponamus ergo ante oculos, duos: unum doctum aſsidue orantem, pſallentem, miſſas celebrantem, & tamen quibuſdam uitiis ſubditum: Alterum uero indoctum, idiotam, attamen fidelem, Deum timētem atque amantem, proximum diligentem, patientem, humilem. Quis horum tibi uidetur Apoſtoli ſentētiam magis ſeruaſſe, qua dicit, Sine intermiſsione orate: Iſte qui aſsidue orat, & quibuſdam uitiis ſubiacet: an iſte qui neſcit orare, & tamen mūdus eſt à uitiis, & in operibus bonis deditus? Omnibus claret, iſtius innocentiam atque bona opera magis exaudire Deum, quam iſtius *Mali ſua culpa pereunt.* *1.Theſ.5.*

C uoces, cuius uita quibuſdā uitiis ſordeſcit. Ille igitur ſine intermiſsione orat, qui congruis temporibus mente & lingua Deū deprecatur, & in bonis operibus aſsiduus eſt. Qui quando dormit, aut aliquibus operibus humanæ uitæ neceſſariis eſt occupatus, opera eius refulgent in conſpectu Dei, & ipſa ſunt interceſſores eius apud Deum, ſicut ad Cornelium loquitur angelus dicens: Orationes tuæ & eleemoſynę tuæ cō memoratæ ſunt in cōſpectu Dei. Quid hæc quatuor animalia indeſinēter dicant, audiamus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus, Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui uenturus eſt.) Ter ſpiritu Domini uocantes, demonſtrant patrē & filium & ſpiritū ſanctum. Quod hæc animalia dicūt, Do- *Aſsidue orat, qui bonis operibus ſemper intentus.* *Act.10.*

minus Deus omnipotens, à pluralitate tranſeuntes ad ſingu- D
laritatem, oſtendunt patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, unius eſſe dominationis, unius deitatis, unius omnipotētiæ. Sed quærendum nobis eſt, Si quatuor animalia nō ſolū quatuor Euangeliſtas ſed & omnes doctores eccleſiæ deſignant, cur ſanctam trinitatem indeſinēter inuocare dicantur, cum ſancti Dei aliquando in orationibus, aliquando in lectione, aliquando in prædicatione, aut diuerſis neceſsitatibus occupentur. Prædicatores ergo ſancti dum fidem ſanctæ trinitatis & mente retinent, & ore profitentur, dum opera fidei adimplent, dum eandē fidem & opera fidei quibuſcunque poſſunt prædicant, dum etiā in orationibus & in gratiarū actio-
1.Cor.10. nibus ipſum qui eſt trinus & unus Deus exorant & laudant, dum ſecundū Apoſtolū, ſiue manducant, ſiue bibunt, omnia E
in nomine Domini Ieſu Chriſti faciūt, trinitatē ſanctā indeſinēter inuocāt. Quod autē ſequitur, Qui erat, & qui eſt, & qui " uenturus eſt, iam ſuperius dictū eſt. Et cum darent illa ani- " malia gloriam & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper " thronū uiuenti in ſecula ſeculorū, procedebant uiginti qua- " tuor ſeniores ante ſedentē in throno, & adorabāt uiuentē in " ſecula ſeculorū.) In hoc loco per quatuor animalia, quatuor libri Euangeliorū deſignantur. Per uigintiquatuor ſeniores, patres noui teſtamēti accipi poſſunt. Quatuor ergo animalia gloriā & honorē & benedictionē ſedenti ſuper thronū uiuēti in ſecula ſeculorū dāt, quia doctrina Euāgelij in uniuerſo orbe legitur & prædicatur, per quā gloria & honor & benedictio patri & filio & ſpiritui ſancto datur. Ad uocē igitur qua- F
tuor animaliū, uiginti quatuor ſeniores ceciderūt ante ſedētem in throno, & adorauerūt uiuentē in ſecula ſeculorū: quia ſancti Dei per uniuerſum orbem conſtituti, audiētes doctrinam Euangelij, humiliant ſe in conſpectu Dei, ut cum ipſo " uiuant in ſecula ſeculorum. Et mittebāt coronas ſuas ante " thronum.) Per coronas, opera bona fuiſſe deſignata ſupe-
Humilitas rius diximus. Sancti ergo coronas ſuas ante thronum mit-
ſanctorū. tunt, dum quicquid boni agunt, Deo tribuunt non ſibi, ſe-
2.Cor.10. cundum Apoſtoli præceptū, Qui gloriatur, in Domino glo- " rietur. Quid hæc animalia dicant, audiamus. Dignus es " Domine Deus noſter, accipere gloriam, & honorem & uirtutem.)

A tutem.) Superius dixit quatuor animalia gloriam & honorem & benedictionem à Deo accepiſſe, hic uirtutem pro benedictione commutauit. Quid uero aliquis Deo dare poteſt, aut quid Deus ab aliquo accipere poteſt, cum ipſe ſit qui creauerit omnia, & ſine quo nihil eſſe poteſt, & qui dicit in Euangelio, Sine me nihil poteſtis facere? Si enim ſancti ſine Deo nihil poſſunt facere, quid poſſunt dare illi? Igitur quia hominum talis eſt natura, ut nihil boni à ſe habere poſsint, niſi ab ipſo accipiant, qui eſt ſummè bonus, dat Deus ſanctis ſuis unde ipſe eos remuneret. Regnum nanque cęlorum Deus promiſit ſanctis ſuis, attamen ſi pretium bonorum operum pro eo dederint. Et quia electi hoc pretium non habent, niſi ab ipſo accipiant, ipſe dat pretium, unde ab ipſo emāt uitam æternam. Dant itaque ſancti gloriam Deo, quando quicquid boni faciunt, eo ſtudio faciunt, ut glorificent Deum patrem, ſicut filius Dei dicit in Euangelio: Vt uideant ueſtra bona opera, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cælis eſt. nam & Ioannes Petrum dicit morte ſua Deum glorificaſſe, Dāt honorem quando in omnibus quæ agunt honorem Dei quærunt, non ſuum. Superius benedictio tertio loco ponitur, hic uirtus. Et quia ſancti dum magna faciunt, benedicuntur ab hominibus, conuenit uirtus cum benedictione. Sed quantum ſancti pro magnis operibus quæ faciunt, laudes hominum deteſtantur, liber actuum Apoſtolorum nobis indicat. Nam Petrus & Ioannes cum claudum ſanaſſent, & omnium oculi eſſent intendentes in eos, C quaſi ſua uirtute hoc facerent, Petrus oculorum benedictiones deuitans, dixit ad eos: Viri fratres quid nos intuemini, quaſi in noſtra uirtute aut poteſtate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob ſuſcitauit filium ſuum Ieſum, in cuius nomine, hic ſtat coram uobis ſanus. Similiter & Paulus & Barnabas, cum ægrotum in Lyſtris ſanaſſent, & populi uellent eis ſacrificare, ſciderunt ueſtimenta ſua, dicentes: Viri ut quid hæc facitis? Et nos homines ſumus, ſimiles uobis. Poſſumus & hoc de Chriſto intelligere, quem ſecundum humanitatem, & gloriam & honorem, & uirtutē, accepiſſe manifeſtum eſt. Sequitur: Quia tu creaſti omnia, & propter uoluntatem tuam erant, & crea-

Ioan. 15. *Opera bona dat Deus quæ remuneret* *Matth.* 5. *Ioan.* 21. *Act.* 3. *Act.* 14.

„ ta ſunt.) Si erant, quomodo creata ſunt? Omnes ergo crea- D
„ turæ erant in poteſtate & uoluntate Dei, antequam crearentur. Creata ſunt uerò eo tempore, quo diſpoſuit Deus. Ipſe igitur qui cuncta creauit ex nihilo, creare dignetur in nobis cor mundum, qui uiuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Explicit expoſitio uiſionis ſecundæ.

Incipit expoſitio Viſionis tertiæ.

NON inconuenienter poſt deſcriptam eccleſiæ formã apertio libri ponitur, per quam apertio diuinarum ſcripturarum deſignatur: quia poſtquam à ſanctis Apoſtolis, cæteríſque prædicatoribus, eccleſia in gentibus eſt fundata: libri ueteris ac noui teſtamẽti ſecundum Apoſtolicam fidem, à ſanctis doctoribus expoſiti ſunt. E

Cap.5. „ ET uidi in dextera ſedẽtis ſuper thronum, librum ſcriptum intus & foris, ſignatũ ſigillis ſeptem.) De dextera & ſigillis, quod Dominus dederit in ſequentibus dicemus. Liber uero ſcriptus intus & foris non ſolum uetus teſtamentum, ſed & nouum ſignificat. Qui intus ſcriptus eſt ſecundum allegoriam, foris ſecũdum hiſtoriam. Hic igitur liber, uetus & nouum teſtamentum in ſe cõtinet, quia ſpiritualis intelligentia in ueteri teſtamento, nihil eſt aliud, quàm nouum teſtamentum. F

Vetus teſtamentũ ſpiritualiter intellectũ idem cum nouo.

„ Et uidi angelum fortem prædicantem uoce ma-
„ gna.) Angelus fortis, patres ueteris teſtamenti ſignificat, uoce magna prædicauerunt, quia Chriſtum ad redemptionem
„ generis humani uenturũ eſſe prædixerunt. Quis eſt dignus
„ aperire librum, & ſoluere ſignacula eius?) Interrogatio angeli, deſiderium ſanctorum ſignificat: deſiderabant enim ſancti uidere Chriſtũ in carne, & audire ſermones eius, eo quòd ſcirent omnia myſteria ueteris teſtamẽti ab eo eſſe reuelãda, ſicut

A ſicut ipſe dixit diſcipulis ſuis: Amen dico uobis, quia multi *Luc.10.*
prophetæ & reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis,& non
» uiderunt,& audire quæ auditis,& non audierunt. Et nemo
» dignus iuuẽtus eſt neque in cęlo, neque in terra, neque ſub-
» tus terram, aperire librum & ſoluere ſignacula eius.) Nullus nanque angelus cælum inhabitans, nullus iuſtus in terra conſiſtens,nullus etiam ex iis qui mortis debitum ſoluerant, in mundo unquam apparuit, qui genus humanum de poteſtate diaboli redimeret. quæ redemptio, apertio eſt ueteris teſtamenti.
» Et ego flebam multum, quoniam nemo di-
» gnus inuentus eſt aperire librum,nec uidere eum.) Ioannes in hoc loco perſonã gerit eorum, de quibus modo diximus, id eſt patrũ ueteris teſtamenti. Flebant enim ſancti multũ,eo
B quòd myſteria ſcripturarum ſibi abſcondita, nullus eſſet qui eis manifeſtaret, nullúſque eſſet qui genus humanum perditum,de poteſtate diaboli erueret. Sed quęrendum nobis eſt cur dicat,hunc librũ à nullo poſſe uideri,cum ſuperius dicat, quòd eum in dextera ſedentis ſuper thronum uiderit. Videbant nanque antiqui patres,quorum typum Ioannes in hoc loco tenet,ueteris teſtamenti librũ,& non uidebant ſecundũ
» ſpiritualẽ intelligentiã. Et unus de ſenioribus dixit mihi, Ne
» fleueris. Ecce leo uicit de tribu Iuda, radix Dauid, aperire li-
» brum,& ſoluere ſignacula eius.) Videtur mihi eandem ſignificationẽ habere ſeniorẽ quam & Ioannẽ,quam etiam angelum fortẽ: ſignificat enim patres ueteris teſtamẽti. Angelus nanque fortis, interrogat quis eſſet dignus aperire librũ.
C Ioannes flet, eo quòd nullus dignus eſſet aperire librum: ſenior uero dicit, quòd per leonem id eſt Chriſtum, aperiendus eſſet liber. Per angelum igitur fortem iidem deſignantur,qui deſiderantes aduentum Chriſti, interrogabant quo tempore uenturus eſſet. Ioannes uero eos ſignificat qui flebant,eo quòd tanto tempore tardaret. Senior autem, prophetas deſignat,qui dixerunt quomodo & quo tempore uenturus eſſet. Per leonem igitur de tribu Iuda,Chriſtus intelligitur,qui ex tribu Iuda,& progenie Dauid,ortus eſt. Leo autem propter fortitudinem uocatur, qua diabolum uicit, & electos ſuos ab eius poteſtate eripuit. Vicit ergo leo de tribu Iuda,radix Dauid,diabolum, ut aperiret librũ & ſeptem ſi- *Chriſtus cur leo dictus.*

gnacula eius,quia liber non poſſet aperiri, niſi prius uincere- D
tur diabolus, quæ uictoria apertio fuit ueteris teſtamenti.
Quomodo ſeptem ſignacula aperuerit in ſequentibus di-
» cemus. Et uidi in medio throni & quatuor animalium,&
» ſeniorum,agnum ſtantem quaſi occiſum,habentem cornua
» ſeptem,& oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſsi
» in omnem terram.) Per thronum & quatuor animalia & ſe-
niores, una eccleſia cum cunctis ſuis ordinibus deſignatur.
Agnus uero non occiſus,ſed tanquam occiſus uiſus eſt,quia
mortem in tranſitu guſtauit, & paulo poſt reſurgens iam nõ
moritur, mors illi ultra non dominabitur. Qui cornua ſe-
Rom. 6. ptem & oculos ſeptem habuiſſe uiſus eſt. Quid ſint autem
ſeptem oculi,ipſe exponit cum ſubiungit:Qui ſunt ſeptẽ ſpi-
ritus,miſsi in omnem terrã.Per cornua uero,ſæpe regna de- E
ſignantur.Videntur ergo mihi aliam ſignificationem habe-
re cornua,aliam oculi.Per ſeptem nãque cornua,omnes ele-
cti deſignãtur, qui regnum Dei uocantur,quorum omnium
multitudinẽ ſuperius in ſeptem partes diuiſimus. Ad primũ
igitur cornu,electi qui ante diluuium fuerunt, pertinent. Ad
ſecundum uero,ij qui poſt diluuium uſque ad legem fuerũt.
Ad tertium autem,ij qui ſub lege erant. Ad quartum, prophe
tæ. Ad quintum,ij qui ex Iudæis crediderunt in Chriſtũ. Ad
ſextum,populus gentilis. Ad ſeptimũ uero, ij qui in fine mun
» di naſcituri ſunt,& cum Antichriſto pugnaturi. Et uenit,&
» accepit librũ de dextera ſedentis ſuper thronum.) Superius
Antichri- diximus per ſedẽtem in throno, Chriſtũ deſignatũ fuiſſe.Sed
ſtus. quia ipſe dixit,Ego in patre & pater in me eſt, & qui uidet F
Ioan.14. me,uidet & patrem,in hoc loco ſedẽs in throno, patrem de-
ſignat:dextera uero patris, filius eſt. Agnus autem hominẽ,
quem Chriſtus aſſumpſit,deſignat.Agnus ergo librũ de dex-
tera ſedentis ſuper thronũ accepit:quia homo Chriſtus à ſua
diuinitate accepit,ut ſacramẽta diuinarũ ſcripturarũ reſera-
» ret. Et cũ aperuiſſet librũ,quatuor animalia, & uiginti qua-
» tuor ſeniores ceciderũt corã agno,habẽtes ſinguli citharas &
» phialas aureas plenas odoramẽtorũ, quę ſunt orationes ſan-
» ctorum.) Quęrendũ nobis eſt,quomodo ante reſerationem
ſigillorũ,liber aperiri potuerit. Sed ſpiritualiter intelligendũ
eſt. Prophetę nãq; aduentũ Chriſti,paſsionẽ & reſurrectionẽ
eius,

A eius,aliquãdo per quaſdã figuras,aliquando apertis uocibus prædixerunt.Sed patriarchæ in ſuis actibus,hæc omnia præfigurauerunt.Chriſtus ergo quãdo ex uirgine natus eſt,quando paſſus eſt,& reſurrexit,& in cęlum aſcendit, librũ ueteris teſtamenti aperuit,quia quæ ibi ſignificabantur,opere impleuit.Poſtea uero,ea quę in ueteri teſtamento obſcura erant & in nouo,doctoribus eccleſiæ per inſpirationẽ ſpiritus ſancti aperuit.Quæ apertio,reſeratio eſt ſigillorum. Quod autẽ ſequitur,quod quatuor animalia & ſeniores ceciderũt coram agno,ad eoſdẽ doctores eccleſię pertinet. Quoties enim natiuitatẽ,paſsionẽ,& reſurrectionẽ Domini ad memoriã reducunt,& quibuſcũq; modis hæc à ſanctis patribus præfigurata,& à prophetis prędicta ſunt recolunt, quotiẽſque hæc quæ

B in Euangelio obſcure poſita ſunt, inueſtigare non deſinunt, toties eis liber ſignatus aperitur. Cadunt uero corã agno, cũ per meditationẽ diuinarũ ſcripturarũ,conſiderantes immenſam clementiã Dei, humiliant ſe in cõſpectu creatoris ſui: & quanto ſe per humilitatẽ deiiciunt, tanto amplius in amore eius exardeſcũt,quia humilitas quæ fit in conſpectu Dei,nutrit amorẽ Dei.Per citharas autẽ quæ animalia & ſeniores habuiſſe dicũtur,mortificatio carnis deſignatur,ſicut dicit Apoſtolus:Mortificate membra ueſtra quæ ſunt ſuper terrã, fornicationẽ,immunditiã,auaritiã,& cætera.Phialę uero aureę, corda ſunt ſanctorũ, ſpirituali ſapientia repleta: quæ odoramentis plena fuiſſe dicuntur. Quid ſint autem odoramenta, ipſe exponit cum ſubiungit,Quę ſunt orationes ſanctorum. *Coloſ.3.*

C Et ut hæc odoramenta, ad Deum aſcendant, Pſalmiſta precatur cum dicit, Dirigatur oratio mea,ſicut incẽſum in conſpectu tuo Domine. Et cantabant canticum nouum.) Populus nouus,canticum nouum cantat. Canticum nouum, canticum eſt Euangelij. Dignus es Domine Deus accipere librum,& aperire ſignacula eius.) Hoc quod dicit,ad humanitatem eius pertinet.Nam ſecundum diuinitatem, nihil accipere potuit,quia omnia ſemper habuit. Cur autem dignus fuerit accipere librum, & ſoluere ſignacula eius, ſubdendo manifeſtat. Quoniam occiſus es,& redemiſti nos Deo in ſanguine tuo,ex omni tribu,& populo,& natione.) Hic demonſtrat,ex omnibus gentibus eccleſiã fuiſſe collectã.Nam *Pſal.140.*

Hære- tici ne- gãtes eccle ſiã ex om- ni gẽte col lectam. » fuerunt quidam hæretici, qui hoc negauerunt. Et feciſti nos D
» Deo noſtro, regnũ & ſacerdotes.) Sunt quidam, qui ſe &
alios optime regere nouerunt: qui etiam & ſacerdotes di-
cuntur, quia ſemetipſos cotidie igne charitatis ſuccenſi, per
compunctionem cordis & lachrymas, Deo offerre cõſueue-
runt, ſicut dicit Pſalmiſta, Sacrificium Deo ſpiritus cõtribu-
Pſal. 50. latus. Siue ſacerdotes Dei dicuntur, eo quòd membra ſint
Pſal. 109. ſummi ſacerdotis, de quo dicit Pſalmiſta: Tu es ſacerdos in
» æternũ, ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. Et uidi & audiui uo
» cem angelorũ multorũ in circuitu throni, & ſeniorũ, & qua-
» tuor animaliũ, & erat numerus eorũ milia miliũ, dicentiũ uo
» ce magna: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere uirtutẽ
» & diuinitatẽ, & ſapientiã & fortitudinẽ, & honorẽ & benedi-
» ctionẽ.) Per thronũ & quatuor animalia & ſeniores, uniuer E
ſa eccleſia cum ſuis doctoribus deſignatur. Angeli uero qui
thronũ, id eſt eccleſiã cinxiſſe uiſi ſunt, angeli ſunt qui ad cu-
ſtodiã eccleſiæ à Deo deſtinati ſunt, ſicut Paulus Apoſtolus
Heb. 1. loquitur dicens: Nonne omnes adminiſtratorij ſunt ſpiritus
in miniſteriũ miſsi propter eos qui hæreditatem capiunt ſa-
lutis? Per maximũ autem numerũ, eorum multitudo innu-
merabilis deſignatur: qui agnũ magna uoce benedicere di-
cuntur, quia ad quæcunque officia angeli explenda deſignã-
tur, a laudibus Dei nunquã ceſſant. Et ſicut hic liber in ſepte-
nario numero totus conſiſtit, utique ſeptẽ dona ſpiritus ſan-
Eſa. 11. cti Propheta in Chriſto requieuiſſe dicit: ita & ſeptẽ benedi-
ctiones in hoc loco ponuntur, quibus aſsidue angeli Deum
» laudare dicuntur. Et omnẽ creaturã quæ in cęlo eſt, & quæ F
» in terra, & quæ ſubtus terrã, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo
» ſunt, audiui dicentes ſedenti in throno & agno.) Per crea-
turam quæ in cęlo erat, angeli: per eam uero quæ erat in ter-
ra, homines: per eã autẽ quę erat ſubtus terram, ij qui iam de-
bitũ mortis ſoluerant, deſignantur. Quòd uero dicit, & quæ
ſunt in mari, aquas maris intelligere poſſumus: per mare au-
tem, locum in quo aquę continentur. Quòd uero ſubiungit,
& quæ in eo ſunt: piſces qui in aquis morãtur intelligere de-
bemus. Sed ſi per omnẽ creaturã quæ in terrã eſt, omnes ho-
mines intelligere debemus, quomodo omnes homines Deũ
laudãt, cũ Pagani & Iudęi, blaſphematores Dei potius dicẽdi
ſint,

A ſint, quàm laudatores? Inuenimus etiam & quoſdã flagitioſos, qui Christiani uocantur, qui quanuis Deum laudare uideantur, Deum non laudant: quia ſicut dicit ſcriptura, Nõ eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et ſi per omnem creaturã quæ in terra eſt, omnes animas debemus intelligere, quorum corpora in terra requieſcunt: quomodo ij qui apud inferos cruciantur, Deum laudare credendi ſunt? Sed per omnem creaturam, quæ in terra, & quæ ſubtus terrã eſt, ſolos electos debemus intelligere, qui & in terra bonis operibus, & uerbis Deum laudare non deſiſtunt, & in cælis cum Domino poſiti, à laudibus eius nũquam ceſſant. Per mare uerò, eccleſiam: per aquas maris, multitudinem fidelium: per piſces qui in aquis commorantur, doctores eccleſiæ poſſumus intelligere. *Impij Deũ nõ laudãt.* *Eccleſ.15.*

B Sequitur benedictio, qua fideles Deũ aſſiduè benedicere dicuntur. „ Benedictio, honor, gloria, & poteſtas Deo noſtro „ in ſecula ſeculorũ, amẽ.) Benedicunt nanque electi aſſiduè Deũ, cùm uerbis bona opera cõiungunt. Et quatuor animalia dicebãt, amẽ.) Amen, cõfirmatio ſermonis eſt. Quatuor igitur animalia dicunt, amen, cùm ſancti prædicatores optant aſſiduè, ut auditores eorum in bonis operibus magis ac magis proficiãt. „ Et uiginti quatuor ſeniores ceciderũt, „ & adorauerũt.) Viginti quatuor ſeniores in hoc loco, eãdem habent ſignificationẽ, quã & quatuor animalia. Seniores ergo cadũt & adorãt, cùm prędicatores ſancti quanto amplius auditores ſuos uident in bonis operibus proficere, tanto magis ſe humiliãt in cõſpectu Dei, ſicut dicit ſcriptura: Quanto *Humilitas prædicatorum.*

C magnus es, humilia te in omnibus, & coràm Deo inuenies gratiam. Sequitur ſigillorũ apertio, quę nõ niſi ad perfectionem diuinarum ſcripturarum, pertinere credẽda eſt. Nam & ea quæ ſub ſigillorũ apertionibus facta eſſe dicuntur, ad perfectionem ueteris ac noui teſtamẽti pertinent. Et ſicut omne corpus electorum, ex ſeptem partibus conſiſtit: ita ſunt & ſeptem ſigilla, quæ unicuique parti conueniunt, ad demõſtrãda ea, quæ in diuinis ſcripturis obſcurè poſita ſunt, uel quid ſanctorum patrum facta ſignificent. Apertio igitur primi ſigilli, ad ea quæ ante diluuium facta ſunt, pertinet: ſecundũ uerò ſigillum, ad patriarchas: tertiũ, ad eos qui ſub lege fuerunt: quartũ autem, ad prophetas. Tres uerò apertiones, quę *Eccleſ.3.*

reſiduę ſunt, ad nouum teſtamentũ pertinent. Quinta apertio pertinet ad martyres. Sexta, ad Iudæorum deiectionem, & ad Gentium uocationem. Septima, ad aduentum Chriſti pertinet. Et cur in ſeptimo loco aduentus Domini ponatur, in ſequentibus dicemus. Sed quærendum nobis eſt, cur per uiſionem quatuor equitum, apertio ueteris teſtamẽti figuretur. Equus nanque ex parte equi, irrationabilis: ex parte uerò præſidentis, rationabilis eſſe dignoſcitur. Similiter & quædã præcepta legalia, ex parte literæ, irrationabilia: ex parte autẽ allegoriæ, ualde rationabilia eſſe comprobantur. D

Caput.6. ET uidi cùm aperuiſſet agnus unũ de ſeptem ſignaculis.) Apertio primi ſignaculi, ut ſupra dictũ eſt, ad ea quæ ante diluuiũ facta ſunt, pertinet. Agnus igitur primum ſigillũ aperuit, quando ea quę ante diluuium geſta ſunt, doctoribus eccleſiæ qualiter ſpiritualiter intelligerentur, ſpiritus ſancti gratia patefecit. Et ut quid ſit apertio ſigillorum plenius manifeſtemus, de apertione ſingulorum ſigillorum pauca dicamus. E

Geneſ.2. In Geneſi ſcriptũ eſt, quòd plantauerat Deus paradiſum uoluptatis, in quo poſuit hominem quem formauerat. Qui diuerſis arboribus, conſitus eſſe deſcribitur. Per paradiſum igitur, eccleſia: per arbores uerò paradiſi, doctores eccleſię deſignantur. Et ſicut arbores paradiſi, uictum pomorum præbebant primis hominibus, ita & doctores eccleſiæ, uictum uerborum diuinorum animabus fidelium in eccleſia conſtitutorum, præbere non deſiſtunt. De ligno autem uitæ, & de ligno ſcientiæ boni & mali ſuperius diximus. Fons uero qui egrediebatur de medio paradiſi, Euangelium ſignificabat, qui in medio ſanctæ eccleſiæ exoritur. Qui inde in quatuor capita diuidebatur: quia doctrina Euangelij in quatuor libros diuiditur, & circuit omnes terminos terræ. Nam & Adã, Chriſtũ figurauit, Eua uerò, eccleſiam. Et ſicut Eua ex latere uiri dormientis facta eſt, ita & eccleſia ex latere Chriſti in cruce pendentis fabricata eſt, quia eius ſanguine redempta & mundata eſt à ſordibus. Duo filij nati ſunt Adæ, Cain & Abel: Cain, populum Iudæorum: Abel uerò, Chriſtum ſignificauit. F

Eua ex latere Adæ: Eccleſia, ex latere Chriſti.

Obtulit

A Obtulit Cain de fructibus terræ munera,id eſt,primitias,decimas,ſacrificia,& cætera quæ in lege iubebantur: Abel uerò obtulit de primogenitis gregis ſui,& de adipibus eorum. Primogenita gregis,ſunt Apoſtoli,quos primos genuit eccleſia, & ex quibus eccleſia nata eſt. Adeps uerò,fides eſt Apoſtolorũ.Obtulit igitur Abel de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: quia Chriſtus Apoſtolos quos de mſtdo elegerat,fidémque illorũ Deo patri obtulit. Cain inuidia ductus, eo quòd reſpexiſſet Dominus ad Abel & ad munera eius, interfecit eum: ſimiliter & Iudæi uidentes ſigna, quæ ſua & patris uirtute Chriſtus operabatur, interfecerũt eum,qui frater illorũ erat ſecundũ carnem. Maledixit Deus Cain,eo quòd interfeciſſet Abel fratrẽ ſuum:dixitq; ei, quod uagus & pro- *Geneſ.4.*

B fugus eſſet ſuper terram. Similiter & Iudæi nõ ſolùm à Deo, ſed à ſemetipſis maledicti ſunt, quando dixerunt de Chriſto: Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros. Súntque uagi & profugi ſuper terram,quia propriam ſedem nullam habẽtes,per uniuerſas gentes uagãtur. De apertione igitur primi „ ſigilli, tantum dixiſſe ſufficiat. Deinde ſequitur: Audiui „ unum ex quatuor animalibus,dicens: Veni,& uide.) Eandẽ ſignificationem habet primum animal,quam & ſecundum, & tertium, & quartum: ſignificant enim doctores eccleſiæ. Quod autem dicit,ueni & uide,ad intelligẽtiam ſpiritualem nos prouocat. Ac ſi diceret, Veni non paſſibus corporis, ſed paſſibus mentis,& intellige ſpiritualiter ea quæ primo tẽpo„ re hiſtorialiter facta legiſti. Et ecce equus albus, & qui ſe- *Iudæi à ſe ipſis maledicti.* *Matt.27.*

C debat ſuper eum,habebat arcũ, & data eſt ei corona, & exi„ uit uincens ut uinceret.) Equus albus iuſtos qui ante diluuium fuerunt deſignat, qui propter innocentiam albi dicuntur. Seſſor uerò equi, Dominus eſt, qui in ſanctis ſuis æternaliter præſidet. Per arcum autem, qui procul ſagittas à ſe mittit & uulnerat, uindicta Domini poteſt deſignari, qua & primos homines propter inobedientiæ culpam damnauit,& Cain propter fratricidij reatũ, ſeptuplum puniuit. Per coronam nihilominus,ſicut & per equum album,iuſti qui ante diluuiũ fuerunt,deſignantur. Exiuit uerò uincens ut uinceret, quando ſtatuit ut per aquas diluuij,omnis multitudo repro„ borũ deleretur. Et cùm aperuiſſet ſigillũ ſecundũ.) Secũdi *Gene.3.4.*

ſigilli apertio, ad arcæ fabricã, & ad iuſtos qui ante legẽ fue- D
runt, pertinet. Ad demonſtrandã ergo ſecũdi ſigilli apertio-
Geneſ.6. nẽ, pauca de his loquamur. In Geneſi ſcriptũ eſt, quia dixit Deus ad Noë: Fac tibi arcam de lignis læuigatis: manſiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinſecus & extrinſecus, & ſic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Arca eccleſiam: Noë uerò fabricator arcæ, Chriſtum fabricatorem eccleſiæ figurabat. Quæ arca ex lignis læuigatis facta fuiſſe deſcribitur. Per ligna lęuigata quæ & aquas prohibuerunt, & uitam omnibus animalibus intra ſe conſtitutis ſeruauerunt, doctores eccleſiæ deſignantur: qui & doctrina cum ſcriptis ſuis aquas diuerſorum errorum ab ingreſſu eccleſiæ prohibent, & uitam iis qui intra ec- E
cleſiam ſunt, ſua doctrina & exemplis ſeruant: quæ læuigata eſſe dicuntur, id eſt ab omni aſperitate uitiorum emundata. Per manſiunculas, quæ in arca fieri iuſſæ ſunt, diuerſi ordines in eccleſia deſignantur. Alius enim in coniugali ordine, alius in continenti, alius in monachico, alius in ſacerdotali, dum Deo ſeruire ſtudent, quaſi in diuerſis manſionibus habitãt. Per bitumen autẽ quo lita fuiſſe dicitur, diuina ſcriptura deſignatur. Tabulæ ergo ex quibus arca facta eſt, quas doctores eccleſiæ ſignificaſſe diximus, bitumine intrinſecus & extrinſecus litę ſunt: quia doctores eccleſiæ intrinſecus liti ſunt per ſapiẽtiam, doctrinámque diuinarum ſcripturarum, & extrinſecus per opera uirtutum. Trecẽtorum autem cubitorum longitudo arcæ fuiſſe deſcribitur, quinquaginta cu- F
bitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Per longitudinem igitur arcæ, fides: per latitudinẽ, charitas: per altitudinem, ſpes figuratur. Longitudo ergo arcæ, in trecentos cubitos extẽditur: quia fides noſtra in confeſſione ſanctæ trinitatis conſiſtit: centenarius uerò, perfectus eſt numerus. In trecentos ergo cubitos fides noſtra præſignata eſt, quia æquam perfectionem habet pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſicut ſcriptum eſt: Qualis pater, talis filius, talis ſpiritus ſanctus. Latitudo nihilominus eius in quinquaginta cubitos dilatatur in latitudine, quia fides per dilectionem operatur: ſed non incõueniẽter per quinquaginta cubitos latitudinis, charitas

Arcæ Noe ſignificatio.

ritas

A ritas figuratur. Septies enim ſeptem, quadraginta nouem faciunt. Quòd ſi unum huic numero addideris, quinquaginta inuenies. Dilectio ergo proximi non inconuenienter in ſeptenario numero comprehēditur, quia ſine ſeptem uirtutibus perfici non poteſt. In ſeptem uerò ſeptenis, unuſquiſque fidelis dilectionem proximi extendit, dum quibuſcunq; modis neceſſitates aut aduerſitates, quæ proximis euenire poſſunt, eiſdem modis & ipſe ad ſubueniendum paratus exiſtit: uerbi gratia, dum eſurienti, nudo, hoſpiti, egenti, in carcere poſito, quæ ſunt neceſſaria miniſtrat: dum dolentem conſolatur, dum iracundum uerbo temperat, dum odium in corde gerentem pacificat, diſcordantéſque ad pacem reducit: dum eum qui in peccatis iacet, ad pœnitētiam prouocat, dum ad *Opera charitatis.*

B uitam æternam quoſcunque poteſt, ſecum trahere ſtudet. Et ut breuiter dicam, quibus modis uult, ut ei ſalubriter ab alio ſubueniatur, eiſdē & ipſe quibuſcunq; poteſt ſubuenire, paratus eſt. Ad ſeptē autem ſeptenos ſi unum adiungas, quinquaginta fiunt. Similiter & ad dilectionem proximi, ſi unius Dei dilectionem adiungas, tota charitas integra atq; perfecta in te efficitur. Altitudo uerò arcæ in triginta cubitos exaltata eſt, quia ille uenialem ſpem poſſidet, qui à fide ſanctæ trinitatis, ſicut nobis ab Apoſtolis tradita eſt, atq; cæteris documētis, neque opere, neque credulitate diſcordat. Qui enim ſpem ſine recta fide, de uita æterna poſſidenda ſibi uſurpat, ſine dubio ſemetipſum decipit, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Altitudo itaque arcæ, à magna longitudine & latitudi- *Spes ſine fide inanis.* *Hebr. 11.*

C ne exoriebatur, & in cubito ſurſum cōſummabatur: quia charitas quæ ex fide naſcitur, in magna latitudine erga proximorum curam ſemetipſam extendit. Surſum uerò in cubito conſummatur, quia omnis ſpes fidelium atque deſideriū, ad unius Dei uiſionem tendit. Quod autē Noë ad iuſſionē Domini ex omnibus animantibus mundis & immūdis introduxit in arcā, ſignificat quòd mali & boni in eccleſiam introducuntur. Sed de mundis ſeptena & ſeptena, de immūdis uerò bina & bina, maſculus & fœmina in arcā introierunt. Per mūda nanq; animalia electi, per immunda uerò reprobi deſignantur. Munda itaq; animalia in ſeptimo numero ponūtur, quia illi ſoli electi ſunt, qui per gratiam ſpiritus ſancti, ab *Mali & boni in eccleſiam inducti.*

operatione donorum eiuſdem ſpiritus ſancti alieni nō ſunt. D
Reprobi uerò in ſecundo numero ponuntur, quia cum ſolo corpore & anima in eccleſia conſiſtunt: mente uerò, extra ec-
Geneſ.8. cleſiam ſunt. In ſequentibus quoq; ſcriptū eſt, Quia aperiens Noë feneſtrā arcæ quā fecerat, dimiſit coruum, qui egrediebatur & non regrediebatur donec ſiccarētur aquæ ſuper terram. Per coruum auē nigerrimā, Iudæi in fidelitate tenebroſi deſignātur. Noë igitur de arca coruum emiſit, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus à cōſortio ſanctæ eccleſiæ populū Iudæorū ſeparauit. Poſt coruum, emiſit columbā, quæ cùm non inueniſſet ubi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad eum in arcā. Secundo emiſit columbā ex arca, quæ uenit ad eum ad ueſperā, portans ramū oliuę uirētibus foliis in ore ſuo. Tertio emiſit columbā, quæ non eſt reuerſa ultra ad eum. Per colū- E
bā, ſæpe ſpiritus ſanctus figuratur, eo quòd in colūbæ ſpecie ſuper Dominū deſcenderit. Sed quærēdum nobis eſt, quid ſignificet trina emiſſio colūbę, & bina reuerſio. Tres emiſſiones, tria tēpora ſignificāt. Primum ante legem, ſecūdum ſub lege, tertiū ſub gratia. In hoc uerò loco, Noë Deum: arca autem, cęleſtē Dei habitationem deſignat. Noë primo columbam ex arca emiſit: quia Deus omnipotens ſanctis uiris qui ante legem fuerunt, gratiam ſpiritus ſancti dedit: & qui legē nō habebant, diuina pręcepta quæ poſtea data ſunt, per donū ſpiritus ſancti impleuerunt. Sed columba nō inuenit ubi pes eius requieſceret, quia nō ſolùm cæteræ gentes, ſed & ipſi Iudæi in Aegypto poſiti, in tantū culturam Dei reliquerunt, ut eo tēpore quo Moyſes natus eſt, penè nullus inueniretur, in F
quo ſpiritus ſanctus habitare dignaretur. Et quodāmodo gratia ſpiritus ſancti ad eū rediit à quo miſſa eſt, cùm homines iniquos deſeruit. Secūdo emiſit Noë columbā ex arca, quia Deus gratiam ſpiritus ſancti hominibus legē puro corde ſeruantibus dedit. Veſpere autē qua columba ad Noë rediit, tēpus quo Chriſtus natus eſt deſignat. De hoc tempore Dominus dicit in Euangelio, Lex & prophetę uſq; ad Ioannē: quia
Matth.11. poſtquā euangeliū cœpit prædicari, circumciſio & multę obſeruationes legales nihil profuerūt. Quādiu legis obſeruatio Deo placuit, tādiu homines legē ſeruantes ſpiritus ſancti gratia cōmutauit. Et ſicut colūba ad ueſperā ad Noë rediit, ita & ſpiritus

A ſpiritus ſancti gratia Iudæos infideles deſerens, quodãmodo ad eum à quo fuerat miſſa, reuerſa eſt. Per ramũ uerò oliuæ, legẽ poſſumus intelligere, uel accipere: per folia autẽ uirẽtia, eos qui per legẽ ſalui facti ſunt. Colũba igitur ramum oliuæ cũ uirẽtibus foliis in ore ſuo detulit, cũ ſpiritus ſancti gratia eos quos per legem ſaluauerat, quodãmodo obtulit. Tertio Noë columbã ex arca emiſit, quando fidẽ Euãgelij ſeruantibus, gratiã ſpiritus ſancti dedit. Quæ non eſt reuerſa ultra ad eũ, quia fides Euangelij tãdiu cum electis manebit, uſque dũ ueniente Domino ad iudiciũ, electi qui in hoc mundo inueniẽtur, rapientur corã Domino in aëra, & ſic ſemper cũ Domino erunt. Ad demonſtrandam uerò apertius ſecũdi ſigilli apertionem, de tribus patriarchis pauca dicamus. In Geneſi *Geneſ.22.*
B ſcriptũ eſt, quia tentauit Deus Abrahã, & dixit ad eum, Tolle filium tuum, quẽ diligis Iſaac, & uade in terrã uiſionis, & offeres eum ibi in holocauſtũ ſuper unum montiũ, quẽ dixero tibi. Abraham uerò de nocte conſurgens, ſtrauit aſinũ ſuum, ducens ſecum duos iuuenes, & Iſaac filium ſuum. Abraham, *Oblatio* Chriſtũ ſecundum diuinitatẽ: Iſaac autem hominem, quem *Iſaac expo* Chriſtus aſſumpſit, deſignat. Per aſinum uerò, Apoſtoli deſi- *nitur.* gnantur. Abrahã igitur de nocte ſurrexit, quia filius Dei mũdo in tenebris ignorantiæ poſito, ex Maria uirgine naſci dignatus eſt. Strauit aſinum ſuum, quando Apoſtolis ſuis mãdata Euãgelij tradidit. Duos uerò iuuenes ſecum duxit, quia duo præcepta charitatis diſcipulis ſuis arctius & frequentius tradidit: duxit & filium ſuum, quia hominẽ quem aſſumpſit,
C ad moriendũ pro genere humano tradidit, ſicut ipſe dixit in Euangelio diſcipulis ſuis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, *Lucæ.18.* & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur: & poſtquam flagellauerint, occident eum, & die tertia reſurget: die autem tertia eleuatis oculis, uidit locum procul. Tres dies, tres decades anno- *Anni* rum, térque binos menſes deſignant. Quo ſpatio tempo- *Chriſti.* rum Chriſtus in mũdo conuerſatus dicitur: locus uerò, Hieruſalem deſignabat, in qua paſſus eſt. Chriſtus locum procul uidiſſe dixit, cùm quotidie in templo prædicaret: quia quamuis Iudæi prope eſſent corpore, propter incredulitatem

tamen longe ab illo receſſerant. Dixítque Abraham pueris D
ſuis: Expectate hic cum aſino: ego & puer illuc uſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur ad uos. Similiter & Chriſtus expectare diſcipulos ſuos iuſſit, uſq; dũ reſur-
Matt. 26. gens reuerteretur ad eos, cùm diceret: Omnes uos ſcãdalum patiemini in me in iſta nocte. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Et cùm comprehenderetur, dixit
Ioan. 18. Iudæis: Si me quæritis, ſinite hos abire. Tulit igitur Abraham ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filiũ ſuum: ipſe uerò portabat in manibus ignem & gladium. Diximus ſuperius, per ligna peccata noſtra fuiſſe deſignata. Ligna ergo Iſaac portauit, quia peccata noſtra Chriſtus pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus: per manus uerò Abrahæ, poteſtas Domini noſtri Ieſu Chriſti in- E
telligitur. In eius nanq; poteſtate fuit ut moreretur, & ut non
Ioan. 10. moreretur ſi uellet, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Per ignem autem paſſio, per gladiũ, eius mors intelligitur. Cùm ueniſſet ad locũ, ædificauit altare, & deſuper ligna cõpoſuit. Cúmque colligaſſet Iſaac filium ſuum, poſuit eum ſuper ſtruem lignorũ. Per altare, crux intelligitur. Crucẽ ergo filius Dei, in qua homo quem aſſumpſerat, ut immolaretur, ædificauit, quia ipſo permittente factum eſt. Super altare uerò ligna compoſuit, & ſuper ligna poſuit Iſaac filium ſuum colligatum. Illud nãque quod ſuffocare uolumus, nobiſmetipſis ſupponimus, ut pondere noſtro ſuffocetur, & pereat. Similiter & redemptor noſter, ligna, id eſt, peccata noſtra in F
cruce pendens, ſibi ſuppoſuit, ut põdere ſuo atq; uirtute peccata noſtra ſuffocarẽtur ac delerentur. Vincula autem Iſaac, afflictionẽ Domini in cruce deſignauerunt. Ea uerò quæ angelus ad Abraham locutus eſt, ad hanc expoſitionẽ non pertinent. Leuauit Abraham oculos, uiditque arietem inter uepres hærentem cornibus, quem aſſumens obtulit pro filio. Aries Chriſtum deſignauit. Per duo cornua, duo præcepta charitatis deſignantur: per uepres, Iudæi. Chriſtus igitur inter uepres hærebat cornibus: quia Iudæos ut fratres diligens, & ſciens quia gentiũ uocatio, Iudæorum eſſet perditio, noluit primò fidem euangelij gentibus tradere: ſed mittẽs ad

A prędicandū diſcipulos ſuos,præcepit eis dicens: In uiā gentiū *Matt.10.*
ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis,
ſed ite potius ad oues perditas domus Iſrael. Et mulieri Cananeæ dixit: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt do- *Matt.15.*
mus Iſrael. Et iterum: Non eſt bonum ſumere panem filiorū,
& mittere canibus. Abraham autē à uepribus arietem abſtraxit,atque in holocauſtum pro filio obtulit: quia pater filium,
& ipſe filius ſemetipſum ab amore impiorum Iudęorum ſeparauit,atque hominem quem aſſumpſit, pro ſalute humani
generis, in holocauſtū obtulit. De eodem uero Iſaac ſcriptū *Gene.25.*
eſt,quia habuit duos filios, Eſau & Iacob. Eſau uenator fuit,
& homo agricola: Iacob uero ſimplex,habitabat in taberna- *Myſterij*
culis. Per Eſau,populus Hebraicus: per Iacob uero, populus *Iacob &*
B gentium deſignatur. Iſaac autem utriuſque genitor, typum *Eſau expo*
Domini tenuit,qui utrunque populum, & illum per legem, *ſitio.*
& iſtum per fidem filios ſibi fecit. Eſau agricola erat,quia Iudęorum populus pro terrenis commodis Deo ſeruiebat. Nō
enim dictū eſt ad illos, Si pauperes fueritis ſpiritu, ſi mites, ſi
pacifici, ſi miſericordes, ſi perſecutiones pro nomine meo ſuſtinueritis, beati eritis, & merces ueſtra copioſa erit in cęlis:
ſed dictū eſt ad illos, Si cuſtodieritis mandata mea, & iudicia
mea ſeruaueritis, dabo uobis pluuiā tēporibus ſuis, & terra
proferet germē ſuum, & pomis arbores replebūtur, & cætera
quæ ad delitias ſeculi pertinent. Fuit etiam uenator, quia per
effuſionē ſanguinum arietū, hircorū atque uitulorum, Deū
placare conſueuerat. Iacob autem ſimplex, habitabat in ta-
C bernaculis: quia electi ex gentibus ſoli, fide bonáque uoluntate Deo placere ſtuduerunt. Per tabernacula, ſiue diuerſas
eccleſias, in quibus per uniuerſum orbem una eccleſia catholica diuiſa eſt, ſiue diuerſos ordines poſſumus intelligere.
Iſaac diligebat Eſau, eo quòd de uenationibus illius ueſceretur, ſed Rebecca diligebat Iacob. Iſaac ſicut diximus in hoc
loco, typum Domini tenet. Per Rebeccam autem, pręſcientiam Dei poſſumus intelligere. Iſaac igitur diligebat Eſau, eo
quòd de uenationibus illius ueſceretur: quia Deus diligebat
populum Iudęorum, eò quòd aſſidue eorum oblationibus
placaretur. Mater uero diligebat Iacob, quia ſciens Deus populum gentium multo meliorem fore quàm populum Iu-

Deũ propter opera præuiſa diligere ſentit. dæorum, eum per præſcientiæ ſuæ gratiam, multo amplius D diligebat. Eſau cum in uenatione moraretur, ut de agreſtibus animalibus cibos patri exhiberet, quatinus ab illo benediceretur, mater Iacob ad percipiendam benedictionem patri applicuit, quia dum populus Iudæorum, obſeruationibus legalibus deditus eſſet, atque ad fidem Chriſti percipiendam tardus occurreret, mater, gratia ſcilicet, populum gẽtium, eo quòd fidem Chriſti cum auiditate ſuſcepiſſet, ad percipiendã benedictionem quæ Iudęis debebatur, Deo obtulit. Qualiter autem ipſe populus gentium, hoc benedictionis donũ promeruit, teſtantur opera Iacob per ſignificationem, quæ pro benedictione percipiẽda egiſſe deſcribitur. Dixit igitur Rebecca filio ſuo Iacob: Affer mihi duos hœdos optimos, & faciam ex eis eſcas patri tuo quibus libenter ueſcetur, & benedicat tibi coram Domino, antequam moriatur. Abiit & attulit, deditque matri. Parauit illa cibos ſicut nouerat uelle patrem illius, & ueſtibus Eſau, quas apud ſe habebat domi, induit eum, pelliculáſque hœdorum circundedit manibus, & colli nuda protexit, deditque pulmentum, & panes quos coxerat tradidit. Per duos hœdos, confeſsionem peccatorum populi gentilis & pœnitentiã intelligere debemus. Duos ergo hœdos optimos Iacob matri obtulit, quia per confeſsionem peccatorum & pœnitentiam, quę uia eſt ad fidem euntibus, populus gentilis ad eandem fidem percipiendam properauit. Qui hœdi optimi dicuntur fuiſſe, quia ualde acceptabilis Deo eſt pœnitentia peccatoris, cum abrenunciatione uitiorum, ſicut ipſe Dominus noſter dicit in Euangelio; F

Gene. 27. (beside "becca filio suo Iacob") — E (right margin, beside "ciam ex eis escas")

Luc. 15. Gaudium eſt in cęlo ſuper uno peccatore pœnitentiã agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigẽt pœnitentia. Per unum peccatorem, populum gentium, per nonaginta uero iuſtos, Iudęos intelligi uolens. Qui iuſti ideo dicũtur, quia propter obſeruationem legis, iuſtos ſe falſo putabant. Nam ad eoſdem iuſtos, Dominus loquitur dicens: Vę uobis qui iuſtificatis uos coram hominibus, Deus autem nouit corda ueſtra. Qui in imperfecto numero ponuntur, quia nullum ad perfectum adduxit lex. Per eſcas autem delectabiles, quæ Iſaac ad ſumendum ex duobus hœdis præparatæ ſunt, pœnitentiæ opera debemus intelligere. De iis eſcis loquitur

Luc. 16. *Heb. 7.*

A quitur Ioannes Baptiſta dicens, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Per ueſtes uero ualde bonas, quas Eſau id eſt, Iudæi domi reliquerant, optima præcepta legis debemus accipere, ut eſt illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum: & multa alia, ſine quibus nullus iuſtus eſſe poteſt. Hæ ſunt optimæ ueſtes quas Iudęi domi, id eſt in ueteri teſtamento reliquerant, eo quòd ea obſeruare nollent, iis populus gentilis indutus & ornatus, ad Deum patrem cum cibis operum bonorum perrexit. Cum cibis autem, & panes detulit. Per panem ſæpe uerbum Dei deſignatur, quia ille congruenter ad Deum patrem cum cibis operum bonorum pergit, qui & alios quoſcũque poteſt ad bona opera agenda admonere nõ *Matt.3.* *Deut.9.* *Matt.22.*

B deſinit. Sed & illud nobis quęrendum eſt, cui mater pellibus hœdinis, manus Iacob & colli nuda protexerit. Pellis nãque cum ab hœdo ſubtrahitur, caro apparet, unde delectabiles cibi cõfici poſſunt. Similiter & ab unoquoque peccatore cùm uitia detrahũtur, bona naturæ cum ratione apparent, quæ ſi fide Deo coquantur, delectabiles cibi ex bono naturæ, Deo pręparantur. Per collum igitur, eo quòd in collo ſæpe ſuperbia appareat, poſſumus elationẽ mentis intelligere. Per manus uero, opera deſignãtur. Collum ergo unuſquiſque fidelis pellibus hœdinis circundat, cum ad mentis elationem deponendam, ad humilitatis ſuæ cuſtodiam, peccata præterita, ante oculos mentis reuocare non deſinit. Manus circundat, cum ne in bonis operibus extollatur, peccata præterita ante

C oculos mentis ſæpe reducit. Poſtquam Iſaac cibum ſumpſit, obtulit ei Iacob etiam uinum. Si per cibum actiuæ uitæ opera deſignantur, poſſumus per uinũ, quod mentes hominum alienat, contemplatiuã uitam accipere, quæ ab amore ſeculi mentes quorundã electorum inſenſibiles reddit. Cibo igitur potúque ſumpto, Iſaac Iacob benedixit, qui illi benedictionẽ cęleſtis patriæ à Deo percipiunt, qui eum uſque ad finẽ uitæ ſuæ, bonis operibus placare ſtudẽt. Idẽ uero Iacob cũ fugeret Eſau fratrẽ ſuũ, uenit ad quendã locũ. Cúmque ſuppoſuiſſet capiti ſuo lapidẽ, dormiuit illic: uidítque in ſomnis ſcalã ad caput ſuũ à terra uſq; ad cælum erectam, & Dominũ innixũ ſcalæ: angelos quoq; Dei aſcendẽtes & deſcendẽtes per eam. *Gene.28.*

1.*Cor.*3. Per lapidem, Chriſtus intelligitur: fundamentum enim a- D
liud nemo poteſt ponere, pręter id quod poſitum eſt, quod
eſt Chriſtus Ieſus. Caput igitur ſuper lapidem ponimus, ſi
ex bonis operibus, parietem noſtrum ſuper Chriſtum ædi-
Scalæ Iacob expoſitio myſtica. ficamus. Concordat huic ſenſui, uiſio ſcalæ. Duo nanque
ligna ſcalæ maiora, quæ ſunt ex utraque parte, atque ab infe-
rioribus ad ſuperiora eriguntur, duo præcepta charitatis de-
ſignant. Per gradus uero qui in tranſuerſum ex utraque par-
te iis duobus lignis inſeruntur, cæteræ uirtutes deſignantur.
Et ſicut duo ligna niſi à gradibus, & gradus niſi à duobus li
gnis contineri non poſſunt: ita & charitas ſine cæteris uirtu-
tibus, & cæteræ uirtutes ſine charitate eſſe non poſſunt. Et
quemadmodum diuerſi gradus, niſi in duobus lignis maio-
ribus ex utraque parte inſerantur, aſcenſum hominibus præ- E
1.*Ioan.* 4. bere non poſſunt, ſicut dicit Ioannes Apoſtolus: Qui enim
non diligit fratrem ſuum quem uidet, Deum quem non ui-
det quomodo poteſt diligere? Et ſicut ſcala ex una parte ter-
ram, ex altera cælum tangere uiſa eſt: ita & charitas ab infe-
rioribus proximis, à ſuperioribus uero, Deo cōiungitur. Vn-
de & angeli Dei per eam aſcendentes & deſcendentes mon-
ſtrati ſunt: quia ſanctos Dei qui per angelos deſignantur, ali
quando amor Dei per contemplationis gratiam ad excelſa
ſubleuat, aliquando amor & cura proximorum, ad inferiora
reducit: Dominum autem innixum ſcalæ uidit, quia quicun
que per iter uirtutum ad Dominum conſcendere ſatagunt,
poſtquam uiam ſui itineris finierint, Dominum omniū bo-
norum authorē, pręmiorúmque largitorem inueniunt, cum F
*Gen.*32. quo ſine fine gaudebunt. Cum uero idem Iacob reuertere-
tur de Meſopotamia Syriæ, ueniſſetque ad Iordanē, tranſdu
ctis omnibus quæ ad ſe pertinebāt, remanſit ſolus. Et ecce uir
luctabatur cum eo, uſque ad mane. Cúmque uideret quòd eū
ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim
emarcuit, dixítque ei, Dimitte me, iam enim aſcēdit aurora.
At ille dixit: Nō dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et ait il-
li, Quo uocaris nomine? Reſpondit ei, Iacob. At ille dixit: Nō
uocaberis ultra Iacob, ſed Iſrael erit nomen tuūm. Per Iacob
in hoc loco, quilibet peccator & pœnitens deſignatur. Quod
uero angelus cum Iacob in figura luctabatur, illud ſignificat
quod

A quod Dominus dicit in Euangelio: Regnum cęlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Qui ſunt autem uiolenti, niſi peccatores & pœnitentes? Qui cum ſe uident pro ſceleribus ſuis, mortis perpetuæ eſſe reos, tamdiu ianuam paradiſi precibus pulſant, uſque dum eis aditus regni cæleſtis aperiatur. Iacob ergo cum Domino luctatur, quomodo quilibet peccator pertimeſcens pœnas ignis æterni, tamdiu in precibus perſiſtit, uſque dum ei miſericordia diuina ſuccurrat, ſicut ſequentia manifeſtant. Qui cum uideret quòd eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Et quia libido ex femore naſcitur, per neruum femoris, uoluptates carnales intelligi poſſunt. Neruum igitur femoris peccatoris Dominus tetigit, cum om-

Matth.11.

Peccator orans luctatur ut Iacob.

B nia deſideria carnalia, ex quibus peccata oriuntur, extinxit: quia fieri non poteſt, ut à peccatis abſtineamus, quamdiu in uoluptatibus carnalibus reſoluti iacemus. Dixit igitur angelus ei, uidelicet ille, qui in perſona Domini cum eo luctabatur: Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Ac ſi dixiſſet, deſine iam pro timore ignis æterni flere, quia iam tranquillitas uitiis extinctis redit, quæ te in perditionis foueam demerſerant. Et quia non ſatis prodeſt mala deſerere, niſi bona agere ſtudeamus, ſequitur, Dixítque Iacob: Non dimittam te niſi benedixeris mihi: id eſt, à precibus non ceſſabo, niſi me uirtutibus ditaueris. Vt qui uſque modo ſecundum carnem uixi, amodo ſecundum ſpiritum uiuam. Dixítque ei: Non uocaberis ultra Iacob, ſed

Non ſatis declinare à malo, niſi & facias bonum.

C Iſrael erit nomen tuum: id eſt, non uocaberis ultra ſupplantator uitiorum, ſed uocaberis uir uidens Deum. Et qui ante flebas ne in infernum demergereris, nunc flebis eo quòd aliquo tempore à uiſione omnipotentis Dei elongeris, dicens cum Pſalmiſta, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Idem etiam Iacob poſt luctationem quam cũ angelo geſsit, uno pede claudicaſſe dicitur. Qui uero claudicat, ſuper ſanum pedẽ totus innititur, altero pauliſper terram tangens. Duo igitur pedes, duorũ alimentorum genera deſignant. Sunt nanque alimẽta corporis, ſunt & animę. Alimẽta corporis, ſunt cibi, potus, & ueſtimẽta. Alimenta uero animę ſunt uerbũ Dei, opera bona. Vnuſquiſq; igitur fidelis

Pſal.119.

Alimentũ animæ.

uno pede pauliſper terrã tangit,ſuper alterũ totus innititur: D
quia iis quæ ſunt mundi,tantummodo ad neceſsitates cor-
1.*Timo*.6. poris ſubleuandas utitur,ſicut dicit Apoſtolus: Habentes au
tem uictum & ueſtitum,iis contẽti ſimus. In ea uero quæ ad
ſalutem animæ pertinent totus incumbit,ne aliquando à uia
Dei,quæ ſalus animę eſt,deuiet. Ad apertionem ſecundi ſigil
li demonſtrandam,pauca de multis diximus,nunc ordinem
„ perſequamur. Sequitur. Audiui ſecundum animal, dicens:
Veni & uide,id eſt intellige ſpiritualiter quæ à patriarchis fa-
„ cta cognouiſti. Et ecce equus rufus.) Hic color aureo colo-
ri parumper appropinquat, ueluti ſi aureo colori ſanguineũ
admiſceas. Non incongrue ſancti uiri,qui ante legẽ fuerunt,
huic colori comparantur: eo quòd & ſapientia claruerint,
quæ per aurum figuratur, & in perſecutionibus & aduerſis E
conſtantes fuerint, quæ per ſanguinem figurãtur. Seſſor ue-
ro huius equi, Dominus eſt,qui in ſanctis ſuis habitat. Huic
ſeſſori datum eſt,ut pacem ſumeret de terra. Si pax bona eſt
De pace bo na & ma- la. à Deo,de terra quomodo ſumpta eſt? Sed eſt pax bona, & eſt
pax mala. Pacem malam filij Dei ante diluuium cum filiis ho
minum habuerunt,quando filias eorum acceperunt,& ſuas
Exod. 23. eis dederunt,ideóque cum illis aquis diluuij deleti ſunt. Sed
Deut.7. & filiis Iſrael præcepit Dominus, ut fœdus non inirent cum
Pſal.17. Cananęis,neque filias eorum acciperent,nec filias ſuas illis
darent. Nam de pace bona & mala Pſalmiſta loquitur di-
cens: Cum electo electus eris,& cum peruerſo peruerteris.
Hanc ergo pacem Deus de terra ſumpſit,quando iuſtos ho-
„ mines ab impiis ſeparauit mente non corpore. Et ut inui- F
„ cem ſe interficiant.) A quibus pax ablata eſt, conſequens
eſt,ut alius ab alio interficiatur. Nam ſæpe iuſti iniuſtos, &
Traditio Iudæorũ. iniuſti iuſtos interficiunt, ſicut Aran frater Abrahæ ſecun-
dum traditionem Iudæorum in igne Chaldęorum, eo quòd
Gene. 14. ignem adorare noluerit, mortuus eſt: ſicut Abraham qua-
tuor reges pro ſuis impietatibus cum excercitibus interfe-
Gene. 34. cit: ſicut filij Iacob qui pro ſtupro ſororis omnes Sichimitas
Gene.7. interfecerunt. Per gladium autem magnum, aquas dilu-
uij accipere poſſumus,quibus omnis mundus deletus eſt.
Gene. 19. Poſſumus etiam per gladium magnum,exterminium quin-
que ciuitatum intelligere, quarum habitatores igne & ſul-
phure

A phure perierunt, eorúmque terram, quæ cum ipſis in abyſſum demerſa eſt. Et cum aperuiſſet ſigillum tertium.) Sigilli tertij apertio, ad legem & ad eos qui ſub lege fuerunt pertinet. Ad demonſtrandum ergo tertij ſigilli apertionem, placuit ut pauca de Moyſe & de iis quæ in lege irrationabilia eſſe uidentur, dicamus. In Exodo ſcriptum eſt, quòd cum natus eſſet Moyſes, abſcōditus eſt menſibus tribus à parentibus ſuis. Poſtea uero fecit ei mater fiſcellam ſcirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice, & poſito intus infante, poſuit eum in carecto ripæ fluminis. Moyſes Chriſtum figurabat. Per menſes autem tres quibus abſconditus eſt Moyſes, tria tempora deſignantur. Vnum ante diluuium: ſecundum, poſt diluuium uſque ad Moyſen: Tertium à Moyſe *Exod. 2.* *Hiſtoria de Moyſe, myſtice exponitur.*

B uſque ad aduentum Domini. In iis tribus temporibus, quomodo homines aduentus Chriſti ſecundum carnem latuit, à perfectis multis uiris prædictum eſt. Per fiſcellam uero ſcirpeam, beata uirgo Maria deſignata eſt. Mater ergo fiſcellam ſcirpeam in qua Moyſes ponebatur præparauit, quia ſapientia Dei, quæ eſt filius Dei, beatam Mariam uirginem elegit, in cuius utero hominem cui per unitatem perſonæ coniungeretur, formauit Per bitumen uero quod ab aquis ſolui non poteſt, uirginitatem beatæ Mariæ, quæ nullo æſtu carnali uiolari potuit, intelligere poſſumus. Per picem autem, quæ cuſtos eſt bituminis, humilitatem cuſtodem cæterarum uirtutum. De qua ipſa loquitur dicens: Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me *Beatæ uirginis typus* *Luc. 1.*

C dicent omnes generationes. Per flumen uero, mundus. Per carectum in quo Moyſes poſitus eſt, Iudæi deſignantur. Nam in ſequentibus, in papyrione à filia Pharaonis, inuentus fuiſſe legitur. Eandem ſignificationem habet carectum in hoc loco, quam & papyrus. Nam carectum, manus attrectantium uulnerare ſolet, ex papyro autem antiquitus libri conficiebantur. Per carectum ergo Iudæi deſignantur, qui prophetas medicos uidelicet ſpirituales, qui uulnera eorū̃ ſanare cupiebant, interfecerunt. Iidem etiam & per papyrum deſignantur, eo quòd in ſcripturis ſibi à Deo traditis gloriarentur, quas legebant & non cuſtodiebant. Filia ergo Pharaonis Moyſen à papyrione ſuſtulit: quia eccleſia *Exod. 2.* *Iudæi medicos ſuos prophetas occiderũt.*

ex gentibus fidem Chriſti ſuſcipiens, eundem Chriſtum à D
Iudæis credere nolentibus, abſtulit: filia uero Pharaonis,
filia uidelicet diaboli, populum ex gentibus figurauit. Po-
Exod.3. ſtea cum idem Moyſes, oues Iethro cognati ſui paſceret,
apparuit ei Dominus in igne flammæ rubi, uidebatúrque
Rubus ardēs nec cōbuſtus, beata Virgo. quod rubus arderet, & non combureretur. Poſſumus per rubum qui flammas ex ſe producebat, & non comburebatur, beatam uirginem Mariam intelligere, quę filium Dei ex ſuo utero protulit, & uirginitatem non amiſit. Sed propter ea quæ ſequuntur, per rubum, Chriſtum eſſe intelligendum
Aliter. exiſtimo, ſecundum quod homo eſt. Flamma uero rubi, eius diuinitatem figurauit. Rubus ergo ardebat & non comburebatur, quia filius Dei hominem aſſumens, ſicut eius diuinitas non eſt mutata in humanitatem, ut amitteret quod E
erat: ſic nec eius humanitas per diuinitatem ardens, non eſt abſumpta à diuinitate, ut amitteret humanitatem, ſed ex duabus ſubſtantiis humanitatis atque deitatis, unus Chri-
In Athā. ſymbolo. ſtus permanſit & permanet, ſicut ſcriptum eſt: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne
Exod.3. ſubſiſtens. Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen de medio flammæ rubi: Ne appropinques huc, ſolue calciamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. Videns uidi afflictionem populi mei qui eſt in Aegypto, & gemitum eius audiui, & deſcendi liberare eum. Sed ueni mittam te ad Pharaonem, ut educas filios Iſrael de terra Aegypti. Et poſt pauca, dixitque ad Dominum: Quis ego ſum, ut uadam ad Pharaonem, & educam filios Iſrael de Aegy- F
pto? Et in ſequentibus, Moyſes de filiis Iſrael loquitur ad Dominum dicens: Non audient uocem meam, ſed dicent, Non apparuit tibi Dominus. Et iterum: Obſecro Domine,
Moyſes inuitus ad paſtoris munus trahitur. mitte quem miſſurus es. Hæc uerba demonſtrant, Moyſen inuitum obediſſe mandatis Domini, ut educeret filios Iſrael de terra Aegypti. Sed quęrendū nobis eſt, cur tantus uir, Domini pręceptū inuitus executus ſit: uerū hāc eius pertinaciā ſpiritualiter intelligere debemus. Dicit enim Apoſtolus, Hęc
1.Cor.10. autē omnia, in figura contingebāt illis. Scripta ſunt autē ad correptionē noſtram, in quos fines ſeculorū deuenerunt. Per Moyſen igitur in hoc loco Apoſtoli deſignantur. In initio

nanque

A nanque prædicationis euangelicæ, Apoſtoli ſcientes electionem gentium, reprobationem eſſe Iudæorum, nolebãt gentibus doctrinã euangelij tradere, ut de poteſtate diaboli eruerentur. Vnde & Dominus in uiſione quadrupedum atq; reptilium, Petrum ne gentes deſpiceret, docuit dicens: Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Ad hũc igitur ſenſum pertinet illud, quod Dominus dixit ad Moyſen, Ne appropies huc. Solue calciamentum de pedibus tuis, & cætera. Ac ſi alicui ex magnis apoſtolis Dominus dixiſſet: Quanuis mortuos ſuſcites, quanuis umbra corporis tui ęgrotos ſanes, in nullo tamẽ te mihi comparare audeas, quia magnũ quod agis, non eſt de te, ſed ego operor per te. Calciamẽta autem pedes muniunt, ne terram tangant: per terrã uerò, gentes deſignantur. *Pulchrã humilitatis doctrina pro paſtoribus.*

B ſignantur. Solue, inquit, calciamẽtum de pedibus tuis: id eſt, aufer odium & deſpectionem gentium de corde tuo. Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. id eſt, mundus in quo habitas, meo ſanguine redemptus eſt. Et in ſequentibus ſcriptum eſt, Dixitq; Dominus ad Moyſen: Quid eſt quod tenes in manu tua? At ille dixit, Virga. Ait illi, Proijce eam in terrã. Quã cùm proieciſſet, uerſa eſt in colubrum, ita ut fugeret Moyſes: dixitq; ei Dominus, Apprehende caudam eius. Quam cùm comprehendiſſet, uerſa eſt in uirgam. Per uirgam Iudæi deſignantur. Moyſes uirgam in manu tenebat, quia Apoſtoli populum Iudæorum per amorem in corde tenebãt, totáque uirtute laborabãt, ut eos per doctrinam ſanctæ prædicationis ad ſalutem perducerent. Proiecit Moyſes uirgam de manu, quia Apoſtoli uidentes Iudæos in Chriſtum nullo modo uelle credere, amorem eorum à cordibus ſuis proiecerunt: per colubrum uerò diabolus deſignatur. *Exodi.4.* *Virga in colubrum uerſa, quid ſignificet.*

C nu, quia Apoſtoli uidentes Iudæos in Chriſtum nullo modo uelle credere, amorem eorum à cordibus ſuis proiecerunt: per colubrum uerò diabolus deſignatur. Verſa eſt igitur uirga in colubrum, quia Iudæi ex prædicatione Apoſtolorum deteriores effecti, qui ante dicebãtur populus Dei, facti ſunt filij & membra diaboli. Fugit Moyſes, quia Apoſtoli relictis Iudæis, tranſierunt ad gentes. Per caudam uerò, quę finis eſt corporis, Iudæi qui in fine mundi naſcituri ſunt, deſignantur. Moyſes igitur caudam ſerpentis apprehẽdit, atque in uirgã uerſa eſt, quia prædicatores ſancti in fine mundi Iudæos quodammodo apprehendent, cum per eorum doctrinam ad fidem Chriſti cõuertentur, atque ex filiis diaboli, effi-

cientur filij Dei. Nā & illud quod præcipiēre Domino Moy- D
Man' Mo ſes manum in ſinum miſit, & leproſam retraxit, & iterum
ſis leproſa, miſit, & ſana effecta eſt, eandē ſignificationem habet. Per ma
quid ſigni- num nanque Moyſi, Iudæi deſignantur. Manum Moyſes in
ficet. ſinum miſit, quia Apoſtoli Iudæorum ſalutem deſiderantes, eis doctrinam fidei prædicare nō ceſſabant. Moyſes manum retraxit, & leproſam inuenit: quia Iudæi ex prædicatione Apoſtolorum multo peiores effecti, in peſſimam lepram incredulitatis atque blaſphemiarum delapſi ſunt. Moyſes iterum manum in ſinum miſit, & ſanam retraxit, quia prædicatores ſancti in fine mundi, Iudæos in ſinum recipient, cum eis fidē Chriſti prædicabunt, cóſque ad ſanitatem quam amiſerant,
Exod.4. reduxerint. In ſequentibus quoque ſcriptum eſt, quòd cùm reuerteretur Moyſes in Aegyptum, occurrit ei Dominus, & E uolebat interficere eum. Tulit illico Sephora acutiſſimā petram, & circuncidit carnem præputij filij ſui, tetigitq́; pedes eius, & dixit: Sponſus ſanguinum tu mihi es. Et dimiſit eum poſtquam dixerat, ſponſus ſanguinum tu mihi es, ob circuncisionem. Si Dominus occidere uoluit Moyſen, quare nō fecit quod uoluit, cùm Pſalmiſta dicat: Omnia quæcunque uo
Pſal.115. luit, fecit? Sed uolūtas ſæpe pro comminatione ponitur. Cō-
Voluntas minatus eſt igitur Dominus Moyſi mortem, eo quòd incir-
pro cōmi- cunciſum filium ferret, ſicut ad Abraham loquitur, dicens:
natione. Omnis anima ex uębis quæ circunciſa non fuerit, peribit
Geneſ.17. de populis ſuis. Sed iſta prætermittentes, ad ſpiritualē intelligentiam recurramus. Moyſes in hoc loco, eos qui ex gētibus crediderunt, deſignat. In initio nanque fidei Apoſtoli, & cæ- F teri prædicatores, conſiderātes imbecillitatem gentiū fidem Chriſti ſuſcipientium, noluerūt eis auſteriora Chriſti præcepta primum tradere, ne fortè territi non auderent ad fidem Chriſti ſuſcipiendam accedere. Hęc ita eſſe apoſtolus Paulus demonſtrat, qui eis qui ex gentibus crediderant, per epiſtolā
1.Corin.3. loquitur, dicens: Tanquam paruulis in Chriſto, lac uobis potum dedi, & non eſcam. Nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. Adhuc enim eſtis carnales. Sed &
Act.15. Apoſtoli eis qui apud Antiochiam in Chriſtum crediderant, mandauerunt dicentes: Placuit ſpiritui ſancto & nobis, nihil imponere uobis oneris, niſi ut abſtineatis uos ab eſcis quæ idolis

A idolis immolatur,& à fornicatione,& ſuffocato & ſanguine.
Cōminatus eſt igitur Dominus Moyſi mortē,eo quòd carnē
præputij filij ſui circuncidere diſſimularet: quia credentibus
ex gētibus,eo quòd tepidi eſſent in charitate,Dominus mor
tem comminatus eſt,cum eis præcepta Euangelij ſui antepo-
ſuit,ubi ſcriptū eſt: Arcta & anguſta uia eſt, quæ ducit ad ui- *Matt.7.*
tā,& pauci ſunt qui uadunt,uel qui intrant per eam. Et iterū,
Qui non baiulat crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me di *Matt.10.*
gnus,& multa alia quæ de reſecatione uitiorum in Euāgelio,
& in dictis Apoſtolicis inueniūtur: per petram uerò, Chriſtus
intelligitur: acumen autē petræ, dura ſunt præcepta Euāge-
lij. Tulit igitur Sephora acutiſſimā petram, & circūcidit car-
nem præputij filij ſui: quia eccleſia cernens filios ſuos nullo
B modo poſſe perfectam conſequi ſalutem, niſi omnia deſide-
ria carnalia ab eorum corporibus extirparet, tulit auſteriora *Circūciſio*
præcepta Euangelij,& amputauit à corporibus filiorū ſuorū *ſpiritualis.*
omnia nutrimenta uitiorum: in pedibus uerò finis eſt corpo
ris. Sephora igitur poſt circunciſionem pedes filij ſui tetigit,
quia ille circunciſionē ſalutiferā percipit, qui in bono quod
cepit, uſq; in finē uitæ perſeuerat. Poſtquā autē Sephora pe-
des filij ſui tetigit, iam non filiū, ſed ſponſum uocat: ſponſus
uerò eccleſiæ, Chriſtus eſt. Sed & ipſa eius ſponſa uocatur, ſi-
cut dicit Ioannes Baptiſta: Qui habet ſponſam, ſponſus eſt:
quē & ſpōſum ſanguinū uocat, quia Chriſti ſanguine eſt re- *Spōſus ſan*
dempta. Filij ergo eccleſiæ poſt circunciſionē uitiorum, & in *guinum*
bonis operibus conſummationem, iam non filij, ſed ſponſi *Chriſtus.*
C uocantur, quia illi coniuncti ſunt in cælis per copulationem
membrorum, qui ſponſus eccleſiæ in terra uocatur, & eſt. Et
quoniā non poſſumus omnia, quæ per Moyſen in Aegypto
geſta ſunt commemorare, pauca de iis quę poſt egreſſionem
Iſraelitici populi ex Aegypto ab eis geſta ſunt, ponamus.
Filij igitur Iſrael ut Pharaonem & Aegyptios euaderent, per *Exod.14.*
medium ſicci maris tranſierunt, & aquæ eis erant quaſi pro
muro à dextris & à ſiniſtris. Similiter & populus gētium, ut *Baptiſmus*
diabolum, omnéſque eius ſatellites euaderēt, per aquam ba-
ptiſmatis tranſierunt. Et qui antea fuerunt filij diaboli, ex a-
qua & ſpiritu ſancto, qui per columnam ignis deſignaba-
tur, renati, effecti ſunt filij Dei. Aqua ergo maris filios Iſ-

rael ſaluauit,Pharaonem uerò cum omnibus ſatellitibus ſuis D
necauit,quia aqua baptiſmatis,imaginē Dei ſaluatoris, peccata quibus ſeruierat,extinguit:diabolus autē unicuique extinguitur,qui eum fideliter cum omnibus pompis eius abrenūciat. Aquæ uerò quæ pro muro eis erant à dextris & à ſiniſtris,fidem deſignabant noſtrā, quam in baptiſmate percepimus,quæ murus eſt noſter ex utraque parte defendēs nos, & ab inuiſibilibus hoſtibus,& à uiſibilibus.

Fides murus contra hoſtes inuiſibiles.

Poſt tranſitū maris rubri,uenerunt in Marach,ubi aquas amaras inuenerunt, quas bibere non poterāt. Et oſtendit Dominus Moyſi lignū, quod cùm miſiſſet in aquas,in dulcedinem uerſę ſunt.

Exod.15.

Crux Chriſti legē ſuauem facit.

Per aquas amaras,lex Moyſi deſignatur:per lignum autē,paſſionē Chriſti,eo quòd in ligno crucis cōpleta fuerit, debemus intelligere. Populus igitur qui ex Aegypto egreſſus eſt,aquas E
amaras inuenit,quia legem acceperunt quam implere nō potuerunt, ſed gentibus ad fidem Chriſti uenientibus amaritudo legis per paſſionem & reſurrectionem Chriſti in dulcedinem uerſa eſt,quæ ab eis ſpiritualiter non carnaliter intellecta eſt. Illud etiā quòd in Elym duodecim fontes repererunt, & caſtra metati ſunt iuxta aquas, eandem ſignificationem habet. Per aquas nanque duodecim fontium, doctrina noui teſtamēti deſignatur,quæ à duodecim fontibus,id eſt,à duodecim Apoſtolis per uniuerſum mundum emanauit. Per ſeptuaginta autem palmas,uetus teſtamentum deſignatur, eo quòd interpretatio ſeptuaginta interpretum,ad notitiā gentium uſque peruenerit.

70 Interpretes.

Iis nihilominus intermiſſis pauca de iis quæ in lege irrationabilia eſſe uidentur,dicamus. Præ- F
cepit nanque Dominus filiis Iſrael, Non coques hœdū in lacte matris ſuæ. Et iterum, Nō arabis ſimul in boue & aſino, & non induas ueſtem,quæ ex lana linóque cōtexta eſt. Quid igitur peccat quis,ſi hœdum in lacte matris coquat? aut quid agricola delinquit,ſi cum bobus & aſinis, terrā uomere ſcindat?aut quid offendit aliquis,ſi ueſtem ex lana linóque contextam induat?Sed ſpiritualiter hæc omnia intelligēda ſunt.

Loci nonnulli legis difficiles, & quorū ratio facilè non apparet, exponuntur.

Exod.23.
Deut.22.

Per hœdum nāque,unuſquiſque peccator deſignatur. Mater hæc noſtra,primi parentes fuerūt,ex quibus omnes procreati ſumus: lac uerò matris,uitia ſunt,quæ de originali peccato proceſſerūt. Niſi enim originale peccatum fuiſſet,uitiū nullum

A lum eſſet. De hoc matris lacte Pſalmiſta loquitur dicēs: Ecce enim in iniquitatibus cōceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Hœdus igitur in lacte matris coquitur, dum quilibet peccator, igne uitiorum, uſque ad diem mortis ſuæ exuritur. Præcepit ergo Dominus, ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ, id eſt, ut peccator non ſinat uſque in diem mortis ſuæ ſe in peccatis permanere: ſed ante diem mortis ſuæ, ad bona opera agenda reuocetur, ne pereat. Non arabis ſimul in boue & aſino. Per bouem, Apoſtolos, cæteróſque prædicatores: per aſinum populum Iudæorum poſſumus intelligere. Aramus uerò quando ſecundum traditionem ſanctorū, noſmetipſos in bonis operibus exercemus. In boue igitur & aſino ſimul arat, quicunque doctrinam Apoſtolorum, traditio-
B nēſq; Iudæorum ſimul ſeruare nititur. A qua doctrina Paulus apoſtolus Galatas reuocare ſtuduit, cùm diceret: O inſenſati Galatæ, quis uos faſcinauit ueritati non obedire? Dico enim uobis, quoniam ſi circuncidamini, Chriſtus uobis nihil prodeſt. Poſſumus etiam per bouem, quēlibet ſapiētem prædicatorem: per aſinum uerò, ſtultum intelligere. Præcipitur ergo, ut non aretur ſimul in boue & aſino, id eſt, ut nō copuletur ſtultus ſapienti in prædicationis officio. Hoc autē quod dicit, Non induas ueſtem ex lana, linóque contextam, ſecūdum ſuperiorē ſenſum poſſumus intelligere. Per lanā nanque, quæ ueſtis eſt ouium, doctrinam Apoſtolorū: per linum uerò, quod ex terra oritur, doctrinam Iudæorum poſſumus intelligere. Veſtem ergo induimus, cùm noſmetipſos bonis
C operibus circundamus: ex lana autem linóque contexta utitur ueſte, qui cum traditionibus Apoſtolorum, etiam traditiones Iudæorum uult obſeruare. Præcepit etiam Dominus Moyſi, ut ſi quis leproſus mundatus eſſet, ueniret ad ſacerdotem, & offerret duos paſſeres ſacerdoti. Ex quibus ille unum immolans, decurrere faceret ſanguinem eius in aquam uiuētem, & intingēs paſſerem uiuum in aquas, in quibus ſanguinem immolati paſſeris decurrere fecerat, cum lino cedrino, lana coccinea, & hyſſopo aſpergeret ſepties leproſum, & tūc ritè mūdaretur. Per ſacerdotē, Chriſtus intelligitur: per duos uerò paſſeres, duorum teſtamentorū doctores intelliguntur: per aquas autem uiuentes, præcepta Euangelij deſignātur, de

Pſalm. 50.

Hœdus in lacte matris.

Traditiones Iudæorum nō tenendæ.

Galat. 3.

Leuit. 14.

Leproſi mundatio cum ceremonijs annexis quid ſignificet.

Ioan.4. quibus Dominus dicit in Euangelio: Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. D
Aquas uiuas uocat, eo quòd uitam æternam præſtent facientibus ea. Per paſſerem igitur immolatum, ſicut diximus, doctores Iudæorum, ſacerdotes uidelicet, Scribæ & Phariſæi deſignantur. Sanguis uerò, qui uitam paſſeri præſtabat, ſpiritualis eſt intelligentia, quæ in obſeruationibus Iudæorum latebat. Et ſicut paſſer ſine ſanguine mortuus efficitur, ita & multæ obſeruationes Iudæorum, ſi ſpiritualis intelligentia defuiſſet, uanæ eſſe uiderentur. Poſtquam ergo ſanguis paſſeris apparuit, atque in aquas uiuas decurrit, paſſer mortuus eſt: quia poſtquam ſpiritualis intelligentia, quæ in obſeruationibus Iudæorum latebat, per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtata eſt, obſeruationes legales nihil profuerunt: ſed & ipſi qui propter cuſtodiam legis fidem Chriſti ſpreuerunt, ſecundum animam mortui ſunt. Sãguis igitur paſſeris, aquis uiuentibus admixtus eſt: quia omnis ſcriptura, quæ ad nouum teſtamẽtum pertinet, ſpiritualibus intellectibus repleta eſt. Per lignum uerò cedrinum pater: per hyſſopum, filius: per lanam autem coccineam, quæ fulgorem ignis habet, ſpiritus ſanctus deſignatur. Iis tribus qui ritè mundari uolebat aſpergebatur: quia nullus per aquam baptiſmatis à lepra peccatorum mundari poteſt, niſi ſub inuocatione patris & filij & ſpiritus ſancti. Sed ſi per hæc tria, pater & filius & ſpiritus ſanctus deſignãtur, cur paſſer uiuus quartus adiungitur? Per paſſerem nanque uiuum, prædicatores noui teſtamenti deſignatos fuiſſe diximus. Sacerdos ergo ligno cedrino, cocto, & hyſſopo paſſerem uiuum adiungebat: quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus in inuocatione ſui nominis, & patris & ſpiritus ſancti, adiungit miniſterium ſacerdotum, nóſque à peccatis noſtris, qui per leproſum deſignamur, per eorum inuocationẽ, & per aquam baptiſmatis abluit. Qui paſſer in aquis uiuentibus intingi iubetur: quia qui alios docet in diuinis ſcripturis, doctum eſſe oportet. Nam ſi cæcus cæcum ducere tentauerit, ambo in foueam cadunt. Qui leproſus, ſepties aſpergi præcipitur, quia nullius munditia ſine donis ſeptem ſpiritus ſancti perfecta eſſe poteſt. Quis enim ſine timore Dei, ſine pietate, cæteriſque

E (margin, beside "Ieſu Chriſti manifeſtata eſt")

Baptiſmus (margin, beside "ignis habet")

F (margin, beside "Sacerdos")

Paſtores eruditi eſſe deberent. (margin, beside "gi iubetur ... in foueam cadunt")

Matt.15. (margin, beside "quia nullius munditia")

A teriſque uirtutibus ſaluus eſſe poteſt? Sed cum unuſquiſque à prædicatoribus fidei qualiter uiuere debeat, ſecundum mandata Dei docetur, ſepties aqua uiua aſpergitur. Poſt emundationem uerò leproſi, paſſer uiuus in agro auolare ſinebatur: quia prædicatores ſancti poſt expletum officium prædicationis ſuæ, in agro patriæ cæleſtis auolare promerentur. In alio quoque loco ſcriptum eſt, quia præcepit Dominus Moyſi, ut offerrent filij Iſrael ſacerdoti caprum emiſſarium, poneretque ſacerdos manum ſuper caput eius, & confiteretur ſuper eum peccata filiorum Iſrael, & mitteret eum per hominem paratum in deſertum, ut portaret peccata filiorum Iſrael in deſertum. Ille autem qui caprum emiſſarium in deſertum ducebat, non permittebatur in ca- *Leuit.16.*
B ſtra ingredi, niſi prius lauaret ueſtimenta ſua. Eandem ſignificationem habet ſacerdos, quam & caper emiſſarius: ſignificant enim Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Sacerdos igitur ſuper caprum emiſſarium peccata filiorum Iſrael confeſſus eſt, quia filius Dei peccata generis humani ſuper hominem quem aſſumpſit poſuit, ut pro eis ipſe moreretur. Per deſertum uerò, cuius habitationem omnes delitioſi perhorreſcunt, crux deſignatur, cunctis reis ualde horribilis. Duxit ergo homo paratus caprum emiſſarium in deſertum: quia Iudæi qui ad hoc ſcelus perpetrandum præſtiti fuerant, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum crucifixerunt. Illi autem qui caprum emiſſarium in deſertum duxerat, præceptum eſt ut lauaret ueſtimenta ſua, & ſic in-
C grederetur in caſtra: quia Iudæi interfectores Chriſti in caſtra eccleſiæ ingredi non potuerunt, niſi prius aqua baptiſmatis abluerentur. Et in Deuteronomio præcepit Moyſes filiis Iſrael, dicens: Si tranſieris per agrum, & inueneris auem incubantem ſuper pullos ſuos, ne teneas auem cum pullis ſuis, ſed dimitte auolare auem in campum, & captos tene filios, ut longo uiuas tempore, in terra quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Nunquid dimiſſa auicula dies alienos augere poterat? Non. Sed ſpiritualiter intelligendum eſt. Per auem unaquæque ſancta anima deſignatur: per pullos autem eius, bona opera intelliguntur. Nam ſicut auis pullos ſuos ſub alas congregat, ut eos fouendo *Deut.22.* *Bona opera.*

nutriat: ita unaquæque ſancta anima, opera ſua intra cor- D
dis ſecreta recondit, & ea ſemper augendo multiplicat & nutrit, ut ex iis mercedem pleniſſimam recipiat. Auem itaque cum pullis ſuis inuenimus, cum aliquem iuſtum pro ſuis bonis operibus amando amplectimur. Auem in agro auolare permittimus, cùm eum quem diligebamus, per mortem ad regna cæleſtia cõſcendiſſe gaudemus. Filios uerò eius

Bonorum imitatio. captos tenemus, ſi eius bona opera in mente retinemus, atque in eorum imitatione proficimus. Et in hoc longitudinem uitæ nobis adquirimus, quæ non niſi in cæleſti beatitudine conſtitutis datur. De apertione tertij ſigilli, pauca de multis diximus, nunc ordinem proſequamur. Et audiui „ tertium animal, dicens: Veni & uide.) Id eſt, intellige ſpiri- „ tualiter ſcripturã legis. Et ecce equus niger, & qui ſedebat E „ ſuper eum, habebat ſtateram in manu ſua.) Per equum nigrum, doctores legis poſſumus intelligere. Nigredo enim equi, ſiue obſcuritatem legis quam docuerunt, ſiue duritiam

Exod.34. deſignat. Nam & Moyſes uelamen habebat ſuper faciem ſuam, eo quòd ſplendor uultus eius, id eſt, ſpiritualis intelligentia in lege, à lippientibus oculis non poſſet uideri: ſeſſor autem equi, Dominus eſt: ſtatera uerò, æquitatem iudicij legalis demonſtrat, ut eſt iſtud: Animam pro anima, oculum

Exod.21. pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede, & quale infli- „ xerit quis malum, tale & ſuſtinere cogatur. Et audiui in „ medio quatuor animalium, dicentem.) Poteſt per uocem quæ facta eſt in medio quatuor animalium uox eccleſiæ ac- „ cipi, Domini miſericordiam implorantis. Sequitur. Bi- F „ libris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & uinum „ & oleum, ne lęſeris.) Magna ſunt quæ protulit, & ualde obſcura. Per triticum nanque, ex quo panis optimus conficitur, diuinam ſcripturã poſſumus accipere, quæ eſt panis animarum: duæ uerò libræ tritici, duo teſtamenta deſignãt, quibus

Scriptura panis animæ. diuina ſcriptura diuiditur. Ex iis duabus libris tritici, magnã ciborũ copiã nobis ſancti patres prçparauerũt, qui eam multipliciter expoſuerũt: denarius autẽ Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtũ deſignat. Binæ ergo libræ tritici, denario copulãtur: quia quod ſancta ſcriptura loquitur, ad unius Dei omnipotẽtiã, magnitudinẽ, bonitatẽ, atq; ſeueritatem pertinet. Quicquid

A quid enim boni erga proximos agimus, de illo eſt nõ de no *Iacob.1.* bis. Per aſperitatẽ uero ordei, opera ſanctorum deſignantur. Quæ aſpera quidem uidentur per operationem, ſed ſpes, ea ſuauia facit, ſicut dicit Dominus, Iugum meum ſuaue eſt, *Matt.11.* & onus meum leue. Tres autem bilibres ordei ſunt. Non inconueniẽter ergo per binarium numerum, qui perfectus eſt, opera ſanctorum deſignantur: quia perfectio ſanctorum ex bonis operibus accreſcit. Tres bilibres ergo ordei, denario cõ *Bona opera.* iunguntur: quia quicquid boni electi in hoc ſeculo operantur, quicquid aduerſi patiuntur pro amore unius Dei omnipotentis, agunt & patiuntur. Aliter. Per equum, ij qui per legem ſalui facti ſunt, deſignantur. Per aſcenſorem eius, ipſe dator legis, per ſtateram uero, æquitas iudicij eius. Conſequens

B eſt igitur, ut per binas libras tritici, & per tres libras ordei uetus teſtamentum intelligamus. Per binas ergo libras tritici, duo præcepta charitatis, quæ in lege & prophetis ſpecialiter commendantur deſignantur: ſicut Dominus dicit in Euangelio, In iis duobus mandatis, tota lex pendet & prophetę. *Matt. 22.* Et per tres bilibres ordei, uetus teſtamentum poſſumus accipere, eo quòd in tres partes ab Hebręis diuidatur, in prophetas, in legem, in agiographa. Nec inconuenienter per ordeum, quòd aſperũ habet corticem, uetus teſtamentum deſignatur, propter aſperitatem corticis ſui. Medullam continet, ex qua panis conficitur, ita & infra literam ueteris teſtamenti, ſpiritualis intelligentia continetur: ex qua à magiſtris eccleſiæ panis doctrinæ ſpiritualis conficitur, ad nutrimenta fi- *Vetus teſtamentũ in.3. partes diuiſum.*

C delium proficiens. Scribit enim Apoſtolus Paulus, quia nullum ad perfectum adduxit lex. Nullum ſcilicet eorum, qui *Heb. 7.* eam carnaliter intelligunt, & operantur: eos uero qui eam ſpiritualiter intelligunt & operantur, ad perfectionis culmen *Lex ſpiritualiter intel.* ſine dubio erigit. Tres ergo libræ ordei duplicãtur, ut ad ſenarium, qui perfectus eſt numerus, perueniãt: cum uetus teſtamentum à doctoribus eccleſiæ, primo hiſtorialiter poſtea ſpiritualiter intelligitur, eiúſque ſpiritualis intelligentia operibus impletur. Per denarium autem, ęterna uita deſignatur, ſicut Dominus dicit in Euãgelio. Precatur igitur dominum *Matt. 20.* eccleſia & dicit: Bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, id eſt, iis qui duo præcepta charitatis ſecũdũ doctri-

nam legis atque prophetarum, patribus uidelicet ueteris teſtamenti: ſimiliter & eis qui uetus teſtamentum ſpiritualiter intelligunt & operantur, id eſt fidelibus eccleſiæ denarium uitæ æternę dignetur largiri. Per auſteritatem uero uini, actiuam uitam: per pinguedinem olei, contemplatiuam poſſumus accipere. Quod ergo dicit, Vinum & oleum ne lęſeris, tale eſt ac ſi diceret, eos qui tibi per actiuæ uitæ opera ſiue contemplatiuæ ſeruire ſtuduerunt, ne lęſeris cum ad iudiciũ ueneris. Sequitur: Et cum aperuiſſet ſigillũ quartum.) Apertio ſigilli quarti ad prophetas pertinet, qui aduẽtum Chriſti, paſsionem, & reſurrectionem eius, uocationémque gentiũ, & aperto ſermone, & per uarias figuras prædixerunt. Saluator igitur noſter, quartum ſigillũ aperuit, quando intelligentiam prophetarum doctoribus eccleſię præbuit. Sed de dictis prophetarũ, non eſt nobis neceſſe quicquam dicere, eo quòd ab eiſdem doctoribus expoſiti ſint. Et quia non ſolum quæ à prophetis ſcripta ſunt, ſed & quæ ab eis geſta ſunt, ſpiritualẽ habent intelligentiam, pauca de iis quæ per Dauid, Heliam, & Heliſęum geſta ſunt, dicamus. In Regum uolumine ſcriptum eſt, quia cum Dauid uellet pergere ad pugnam contra Philiſtæum, dicit ad Saul: Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui, & ueniebat leo uel urſus tollebátque arietem de medio gregis, & inſequebar percutiebámque eos, eruebámque cum de ore eorum. Et illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebámq; eos. Nam & leonem & urſum interfeci ego ſeruus tuus. Dauid Chriſtum ſignificat. Per leonem autem & urſum, perſecutores eccleſiæ deſignantur. Per leonem, imperatores, & cæteri principes terræ. Per urſum Iudæi deſignati ſunt, qui eccleſiam Dei perſecuti ſunt. Per arietem uero, martyres deſignantur. Leo igitur & urſus uenit, atque arietem de medio gregis abſtulit: quia perſecutores, quoſdam de eccleſia fideles tulerũt, atque pro Chriſti nomine interfecerunt. Et ſicut Dauid leonem & urſum inſecutus percuſsit, atque arietẽ de ore eorum eruit: ſimiliter & redemptor noſter quoſdam ex perſecutoribus perſecutus eſt, quando eis pœnam quam merebantur, in pręſenti ſeculo irrogauit, ſicut primo Herodi, & iterũ ſecundo, & tertio, & multis aliis. Percuſsit quippe, quando æterna

Doctores eccleſiæ.

Myſtica quædam propheta-rum geſta exponit. 1.*Reg*.17.

*De his uide. Ioſ. de bello Iud. lib.*1.*cap. ult.& lib.* 18.*cap*.10.

De morte tertij uide act.12.

D E F

A æterna morte damnauit. Arietem de ore eorũ eruit, quia populum fidelium de laceratione eorum liberauit Et iterum illi conſurgebant aduerſum Dauid, quia temporibus perſecutorum cùm alij punirentur, alij contra Chriſtũ inſurgebant, ut eius nomen atque culturã funditus extinguerent. Sed Dauid apprehendebat mentum eorum, & ſuffocabat interficiebátque eos. Per mentum quod ori eorum appropinquauit, blaſphemiæ Iudæorum atque Paganorũ deſignantur. Chriſtus mentum perſecutorum apprehendit, & ſuffocauit, interfecitque eos, quando imperatoribus in Chriſtum credentibus, omnis cultura & error gentilium ita ſuffocatus eſt, ut nullus perſecutorum auderet os ad blaſphemandum Chriſtum aperire. Item, idem Dauid cum ad bellum cõtra Phi- *Imperatoribus credentibus gentilium error euanuit.*
B liſtęum iret, baculũ ſuũ tulit ſecũ, quẽ ſemper habebat in manibus, elegítque ſibi quinq; limpidiſsimos lapides de torrente, & miſit eos in peram quã habebat ſecũ, & fundam manu tulit, & proceſsit contra Philiſtæũ. Per baculũ quo homo ſuſtentatur, Apoſtoli deſignãtur, qui Chriſtũ quaſi ſuſtinuerũt, cum opus propter quod in mundũ uenerat cõpleuerũt, ſicut dicit Apoſtolus Paulus, Dei adiutores ſumus. Per perã autẽ, eius humanitas deſignatur. Per quinq; lapides, quinque libri Moyſi, quos in peram miſit, quia ſcientiã quinque librorũ, homini quem aſſumpſerat dedit: per fundam autem, eius linguam accipere poſſumus. Proceſsio uero Dauid contra Philiſtæum, duobus modis ſecundum allegoriam intelligi poteſt. Proceſsit nanque Saluator noſter contra Philiſtęũ, quã- *1.Reg. 17.* *1.Cor.3.*
C do ductus eſt in deſertum à ſpiritu ſancto, ut tentaretur à diabolo, uinceretque diabolum. Quinque lapides Dauid in peram miſit, ſed ex uno Goliam proſtrauit: quia Saluator noſter ſcientiã quinque librorũ æqualiter poſſedit, ſed ex uno id eſt, Deuteronomio tria teſtimonia aſſumpſit, ex quibus tres tentationes diaboli deuicit. Et ſicut Dauid funda lapidẽ iecit, & Goliã interfecit: ita & Dominus noſter Ieſus Chriſtus lingua ſanctæ ſcripturę teſtimonia protulit, & diabolũ ſuperauit. Aliter: Perrexit Dauid ad pugnã contra Philiſtæum: ſimiliter & Chriſtus ut diabolum uinceret, ad paſsionẽ properauit. Dauid lapide Goliam deiecit, ſimiliter & Chriſtus diabolum morte ſua peremit. Cúmque gladium non haberet in *Matt. 4.*

manu Dauid,tulit gladium Philiſtęi, & caput illius amputa- D
uit.Iſte eſt gladius de quo diabolus primum hominem,dein-
de genus humanum uſque dum à Chriſto redimeretur in-
terfecit.Hunc gladium incurrimus,cum peccamus. Sed hũc
1.*Pet*.2. gladium Chriſtus non habebat, quia peccatum non fecerat,
nec inuentus fuerat dolus in ore eius. Originali quoque pec-
cato obnoxius non erat,quia in peccato ortus non fuerat.
Chriſtus itaque qui mortem ex debito non habebat, à diabo
lo qui author eius erat,mortem mutuauit,& per eam eundẽ
principem mortis interfecit. Per caput autem Philiſtęi, ge-
nus humanum in hoc loco deſignatur.Pręcidit Dauid caput
Philiſtęi,quia Chriſtus à corpore diaboli, electorum multi-
tudinem ſeparauit. Detulit illud in Hieruſalem, quia multi-
tudinem electorum in cęleſti beatitudine, quæ Hieruſalem E
uocatur,collocauit. De Helia uero & Heliſęo quãuis eorum
facta plena ſint ſpiritualibus ſenſibus,ea tantummodo profe
ramus,quæ à domino in Euangelio cõmemorata ſunt.Nam
Luc. 4. cum ueniſſet Dominus in Nazareth,dixerũt ei cõciues eius;
Quãta audiuimus facta in Capharnaum,fac & hic in patria
tua.Dixítque eis:Amen dico uobis quia multæ uiduæ erant
3.*Reg*. 17. in diebus Heliç in Iſrael.quãdo clauſum eſt cęlum, & ad nul-
lam illarũ miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sidoniç ad mulie
4.*Reg*.5. rẽ uiduã. Et multi leproſi erant in diebus Heliſęi in Iſrael,&
nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. In Regum
uolumine ſcriptum eſt quia cum cœpiſſet Achab rex Iſrael
3.*Reg*. 17. Heliam perſequi,præcipiente Domino abiit in deſertum, &
ſedit iuxta torrentem Charib: corui quoque deferebant ei F
panes & carnes mane , & panes & carnes ueſpere, & bibebat
de torrente. Helias, Chriſtum figurabat. Per torrentem au-
tem Charib,legem debemus intelligere. Charib, interpreta-
tur mendacium, non quòd lex mendaciũ ſit.Solent nanque
prudentes proponere auditoribus ſuis parabolas,ut apertius
intelligantur ea quæ dicere uolunt,& introducunt beſtias &
aues loquentes. Quòd ſi ſola uerba parabolarum attendas,
mendacium eſſe perſpicies:ſin uero ſenſum,ueritatem pro-
Spiritualis babis.Similiter & quædam præcepta legalia, ſi literam tan-
intelligen- tummodo,attendas inutilia tibi uidebuntur,ſi ſpiritualem
tia. intelligentiam,ueritas tibi magna in litera refulget. Quædã
igitur

A igitur præcepta legalia, Iudæis mẽdaciũ ſunt, quia ea carnaliter intelligunt, nobis autem ueritas, quia ea ſpiritualiter intelligere curamus. Per coruos uero, ſacerdotes Iudæorũ deſignantur, uelamine cordium ſuorum tenebroſi: per carnes iuge ſacrificium quod mane & ueſpere offerebatur. Panes autem, panes propoſitionis demonſtrant, qui aſsidue in conſpectu Domini ponebãtur. Bibebat uero de torrente, quia in obſeruationibus legalibus, Chriſtus delectabatur. Poſt dies autem multos, ſiccatus eſt torrens: quia ueniente Chriſto in carne & prædicante, obſeruatio legalis ceſſauit, atque ab illo tempore nihil profuit, ſicut dicit Dominus: Lex & prophetæ uſque ad Ioannem, & cætera. Et iterũ dicit ad Iſrael per prophetam: Ne offeratis ultra ſacrificium fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Neomenias & ſabbata ueſtra non feram, iniqui ſunt cœtus ueſtri. Sequitur: dixit Dominus ad Heliã: Vade in Sareptam Sidoniorum, & manebis ibi. præcepi enim ibi mulieri uiduæ, ut paſcat te. Qui conſurgens, abiit in Sareptam. Helias in Sareptam abiit, quia Iudæos perfidos Chriſtus derelinquens, per Apoſtolos ſuos, pertranſiuit ad gentes. Sarepta enim, ſuccenſa interpretatur, uel anguſtia panis. Gentiles quippe qui erãt ciuitas diaboli, & qui per Sareptam deſignantur, igne uitiorum ſuccenſi erant. De hoc igne ſcriptura dicit: Omnes uos accendẽtes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis ueſtri, & in flammis quas ſuccendiſtis uobis. Illi nanque flammis accincti ſunt, qui igne uitiorum, undique exuruntur, qui & anguſtia panis uocantur:

Num.28. *Exod.25.* *Matt.11.* *Eſa.1.*

B (at "ominatio eſt mihi")

Act.13. *Gentes ciuitas diaboli.* *Eſa.50.*

C quia nullus prædicator unquam ad eos acceſſerat, qui pabulum uerbi Dei eis impartiret. Cúmque ueniſſet ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier uidua, colligens ligna. Eandem ſignificationem habet mulier, quam & ciuitas. Significat enim eccleſiam ex gentibus congregatam. Vidua enim erat, quia Deum uirum ſuum peccatis ſuis exigentibus perdiderat. Et uocauit eam, dixítque ei: Affer mihi paululum aquæ in uaſe, ut bibam. Minora petiit, ut ad maiora perueniret. Poſſumus nanque per paululum aquæ, quod animum ſitientis refrigerat, uolũtatem audientium intelligere: quia ſicut ſitientis linguam aqua refrigerat, ita & prędicatorũ mẽtes promptus animus auditorũ. Cúmque illa pergeret ut afferret, cla-

mauit poſt tergum eius dicens: Affer mihi & bucellam panis D
in manu tua. Quaſi poſt tergum nobis eſt, quod ignoramus.
Helias ergo poſt tergum mulieris clamauit, quia prædicatores ſancti, gentibus Deum quem ignorabant prędicauerunt.
Vnde & per buccellam panis, initium fidei poſſumus intelligere. Et quia illi competenter ad fidem ueniunt, qui ſtudent prius peccata ſua confiteri, recte ſubditur: Dixitque mulier, Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo pané, niſi quantum poteſt pugillus capere farinę in hydria, & paululum olei in lechyto. Lechytus, uas erat in quo oleum ſeruabatur.
Poſſumus uero per farinam, rationem: per oleum autem, opera miſericordiæ intelligere. Gentilis ergo populus cognoſcens ſe grauiter erraſſe, confitebatur nihil in ſe boni eſſe, niſi tantummodo quòd parum rationis, & parum ex operibus E miſericordię uideretur habere. Gentiles nanque parum rationis habebant, quia ex parte rationabiles, ex maxima autem parte, irrationabiles erant. Quid enim irrationabilius, quàm dicere ligno aut lapidi, Deus meus es tu? Habebant & parum miſericordię: quia ipſa natura, ſæpe eos ad hoc impellebat, ut miſeris ſubuenirent. Per uaſa uero in quibus farina & oleum continebatur, eorum corda deſignantur. En colligo duo ligna ut ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur. Ligna quæ in ciuitate colliguntur, nihil utilitatis habent, niſi ut igni comburantur.
Per ligna igitur, errores gentilium, diabolica fraude inuenti, deſignantur. Mulier ligna duo colligebat, quia gentilis populus ex doctrina philoſophorum atque poetarum diuerſos errores colligebat, pro quibus perpetuo incendio F traderetur. Sed quid eſt quod dicit, ut comedamus & moriamur? Nos enim ideo comedimus, ut uitam in corpore ſeruemus. Hæc autem ideo ſe dicit comedere ut moriatur, quia doctrina gentilium mortem magis infert, quàm uitam. Ad quam Helias: Vade & fac ſicut dixiſti. Veruntamen fac mihi ex ipſa farinula ſubcineritium panem paruulum, & affer ad me, tibi autem & filio tuo facies poſtea. Per panem, fides: per cinerem uero ſæpe pœnitentia deſignatur, ſicut dicit beatus Iob ad Dominum: Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Panis igitur cine-

Miſericordia.

Colentes idola irrationabiles ſunt.

Philoſophi & poetæ errores ſeminarunt.

Iob.42.

A re cooperitur, cùm quilibet infidelis ad fidem ueniens, primum ſtudet deflere mala quæ fecit, ut conuenientius ad fidem Chriſti percipiendam, quę in baptiſmate datur, accedat. Helias itaque pręcepit mulieri, ut ex farina panem faceret, ſibíque deferret: quia prædicatores ſancti gentes hortabantur, ut ex rationis bono, quod à Deo perceperãt, cibum fidei Deo præpararent, ſibíque deferrent: fidem nãque unuſquiſque ad baptiſmum ueniens, prędicatori defert, cum ad interrogationem ſacerdotis qualiter credat, cõfitetur. Helias panem quẽ mulieri facere præcepit, comedit: quia profectus filiorum, merces eſt prædicatorum. Quapropter Helias mulieri præcepit, ut ſibi primum, poſtea ſibi & filio ſuo panem præpararet: quia conuerſio peccatoris, prędicatori primo imputatur. Po-

Pœnitẽtia.

Prædicatoris merces.

B ſtea uero conuerſus, panem ſibi præparet, cum in bonis operibus ſemetipſum exercẽs, ut hæres cęleſtis patrię fiat obtinet. Quod autẽ ait Helias, Hydria farinę non deficiet, nec lechytus olei minuetur, uſq; in diẽ in qua daturus eſt Dominus pluuiã ſuper terrã, illud ſignificat, quòd fides ab electorũ cordibus bonáque opera non deficient, uſque dum Dominus ad iudiciũ cum omnibus ſanctis ſuis ueniat. Similiter & Heliſeus Chriſtũ figurabat: Naaman uero, populũ gentiũ. Multi leproſi erant in Iſrael, & nemo eorũ mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. Quia ueniente Chriſto in carne, & Iudæi & gentes lepra peccatorum ſuorum circundati erant: Sed Iudæis in iniquitate ſua permanentibus, gentes à lepra peccatorum ſuorum mundatæ ſunt. Præcepit ergo Heliſeus Naaman, di-

Luc. 21.

4. Reg. 5.

Curatio lepræ Naaman, Chriſto applicata.

C cens: Vade & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis. Abiit & lauit in Iordane ſepties, & reſtituta eſt caro eius ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt à lepra. Aqua Iordanis, baptiſmum figurabat, eo quòd in ea Chriſtus baptizatus ſit. Naaman aquis Iordanis ablutus eſt, & à lepra mundatus: quia populus gentium aqua ſacri baptiſmatis à lepra peccatorum ſuorum eſt expurgatus. Septena uero eius lauatio, ſeptiformem ſpiritum ſanctum figurabat, per cuius operationem, remiſsio peccatorum in baptiſmo datur. Quia ſicut corpus uiſibiliter aquis baptiſmatis, ita anima inuiſibiliter per operationẽ ſpiritus ſancti à peccatis omnibus emundatur. Giezi autem qui

Baptiſmus

pretium ſanitatis Naaman recepit, leprámque eius hæredi- D
tauit, eos deſignat qui doctrinam ſuæ prædicationis hominibus uendunt, quos Dominus in Euangelio non paſtores
Paſtores ſed mercenarios uocat. Heliſæus igitur ſanitatem contulit,
Giezitæ. & Giezi pretium accepit: quia ab eis quos diuina miſericordia ſaluat, peruerſi doctores pretium ſanitatis exigũt. Et ideo hæredes lepræ eorum efficiuntur, quia in malis quæ iſti per gratiam Dei contempſerunt, permanentes, damnationem ſibi perpetuam adquirunt. De apertionibus quatuor ſigillorũ quæ ad uetus teſtamentũ pertinere certum eſt, pauca de multis diximus: ut demonſtraremus nihil aliud eſſe ſigillorum apertionem, niſi demonſtrationem ſpiritualium ſenſuum in ueteri teſtamẽto quæ nobis per Chriſtum facta eſt. Sequitur:
„ (Et ecce equus pallidus, & qui ſedebat ſuper eum, nomen il E
„ li mors, & infernus ſequebatur eum.) Videntur hæc quæ de equite quarto dicuntur, ad Antichriſtum pertinere. Sed quia ſuperiores tres equites in bonam partem interpretati ſumus, ut conuenirent cum apertionibus trium ſigillorum, ordinis rectitudo cogit, ut & iſtum in bonam partem intelligamus, quatenus concordet cum apertione quarti ſigilli, quam ad prophetas pertinere demõſtrauimus. Equus igitur pallidus, prophetas ſignificat. Pallor uero, diuerſis modis accidit hominibus. Aliquando nanque pauore, aliquãdo languore, aliquando morte, totum corpus occupante, multíſque modis aliis palleſcunt homines. Prophetæ ergo qui populo peccãti prædicabant quòd in rapinam, & gladium, & perditionem darentur, non inconueniẽter colorem pallidum habuiſſe di- F
cuntur. Seſſor huius equi, Dominus eſt, qui in prophetis ſuis inhabitauit. Sed ualde durum uidetur, quòd nomen mortis habuiſſe dicitur. Ipſe enim uita eſt omnium electorum ſuo-
Ioan. 14. rum, ſicut ipſe dicit: Ego ſum uita. Sed ſi diligenter ſcripturas diuinas inſpexerimus, inueniemus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, etiam mortem uocari. Nam ſicut uita eſt omnium electorum, quibus quotidie uitam æternam largitur, ita & mors dici poteſt reproborum, quos pro ſceleribus ſuis
Matt. 10. quotidie morti tradit perpetuę. Ipſe enim habet poteſtatem, animam & corpus perdere in gehennam. Nomen ergo mortis habuiſſe dicitur, qui Iſraelitico populo peccanti mortem intulit,

A intulit,ſicut in cantico Deuteronomij ipſe manifeſtè demõſtrat, cùm dicit: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo,& ardebit *Deut.32.* uſque ad inferni nouiſſima,deuorabítque terram cum germine ſuo,& montium fundamenta comburet,& cætera. Hunc equitem infernus ſequebatur,quia omnes qui comminationes prophetarum,quas ex ore Domini ad populum protulerant,contempſerunt,infernus abſorbuit. Vnde & ſequitur:

» Et data eſt ei poteſtas in quatuor partes terræ occidere in » gladio,& fame,& morte,& beſtiis terræ.) Per quatuor partes terræ,omnis terra Iſrael deſignatur. Qualiter autẽ in gladio,& fame,& morte,& beſtiis terræ conſumpti fuerint,libri prophetarum atque regum apertè demonſtrãt. Quærendũ uerò nobis eſt,cur apertio quatuor ſigillorũ ad uetus teſta-B mentum,trium uerò ad nouum pertineat. Quatuor nanque ſunt elementa, quibus ſecundum corpus ſubſiſtimus. Vetus igitur teſtamentum, in quaternario numero non inconueniẽter ponitur,quia lex Moyſi nihil aliud populo Hebraico, niſi ea quæ ad quatuor elementa pertinent,repromittit. Nouum uerò teſtamẽtum in ternario numero ponitur, quia fides ſanctæ trinitatis, ſine qua ſalui eſſe non poſſumus, in eo ſpecialiter commendatur. Et cùm aperuiſſet ſigillũ quintum.) Quinti ſigilli apertio, ſexti & ſeptimi, ſicut iam diximus,ad apertionem noui teſtamenti pertinet. Et quãuis nouum teſtamentum apertio ſit ueteris teſtamenti,tamẽ multa in eo obſcurè ponũtur,quæ neceſſe eſt ut exponantur. Igitur ſigillum ſextum & ſeptimum ſaluator aperuit, quãdo ea quę *Nouũ teſtamẽtum aperit uetus.*

C per parabolas ipſe locutus eſt,& figuraliter geſſit, doctoribus eccleſiæ patefecit. Sed de expoſitione noui teſtamenti,nõ eſt nobis neceſſe quicquã dicere,eo quòd à ſanctis patribus mirabiliter & multipliciter ſit expoſitum. Quinti igitur ſigilli apertio, ad martyres pertinet. Quintum uerò ſigillum tunc Chriſtus aperuit,quãdo ea quæ per parabolas & quaſdam figuras de perſecutione martyrum, & glorificatione eorũ dixit,doctoribus eccleſię manifeſtauit. Aperuit etiam quintum ſigillum,quando eis cæleſtem gloriam quam promiſerat,cõ» tulit,eóſque in mũdo apud homines clarificauit. Vidi ſub » altare Dei animas interfectorum propter uerbum Dei,& te» ſtimoniũ Ieſu,quod habebãt.) Altare Dei Chriſtus eſt. Ani-

mæ igitur ſanctorum, ſub altare quieſcunt: quia ſicut capiti D
ſuppoſita ſunt membra, eique cohærent, ita & animæ ſancto
rum in cæleſti gloria conſtitutæ, Chriſto ſaluatori ſubiectæ
ſunt, eique per coniunctionem membrorum nectuntur.
» Et clamabant uoce magna, dicentes: Vſquequo Domine
» ſanctus & uerus, non iudicas & uindicas ſanguinem noſtrũ
» de iis qui habitant in terra?) Cùm ſcriptura præcipiat, ma-
lum pro malo non reddere, & Dominus dicat in Euangelio,
Matth.5. Diligite inimicos ueſtros, & benefacite iis qui oderunt uos,
quid eſt quòd ſancti in cæleſtibus cõſtituti, ultionem de ini-
Sãcti diẽ micis ſuis expetunt? Sed ſcimus ſanctos Dei diem ultimũ de-
Domini ſiderare, in quo & corpora & mercedem plenam laborũ ſuo-
deſiderãt. rum à Domino percipient. Nam hunc diem Dominus deſi-
derãdum eſſe diſcipulis ſuis manifeſtauit, cùm ſigna diei iu- E
Luce.21. dicij prædiceret, dicens: Cùm autem uidebitis hæc fieri, reſpi
cite & leuate capita ueſtra, quoniam appropinquauit redem-
Matth.6. ptio ueſtra. Et in oratione dominica aſſiduè petimus, ut Ad-
Deſiderãs ueniat regnum tuum. Verum quia ſanctorum reſurrectio at-
diẽ Domi- que glorificatio in die iudicij fiet, & dies iudicij dãnatio erit
ni, ultionẽ impiorum, ſancti ultionem de inimicis ſuis poſtulant, quãdo
malorũ ex petũt ut dies Domini ueniat, quia eo die damnatione perpe-
cõcomitã- tua damnabuntur. Sed hic quæſtio oritur, cur ſancti Domini
tia deſide- diem iudicij deſiderent, cùm propheta dicat, Væ deſideranti-
rat. bus diem Domini. Scimus nanque diem Domini damnatio-
Amos.5. nem eſſe impiorum, ſicut iam diximus. Et quid neceſſe fuit
prophetæ dicere, Vę deſiderantibus diem Domini, cùm nul-
lus impius reperiatur, qui aut mortem ſuam, aut diẽ Domini F
deſideret, eo quòd in eo damnari metuit? Et quia uerum eſt
quod propheta dixit, inueſtigãdum nobis eſt quid ſignificet.
Damnatio quippe impiorum, ſunt peccata. Quicunque ergo
cum ſcorto coire deſiderat, damnationem ſuã deſiderat. Qui
equum aut bouẽ, aut aliquid huic rei ſimile furari deſiderat,
damnationem ſuam deſiderat. Qui damnum aliquod proxi
mo inferre deſiderat, damnationem ſuam deſiderat. Igitur
quia damnatio impiorum erit dies iudicij, quicunque ea ſce-
lera committere deſiderat, pro quibus in die iudicij damnabi
» tur, diem Domini, id eſt, damnationem ſuam deſiderat. Et
» date ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ.) Stolæ albæ, gloria eſt ſan-
ctarum

A ctarum animarum. Singulas ſtolas albas ſancti Dei nūc poſſident: quia corporibus in terra quieſcentibus, ſtolis animæ beatitudinis æternæ perfruuntur. Binas ſtolas tunc percipiēt, cùm poſt reſurrectionem, animę cum corporibus gloriam cæleſtis patriæ ſine fine poſſidebunt. Et dictum eſt illis, ut requieſcerent tempus modicum, donec impleantur conſerui eorum, & fratres eorum qui interficiendi ſunt, ſicut & illi.) Tempus modicum, tempus eſt uſque ad diem iudicij. Quod modicum idcirco dicitur, quia in comparatione futuri temporis ualde modicum eſt. Sācti ergo qui hoc deſiderant, ut dies iudicij fiat, in qua & corpora & mercedem plenam laborum ſuorum recipiant, tempus modicū expectare iubentur, donec impleatur numerus fratrum eorū: quia dies

Animæ ſanctorum beatitudine fruūtur.

B iudicij non ueniet, uſque dū impleatur omnis numerus electorum. Sed quærendū nobis eſt, curſolę animæ pro Chriſti nomine interfectorum, ſub altare Dei quieuiſſe, & ſtolas ſingulas accepiſſe legantur, cùm omnes electorum animæ ſub hoc altari quieſcant, eaſdémque ſtolas & ipſę poſſideant. Per animas igitur interfectorum, non ſolùm martyres, ſed & omnes animæ iuſtorū debemus accipere: eo quòd & ipſi mūdo ſint mortui, ut Deo uiuerent, ſicut dicit Apoſtolus: Mortui eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Et de ſemetipſo dicit: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Et omnes qui uolunt piè uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiūtur. Et iterum dicitur, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Sed & Ioānes author hu-

Dies iudicij erit impleto iuſtorum numero.

Sancti omnes mūdo mortui.
Coloſſ.3.
Galat.6.
2.Tim.3.
Act.14.
Matt.20.

C ius libri, calicem Domini bibiſſe deſcribitur, cùm ſine gladij peremptione quieuerit. Et cùm aperuiſſet ſigillū ſextum.) Sigilli ſexti apertio ad Iudæorum deiectionē, ſicut diximus, & ad gentium uocationem pertinet. Et quia Chriſtus de Iudæorum perditione, & de gentium electione, multa per parabolas eſt locutus, quædā etiam geſſit, quæ hoc deſignauerunt. Sextum igitur ſigillum Dominus aperuit, quando doctoribus eccleſiæ ea quæ per figuras dixit & fecit, per inſpirationis ſuæ gratiam patefecit. Aperuit etiam ſextū ſigillum, quando ea quæ prædixit, opere impleuit. Terręmotus factus eſt magnus.) Per terram in hoc loco, Iudæi deſignātur. Terręmotus factus eſt magnus, quādo à Romanis hæc gens

» eſt deuaſtata. Et factus eſt niger Sol, ſicut ſaccus cilicinus.) D
Per Solem idem Iudæorum populus deſignatur. Sol igitur factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus, quia populus Iudæorum qui propter cognitionem unius Dei, & propter cuſtodiam legis, uelut Sol in mundo refulgebat, inter cæteras gentes factus eſt omnibus hominibus odioſus, propter iniquitates ſuas. Sacco nanque pœnitentes ueſtiuntur, ut indicent ſe eſſe peccatores. Sol ergo nigredinem ſacci habuit, quia omnibus gentibus facinora Iudæorum patuerunt.

Iudæi olim ut Sol lucẽtes, obſcuri facti ſunt.

» Et Luna facta eſt ſicut ſanguis.) Eandem ſignificationem habet Luna, quam Sol. Significat nanque ſynagogam. Luna ergo ſpeciem ſanguinis habuiſſe uiſa eſt, quia omnibus claruit Iudæos propter effuſionem ſanguinis Christi, ſanctorúmque eius eſſe deletos. Et ſtellæ ceciderunt ſuper terram: ſicut ficus mittit groſſos ſuos, cùm à uento magno mouetur.) Per ſtellas, principes ſacerdotum deſignantur, Scribæ & Phariſæi: per ficum autem, terram Iudæorum poſſumus intelligere. Groſſi uerò eiuſdem arboris, fructus inutiles uocantur, qui citò labuntur, cùm arbor eadem uento concutitur. Ficus igitur uento commota eſt, & inutiles fructus à ſe emiſit: quia terra Iudæorum à Romanis inuaſtata eſt, & gentem inutilem, & Deo odibilem à ſe expulit, ut habitatio fieret fidelium. Stellæ itaque groſſorũ more in terram ceciderunt, quia eos qui per doctrinam legis uelut ſtellæ in populo refulgebant, eadem pœna concluſit, quæ & cæteram multitudinem. Et cælum receſſit, ſicut liber inuolutus.) Per cælum, uetus teſtamentum deſignatur: liber uerò quando inuoluitur, eius ſcriptura ab oculis intuentium abſconditur. Liber ergo Iudæis inuolutus eſt, quia ſpiritualem intelligentiam in ueteri teſtamento, quæ Chriſtum demõſtrabat, intelligere noluerunt. Cælum itaque ſicut liber inuolutus receſſit, quia uetus teſtamentum Iudæos dereliquit, & ad gentes tranſiuit. Et omnis mons & inſulæ, de locis ſuis motæ ſunt. Et quia Iudæorum terra montuoſa eſt, poſſumus per montes eos qui in ciuitatibus: per inſulas autem, eos qui in campeſtribus habitant, intelligere. Qui de locis ſuis moti ſunt, quia omnes aut exterminati, aut in captiuitatem ducti ſunt. Et reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites,

Cur Iudæi deleti.

E F

A tes, & fortes, & omnis ſeruus & liber abſcōderunt ſe in ſpe-
„ luncis,& in petris montium. Et dicunt montibus, Cadite ſu-
„ per nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum,
„ & ab ira agni, quoniam uenit dies magnus iræ ipſorum. Et
„ quis poterit ſtare?) Per reges terræ, principes & tribunos,
eos qui hanc gentem regere uidebantur, poſſumus intellige-
re, per diuites & fortes, ſeruos & liberos, cæteram multitu-
dinem. Qualiter autem ſe in ſpeluncis & petris montium
abſconderunt, Ioſephus manifeſtè narrat, qui euerſionem *De bello*
Hieruſalem deſcribit. Tanta enim fuit afflictio, ut cùm fa- *Iuda. libro*
me diutina conſumerentur, & ab hoſtibus exterius, & mul- *6.cap.11.*
tò deterius à prædonibus intrinſecus affligerentur, abſcon- *& dein-*
derunt ſe in puteis & in cloacis, & in quibuſdam terræ ab- *ceps.*
B ditis locis cupientes mori, ut prolixam miſeriam, mortis
compendio terminarent. Qui etiam ſcientes ſe pro ſcele- *Maxima*
ribus ſuis iſta pati, & poſt mortem ſe inferni pœnas eſſe paſ- *Iudæorum*
ſuros, cupiebant ut montibus ſub quibus deliteſcebant, op- *calamitas,*
primerentur, & abſconderentur à facie Dei, & à facie Chri- *carnificina*
ſti eius, quem grauiter nouerant ſe offendiſſe. Nam & Do- *conſciētiæ.*
minus cùm ad paſſionem duceretur, hoc eos eſſe paſſu-
ros, mulieribus ſe lamentantibus prædixit, dicens: Filiæ *Lucæ.23.*
Hieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper uos flete, &
ſuper filios ueſtros: quia ecce ueniet dies, quando dicent:
Beatæ ſteriles quæ non genuerunt, & ubera quæ non la-
ctauerunt. Tunc incipietis dicere montibus, Cadite ſuper
nos, & collibus cooperite nos. Quia ſi in uiridi ligno hæc
C faciunt, in arido quid fiet? Se uiride lignum, illos uerò, li-
gnum aridum uocans. Ac ſi dixiſſet, Si in me qui lignū ſum
ſecundum humanitatem uiride, hoc ſecundum diuinita-
tem, id eſt, qui Deus ſum & homo hæc faciunt: in illis qui
lignum ſunt aridum, id eſt, qui uiriditatem fidei non ha-
bent, quid fiet? Subauditur, peſſimè peribunt. Sed & arbor *Matt.21.*
fici quam Dominus ante paſſionem maledicendo aridam
fecit, eo quod in ea fructum non reperiſſet, eoſdem
Iudæos deſignauit, quos maledictione
perpetua damnauit, eo quòd
in illis fructum fidei
non reperiſſet.

Caput.7. D

» POſt hæc uidi quatuor angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ.) Iudæorũ deiectione præmiſſa, nũc qualiter eccleſia ex gentibus cõgregata fuerit, narrare inchoat. Per quatuor quippe angelos, quatuor regna deſignãtur: Aſſyriorũ ſcilicet, Perſarum, Macedonũ, atque Romanorũ. Sed quia poteſtas quatuor regnorũ ad ſolos Romanos tranſierat, per quatuor angelos, ſoli Romani intelligũtur: quia poteſtatem ſibi quatuor regnorũ uendicauerant. Per quatuor angulos, uniuerſæ gentes, quæ intra quatuor mundi plagas continentur, deſignantur, quas ſibi Romani ſubiecerãt. Tenẽtes quatuor uentos terræ, ne flarent ſuper terram, neque ſuper mare, neq; E in ullam arborem. Per uentos qui nubes excitant, ut terrã irrigantes faciem eius hilarem reddant, ac fructiferam faciant, pax cunctis mortalibus optata deſignatur, quæ & mentes hominum lætificat, & ut propriis utilitatibus deſeruiant, facultatem tribuit. Per terram & mare, omnes gentes figurantur: per arbores autẽ, ij qui inter eos principatũ tenebant. Quatuor ergo angeli, quatuor uentos tenebãt, ne flarẽt ſuper terram. Quia Romani qui per quatuor angelos deſignantur, omnem terram cædibus & rapinis, & mortalitatibus hominũ replentes, non ſinebãt genus humanũ pacatum eſſe ac quietum.

Romanorũ monarchia.

Pax omnibus optata.

Romanorum crudelitas.

» Et uidi alterum angelum deſcendentem ab ortu So-
» lis, habentem ſignum Dei uiui.) Alter angelus Chriſtus eſt,

Eſaiæ.9. de quo ſcriptum eſt: Et uocabitur nomen eius magni conſilij F
Mal. 4. angelus. Ipſe eſt ſol de quo ſcriptum eſt: Vobis autem timẽtibus nomen meum, orietur ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Ab ortu ſolis Chriſtus deſcẽdit, id eſt, à ſemetipſo: quoniam non ex concubitu uiri carnem aſſumpſit, ſed à ſemetipſo, qui utique ſibi carnem immaculatam ex carne Virginis creauit. Signũ autem Dei uiui, eſt Chriſti diuinitas. Nam in carne poſitus, ſignum Dei uiui habuit: quia ea opera geſſit, quæ demonſtrabant eum unicum eſſe filium Dei, ſicut ipſe
Ioan.10. dicit: Opera quæ ego facio, ipſa teſtimonium perhibent de
» me. Et clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus da-
» tum eſt nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari,

A mari,neque arboribus,quoaduſque ſignemus ſeruos Dei no
» ſtri in frontibus eorũ.) Clamaſſe Dei,feciſſe dicitur.Etenim
aduentu ſuo fecit, ut Romani ab infeſtatione generis humani
ceſſarent, fierétque pax per uniuerſum orbem, ſicut dicit
Pſalmiſta:Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundãtia pacis,
donec ſemina fidei per uniuerſas gentes ſpargerentur,ac ſi- *Pſal.*71.
gnaculo fidei ij qui præordinati erant ad uitam æternam,ſi-
» gnarentur. Et audiui numerum ſignatorum centum qua- *Act.*13.
» draginta quatuor millia ſignati,ex omni tribu filiorũ Iſrael.)
Per centum quadraginta quatuor milia, præſentis eccleſiæ
electi ſignificantur. Duodecies nanque duodeni,fiunt centum
quadraginta quatuor. Omnes igitur qui fidem duodecim
Apoſtolorum cuſtodiunt,actúſque imitãtur,in hoc nu-
B mero conſiſtunt.Sed quærendum nobis eſt,cur ex omni tribu
filiorum Iſrael congregati eſſe dicantur, cùm multò plures
ex gentibus, quàm ex Iudæis crediderint. Verum ſi interpretationes
nominum attendimus,in nominibus duodecim
» tribuum,omnes ad electos pertinent. Ex tribu Iuda,duo-
» decim milia ſignati,& cætera.) Iudas prior ponitur, Beniamin
uerò ultimus. Quòd ſi interpretationes nominum inſpicere
uoluerimus,Iudam inferiorem in pœnitentia:Beniamin
uerò,ſuperiorem reperiemus in patria.Nam qui ad Deũ *Semper in*
conſcendere deſiderat, à minoribus incipit, ut gradatim *uirtute pro*
creſcendo ad maiora perueniat, ſicut dicit Pſalmiſta: Ibunt *mouendũ.*
ſancti de uirtute in uirtutem. Et quia ſancti ad Deum per *Pſal.*83.
iter uirtutum conſcendunt, ſubiungit, Videbitur Deus deo-
C rum in Sion.Iudas confeſſio interpretatur.Iudas ergo prior *Confeſſio.*
ponitur: quia quicunque poſt peccata ad Deum conuerti
deſiderat, neceſſe eſt ut primò confiteatur peccata ſua, ſi-
cut dicit Iacobus apoſtolus: Confitemini alterutrum pec- *Iacobi.*5.
cata ueſtra, & orate pro inuicem, ut ſaluemini: uidelicet ut
per confeſſionem peccatorum & pœnitentiam, Deum ſibi
placabilem faciat, quem offenderat. Et quia qui ſalubriter
pœnitet, & deflet mala quæ fecit, gaudium in cælo fa- *Lucæ.*15.
cit, oculos miſericordiæ Dei ad ſe conuertit, ſicut dicit Dominus:
Conuertimini ad me, & ego reuertar ad uos. *Zacha.*1.
Ruben ſecundus ponitur, qui uiſionis filius interpretatur:
quia per pœnitentiam,uiſionis factus eſt filius,qui erat antea

filius perditionis. Poſt Ruben Gad ſequitur, qui accinctus D interpretatur: quia neceſſe eſt, ut qui pœnitet ſe mala geſſiſſe, & petit ne in eiſdem relabatur, contra omnia uitia armetur, uoluptatéſque carnales à ſe præcidat: quia non poteſt fieri, ut à peccatis abſtineat, qui in uoluptatibus carnalibus requieſcit. Et quia qui contra uitia pugnat uiriliter, iam beatus eſſe incipit, Aſer in ordine ponitur, qui beatitudo interpretatur. Sequitur Nephthali, qui dilatatio mea interpretatur. Omnis enim qui ſcit ſe Deum offendiſſe, & uult ut ei miſericordia diuina ſuccurrat, debet & ipſe miſereri quibuſcunque poteſt, & quomodo poteſt, ſicut dicit Do-

Matth.5. minus: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã con-

Miſericordia. ſequentur. Illius quippe mens circunquaque dilatatur, qui per dilectionem quam proximis exhibere debet, omnibus E quibuſcũque poteſt, miſeretur. Poſt Nephthali ponitur Manaſſes, qui oblitus interpretatur: quia expedit ut qui peccata ſua deflet, qui eleemoſynas pauperibus largitur, ut pecca-

Peccata deſerenda. ta eius dimittantur, eadem peccata ita deſerat, quatenus ea penitus oblitus eſſe uideatur. Et ideo Simeon ſequitur, qui exauditio interpretatur. Ille enim pro malis quæ fecit, deprecans ut ei dimittantur, à Deo exauditur, qui omnia uitia ex toto deſerit. Deinde Leui ſequitur, qui additus ſiue

Peccator conuerſus, paulatim à timore in amorẽ trãſfertur. aſſumptus interpretatur. Quia qui de peccatis quæ fecit, iam pœnitentiam exercuit, qui contra uitia pugnauit, eáque deuicit, qui erga indigentes miſericors extitit, atque iis operibus hoc promeruit, ut eius peccata dimitterentur, de uenia iam ſecurus, timorem ignis æterni à mente abiicit, at- F que in amorem Dei, ac cæleſtis patriæ totus aſſumitur, iiſq;

1.Ioan.3. additur, qui filij Dei nuncupantur & ſunt. Sequitur Iſachar, qui merces interpretatur. Sed interpretationẽ huius nomi-

Geneſ.30. nis clarius uidebimus, ſi ea quæ mater Lia, eo naſcente dixit, ponamus. Ait enim, Reddidit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillã meam uiro meo. Et idcirco appellauit nomen eius Iſachar, id eſt, merces. Caro noſtra, ancilla noſtra debet eſſe. Vir noſter, Deus noſter eſt. Ancillã uerò noſtrã uiro noſtro damus, ſi carnem noſtram Dei ſeruitio mãcipamus, ſi eã uigilare, ieiunare, & abſtinere cõpellimus, atq; uoluptates eius edomamus. Iſachar igitur Liæ in mercedem datus eſt à Deo:

quia

A quia iis qui carnem domant, qui uitia extingunt, ea merces datur à Deo, ut uirtutibus ditentur. Et ideo poſt Iſachar, Zabulon ponitur, qui habitaculum fortitudinis interpretatur. Quis eſt fortis niſi Deus? de quo Pſalmiſta dicit: Dominus fortis & potens: dominus potens in prelio. Et quid habitaculum fortitudinis, niſi habitatio Dei? In illo enim habitat Deus, in quo fides, patientia, caſtitas, humilitas, charitas, cæteræque uirtutes commorantur. Et quia per operationē uirtutum, augentur pręmia meritorum, Ioſeph ſubſequitur, qui augmentum interpretatur. Beniamin ultimus immo & ſuperior ponitur, qui filius dexteræ interpretatur. Dextera nāque patris, filius Dei dicitur. Et Euangelium loquitur, quia ſancti Dei ad dexteram Dei ponentur. Electi itaque Dei, filij *Pſal.23.* *Matt.25.*

B dexteræ efficiuntur, cum ab hac uita ſubtracti, in cęleſtibus ſedibus collocantur, ubi nihil eſt ſiniſtrum, ſed totum dextrum. Igitur quia interpretationes nominum duodecim tribuum, uſque ad eum finem perduximus, quo in cæleſtibus ſedibus collocantur, congruum eſt ut ea quæ ſequuntur ad glorificationem animarum ſanctarum transferamus. Poſt » hæc uidi turbam magnā quam nemo dinumerare poterat, » ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis ſtan- » tes ante thronū, & in conſpectu agni. Et clamabant uoce ma- » gna, dicentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum & » agno.) Per turbam ſuperiorem quæ numero comprehenditur, electi qui in eccleſia Dei ſingulis temporibus laborant, deſignantur, ſicut iam diximus. Et quia multi ſunt uo- *In cælo nō eſt ſiniſtrū*

C cati, pauci uero electi, & in comparatione reproborum exigua eſt turba electorum, non immerito, numero centū quadraginta quatuor millia, electi, qui ſingulis temporibus in eccleſia Dei laborant, deſignantur. In cęleſti uero beatitudine ubi ſingulis temporibus ex omnibus gentibus, tribubus, & linguis congregantur, tanta eorum efficitur multitudo, ut nullo numero comprehendi poſsit. Per ſtolas autem albas, munditia animarum deſignatur. Palmæ uero in ſignum uictoriæ ponūtur. Palmas igitur nō ſolū ſancti martyres, quibus uictoria ſpecialiter adſcribitur, ſed & omnes electi qui in hoc ſeculo poſiti contra uiſibiles & inuiſibiles hoſtes fortiter dimicarunt, in cęleſti beatitudine poſsident. Palmæ au- *Matt. 22.* *Electi.* *Sanctorū uictoria.*

tem,prçmia ſunt uictoriç ſanctorum. Qui & uoce magna cla D
» mare dicuntur: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum
» & agno.) Sancti Dei nunquam ceſſant à laude Dei,nec tamen laborant laudãdo Deum,quia ſicut dulcis eſt ſanctis ui-
» ſio Dei,ſic & laus Dei. Et omnes angeli ſtabant in circuitu
» throni & ſeniorum & quatuor animalium, & ceciderunt in
» medio throni in facies ſuas & adorauerunt Deum dicentes:
» Amen:Benedictio & claritas & ſapientia,& gratiarum actio,
» honor & uirtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculo-
» rum.Amen.) Superius milia milium angelorum in circuitu throni Deum laudare dicuntur:hic autem nullo numero comprehenduntur,ſed omnes in circuitu throni ſtare dicuntur.Poſſumus per ſuperiores angelos,qui numero comprehenduntur,eos intelligere qui ad diuerſa officia in mundo E deſtinantur: Eos autem qui ſine numero ponuntur,illos qui in cçleſtibus cum Domino conuerſantur. Sed & hic ſeptem benedictiones ponuntur ſicut ſuperius, ut demonſtraret eodem modo & iſtos benedicere Deum,qui mundum ſua gubernatione tuentur,ſicut & illos qui in cçleſtibus cum Domi

Angeli in mundo miniſtrantes.

» no commorantur. Et reſpondens unus de ſenioribus,dixit
» mihi,Ii qui amicti ſunt ſtolis albis,qui ſunt,& unde uenerunt?
» Dixi illi,Domine mi,tu ſcis.) Interrogabat,ut doceat.Per ſeniorem nanque,doctores eccleſiç:per Ioannem uerò, auditores intelliguntur.Nam prædicatores ſancti,gloriam animarũ ſanctarũ quibuſcunque modis poſſunt,intimant auditoribus

Prædicatoris cura.

» ſuis,ut mentes eorum ad amorẽ cçleſtis patriæ accendant. Et
» dixit mihi,Ii ſunt qui uenerũt ex magna tribulatione,& laue- F
» runt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni.) Hic demonſtrat nõ ad electos,qui in hac uita laborant,ſed ad eos qui in cçleſti uita cum Domino requieſcũt,hæc pertinere.Nõ enim ſancti de magna tribulatione,ſed ad magnas tribulationes perferendas in mundũ ueniũt, ſicut dicit Salomõ: Homo ad laborẽ naſcitur,& auis ad uolandum. Et Dominus dicit in Euangelio:Beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiã, quoniã ipſorũ eſt regnũ cçlorum.Et Paulus dicit:Per multas tribulationes,oportet nos intrare in regnũ cçlorũ:hic etenim tempus eſt tribulationis, illic tempus pacis. Sancti itaque de magna tribulatione ueniunt, qui ab hac uita ſubtracti ubi

Nõ ad delicias naſcimur.
Iob.5.
Matt.5.
Act.14.

tempus

A tempus tribulationis eſt,in æterna quiete collocãtur. Lauerunt autem ſtolas ſuas, quia animas ſuas in hac uita poſiti, ab omnibus ſordibus peccatorum mundauerũt. Primo quidem per baptiſmum: poſtea uerò per pœnitentiam & lachrymas ac miſericordię opera,& in cęteris bonis operibus.Quę etiam in ſanguine agni,dealbatæ fuiſſe dicuntur,quia animę electorũ,quæ antea erãt nigredine peccatorũ inuolutæ, per redemptionem ſanguinis Chriſti candorẽ mundiciæ aſſum-
» pſerunt. Ideo ſunt ante thronũ Dei,& ſeruiunt ei die ac no-
» cte in templo eius.) In conſpectu nanque Dei, ſancti Dei aſsiſtunt,ac uiſione eius indeſinẽter perfruuntur. Templum uero Dei,cæleſtem patriam,ſeruitium Dei,amorem Dei uocat.Quod enim ſeruitium tam acceptabile Deo,quàm ut di-
B ligatur ex toto corde,totáque uirtute? Et quis ita ardẽter diligit Deum ſicut illi,qui aſsidue contemplantur faciem eius? *Charitas in cælo ardentior.*
» Et qui ſedet ſuper thronum,habitat ſuper illos.) Thronus Dei,ſancti Dei ſunt,ſicut ſuperius diximus. Qui ergo deſignantur per thronũ Dei,ipſi ſunt ſuper quos habitat Deus: habitat uero ſuper ſanctos ſuos Deus, cum eos ſuo lumine il-
» luminat,circundat,& tuetur. Non eſuriẽt,neq; ſitient am-
» plius.) Cum Dominus dicat in Euangelio: Beati qui eſuriũt *Matt.5.* & ſitiunt iuſtitiam,quoniam ipſi ſaturabuntur, cur hic ſancti Dei nunquam eſurire dicuntur? Sed ſicut ſuperius diximus,non ad electos qui in hac uita ſunt poſiti,loquitur.Qui uidentes iniuſtitias hominum, eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, cupientes omnes homines iuſtos eſſe, ſicut ipſi ſunt. Eſu-
C riunt etiam, ut ſua iuſtitia cotidie creſcat, eſuriunt & ſitiunt uitam æternam. Animæ uero ſanctorum non eſurient neque ſitient amplius:quia eſurierunt, iámque perci-
» pere uitam æternam meruerũt. Et non cadet ſuper eos ſol,
» neque ullus æſtus.) Per ſolẽ,tentationes quas ſancti ab hominibus perferũt,poſſumus intelligere: per æſtum tentationes dęmonum,ſiue uoluptates carnales.Et quia ſancti in hac uita poſiti, perſecutiones iniquorum hominum tolerando uicerunt,tentationes dęmonum ſuperauerũt,deſideria carnalia in ſe extinxerunt,in cęleſti beatitudine poſiti, nullũ la- *Sanctorũ requies poſt labores.*
» borem in perpetuum ſentiẽt. Quoniã agnus qui in medio
» throni eſt,reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aquarũ.)

Reget Deus ſanctos ſuos, cum uoluntates eorum ita diſpo- D
» nit, ut nihil uelle poſsint, niſi quod Deus uult. Et deducet
» eos ad uitæ fontes aquarum.) Vitæ fons Chriſtus eſt, qui
Ioan.14. dicit, Ego ſum uita. Quod enim ſine illo eſt, mortuum eſt.
Quod uero in illo eſt, uita eſt. Ad uitæ fontem Chriſtus ſan-
ctos ſuos ducit, quia ad ſemetipſum eos ducit, ut ſint unum
cum illo. Per aquas, eoſdem ſanctos poſſumus intelligere. Ip-
ſe eſt quippe & fons aquarum, quia ab ipſo procedit omnis
Ioan.15. ſanctitas electorum, ſicut ipſe dicit: Sine me nihil poteſtis fa-
» cere. Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eo-
» rum.) Quia tempus flendi hic fuit, tempus ridendi in illa
Matt.5. beatitudine erit, ſicut Dominus dicit. Beati qui nunc lugent,
quoniam ipſi tunc conſolabuntur.

Cap.8. ET cum aperuiſſet ſigillū ſeptimū.) E
Apertio ſeptimi ſigilli ad natiuitatē Chri-
ſti pertinet. Sed quęrendum nobis eſt, cur
in ſeptimo non in quinto loco ponatur. In
Gene.2. Geneſi ſcriptum eſt, quia ſex diebus fecit
Deus cuncta quæ ex cælo & terra originē
ſumpſerunt, ſeptimo autē requieuit, & idcirco uocauit diem
ſeptimum ſabbatum, id eſt requiem. Quæ eſt autem requies
noſtra, niſi Chriſtus? Non inconuenienter ergo in ſeptimi ſi-
gilli apertione, natiuitas Chriſti ponitur, quia ipſe eſt requies
omnium ſanctorum ſuorum, quæ per ſeptimum diem figu-
ratur, & quia ea quæ in natiuitate Chriſti geſta ſunt, ſpiritua-
lem intelligentiam obtinent. Septimum ſigillum Chriſtus F
aperuit, cùm ea quæ per ſignificationem geſta ſunt, doctori-
bus eccleſiæ per inſpirationem ſpiritus ſancti manifeſtauit.
» Factum eſt ſilentium in cęlo, quaſi media hora.) Per ſi-
Regnante lentium, pax quæ ab Octauiano Auguſto, Chriſto naſcente
Auguſto per uniuerſum orbem facta eſt, deſignatur. Media autem ho
pax per to ra ſilentium factum eſt, quia pax quam eccleſia in initio fidei
tum orbē. apud paganos habuit, pauco tempore mãſit. Nam à Nerone
Neronis Imperatore interrupta eſt, & Petro Pauloq; interfectis, præ-
perſecutio. cepit omnes Chriſtianos perſequi. Et uidi ſeptē angelos ſtã-
» tes in conſpectu Dei, & datæ ſunt illis ſeptem tubæ.) Ordo
iſtorū angelorū in ſequētibus deſignatur. Nam ſicut præco
ante

A ante regem aut principem mittitur, qui eius aduentum annunciet, ita & Ioannes, quia magna erant quæ per angelos deſignabātur, eorum memoriam facere uoluit antequam ad » eorum narrationem ueniret. Et alius angelus uenit & ſte- » tit ante altare, habens thuribulum aureum in manu ſua. Et » data ſunt ei incenſa multa, ut daret de orationibus ſanctorū » omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronū.) Iſte angelus Chriſtum ſignificat. Venit autem, quia per incarnationis myſterium in mundo apparuit. Per altare autem aureum, eccleſia deſignatur. Qui ante alta re ſtetiſſe dicitur. Iacebat nanque Chriſtus in incredulis, qui eum purum hominem æſtimabant: Stabat uero cum fidelibu s, qui eum Deum uerum eſſe credebant. Ante altare ergo ſtetit, quia Apoſtolis

B & cæteris credētibus, ex quibus eccleſia tunc cōſtabat, quod Deus eſſet manifeſtauit. Per thuribulum uero quod in manu tenebat, corda Apoſtolorum cæterorúmq; fidelium demonſtrantur. Quod aureum fuiſſe dicitur, quia corda diſcipulorū per fidem purificata, & per ſapientiā quam à Chriſto didicerant erant inaurata. Qui etiam thuribulū in manu tenuiſſe dicitur, quia corda Apoſtolorum in manu Dei erant, ſicut dicit Salomon: Cor regis in manu Dei, quocunque uo- *Prouer. 21.* luerit inclinabit illud. Nunquid cor iſtud Salomonis, in manu Dei erat, quando idola adorabat? Nunquid cor Antiochi aut Herodis, in manu Dei erat? Nunquid corda regū ſanctos Dei perſequētiū, in manu Dei erāt? Nō. Sed in manu diaboli erāt, quia ad quæcūq; uolebat facinora, ea inclinabat. Cor-

C da uerò regū ſpiritualiū id eſt ſanctorū, in manu Dei ſunt, & » ideo ad quęcunque uoluerit, inclinabit ea. Sequitur: Et da- » ta ſunt ei incenſa multa.) Incenſa multa, præcepta ſunt Euangelij. Incenſa enim in thuribulo ponuntur, ut calore ignis accepto, fragrantiam odoris ſui circūquaque ſpargant. Similiter & Chriſtus doctrinam Euangelij in cordibus diſcipulorum ſuorum poſuit, qui igne charitatis ſuccenſi, odorem fidei ſuæ per omnes gentes ſparſerunt. Vnde & ſequi- » tur. Vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper al- » tare aureum, * quod eſt in conſpectu Dei.) Genera orationum plura ſunt. Orant nanque fideles uerbis Deum, deprecantes ut dimittantur eis omnia peccata eorum. Orant &

Euāgeliū.

** uidetur legiſſe* ἐνώπιον τοῦ θεοῦ *pro* ἐνώπιον τοῦ θρόνου.

Oratio fidelium & uerbis & factis conſiſtit.

Luc.11. eleemoſynas largiendo, ſicut dicit Dominus in Euangelio: D
Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt uobis Et in
Eccleſ.3. alio loco ſcriptum eſt: Sicut aqua extinguit ignem, ita elee-
moſyna extinguit peccatum. Orant etiam, dimittendo pro-
ximis quæ in eis deliquerunt, ſicut Dominus dicit in Euan-
Matt. 6. gelio: Si remiſeritis hominibus peccata eorum, & pater ue-
ſter cęleſtis, dimittet uobis peccata ueſtra. Orant nihilomi-
nus & pręcepta charitatis ſeruando, queadmodũ ſcriptũ eſt,
1.Pet.4. quia uniuerſa delicta operit charitas. Ille igitur ſalubriter o-
rat Deum, qui ſeruat mãdata Dei. Nihil enim prodeſt nobis
Oratio in- clementiã Dei uerbis implorare, & operibus irritare. Super
utilis cùm altare ergo aureũ de orationibus ſanctorũ dedit Deus, quan
uerbis fa- do ſuper corda credentium, fidem, doctrinã, actúſque Apo-
cta recla- ſtolorum, cæterorúmque prædicatorum poſuit, ut haberent E
mant. unde erudirentur, & quod imitarentur, Vnde & ſequitur:
» Et aſcendit fumus aromatum de orationibus ſanctorum,
» de manu angeli, in conſpectu Dei.) Per fumum aromatum,
non ſolum orationes fideliũ, ſed & fragrantia bonorũ operũ
Deus bo- deſignatur, quę ab eccleſia indeſinenter aſcendit in cõſpectu
norũ quæ Dei. Qui fumus de manu angeli conſcendere dicitur, quia
facimus au quicquid boni fideles faciũt, operante Deo faciũt, ſicut dicit
thor. » ipſe: Sine me nihil poteſtis facere. Et accepit angelus thuri-
Ioã.15. » bulũ, & impleuit illud de igne altaris, & miſit in terrã, & facta
» ſunt fulgura, uoces, & tonitrua, & terræmotus.) Per ignẽ,
ſpiritus ſanctus deſignatur. Angelus itaque, id eſt Chriſtus,
thuribulũ, id eſt corda diſcipulorum, de igne altaris, id eſt, de
ſpiritu ſancto impleuit: quãdo poſt aſcẽſionem ſuã in cęlum, F
decimo die ſpiritu ſancto miſſo de cęlo, corda diſcipulorum
Act.1. impleuit, ac ſciẽtiã omniũ linguarũ dedit. Et ſi per altare ec-
cleſia deſignatur, cur ſpiritus ſanctus antequã daretur, ignis
Ioan.7. altaris eſſe dicitur? ſicut idem Ioãnes dicit: Nõdũ erat ſpiritus
datus, quia Ieſus nondũ fuerat glorificatus. Sed ſpiritus ſan-
ctus antequã daretur, ignis altaris erat, quia per remiſsionis
Ioan.16. gratiã, iam eũ eccleſia poſsidebat. Nam Dominus ante paſ-
ſionem ſuã, promiſit ſe ſpiritũ ſanctũ daturũ diſcipulis ſuis:
Ioan.11. & idem Ioannes cum uerba Cayphæ poſuiſſet dicentis, Ex-
pedit uobis ut unus moriatur homo pro populo, & nõ tota
gens pereat, intulit dicens: Hoc autem à ſemetipſo nõ dixit,
ſed

A ſed cum eſſet pontifex anni illius prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei congregaret in unum, qui diſperſi erant. Nunquid ij qui in Chriſtum credituri erant, qui per uniuerſas gentes diſperſi idolis ſeruiebant, filij Dei erant? Erant itaque iam filij Dei per prædeſtinationem, quia iam prædeſtinati erant ad uitam æternam. Congregati ſunt uero poſtea in unum, quãdo per fidem, quam in baptiſmate ſuſceperũt, corpori eccleſiæ ſunt ſociati. Miſit ergo angelus ignem, quem in thuribulo poſuerat in terram, quia doctrinam fidei, quam in cordibus Apoſtolorum poſuerat, per aduentum ſpiritus ſancti in cordibus Iudæorum, qui per incredulitatem terra erant, per ora Apoſtolorũ effudit. Facta ſunt fulgura, uoces, & tonitrua, & terræmotus.) Per fulgura, uirtutes quę per Apoſtolos fiebãt: per uoces, prædicatio: per tonitrua autem, comminatio ignis æterni deſignatur: per terræmotus uero, cõuerſionem Iudęorum poſſumus intelligere. Conuerſi ſunt nãque ad pœnitentiam per prædicationem beati Petri, ſicut liber Actuum Apoſtolorum narrat: Iis (inquit) auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos. Viri fratres, quid faciemus? Oſtendite nobis. Et in ſequentibus ſcriptum eſt, quia ad primam Petri prędicationem, crediderunt ex Iudæis tria milia, poſtea uero innumerabiles. Hũc ignem, id eſt ſpiritũ ſãctũ, ſuper nos qui terra ſumus miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti effundere dignetur, ut ex carnalibus ſpirituales efficiamur, qui uiuit & regnat in ſecula ſeculorũ. Amẽ.

Mali ante conuerſionẽ quomodo ſint filij Dei.

B

Act. 2.

Act. 2.

C

Explicit expoſitio uiſionis tertiæ.

Incipit expoſitio Viſionis quartæ.

"GRatia domini noſtri Ieſu Chriſti largiente.) De apertionibus ſeptem ſigillorum pauca diximus, nunc de cantu tubarum, ſeptem angelorum quæ ſequuntur, aliqua proferamus. Per ſeptem angelos, doctores qui ad erudiendum populum Dei à Deo miſsi ſunt, & mittentur uſque in finem, deſignantur. Et Cap.8.

quia ſacramenta diuinarum ſcripturarum doctoribus eccle- D
ſiæ perſpicacius Deo inſpirante quàm cæteris patuerunt, rationis ordo poſcebat, ut poſt reſeratione͂ ſigillorũ, quæ apertione͂ diuinarũ ſcripturarũ ſignificat, ſepte͂ angeli ponere͂tur, per quos omnes doctores populi Dei deſigna͂tur, qui ſcientiã diuinarũ ſcripturarũ locupletius perceperunt. Et ſicut omne corpus electorum in ſeptem partes diuiſimus, ita & ſeptem angeli tubis ceciniſſe uiſi ſunt. Per quos omnes doctores populi Dei deſignantur, quãuis ab eo ordine parumper diſcrepe͂t. Nam ſuperius per podere͂, quę talaris eſt tunica, & prior in ornamẽtis Domini ponitur, ut & in ſeque͂tibus per primũ cornu agni, iuſtos qui ante diluuium fuerunt diximus fuiſſe deſignatos: per zonam uero aureã in corpore Chriſti, & per ſecundum cornu, patriarchas & cæteros qui ante lege͂ fue- E
runt: hic autem per primum angelum, doctores qui ab initio mundi uſque ad legem fuerunt: per ſecundum doctores legis deſignantur.

Superius cap. 1. In ſeque͂t. cap. 5.

» Et ſeptem angeli parauerunt ſe, ut tubis canerent.) Per tubæ cantum, prædicatio deſignatur. Prædicatores quippe ſancti ad hoc ſemper parati exiſtunt, ut quoſcunque poſſunt, per doctrinam ſuæ prædicationis Deo acquirant.

Paſtoris munus.

» Et primus angelus tuba cecinit.) Per primum angelum ſicut iam diximus, prædicatores qui ante lege͂ fuerunt, deſignantur. Primus ergo angelus tuba cecinit, quia ſancti uiri, qui ante legem fuerunt, quãuis nullam legem haberent, niſi naturale͂, hoc quibuſcũque potera͂t ſuaſiſſe conati ſunt, ut Deum creatorem ſuum timerent atque diligerent, & quod quis pati non uellet, alteri no͂ faceret.

Prædicatores ante legem.

Et facta eſt gran- F
do & ignis mixta ſanguine, & miſſum eſt in terrã.) Ea quæ ſeptem angelis tubis canentibus facta fuiſſe uiſa ſunt, in bonam partem, ſicut mihi uidetur, accipienda ſunt, ſicut econtrario effuſio phialarum ſeptem angelorum, quæ ſequitur, in malam. Per grandinem igitur quæ percutit, uerba ſanctorũ uirorum, quę corda prauorũ hominum arguendo percutiebant, deſignantur. Quæ igne͂ & ſanguine͂ permixtũ habuiſſe deſcribitur. Per igne͂ ſpiritus ſanctus deſignatur, qui in ſanctis inhabitans ſuis, miniſter uerborum eorũ extitit. Per ſanguine͂ uero Chriſtus intelligitur, qui & à patribus ſæpe prædictus eſt, & eorũ actibus præfiguratus. Terra autem, ſeculi homines

Helleniſmus, pro miſſa ſunt.

Sanctorũ uerba prauorũ corda feriunt.

Chriſtus ante legem per patrum actus præfiguratus.

A homines peccato ſubditos demonſtrat. Et tertia pars terræ
combuſta eſt,& omne fœnum uiride combuſtum eſt.) Per
tertiam partem terræ, eos qui per doctrinam,& exempla bo-
norum hominum ſalui facti ſunt, debemus intelligere. Qui
igne timoris Dei,atque amoris quicquid praui in ſe fuit cō-
buſſerunt,atque deleuerunt. Arbores uerò,qui principatum
inter eos tenuerunt,ſignificant. Ex quibus multi per doctri- *Doctrina*
nam & exempla bonorū hominū ſalui facti ſunt, ſicut Abi- *& exem-*
melech per Abraham,& per Iob,tres amici eius. Per fœnum *plis bonorū*
autem uiride,quod omne combuſtum eſt,ij deſignantur,qui *multi ſal-*
& ſuperius per tertiam partem terræ,& arborum quæ cōbu- *uati.*
ſta eſt,id eſt,electi qui eo tempore fuerunt. Fœnum nanq; ui- *Gene. 20.*
ride difficile accenditur: aridum uerò facilè conſumitur. Per *Iob ultim.*
B fœnum uerò uiride,electi: per aridum autē,reprobi deſignā-
tur. De hoc arido fœno, Propheta dicit: Vere fœnū eſt popu- *Eſaiæ.40.*
lus. Per fœnum igitur uiride,ij qui fideles erant uiri, deſignā-
tur: qui omne quod in ſe reprobum fuit,igne charitatis cō-
buſſerunt. Et ſecundus angelus tuba cecinit.) Per ſecun-
dum angelum,Moyſes & cæteri legis doctores deſignantur.
Et ecce tanquam mons magnus igne ardens,miſſus eſt in
mare.) Per montem magnum, lex Moyſi deſignatur. Quæ
propter grauitatem pōderis ſui,monti aſſimilatur,& propter
ſpiritualem intelligentiā quæ in lege refulgebat, igne ardere
dicitur. Ipſe uerò Hebraicus populus, propter magnitudinē
ſcelerum,per mare deſignatur. Et facta eſt tertia pars maris
ſanguis,& mortua eſt.) Tertia pars creaturæ,quæ habebant
C animas,& tertia pars nauiū interiit. Omnis remiſſio in lege,
ſanguinis effuſione atque aſperſione fiebat. Vnde & Moyſes
populum ſanguine aſperſit,dicens: Hic eſt ſanguis teſtamen- *Exod.24.*
ti,quod mandauit ad uos Deus. Sed & Aaron & filios eius,ut *Exod.29.*
mundi efficerentur,ad offerendas hoſtias Deo: idem Moyſes *Hebr.9.*
ſanguine aſperſit, nec ſine ſanguinis effuſione, remiſſio eſſe
poterat. Per tertiam ergo partem maris, electi qui eo tēpore
fuerunt,deſignantur: per ſanguinem uerò, in hoc loco remiſ-
ſionē peccatorū poſſumus accipere. Tertia igitur pars maris
in ſanguinem uerſa eſt,quia electi qui eo tempore fuerūt,per
obſeruationē legis à peccatis ſuis mundari meruerunt. Ter- *Obſerua-*
tia uerò pars creaturæ,quæ habebāt animas in mari, & mor- *tionē intel-*

tua ſunt,eandem ſignificationem habet,quam & tertia pars D maris,quę in ſanguinem uerſa eſt.Per mare autem,ſicut iam diximus,multitudo peccatorum deſignatur: piſces uerò cū ab aquis ſubtrahãtur,animas amittunt. Electi ergo quandiu in aquis uitiorum ſuorum uerſantur,animas marinas habēt, peccatorum uidelicet tenebris inuolutas : cùm uerò aut per baptiſmum,aut pœnitentiam ab aquis uitiorū extrahuntur, animas priſtinas quaſi amittunt,cùm ex malis boni efficiuntur,moriuntúrque diabolo ut uiuant Deo. Tertia igitur pars piſcium, animas amiſerūt,quia electi qui eo tempore fuerūt, per obſeruationē legis mortui ſunt peccato, & cœperunt uiuere Deo.Per naues autem quæ aquas ſub ſe habent, illíſque ſupereminēt,principes gentis illius deſignantur. Tertia uerò pars quæ interiit,eos deſignat,qui ex eis iuſti fuerūt, iuxta illum ſenſum quē diximus:eo quòd interierint, & mortui ſint peccato,& uixerint Deo. Et tertius angelus tuba cecinit,& cecidit de cælo ſtella ardens tanquam facula.) Eandē ſignificationem habet ſtella quam & angelus,ſignificat nanq; prophetas.Sed quærendum nobis eſt,quomodo de cælo in terrā cecidiſſe dicatur.Sancti in cælum quodammodo conſcēdūt, cùm eos amor diuinus ad cæleſtia contemplãda eleuat. Cadunt in terram,cùm eos amor proximorum ad ima retrahit, ut prædicatione ſua, peccantes ad uiam ueritatis reducant: facula uerò accēditur,ut tenebras noctis depellat.Verba igitur prophetarum faculæ fuerunt,quia tenebras peccatorum à mentibus hominū fugauerunt. Poſſumus etiam per ignem faculæ,ſpiritum ſanctum intelligere,quo inflãmati prophe- F tæ, & multos ab iniquitatibus correxerunt,& quæ uentura erant,prædixerunt. Et cecidit in tertiam partem fluminū, & in fontes aquarum.) Per flumina & fontes duodecim tribus cum ſuis familiis deſignantur: per tertiam uerò partem, ii qui ex eis ad uitam æternam præſcripti erant, figurantur. Cecidit ergo ſtella in tertiam partem fluminum,quia illi doctrinam prophetarum acceperunt, & in cordibus ſuis plantauerunt, qui ad uitam æternam prædeſtinati erant. Et nomen ſtellæ dicitur abſinthium.) Abſinthium ualde eſt amarum. Per abſinthium igitur cōminationes prophetarum deſignantur,quas populo peccãti ingerebant, prædicētes eis quòd

Mori peccato & diabolo.

Amor proximi ſanctos à contēplatione retrahit.

Comminationes pro-

A quòd niſi pœnitentiam agerent, in prædã & in captiuitatem hoſtibus ſuis darentur. Et quòd ſi nec ſic pœniterent, morti perpetua damnarentur. Et facta eſt tertia pars aquarum in abſinthium.) Illi amaritudinem pœnitentiæ per comminationem prophetarum aſſumpſerunt, quos ſuperius per tertiã partem aquarum diximus fuiſſe deſignatos, id eſt, electi. Et multi homines mortui ſunt de aquis, quia amarę factę ſunt.) Illis nanque amaritudo pœnitentiæ mortẽ intulit, qui ſalui eſſe meruerunt. Mortui ſunt enim ſecundum id quod mali erant, & uixerunt ſecundum id quod boni eſſe cœperunt.

phetarũ cũ cõditione. ut Eſa.1. & paßim in omnib⁹ prophetis.

Et quartus angelus tuba cecinit.) Quartus angelus, Chriſtum & Apoſtolos eius ſignificat. Et percuſſa eſt tertia pars Solis, tertia pars Lunæ, & tertia pars ſtellarum, ut obſcurare-
B tur tertia pars eorum, & diei non luceret tertia pars, & noctis ſimiliter.) Sol, Luna, & ſtellæ, ad unam rem pertinent. Nam per Solem, populus Iudæorum: per Lunam uerò, ſynagoga: per ſtellas autem, principes ſacerdotum & Phariſęi, deſignãtur. Sed ſi obſcurationem Solis & Lunæ, atque ſtellarum, ad eos qui in Chriſtum noluerunt credere, transferre uoluerimus, ſuperior perturbabitur ſenſus. Superius enim combuſtionem terræ tertiæ partis, quæ ſub cantu tubæ primi angeli facta eſt, conuerſionem tertiæ partis maris in ſanguinem, quæ ſub cantu tubæ ſecundi angeli facta fuiſſe uiſa eſt: conuerſionem nihilominus tertiæ partis aquarũ in abſinthium, quæ ſub cantu tubæ tertij angeli facta fuiſſe legitur, in bonã partem accipiendam eſſe demonſtrauimus, ideóque ad ele-
C ctos pertinere. Conſequens eſt ergo, ut percuſſionem Solis & Lunæ atque ſtellarum, in bonam partem interpretemur. Per tertiam itaq; partem Solis, quæ percuſſa obſcurata eſt, ij qui ex populo Iudęorum in Chriſtum crediderunt, deſignantur. Obſcurati ſunt nanq; impiis Iudæis, ſed refulſerunt in cõſpectu Dei. Similiter & per tertiam partem Lunę atq; ſtellarum, quæ obſcurata eſt, ij qui ex archiſynagogis atq; ſacerdotibus, & ex Phariſęis in Chriſtũ crediderunt, deſignãtur: quia & ipſi propter lumen uerum, id eſt Chriſtũ, quæcunq; perceperunt: obſcurati ſunt eis, quorũ mentis oculos diabolus obcæcauerat, ne in Chriſtũ crederẽt. Nã claritas Solis, lippiẽtes oculos obcęcat, magis q̃ illuminat. Poſſumus uerò per tertiã partem.

Sancti ab impijs obſcuri habẽtur.

diei Apoſtolos:per tertiam autem partem noctis, eos qui ex D
gentibus crediderunt intelligere. Obſcurati ſunt nanque eis
Apoſtoli,qui eorum doctrinā non ſolùm ſpreuerunt,ſed etiā
ipſos uſquequaque perſecuti ſunt.De hac eorum obſcuratio-
Lucæ.21. ne,Dominus dicit: Trademini autem à parentibus,& fratri-
bus,& cognatis,& amicis, & morte afficiēt ex uobis, & cæte-
» ra. Et uidi,& audiui uocem unius aquilæ uolantis per me-
» dium cælum,dicentis uoce magna: Væ,uæ,uæ habitantibus
» terram, à uocibus trium angelorum,qui erāt tuba canturi.)
Per cælū in hoc loco eccleſia deſignatur: aquila uerò, Chri-
ſtum & Apoſtolos eius demonſtrat. Aquila ergo per mediū
cælum uolabat & clamabat,quia Chriſtus primū per Iudæā:
Apoſtoli uerò eius per uniuerſas gentes Euangelium prædi
cauerant. Quas etiā perſecutiones ab aduerſariis eccleſia eſ- E
Hoſtibus ecclesiæ uæ qui ſūt hæretici. ſet paſſura,multis modis prædixerunt.Ideóq; tria,uæ,poſuit,
ex quibus primum ad hæreticos pertinet, qui eccleſiam Dei
multis modis impugnare conati ſunt.Secundū ad Paganos,
qui eādem eccleſiam Dei perſecuti ſunt, maximámque fide-
Pagani. lium multitudinem interfecerūt. Tertium ad Antichriſtum,
Antichriſtus. qui populum Dei in fine mundi debellaturus eſt.Nec putare
debemus,quòd tria,uæ,ad electos pertineāt,qui diuerſas ca-
lamitates ab impiis pertulerunt:ſed potius ad eoſdē impios,
qui eaſdē calamitates intulerunt.Vnde & Væ,uæ, uæ habi-
tantibus in terra,dicit.Impij nanq; qui nihil aliud quàm ter-
ram quærunt,habitatores terræ iure uocantur:iuſti autē qui
cæleſtia ſemper deſiderant,cæli habitatores rectè uocantur,
Philip.3. ſicut dicit apoſtolus Paulus: Noſtra autem cōuerſatio in cæ- F
lis eſt.

Caput.9. ET quintus angelus, tuba cecinit.)
Quintus angelus,defenſores eccleſiæ or-
thodoxę fidei deſignat. Tuba cecinerunt
» quoniā pro defenſione fidei omnibus mo-
dis laborauerūt. Et uidi ſtellā de cælo ce-
» cidiſſe in terram.) Per ſtellā hæreſiarchæ
Hæretici ante lapsū doctrina illuſtres. deſignātur:quia ſicut ſtellæ in cælo refulgēt,ita & iſti antequā
caderent,doctrina & ſapientia refulgebāt in eccleſia.De cęlo
in terram cecidit,quia ab eccleſia pręciſi,corpori reproborū,
qui

A qui per terram deſignantur,ſociati ſunt.Sed quærendum no *Quæſtio.*
bis eſt,cur primum hæreticos,qui per ſtellam & locuſtas de-
ſignati ſunt,poſuerit,& poſtea perſecutores,qui deſignantur
per equites loricatos: de quibus in ſequentibus in cantu tubę
ſexti angeli dicturus eſt. Quia antequã imperatores Roma- *Reſponſio.*
norum,eccleſiam Dei perſequi inſtituiſſent, hæretici eſſe cœ-
perunt: ſicut Nicolaus, qui temporibus Apoſtolorum extitit
& multi alij. Et data eſt illi clauis putei abyſſi.) Per clauẽ,
liberum arbitrium hæreticorũ quod habuerunt in malo, de- *Liberũ ar-*
ſignatur: per abyſſum uerò,corda eorũ: per puteum autem, *bitrium in*
eorum ora deſignantur.Data eſt igitur hæreticis clauis putei *malo.*
abyſſi, quia permiſit Deus hæreſes eſſe, ſicut dicit apoſtolus
Paulus: Oportet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti *1.Cor.11.*
B fiant inter uos. Et aperuit puteum abyſſi.) Stella quæ de
cælo cecidit,puteum abyſſi aperuit:quia hæretici ad proferẽ-
da mala quæ in cordibus eorum latebant,ora ſua aperuerũt.
Et aſcendit fumus putei,ſicut fumus fornacis magnæ.)
Per fumum,doctrina hæreticorum deſignatur:quia ſicut fu- *Hæretico-*
mus uento impulſus citò euaneſcit,ita & doctrina hæretico- *rum doctri*
rum, per doctrinam ſanctorũ patrum,uelut fumus euanuit: *na,per do-*
per fornacem uerò,ſæpe corda impiorum deſignantur: ſicut *ctrinã pa-*
dicit Propheta,Velut clibanus ardens,corda eorũ. Et obſ- *trum eua-*
curatus eſt Sol & aër,de fumo putei.) Per Solem ſæpe Chri- *neſcit.*
ſtus intelligitur:in hoc autem loco,membra eiuſdem, id eſt, *Oſe.7.*
prædicatores ſancti deſignati ſunt: per aërem uerò, populus
fidelis,qui eis ſubiectus erat. Sed quomodo electi obſcurati *Quæſtio.*
C ſunt,quos prauitas erratica decipere nõ ualuit?Sed obſcurati *Reſponſio.*
ſunt eis,quos hæretici decipere potuerunt:qui & in ſequenti-
bus per locuſtas deſignantur: uerum claritas eorum cæteris
fidelibus latere non potuit,ſicuti lucerna ſub modio abſcõ- *Matth.5.*
di non poteſt. Et de fumo exierunt locuſtæ in terram.)
De fumo,id eſt, de doctrina eorum, qui hæreſiarchæ appel-
lati ſunt, magna multitudo hæreticorum generata eſt. In
terram exierunt,quia à ſocietate electorum ſeparati, eis qui
terra uocantur, id eſt,infidelibus coniuncti ſunt. Et data
eſt illis poteſtas,ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.)
Sæpe Deus dicitur dediſſe, quod permittit. Permittit enim
Deus impiis malè agere, ut ex eorum malis bona operetur:

Dæmonis malitia in ſcorpione adumbrata. per ſcorpiones uerò, poſſumus dæmones accipere. Quia ſicut ſcorpiones dum non præuidentur, corpora hominum ſuo ueneno inficiunt & extinguũt, ita & dæmones incautis hominibus uenena malarum perſuaſionum ingerunt. Et dum ad perpetranda ſcelera pertrahunt, eorum animas ueneno ſuæ malitiæ infectas occidunt. Poteſtas ergo locuſtarum, id eſt, hæreticorum, ſimilis eſt poteſtati ſcorpionum, id eſt, dæmonum: quia ſicut dæmones in hoc ſemper inſiſtunt, ut quoſcunque poſſunt decipiant, ita & hæretici tota uirtute laborant, ut quoſcunque poſſunt, in foueam ſuæ perditionis demergant. » Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne uiride, neque omnem arborem.) Quod ſignificat fœnum terræ, hoc & omne uiride. Nam ſicut ſuperius ſub cantu tubæ primi angeli, per omne fœnum uiride quod combuſtum eſſe dicitur, electi qui primis temporibus fuerunt, deſignantur: ita & hic per fœnum terræ, & omne uiride, fidelis populus eſt deſignatus: per arbores uerò, doctores eccleſiæ deſignantur. Prohibiti ſunt ergo hæretici, ne læderent fœnum terræ, neque omne uiride, neque omnem arborem: quia non permiſit Deus, ut eos qui uiriditatem fidei habebant, id eſt, qui fidem quam profitebantur, operibus implebant, neque ſanctos prædicatores qui non erant ſpinæ uel tribuli, ex quibus neque uuæ neque ficus colliguntur, ſed potius arbores bonorum operum fructus ferentes, ex quibus fideles populi reficiebantur, hæretici deciperent. Vnde & ſequitur. E

» Ii homines qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis.) Quid eſt autem ſignum Dei niſi charitas? De qua idem F

1.Ioan.4. Ioannes loquitur, dicens, Deus charitas. Poſſumus uerò per *Charitas ſignũ Dei.* frontes quæ qualitates mentium ſæpiſſimè demonſtrant, corda reproborum intelligere. Illi uerò facile ab hęreticis decipiebantur, qui ſignum Dei uiui, id eſt, charitatem in cordibus ſuis non habebant. » Et præceptum eſt illis, ne occiderent eos.) *Diabolus impios interficeret, ſi De⁹ permitteret.* Quod dicit, præceptum eſt illis, uidetur mihi ad dæmones pertinere. Tanta eſt enim nequitia dæmonum, ut ſi hoc Deus permiſiſſet, ſtatim ut homo mortale facinus admiſiſſet, eum interficeret. Sed expectat Deus homines impios, ut aliquando pœnitentia ad cum redeant & ſaluentur,

ſiue

A ſiue ut iuſti per eos probētur. Nam & Pſalmiſta, cùm de impiis loqueretur, precabatur, dicens: Ne occidas eos, ne quādo obliuiſcantur populi mei. Et in Iudicum libro ſcriptum eſt: quia dimiſit Deus Chananæos & Philiſtęos, ut in eis experiretur Iſrael, & haberent ſcientiam certandi cum hoſtibus. Præcepit ergo Deus, id eſt, non permiſit, ut exterminarētur, ſiue omnes hæretici, ſiue omnes impij, ut haberent iuſti per quos probarentur, ſicut aurum quod probatur per ignem.

Pſal. 58.

Mali ad bonorū exercitium à Deo relicti

„ Vnde & ſequitur: Sed ut cruciarentur, menſibus quinq;.) Per menſes quinque, omne tempus uitæ præſentis, quod in quinque ætatibus conſiſtit, poſſumus intelligere. Prima nanque ætas eſt infantia: ſecunda, pueritia: tertia, adoleſcentia: „ quarta, iuuentus: quinta, ſenectus. In quinque ergo mēſibus, B id eſt, in omni tempore uitæ præſentis, non ſolùm hæretici, ſed & omnes impij cruciantur. Nā uelint nolint, cùm ad memoriam, mortem, pœnámque, quæ mortem ſequitur, reducunt, quanuis de proſperitatibus ſeculi uideantur exultare, cruciantur tamen intrinſecus, eo quòd ſciant ſe pro ſceleribus ſuis æternaliter eſſe cruciandos. E contrario iuſti, quanuis extrinſecus diuerſis modis affligantur, intrinſecus tamē de ſpe cæleſtis gloriæ, ad quam ſe peruenturos credunt, exultant. Poſſumus etiam per quinque menſes, omne tempus huius mundi intelligere. Primus nanque menſis eſt ab origine mundi uſque ad diluuium. Secundus, à diluuio uſque ad Moyſen. Tertius, à Moyſe uſque ad Dauid. Quartus, à Dauid uſque ad Chriſtum. Quintus, à Chriſto uſque ad cō-C ſummatiónem ſeculi. In iis ergo quinque menſibus omnes fabricatores errorum cruciantur, ſiue eo modo quo ſuperius diximus: ſiue quod falſas adinuentiones ſuas, uident à „ ueritate ſuperari. Et cruciatus eorum ut cruciatus ſcorpij, „ cùm percutit hominem.) Diximus ſuperius per ſcorpiones dæmones eſſe deſignatos. Nam ſicut ſcorpio corpus aculeo uulnerat, ut per uulnus uenenum intromittat, per quod hominem interficiat: ita & diabolus, aut ira, aut ſuperbia, aut libidine, aut aliqua delectatione carnali mentem uulnerat, ut per hoc uenenum ſuæ malitiæ infundat, animámque interficiat. Cruciatus ergo locuſtarum, ſimilis eſſe cruciatui ſcorpij dicitur: quia hæretici imitantes patrem ſuum

Impiorum cruciatus in hac uita

Iuſtorum cōſolatio in præſentis uitæ malis.

Arma diaboli.

Hæretici quomodo pâtre ſuũ diabolum imitentur.

diabolum per lenia uerba atque compoſita, mentes hominum imperitorum uulnerabant, uenenúmque ſui erroris infundentes, eorum animas necabant. Poſſumus quippe per cruciatum, animarum interfectionem intelligere. » Et in diebus illis quærent homines mortẽ, & non inuenient eam, » & cupient mori, & fugiet mors ab eis.) Hæc ſententia ad electos pertinet. In diebus illis, id eſt, in diebus quibus Euangelij gratia per uniuerſum mundum refulget, quærent homines mortem. Quærebat Paulus mortem, perſequendo eccleſiam Dei, & non inuenit eam: quia Chriſtus qui eſt murus impenetrabilis, ſe illi obiiciens à morte quam quærebat, eum retraxit, & ad uitã quod eſt ipſe, uiolẽter reduxit. Fuerunt & alij multi, qui quærebant mortẽ, eccleſiam Dei perſequendo, aut cætera mala exercendo: ſed fugit mors ab ipſis, quia per prædicationem ſanctorum ad uitã ſunt reuocati. Nos etiam quoſdam uidimus, qui quæſierunt mortẽ, & non inuenerunt eã, & cupierũt mori, & fugit mors ab eis. Scimus enim quoſdam fuiſſe, qui amplius quàm oportebat ſeculum diligentes, multo tempore, multíſque modis laboraſſe, ut carnis ſuæ deſideria perficerent. Sed cùm ad id quod optabant, peruenire non poſſent: reſpuentes ſeculi falſa promiſſa, ad diuitias cæleſtes adquirẽdas ſe contulerunt, atque ad earum perceptionem, ſicut credimus, bonis operibus inſiſtẽdo, peruenire meruerunt. Vidimus nihilominus quoſdam monaſteria reliquiſſe, & ad ſeculum tranſiſſe, & in ſeruitio quorundam hominum potentium ſe tradidiſſe, ut terrenas diuitias atque poſſeſſiones quas per ſe habere non poterant, eorum ſuffragiis obtinerent. Sed cùm ad id quod deſiderabant, peruenire non poſſent, ſeculum reliquiſſe, & ad monaſteria ſua rediiſſe, atque in bonis operibus uitam terminaſſe. Ii ergo quæſierunt mortem, & non inuenerunt eam, & cupiebant mori, & fugit mors ab eis. De talibus Dominus ſub ſpecie Hieruſalem, ad Prophetam loquitur, dicens: Ecce ego ſepiã uiam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet. Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos: quæret, & non inueniet eos. Amatores noſtri, ſunt deſideria carnalia. Amatores noſtros ſequimur, quãdo in hoc laboramus, ut diuitiarum poſſeſſores efficiamur, ut habeamus unde

Quomodo electi negato eis ſucceſſu in malis, à morte quam peccãdo quærebant, reuocantur.

Oſe.2.

A unde deſideria carnalia expleamus. Amatores noſtros ſequimur, & non apprehendimus, quãdo miſericordia Dei impediente, ad hoc quod inutiliter deſideramus, peruenire non „ poſſumus. Et ſimilitudines locuſtarum, ſimiles equis para- „ tis in prçliũ.) Per equos ſæpe prædicatores ſancti deſignãtur, ſicut Abacuc propheta in cantico ſuo loquitur dicens: *Abac. 3.* Viam feciſti Domine in mari equis tuis, in luto aquarũ multarum. Viam fecit Deus in mari equis ſuis in luto aquarum multarum, quando initio fidei, pacem mundo largitus eſt: ut Apoſtoli Domini per uniuerſas gentes, quæ per mare & lutum deſignatæ ſunt, poſſent diſcurrere, & ſemina fidei ſpargere. Equi ergo Dei ad prælium parabantur, quando prædi- *Prædicatores Dei milites ſunt.* catores ſancti, & uerbo & uirtutibus ad hoc armabantur, ut B genus humanum de poteſtate diaboli eruerẽt. Locuſtæ uero ſimiles equis paratis in prçlium eſſe dicuntur: quia ſicut prædicatores ſancti tota uirtute laborant, ut quoſcunque poſſunt de laqueis diaboli eripiant, ita & hæretici ad hoc ſemper armantur, ut quoſcunque poſſunt decipere, in bara- „ trum ſuæ damnationis inuoluãt. Et ſuper capita eorũ, tan- „ quam coronæ ſimiles auro.) Sępe per aurum ſapientia deſignatur, ſicut ſuperius iam diximus. Per coronas locuſtarum, ſapientia ſecularis oſtenditur. Coronę igitur locuſtarum aurum ipſæ non erant, ſed ſimilitudinem auri habebant, quia ſapientia ſecularis, in qua hæretici maxime confidebant, aurum non erat, id eſt ſapientia, ſed potius ſtultitia, ſicut dicit Apoſtolus Paulus: Sapientia huius mundi, ſtultitia eſt apud *Sapientia ſecularis ſtultitia.* C Deum. Et facies earum, ſicut facies hominum.) Homo rationale eſt animal. Per faciem uero hominum, diuinarum ſcripturarum ſcientiam intelligere poſſumus, quam hæretici *1. Cor. 3.* habere ſtudebant, ut per eam facilius ſimplices quoſque deciperent. Locuſtæ igitur facies hominum habere uidebantur, ſed ſimilitudo erat non ueritas: quia hæretici uidebantur *Hæreticorum ſimulata ſcientia.* quidem ſcientiam habere diuinarum ſcripturarum, ſed procul à ueritate diſtabant, quia eam non recte intelligebant.

„ Et habebant capillos ſicut capillos mulierum.) Per capillos qui ſine ſenſu præciduntur, poſſumus maximam multi- *Infideles ab eccleſia præciſi.* tudinem infidelium intelligere. Qui ab hæreticis facile decipiebantur, quia ſicut capilli abſque iniuria præciduntur: ita

& iſti ab eccleſia, ſine aliquo diſpendio pręciſi ſunt. Per mu- D
lieres uero, diuerſas eccleſias poſſumus intelligere. Habebãt
igitur locuſtæ capillos mulierum, quia ſicut ſancti eccleſię
Dei habebant turmas ſuas, quæ certis temporibus ad diuina
Hæretico- officia celebranda confluebant: ita & hæretici habebant po-
rum cõuen pulos inſanos, qui in diuerſis locis conueniebant, non ad mi
ticula. " niſteria diuina, ſed ad diabolica officia celebranda. Et den-
" tes earum, ſicut leonum erant.) Officium dentium eſt, ut
quicquid intra ſe ceperint terendo conſumentes, in foueam
Perſequu- uentris demergant. Poſſumus ergo per leones & dentes, per-
tores eccle- ſecutores eccleſiæ intelligere. Per leones quidem, principes:
ſiæ. per dentes autem, eos qui eorum imperio ſanctos Dei lania-
bant. Dentes igitur hęreticorum ſicut leonum erant, quia ſi-
cut pagani eccleſiam Dei perſequebantur, & quoſcunque po E
terant terroribus atque cruciatibus in perditionis uoraginẽ
implicabant: ita & hæretici quoſdã potentes homines ſibi ſo
ciantes, eccleſiã Dei perſecuti ſunt, multóſque more dentiũ,
minis & impreſsionibus afflictos, in uentrẽ ſuæ malitiæ de-
" merſerunt. Et uox alarũ earũ, ſicut uox equorũ multorum
" currentiũ in bellum.) Poſſumus per alas, uerba hæreticorũ
intelligere. Quia ſicut alæ à terra aues ſubleuant, ita hæreti-
ci ſuis eloquiis extollebantur. Per equos uero prædicatores
Vt ſancti deſignantur, ſicut ſuperius iam diximus. Vox igitur alarum
animarum locuſtarum, erat ſicut uox equorũ multorũ currentiũ in bel-
ſalutẽ quæ lum: quia ſicut pędicatores ſancti, uoces pędicationũ emit-
rũt, ſic hæ- tebant, cum pergerent ad bellũ contra diabolũ, ut genus hu-
retici per- manũ de poteſtate eius liberarent: ita & hæretici circũquaq; F
ditionem. diſcurrebant, falſam doctrinã ſpargendo, ut quoſcũque poſ-
" ſent deciperent, & diabolo ſubiugarẽt. Et habebant caudas
" ſimiles ſcorpionũ, & aculei erãt in caudis earum.) Et Eſaias
Eſa. 9. propheta dicit, quod propheta docens mendaciũ, cauda eſt.
Hæretici ergo qui propter notitiã diuinarũ ſcripturarũ, pro-
phetas ſe eſſe æſtimant, non inconueniẽter caudis ſcorpionũ
aſsimilantur, quia eorũ doctrina falſa erat, & uenenoſa: un-
de & aculeos in caudis habuiſſe dicuntur. Per aculeos nan-
que, blaſphemiæ quas in diuinis ſcripturis intermiſcebant,
deſignantur. Et ſicut ſcorpio innoxius eſſet, ſi aculeus deeſ-
ſet, ita & doctrina hæreticorum bona eſſet, ſi hanc blaſphe-
miis

A miis non fœdarent. Poteſtas eorũ nocere hominibus, menſibus quinque.) Quid ſint mẽſes quinque, ſuperius dictum eſt. Et habebant ſuper ſe regem angelum abyſsi cui nomen Hebraicè abbadon, Græcè apollyon, & Latinè habens nomen exterminans.) Certum eſt omnibus, hæreticorũ principem eſſe diabolũ, ſicut Dominus dicit ad Iob: Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ: unde & exterminator uocatur, eo quod exterminator ſit totius bonitatis. Vę unum abiit, & ecce ueniunt adhuc duo uę. Et ſextus angelus tuba cecinit.) Per ſextum angelum martyres deſignãtur. Sextus angelus tuba cecinit, quia martyres Chriſti doctrinam fidei infidelibus propinauerunt. Et audiui uocem unam ex cornibus altaris aurei, quod eſt in conſpectu Domini, dicentẽ ſexto

Doctrina hæreticorũ ſublata blaſphemia bona eſſet.

Princeps hæreticorũ diabolus.

Iob. 41.

B angelo.) Per altare aureum, ſicut ſuperius iam diximus, eccleſia deſignatur. Quatuor uero cornua altaris, quatuor Euangeliſtas demonſtrant. Vocem ergo unam ex quatuor cornibus altaris aurei, audiſſe ſe dicit: quia una eſt fides, una doctrina, quam quatuor libri Euangeliorum docent. Quid autem hæc uox ſexto angelo dicat, manifeſtat ſubdendo: Vade & ſolue quatuor angelos qui alligati ſunt in flumen magnum Eufratem.) Primum dicamus quid ſint quatuor angeli, quid uincula, quid Eufrates, & poſtea cur ſexto angelo pręcipiat Euangelium, ut ſoluat quatuor angelos, diligentius inueſtigabimus. Nam ſicut ſuperius in apertione ſexti ſigilli, quatuor angeli ſuper quatuor angulos terræ ſtetiſſe uiſi ſunt, tenentes quatuor uentos terræ, ne flarent

Cõcors doctrina Euangelij.

C ſuper terram, neque in ullam arborem: ita & hic ſub cantu tubæ ſexti angeli, quatuor angeli in flumen magnum Eufraten alligati eſſe referuntur. Eandem ergo ſignificationem habent quatuor angeli iſti, quam & illi. Significãt enim quatuor regna, Aſſyriorũ uidelicet, Perſarum, Macedonum, atque Romanorum. Et quia poteſtas quatuor regnorũ, ſicut ſuperius diximus, ad Romanos ſeceſſerat, per quatuor angelos in hoc loco Romani deſignantur. Per Eufraten hic mundus intelligitur. Quid ſint ergo uincula quatuor angelorũ, ſuperius manifeſtatũ eſt. Nã ſupra ſcriptũ eſt, quia uidit Ioãnes angelũ deſcendiſſe de cęlo, habentem ſignum Dei uiui, & clamauit uoce magna quatuor angelis, quibus datum eſt

Quatuor regna.

Cap. 7.

Pacem fecit Deus per orbem, cum uellet ſemẽ fidei inter gẽtes diſſeminari.

nocere terræ & mari, dicens: Nolite nócere terræ & mari, D
neque arboribus quoaduſque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Per angelum qui habebat ſignum Dei uiui, Chriſtum diximus fuiſſe deſignatum. Vincula igitur quatuor angelorum, uerba ſunt Domini: non quòd Dominus præceperit perſecutoribus, ut à perſecutione ceſſarent, donec ſemina fidei per omnes gentes ſpargerẽtur: ſed quod poteſtate fecit, hoc dicitur uerbis præcepiſſe. Romani nãque qui ante aduentum Chriſti, cędibus & rapinis, atque ab effuſione ſanguinis generis humani, manus cohibere non poterant, pace ligati ſunt, atque ab effuſione ſanguinis prohibiti ſunt. Præcepit ergo uox, quæ proceſsit à quatuor cornibus altaris aurei ſexto angelo, qui habebat tubã ut ſolueret quatuor angelos: quia doctrina Euãgelij hoc præcepit prædica- E
toribus uerbi Dei, ut nullis minis, nullis terroribus hominũ impiorum terreantur, ut ceſſent ab officio prædicationis, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Imperatores quippe Romanorum & cæteri principes terræ, cum uiderent religionem Chriſtianam quotidie augeri, & culturam idolorum euacuari, interminati ſunt mortem omnibus qui Chriſtum colerent aut prædicarẽt. Sextus ergo angelus, id eſt martyres, quatuor angelos, id eſt prędicatores ſuos quaſi ſoluerunt: cum propter inſuperabilem Euangelizandi cõſtantiam, ad perſequendos eos ſe armauerunt. Vnde & ſequitur. Et ſoluti ſunt quatuor angeli, qui parati erant in horam & diem, & menſem, & annum, ut interficerent tertiam F
partem hominum.) Soluti ſunt quatuor angeli: quia impij homines pace abiecta, manibúſque ſolutis quas pax alligauerat, perſecuti ſunt populum Dei. Quod autem dicit, Parati erant, impiorum hominum uoluntatẽ demonſtrat: quia antequam tempus perſecutionis ueniret, uoto parati erant ut populum Dei interficerent. Sane tertia pars hominum, ut ſuperius dictũm eſt, electos ſignificat. Porro quod in horam, & diem, & mẽſem, & annum, quatuor angeli ut interficerẽt tertiam partem hominum parati eſſe dicuntur, poſſumus ad omnes impios, qui ab initio mundi fuerunt, & erunt uſque in finem, referre. Per horam quippe, tempus ab initio mũdi uſque

Romanorum feritas coercita.

Matt. 10.

Conſtantia martyrũ.

Voluntas nocendi in impiis.

A uſque ad diluuium: per diem autem, tempus diluuij uſq; ad legem: per mẽſem uero, tempus ſub lege: per annum autem, tempus ſub gratia deſignatur. In iis ergo quatuor temporibus, ſemper reprobi perſequuntur electos. Et numerus equeſtris exercitus, uicies milies dena milia.) Qui deſignantur per quatuor angelos, ipſi & per equeſtrem exercitum, uidelicet perſecutores eccleſię. Exercitus autem perſecutorum equeſtris eſſe dicitur: quia ſicut habet Deus equos ſuos, id eſt ſanctos prædicatores, qui eum per uniuerſum mundum deportauerunt: ita habet diabolus equos ſuos, id eſt omnes impios, ſuper quos ſedet, & ad perpetranda diuerſa ſcelera impellit. Qui uicies milies dena milia eſſe dicũtur. Per finitum nanque numerum perſecutorum, innumerabilis multitudo

Mali nunquam ceſſant bonos perſequi.

Impij ſunt equi diaboli.

B exprimitur. Et ita uidi equos in uiſione, & qui ſedebant ſuper eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & ſulphureas.) In hoc loco per equos, inſani populi: per ſeſſores autem equorum, principes terræ deſignantur: per loricas uero, quæ ictus gladiorum à ſe repellunt, duritia cordium reproborum deſignatur, quæ ad corda eorum gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei, accedere non ſinit. Quæ loricę igneæ, hycinthinæ, & ſulphureę eſſe dicũtur. Per ignẽ plane crudelitas perſecutorũ mẽtis: per iacinthum qui cęli figurã habet, honor deitatis quem diis ſuis referebant, deſignatur. Per ſulphur uero quod fœtet, blaſphemię quas in Chriſtũ proferebant deſignatur. Perſecutores igitur loricas igneas, & hyacinthinas atque ſulphureas habuiſſe dicuntur: quia partim

Epheſ.6.

C propter crudelitatẽ mentis, corda ſua indurauerant, ut nõ ſolum in Chriſtũ non crederent, ſed etiã ſeruos eius perſequerentur: partim propter defenſionẽ deorum falſorum: partim propter blaſphemias quas in Chriſtũ ferebant, dicentes eum magum fuiſſe & ſeductorem. Et capita equorum erãt tanquam capita leonũ.) Per capita equorum Imperatores Romanorum deſignãtur, quia capita eſſe uidebantur omnium perſecutorum, qui etiam propter inſatiabilem rabiem leonibus aſsimilantur. Et de ore eorum procedit ignis, fumus, & ſulphur.) Per ignem, impia præcepta imperatorũ deſignantur, quibus populus Dei interfici iubebatur: per fumum uero, honor deitatis, quem diis ſuis deferre iubebant. Et recte

Idololatria per fumum, idololatriæ falſitas deſignatur: quia ſicut fumus D à facie uenti euaneſcit, ita & cultura idolorum in conſpectu prædicationis Euangelicę deperiit. Per ſulphur autem ſicut ſupra dictum eſt, blaſphemiæ quas Chriſto ingerebant, deſignantur. » Ab iis tribus plagis interfecta eſt tertia pars hominum.) Id eſt, multitudo martyrum: per ignem uidelicet, fumum, ac ſulphurem, quæ procedebãt de ore ipſorum. Procedebat quippe ignis de ore ipſorum, id eſt iuſsio impiiſsima qua præcipiebant, ut ſancti Dei martyres interficerẽtur. Procedebat & fumus, quia præcipiebant, ut honor deitatis ab omnibus hominibus, diis ſuis impenderetur. Procedebat & ſulphur id eſt blaſphemiæ in Chriſtum, præcipientes ut religio Chriſtiana funditus de mundo extingueretur. » Poteſtas igitur equorum in ore ipſorum eſt, & in caudis eorum.) E Superius capita equorum, ut leonum eſſe dicuntur. In ore uero leonum dentes conſiſtunt, quibus conterunt & dilaniant omnia quæ ceperint. Poſſumus itaque per dẽtes, carnifices intelligere qui in ore leonum, id eſt, in poteſtate perſecutorũ poſiti, eorum imperio diuerſis cruciatibus corpora ſanctorũ cruciabãt. Corpora igitur ſanctorũ perſecutores in ore id eſt; in poteſtate habebãt: ſed animas nõ habebant, ſicut

Tyrannorum furor cõtra Chriſtũ & mẽbra eius.

Matt. 10. Dominus dicit in Euãgelio: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autẽ non poſſunt occidere. Et ideo poteſtas perſecutorũ tantũmodo in ore erat: quia corpora ſanctorum in poteſtate habebant, ſed animas nõ habebãt. Occidere poterant, quos uincere nõ ualebant. Per caudas uero, philoſophorũ atq; poetarũ doctrina deſignatur. » Nam caudæ eorũ F ſimiles ſerpentibus habẽtes capita, & in iis nocent.) Recte doctrina philoſophorũ ſerpentibus aſsimilatur, quia plena erat mendaciis & fallaciis. Qui ſerpentes capita habere dicũtur, quia omnes errores gentilium proprios habebãt authores. Poteſtas ergo equorum in caudis eorum erat, quia perſecutores eccleſię per doctrinã philoſophorũ, uolebant euertere religionẽ Chriſtianã. » Et cęteri homines qui nõ ſunt occiſi in iis plagis, neque egerunt pœnitentiã ab operibus manuum ſuarum, ut non adorarent idola aurea & argentea, quæ neque uidere poſſunt, neque audire, neque ambulare.) Subauditur perierunt. Tertia igitur pars quæ interfecta eſt, ſalua

Philoſophorũ & poetarũ doctrina mẽdaciis plena.

A ſalua facta eſt, id eſt, electi ex quibus multi pro Chriſti nomine interfecti ſunt: reliqui libentiſsime occumberēt, ſi neceſsitas exegiſſet. Cæteri uero, id eſt, pagani qui in Chriſtum credere noluerunt ut agerent pœnitentiam, ab iniquitatibus ſuis perierunt.

Cap.10.

ET uidi alium angelum fortem deſcendentem de cælo, amictū nube, & iris in capite eius.) Quia ſuperius aduerſitates eccleſię narrauerat, quæ ab hæreticis & paganis paſſa eſt, reſtat ut de proſperitate eius, qualiter inter perſecutiones creuerit, narret. Conſtat nanque eccleſiam in perſecutioni-
B bus creuiſſe, & quāto amplius opprimebatur, tanto amplius confortabatur, & creſcebat: ſicut de filiis Iacob in figura eiuſdem eccleſiæ ſcriptum legimus, qui quanto amplius ab Aegyptiis opprimebantur, tanto amplius multiplicabātur. Angelus fortis Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deſignat, de quo dicit Pſalmiſta: Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Qui deſcendens de cęlo amictus nube eſſe dicitur, quia Dominus noſter ueniens in mundum, carnem quæ per nubē deſignata eſt induit, ut per carnis aſſumptionem, ſe hominibus conformaret, quos redimere ueniebat. Per irim uero, eius miſericordia deſignatur, ſicut ſuperius diximus. Per caput autem, eius diuinitas in hoc loco intelligitur. Irim in capite habebat, quia eius diuinitas ante incar-
C nationem ſuam tantam miſericordiam aſſumpſerat, ut homo fieri pro hominibus non dedignaretur, & ad ultimū, peſſima morte damnari. Et facies eius, erat ſicut ſol.) Sępe per ſolem Dominus deſignatur, quia ſol omnes creaturas uiſibiles ſuo ſplendore atque pulchritudine antecedit. Sed quæ creatura, poterit comparari ſuo creatori? Verum per figuras uiſibiles, ſæpe inuiſibilia demonſtrantur. In corde igitur electorum, Chriſtus ſol eſt, quem cernere per ſpem, nullo modo deſiſtunt, & ad cuius pulchritudinem intuendam, ſemper uenturos eſſe ſe credunt. Et pedes eius tanquam columna ignis.) Per columnam ignis, eccleſiam Dei poſſumus accipere, quia amore Dei atque proximi indeſinenter ardet. Per

Eccleſia in perſecutionibus creuit.

Exod.2.

Pſal.23.

Spes Chriſtum ſemper intuetur.

duos uero pedes, duos populos intelligere debemus. Ex D
duobus ergo pedibus, una colũna efficitur: quia ex duobus
populis, ex Iudæis uidelicet atque gentibus, una eccleſia Dei
fabricatur. Poſſumus etiam per duos pedes, duo teſtamenta
intelligere, ſicut in ſequentibus plenius demonſtrabimus.
Nec diſcordat à ſenſu ſuperiori, eo quòd uetus teſtamentum
" Iudæis, nouum autem, gentibus ſpecialiter traditum ſit. Et
" habebat in manu ſua libellũ apertum.) Hic liber ſuperius
ſeptem ſigillis ſignatus fuiſſe deſcribitur. Sed de eius apertio-
ne, Domino largiẽte, aliqua ſuperius diximus. Libellum igi-
tur apertũ, in manu ſua Dominus noſter Ieſus Chriſtus te-
nere uiſus eſt, quia ſenſus diuinarum ſcripturarum, doctori-
" bus eccleſiæ ipſe aperuit. Et poſuit pedem ſuum dexterum
" ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram.) Per pedẽ dex- E
terum ſicut diximus, nouum teſtamẽtum: per ſiniſtrum, ue-
tus deſignatur. Poſſumus autem per mare, populum gentiũ
deſignare, propter profunditatem ignorantiæ atque errorũ:
per terram uero quæ excolitur ut fructum ferat, Iudæos qui
excolebantur per diſciplinã legis, & fructum ferebant cum
præcepta legalia, quãuis carnaliter, implebant. Pedem ergo
ſuum dextrum, Dominus ſuper mare poſuit, quãdo ſpecia-
lius gentibus doctrinam Euangelij, quàm Iudęis tradidit: ſi-
Act. 13. cut Paulus eiſdem Iudæis loquitur dicens, Vobis oportebat
primum loqui uerbum Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indi-
gnos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gẽtes.
Pedem ſiniſtrum ſuper terram poſuit, quando legem Iudæis
Hyſteron proterõ in ſcripturis familiare. ſpecialiter tradidit. Sed nullum moueat, quod poſteriora F
prius commemorauerit, & priora poſterius: eo quòd in diui
nis ſcripturis hoc ſæpe cõtingat. Ad quod comprobandum,
unum tantummodo exemplum proferamus. In Pſalmo cen
teſimo quinto, cũ dixiſſet, Aperta eſt terra & deglutiuit Da-
than, & operuit ſuper cõgregationem Abyron, exarſit ignis
in ſynagoga eorum, flamma combuſsit peccatores: retro re-
uertitur, & dicit, Et fecerunt uitulum in Oreb, & adoraue-
runt ſculptile. Nec inconueniẽter per dextrum pedem, no-
uum teſtamentum, per ſiniſtrum autem uetus deſignatur:
eo quòd uetus teſtamentum umbra fuerit noui teſtamenti.
" Et clamauit quemadmodum cum leo rugit.) Clamauit
Chriſtus

A Chriſtus per legem,ſed non quemadmodum cum leo rugit, quia in una domo Iſrael uox eius tãtũmodo audita eſt. Clamauit poſtea per Euangelium,queadmodum cum leo rugit, quia in omnem mũdum uox eius intonuit. Et cùm clamaſſet,locuta ſunt ſeptem tonitrua uoces ſuas. Per ſeptem tonitrua,ſeptem uirtutes poſſumus accipere. Clamauit Chriſtus per legem,ſed ſeptem tonitrua non ſonuerunt. Clamauit per Euãgelium,& locuta ſunt ſeptem tonitrua uoces ſuas. Nam illis quibus lex dicebat: Maledictus qui non reliquerit ſemẽ in Iſrael,è quibus ob hoc plures uxores atq; concubinas habere licitũ erat,pudicitiæ tonitruum necdum ſonuerat. Similiter & illi quibus lex dicebat: Oculum pro oculo,dentem pro dente: & qualem inflixerit quis maculam,talem & ſuſtiB nere cogatur, necdum tonitruum patientiæ audierant. Et illi tonitruum charitatis necdum perfectè audierant, quibus lex dicebat: Diliges amicũ tuum,& odio habebis inimicũ tuum. Idem & de cæteris uirtutibus intelligẽdum eſt. Septem ergo tonitrua locuta ſunt,quando per doctrinam Euangelij,ſublimitas uirtutum cœpit demonſtrari. Et audiui uocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, noli ea ſcribere.) Vox de cælo,uox eſt de eccleſia: ſcribere uero,eſt prædicare. Quia ſicut ſcriptor atramẽto in uolumine ſcribit,unde legentes exercitentur, ita & quilibet doctor, uerba Dei ſcribit cum ea prædicando in cordibus audientiũ plãtat. Cur ergo per uocem, quę de cælo ſonuit, prohibitum eſt,ne ſeptem tonitrua ſcriberẽtur,in actibus Apoſtolorum, & in epiſtolis Pauli inuenire poſſumus. In initio nanq; fidei, C prædicatores ſancti uidentes infirmitates gentium ad fidem uenientium,nõ ſunt auſi eis auſteriora Chriſti præcepta cõmittere,ne fortè duritia præceptorum territi,non auderẽt ad fidem Chriſti ſuſcipiendam accedere: ſicut Paulus apoſtolus diſcipulis ſuis ſcripſit,dicens: Tanquam paruulis in Chriſto, lac uobis dedi,non eſcam. Nondum enim poteratis,ſed nec adhuc quidem poteſtis,adhuc enim eſtis carnales. Sed & Apoſtoli,qui erant Hieroſolymis,eis qui ex gentibus crediderant mandauerunt,dicentes: Placuit ſpiritui ſancto & nobis, nihil imponere uobis oneris, niſi ut abſtineatis uos ab eſcis quæ idolis immolãtur,& à fornicatione,& ſuffocato,& ſan-

Pſal.75. Exod.21. Leuit.19. Matth.5. Prædicator ſcribit uerbũ Dei in cordibus hominum. 1.Cor.3. Acto.15.

Infirmi ſup portandi. guine. Vox ergo de cælo Ioanni loquitur, ne ſeptem tonitrua D ſcriberet, quia Apoſtoli qui per cęlū deſignantur, primis prędicatoribus præceperunt, ne nouiter ad fidem uenientes, ſubito ad celſitudinem uirtutum conſcendere cogerent, donec in fide confortati, iam ad operationem uirtutum trāſire poſ-
» ſent. Et angelus quem uidi ſtantē ſupra mare, & ſuper ter-
» ram, cùm leuaſſet manus ſuas, & iuraret per uiuētem in æter-
» num, qui creauit cælum, & ea quę in eo ſunt: & terram, & ea
» quę in ea ſunt: mare, & ea quæ in eo ſunt: quia tēpus amplius
» nō erit, ſed in diebus ſeptimi angeli cùm cœperit tuba cane-
» re, conſummabitur myſterium Dei, quod euangelizauit per
» ſeruos ſuos prophetas.) Nos quando iuramus, uolumus ut firmum ſit quod loquimur. Dixiſſe ergo Domini, iuraſſe eſt: quia fieri non poteſt, ut quod loquitur Deus, irritum fiat, ſi- E
Lucæ.21. cut ipſe dicit in Euangelio: Cælum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibūt. Cum igitur Chriſtus per uiuentē in æternū, & per eum qui fecit omnes creaturas iurauit, per
Ioan.1. ſemetipſum iurauit: Quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Iurauit autem, nō in quibuſdam uerbis ſemetipſum obligando, ſed dicēdo ea quæ uentura erant. Per ſeptimum uerò angelum, prędicatores qui in fine mundi fu-
De fine mundi. turi ſunt, deſignantur: de quibus in ſequentibus dicemus. Iurauit ergo Chriſtus, quod in diebus ſeptimi angeli conſummabitur myſterium Dei, quod euangelizauit per ſuos prophetas, quia prædixit quod tunc ueniret finis, cum omnis ele-
» ctorum numerus fuerit completus. Et uocem quam audi-
» ui de cælo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & F
» accipe librum de manu angeli, ſtātis ſupra mare & ſupra ter-
» ram.) Vocem primam eam dicit, quando de cælo ei dictum eſt: Signa quæ locuta ſunt ſeptem tonitrua, noli ea ſcribere. Eandem quippe uocem ſe iterum audiiſſe dicit: quia eiuſdem ſpiritus ſancti uox fuit illa, cuius & iſta. Per Ioannem in hoc loco omnes Apoſtolos intelligere debemus. Vox ergo diuina Ioanni locuta eſt, ut iret ad angelum, & acciperet ab eo li-
Mat.4.19 brum: quia ſpiritus ſancti gratia Apoſtolis inſpirauit, ut relictis omnibus Chriſtum ſequerētur, ut doctrinam Euangelij
» ab eo perciperent. Et abij ad angelum, dicens ei, ut daret
» mihi librum.) Abierunt Apoſtoli ad Chriſtum, ut ab eo do-

A ctrina diuinarũ ſcripturarum inſtruerentur. Et dixit mihi:
» Accipe, & deuora illum, & faciet amaricare uentrẽ tuum, ſed *Ezech. 3.*
» in ore tuo, erit dulce tãquã mel. Et cùm deuoraſſem eũ, ama-
» ricatus eſt uenter meus.) Per os in quo ſapores diſcernũtur,
corda Apoſtolorum intelligere poſſumus: per uentrẽ autem,
in quo omnes ſpurcitiæ commorantur corporis, memoriam
peccatorum intelligere debemus. Liber igitur dum deuora-
retur, ut mel dulce fuiſſe dicitur: quia diuina ſcriptura dum
in mente reuoluitur, uitámque æternam mandata Dei cuſto
dientibus repromittit, dulcis ut mel in corde efficitur: cũ uerò *Verbi Dei*
mentem à ſuperioribus ad inferiora, id eſt, à contemplatione *effectus in*
cæleſtis patriæ, ad peccata ſua intuẽda deducit, pœnáſq; quas *nobis.*
impij pro peccatis ſuis paſſuri ſunt, oſtendit, quæ antea fuerat
B dulcis in demonſtratione cæleſtis gloriæ, amara efficitur in
peccatorum oſtenſione. Poſſumus etiam hoc de Ioãne pro-
priè intelligere, qui antequam Euangeliũ ſcriberet, Pathmos *Ioannes*
in exilium ductus eſt. Sed quia propter abſentiam eius, hære- *Euãgeliſta*
tici eccleſiam Dei inuaſerant, poſt reuerſionem ſuam de exi- *per hæreti-*
lio, ad eorum blaſphemias deſtruendas compulſus eſt Euan- *corum bla-*
gelium ſcribere. Præcepit igitur uox diuina Ioanni, ut iret ad *ſphemias*
angelum, & acciperet ab eo librum: quia ſpiritus ſanctus hoc *ad ſcriben-*
Ioanni inſpirando ſuaſit, ut iret ad Chriſtũ non paſſibus cor- *dum pro-*
poris, ſed paſſibus mentis ad cõſiderandam diuinitatis eius *uocatus.*
potentiam, atque cum patre æqualitatẽ, ut de diuinitate eius
libellum omnibus fidelibus ſalutiferũ poſſet cõſcribere. De-
uorauit uerò Ioannes librum, cum ſcientiam Euãgelij quod
C poſtea ſcripſit, pleniſſime accepit. Liber itaque dum deuora-
retur, dulcedinem mellis ori exhibuit: quia diuina ſcriptura,
quanto amplius in corde ruminatur, tanto ſalubriorem dul
cedinem menti exhibet. Poſſumus autem per uẽtrem, in quo
eſcæ putreſcunt, carnẽ mortalem intelligere. Liber igitur qui
in ore dulcis fuit, amaritudinem uentri generauit: quia ſan-
cti uiri quanto amplius in meditatione diuinarũ ſcriptura-
rum dediti ſunt, quantóque eius meditatio dulcior fit in mẽ- *Verbi Dei*
te, tanto maiorem amaritudinem carni ſuæ exhibent, affligẽ- *dulcedo ſpi*
do uidelicet eàm ieiuniis, uigiliis, abſtinentia uitiorum, cęte- *ritum dele*
» ríſque cruciatibus quibus caro atteritur. Et dixit mihi an- *ctat, carnẽ*
» gelus: Oportet te prophetare iterum populis, & gentibus, & *affligit.*

» linguis,& regibus multis.) Prædicitur ei,quod ab exilio ad D
Quæſtio. prędicandũ rediturus ſit.Sed cùm ſancti patres tradãt, quòd poſt reuerſionem ſuam de exilio tantummodo in Epheſo, & circa adiacentia loca eius prædicauerit,ibíque mortuus ſit,& corpus eius requieſcat:quomodo populis,& gentibus,& lin-
Reſponſio. guis,& regibus multis prophetaſſe dicitur? Sed prophetauit, id eſt,prædicauit per Euangelium ſuum quod poſtea ſcripſit omnibus gentibus,& linguis,& regibus multis: quia per omnes gẽtes diſperſum eſt,& in meditatione eius, omnes terrarum populi,regéſque multi proficiunt.

Caput.II. » » » ET datus eſt mihi calamus menſuræ ſimilis uirgæ,dicẽs:Surge & metire E templum Dei, & altare,& adorãtes in eo.) Per calamum quo antiqui ſcribere ſolebant, Euangeliũ quod ei datum eſt à Domino,& quod poſtea ſcripſit, deſignatur: per uirgã uerò, ſæpe diſciplina accipitur.Calamus igitur qui Ioãni datus eſt, ſimilitudinem uirgæ habuit,quia diſciplina Chriſtianorũ eſt Euangelium. Vnde & templum & altare,& adorantes in eo, metiri præcipitur.Per templũ nanque,eccleſia:per altare, ſancti & perfecti uiri deſignantur,qui in eccleſia conſiſtunt: per adorantes autem in eo,cætera multitudo,quæ eorum doctrina inſtruitur,deſignatur.Templum nempe Dei & altare,atq;
Diſcretio quæ in paſtore requiritur. adorantes in eo,unuſquiſque prædicator metitur,dum unicuique ſecundum propriã capacitatem ſpiritualis gratiæ doctrinam adminiſtrat, aliter Paganis, aliter Chriſtianis,aliter hęreticis,aliter Catholicis.Nam & Dominus dicit in Euãgelio,quia paterfamilias peregre proficiſcens, uocauit ſeruos
Matt.25. ſuos, & tradidit illis bona ſua. Et uni dedit quinque talenta, alij autem duo,alij uerò commiſit unum,unicuique ſecundũ
» propriam uirtutem.Sequitur: Atrium autem quod eſt * foris templum,eiice foras, & ne metiaris illud, quoniã datum eſt gentibus.) Si foris erat, quomodo foras eiici poterat? Per atrium ergo, Iudæi deſignantur: Iudæi uerò foris erant per incredulitatem:ſed Ioannes & cæteri Apoſtoli adhuc eos per amorem in cordibus ſuis tenebant: ſicut dicit apoſtolus Paulus,

** Exẽpl.Græca quædam ἔξωθεν, quædam ἔσωθεν habent.* F

A Paulus, Optabã ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecũdũ carnẽ, qui ſunt Iſraelitæ. Vnde præcipitur ei, ne eũ metiatur, id eſt, uerba prædicationis nõ eis miniſtret, ſicut in Euãgelio ipſe præcipit, dicẽs: Nolite mittere margaritas ueſtras ante porcos, ne conculcẽt eas pedibus ſuis, & conuerſi elidant uos. Et ad prophetã Ezechielem Dominus loquitur, dicens: Ecce ego adhæreſcere faciam linguam tuam palato tuo, & eris quaſi uir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Hócque atrium datum eſſe gentibus dicitur, quia Iudæi propter incredulitatem ſuam paganis gentibus erant coniuncti, ſiue traditi erant gẽtibus, id eſt, Romanis, ut ab eis delerentur, atque exterminarentur. Et ciuitatem ſanctam calcabũt mẽſibus quadraginta duobus.) *Rom.9.* *Matth.7.* *Ezech.3.*

B Subitò ſaltum facit ad Heliam atque Enoch, qui tẽporibus Antichriſti uenturi ſunt. Et pulchro ſatis ordine uidelicet, ut qui Iudæorum deiectionẽ per figuram atrij protulerat, eorũ reſtaurationem tacitè ſubnecteret. Conſtat enim Iudæos in fine mundi prædicatione Heliæ & Enoch, ad fidẽ Chriſti eſſe reuertendos. Ciuitatem itaque ſanctam, id eſt, eccleſiã, Antichriſtus & miniſtri eius calcabunt, id eſt, perſequentur menſibus quadraginta duobus, qui faciũt tres annos & dimidiũ. *Iudæorum conuerſio & ſalus in fine mũdi. Antichriſtus.*

Et dabo duobus teſtibus meis, & prophetabũt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.) Teſtes duos Dominus Heliam & Enoch uocat, qui aduentum eius ſecundum præcurrent, ſicut Ioannes præcucurrit primum. Ii ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtãtes.) *Helias & Enoch.*

C Oliua oleum fert, quod ſuper cãdelabrum poſtea ponitur, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Per oleum in hoc loco ſapientiam ſpiritualem poſſumus accipere. Vnuſquiſque enim oliua tunc eſt, quando apud ſe quieſcens, per cõtemplationis gratiã, Deo deſeruire ſtudet: quando illud deſiderat implere, quod Dominus dicit in Euangelio: Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi: candelabrũ uerò tũc fit, quãdo illud implet, quod Dominus dicit in Euangelio: Videant opera ueſtra bona, & glorificẽt patrem ueſtrum qui in cælis eſt. Duo igitur iſti ſancti modo oliuæ ſunt, cum in aliquo loco terræ poſiti, ubi eos maieſtas diuina cõ- *Matth.6.* *Matth.5.*

morari præcepit,per cōtemplationis gratiam Deo deſeruiūt. D

Donū prædicandi nō debet abſcondi. Candelabra tunc fient,cum ad explendum prædicationis ſuę officium uenerint,quādo omnibus uidelicet fidelibus & infidelibus uerbū Dei annunciabunt. De hoc candelabro Dominus dicit in Euangelio:Neque accendunt lucernam,& po-

Matth.5. nunt eam ſub modio,ſed ſuper cādelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt. Lucerna quippe ſuper candelabrū ponitur,quādo officium prædicationis ſancto uiro traditur,qui bonum quod prædicat,flammis bonorum operum illuſtrat:

Mala uita prædicationis lumen offuſcat. lucerna uerò ſub modio ponitur,quando officium prædicationis alicui reprobo committitur, qui bonum quod prædicat,prauis operibus tegit, ne lumen præbeat eis qui in domo ſunt,ſicut ſcriptū eſt:Cuius uita deſpicitur,reſtat ut eius prędicatio contemnatur.Duæ ergo oliuæ & duo candelabra in E conſpectu domini ſtare dicūtur: quia in terra poſiti,illud tēpus præſtolantur,quo officium prædicationis ſuæ expleant,

" & mortis debitum ſoluant,ſicut ſequentia manifeſtant. Et
" ſi quis uoluerit eis nocere,ignis exiet de ore eorum,& deuo-
" rabit inimicos eorum.Et ſi quis uoluerit eos lędere,ſic opor-
" tet eū occidi.) Quia igitur ſpiritus ſanctus loquitur per ora

Matt.10. ſanctorum,ſicut Dominus dicit in Euāgelio: Non enim uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis.Non incōgruè uerba ſanctorū ignis uocātur,ſicut Pſal

Pſal.118. miſta dicit de Domino:Ignitū eloquium tuum uehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. Ignis igitur exiet de ore ſanctorū iſtorū,& deuorabit inimicos eorū:quia doctrina eorū,ita er-

Confuſio Antichriſti. rores Antichriſti deſtruet,ut omnibus ſanā mentē poſſidēti- F bus,nihil uideatur eſſe quod aſſerere conabuntur Antichri-

" ſtus & miniſtri eius.Quod autem ſequitur: Et ſi quis uolue
" rit eos lædere,ſic oportet eum occidi) ad eandē rem pertinet.
" Ii habent poteſtatem claudendi cælū, ut non pluat diebus
" prophetiæ eorū.Et habent poteſtatē ſuper aquas conuertēdi
" eas in ſanguinē,& percutere terrā omni plaga, quotieſcunq;

3.Reg.17.18. uoluerint.) Legimus Heliam oratione clauſiſſe cælū, & ite-

Exodi.7. rum aperuiſſe: ſed & Moyſen aquas in ſanguiné conuertiſſe. Non ergo putandū eſt Heliam minorē uirtutē habere, cū ad explendum officium ſuæ prædicationis uenerit, quā habuit eo tempore quo inter homines cōuerſatus eſt,ſed potiorem.

Poſſumus

A Poſſumus etiã per cælũ eccleſiam,per pluuiam uerba ſanctorum ſpiritualiter intelligere. Clauditur nanq; cælum impiis, cùm Deus ſuo iudicio corda eorũ ita obdurari ſinit,ut nullo modo uerbi Dei auditũ accedẽdi ad cor ſuum tribuat, ut ſaluentur. Nam & propheta Eſaias cælũ Iudæis clauſit,cùm ei à Domino dictũ eſt:Excęca cor populi huius,& aures eius aggraua,& oculos eius claude,ne fortè uideãt oculis,& auribus audiant,& corde ſuo intelligãt,& conuertantur,& ſanẽ eos. Clauſit & cælũ Hieremias amicis ſuis, cùm dicebat ad Dominum:Ne propitieris iniquitati eorũ,& peccatũ eorum à facie eorum non deleatur. Fiant corruentes in conſpectu tuo, in tẽpore uiſitationis tuæ peribunt. Nunquid Moyſes nõ habebat poteſtatem claudendi cælum, & aperiendi? Cui dicebat Do-

Impiorum induratio.

Eſaiæ.6.

Hier.18.

Exodi.32.

B minus,cùm populus peccaſſet:Dimitte me ut iraſcatur furor meus contra eos,& deleam eos,faciãq; te in gẽtem magnam. Sancti itaque illi quibuſdam claudent cælũ, ut nõ deſcendat ſuper eos imber miſericordiæ Dei, eis uidelicet,quos ab erroribus Antichriſti reuocare non potuerint. Quibuſdam uerò aperient,eis uidelicet quos ab erroribus Antichriſti reuocauerint. Imbrẽmq; ſuper eos pluent,quãdo ſuis precibus Deũ illis propitium efficient. Per aquas quas in ſanguinẽ conuertere dicuntur,populi deſignantur,ſanguis autem ultionẽ diuinam demonſtrat. Aquas igitur in ſanguinem conuertent, quando gẽtes quæ à fide Chriſti diſceſſerint,perpetua morte eſſe damnandos ſuo iudicio decernent. Et cùm finierint teſtimonium ſuum,beſtia quę aſcendit de abyſſo,faciet con-

Cælũ aperire & claudere quid.

C tra eos bellũ,& uincet illos,& occidet eos.) Beſtia hæc, Antichriſtum ſignificat. Faciet contra eos bellum, quando perſequetur: uincet uerò illos, non ſuperando uerbis, ſed interficiendo. Vnde & ſequitur: Et iacebunt corpora eorũ in platea ciuitatis magnę,quę uocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus,ubi & Dominus eorum crucifixus eſt.) Si per ciuitatem magnam, Hieruſalem terreſtrem uoluerimus intelligere,propter hoc quod dicit: Vbi & Dominus eorũ crucifixus eſt:à ueritate aberrabimus: eo quòd illa Hieruſalẽ uſque ad ſolum deſtructa ſit,& iſta quæ pro ea ædificata eſt, non in eo loco,ſed in alio ſita eſſe dicatur. Neque Sodoma & Aegyptus dicenda eſt,eo ꝙ à Chriſtianis incolatur. Simúlq; cõſideran-

Vide hiſto. Eccleſ. lib. 4. cap.6.

dum,quia ubicũque in hoc libro ciuitas magna ponitur, Babylonem quæ eſt ciuitas diaboli,& ex omnibus reprobis cõſtat,ſignificat. Quod autem in platea ciuitatis magnæ,corpora ſanctorum proiicienda eſſe dicũtur,poſſumus ſimpliciter intelligere,ut in quacunque platea, quæ ad iuſſa alicuius reprobi pertineat,iaceant. Sed melius mihi uidetur,ut ſicut per ciuitatem magnam,omnes reprobos intelligendos eſſe diximus,ita & per plateam corda reproborum intelligamus. Iacebunt itaque corpora ſanctorum in platea ciuitatis magnæ: quia ſancti illis iacent, à quibus nullius eſſe momenti exiſtimãtur. Ecõtrario fidelibus ſtãt,qui quãta ſit eorũ uirtus atq; gloria,cordis oculis intuẽtur. Ciuitas uerò diaboli non incõuenienter Sodoma & Aegyptus nominatur: eo quòd Sodoma,cæcitas,Aegyptus,tenebræ interpretẽtur. Quis enim deteriorẽ cæcitatẽ,atque tenebras patitur quàm impij,qui præcipiti gradu,ut in cloacam inferni demergãtur,mala operãdo properare non deſiſtunt? in platea uerò ciuitatis magnæ, ubi Dominus crucifixus eſt, corpora ſanctorum proiicienda eſſe deſcribuntur:quia ſicut à membris diaboli Chriſtus crucifixus eſt, ita ab eiſdem ij duo prophetæ occidentur. Et uidebunt de populis,& tribubus,& linguis,& gentibus corpora eorum,tribus diebus & dimidium,& corpora eorũ non ſinent poni in monumentis,& inhabitantes terram, gaudebunt ſuper eos, & iucundabuntur, & munera mittent inuicem,quoniam ij duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitant terram. Et poſt dies tres & dimidium,ſpiritus uitæ à Deo intrauit in eos,& ſteterũt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper eos,qui uiderunt eos. Et audierunt uocem magnam de cælo,dicentem illis, Aſcẽdite huc. Et aſcenderunt in cælum in nube,& uiderunt illos inimici eorum.) Hoc ſi ſecundũ hiſtoriam impleatur, hominibus quidem incognitum, Deo autem nota ſunt omnia. Poſſumus autem & nos huic hiſtoriæ ſpiritualem intelligentiã adiungere. Sed temerarium uidetur, illam hiſtoriã quam intelligimus, ſpiritualibus ſenſibus uelle adornare. Nullã quippe domum extra poſiti,interius ornare ualemus. Sed ne omnino tacuiſſe uideamur,pauca dicamus. Poſſumus per tres dies & dimidiũ,tres annos & ſemis intelligere, quibus ij duo prophetæ prædicaturi

Impij in cloacam inferni ſe præcipitãt.

Videtur legendum, non intelligimus.

D E F

A tuti ſunt: per monumenta uero, mentes reproborum intelligere poſſumus. De iis monumentis Dominus loquitur, dicens: Væ uobis Scribæ & Phariſei: quia eſtis ſicut ſepulchra dealbata, quæ foris quidem uidētur candida, intrinſecus autem plena ſunt omni immunditia & oſsibus mortuorum. Sic & uos quidem foris paretis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis rapina & iniquitate. In monumentis igitur reprobi corpora ſanctorum non ſinent poni, quia doctrinam illorum à mentibus ſuis abiicient. Quod autem poſt dies tres & dimidium ſpiritus uitæ à Deo intrare in eos dicitur, & ſtare ſuper pedes ſuos, reſurrectionis tempus accipere poſſumus, quod poſt tria tempora & dimidium, quāuis non ſtatim, in proximo tamen fiet. Stabunt quippe ſuper pedes ſuos, quan- *Matt. 23.* *Reſurrectionis tēpus.*

B do poſt reſurrectionis tempus, quanta ſit eorum uirtus atque magnificentia, omnibus impiis manifeſtabitur. Timor uero magnus cadet ſuper inimicos eorū, cum uiderint eos, quia in die iudicij cum uiderint eos, gloriámque illorum, turbabuntur timore horribili, dicentes: Ii ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati, uitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Et quia Malachias propheta, ex perſona Domini loquitur, dicēs: Ecce ego mittam uobis Heliam Thesbiten prophetam qui cōuertat corda patrum ad filios, & cætera quæ ſequūtur, credimus Iudæos per prædicationem Heliæ, ſicut ſuperius demonſtrauimus, ad fi- *Sapien. 5.* *Malac. 4.*

C dem Chriſti conuertendos. Poſſumus autem per duos teſtes, duorum populorum prædicatores intelligere, Iudæorū uidelicet atque gentium. Qui diebus mille ducentis ſexaginta, prophetaturi eſſe dicuntur: quia omni tempore quo Antichriſti perſecutio atq; deceptio per uniuerſum orbem deſæuiet, quoſcunque poſſunt ad uiam ueritatis adducere ſtudebunt. Et in illa hora, factus eſt terræmotus magnus.) Nunc ad initium prædicationis Heliæ & Enoch reuertitur. Terræmotus ſicut ſuperius iam diximus, motionem cordiū, ſolet deſignare. Terræmotus tunc fiet cum per prædicationē Heliç & Enoch, multi ad pœnitentiam, multi ad fidem conuertentur. Et decima pars ciuitatis cecidit.) Nō ſanus ſen-

ſus eſſe uidetur, ut per ciuitatem, cuius decima pars cecidit, D
eccleſiam intelligamus: eo quòd hic ſermo ad ciuitatem magis diaboli, quàm ad ciuitatem Dei reſpiciat. Illius ergo ciuitatis in hoc loco decimam partem corruiſſe dicit, quam ſuperius ciuitatem magnam Sodomámque & Aegyptum uocauit, & in cuius platea corpora ſanctorum per tres dies & dimidium, inſepulta iacere dicũtur. Et quia per denarium numerum ſæpe lex deſignatur, eo quòd lex per decalogum ſit accepta, poſſumus per decimam partem quæ corruit, Iudæos obſeruatores legis intelligere, qui per prædicationem Heliæ fidem Chriſti ſuſcipientes, à ciuitate diaboli corruent & præcidentur. Et occiſa ſunt terræmotu ſeptem milia hominum, & reliqui in timorem ſunt miſsi, & dederunt gloriam Deo cæli.) Sicut per denarium numerũ lex, ita & per E ſeptenarium, ſæpe gratia Euangelij accipitur. Ecce decima pars ciuitatis, quam non ex lapidibus, ſed ex hominibus cõſtare docuimus cecidit, & non decem milia ſed ſeptem milia mortua eſſe perhibentur. Denarius igitur numerus, in ſeptenarium commutatus eſt, quia Iudæi obſeruationes legales reſpuentes, doctrinam Euangelij ſuſcipient: quæ propter ſeptem dona ſpiritus ſancti, per ſeptenarium numerum deſignatur. Septem ergo milia mortua eſſe deſcribuntur, quia morientur diabolo, ut uiuant Deo. Reliqui uero qui in timorem ſunt miſsi, electos deſignant, qui uidentes conuerſionem Iudæorum, atque diuinam ſcripturam in illis eſſe completam, in timore Dei, atque amore proficient, Deúmque pro eorũ conuerſione, laudare non deſiſtunt. Vę ſecũdum abiit, & ecce uę tertiũ, ueniet cito.) Vę tertiũ ad ea mala quæ per Antichriſtũ facturus eſt diabolus, & ad diem iudicij pertinet. Et quia ſuperius angelũ quem uidit ſtare ſupra mare & ſupra terram, iuraſſe dicit per uiuentem in ęternum: quia in diebus ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere, conſummabitur myſterium Dei quod Euãgelizauit per ſeruos ſuos prophetas, diẽ iudicij breuiter ponere uoluit, & ad mala Antichriſti poſtea narranda reuertitur. Quòd ſi diligẽter inſpicimus, uidebimus eum hoc ordinate feciſſe. Scimus nãque quia prædicatores ſancti, qui in fine mũdi naſcituri ſunt, hoc prædicabunt, quòd dies Domini in proximo ſit, ut quos

Conuerſio Iudæorũ. *Rom. 11.*

exhortationibus

A exhortationibus ad uiam ueritatis reducere non potuerint, ſaltem terroribus ad pœnitentiā reuocent. Et quia ante perſecutiones Antichriſti, dies iudicij incipiet prædicari, eundē diem iudicij Ioannes antea ponere uoluit, quàm ad perſecutiones ipſius Antichriſti narrando ueniret. Et ſeptimus angelus tuba cecinit.) Per ſeptimum angelum ſicut diximus, prædicatores ſancti, qui in fine mundi naſcituri ſunt, deſignantur. Tuba canent, cum uerbum Dei annunciabunt. Et factæ ſunt uoces magnæ in cælo, dicentes.) Poſſumus per cælum eccleſiam: per uoces uero magnas, ſanctorum uerba intelligere, qui in aduentu Domini, ad iudicium uenientes exultabunt, ſicut Dominus dicit in Euangelio: *Luc. 21.* Reſpicite & leuate capita ueſtra, quia appropinquat redemptio ueſtra.

B Factum eſt regnum huius mundi Domini & Chriſti eius, & regnabit in ſecula ſeculorum.) Nunquid antea non erat Domini & Chriſti eius regnum huius mundi? Sed regnum huius mundi homines uocauit, in quorū mentibus aut regnat Deus, aut regnat diabolus. Regnat Deus in ſanctis eius. Regnat diabolus in eis qui ſunt ex parte eius. Ipſe eſt enim Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Regnum igitur huius mundi, Domini & Chriſti eius tunc fiet, cum diabolus cum omnibus quos decepit, in infernum demerſus fuerit, cum illud implebitur, quod angelus ad Danielem loquitur dicens: Regnum autem & poteſtas quod eſt ſubter omne cælum, tradetur populo ſanctorum, qui & obtinebūt illud, uſque in ſeculum, & ſeculum ſeculorum.

Regnum Dei & regnum diaboli. *Iob. 14.* *Daniel. 7.*

C Et uiginti quatuor ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent, in ſedibus ſuis ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt Deum dicentes.) Per uiginti quatuor ſeniores in hoc loco, animas ſanctorum quæ in cæleſti beatitudine cum Domino cōmorantur, poſſumus intelligere. Sedes uero, requiem ſempiternā deſignat. Viginti igitur & quatuor ſeniores in conſpectu Dei ſedēt in ſedibus ſuis, quia ſanctorū animę, ſine corporibus in cæleſti beatitudine, modo cum Domino requieſcunt. In facies ſuas ceciderūt & adorauerūt, quia ſancti Dei cū uiderint iuſtiſſimū Dei iudiciū peragi, inenarrabilémq; eius potētiā, deiiciēt ſe per humilitatis ſubiectionē in conſpectu creatoris ſui, ſciētes nihil eſſe quicquid eſt, in cōparatione illius qui Deus eſt.

Animæ ſanctorum ſunt in gloria. *Humilitas*

„ Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens qui es,& D
„ qui eras ſanctus,& qui accepiſti uirtutem tuam magnam,&
„ regnaſti. Et iratę ſunt gentes, quia aduenit ira tua,& tempus
„ mortuorum,iudicare & reddere mercedem ſeruis tuis pro-
„ phetis & ſanctis, & timentibus nomen tuum,puſillis & ma-
„ gnis,& exterminandi eos qui terrā corruperunt.) Eſt Chriſtus modo poſtquam hominem aſſumpſit eiuſdem ſanctitatis qua & pater,eiuſdem æternitatis, eiuſdem potētiæ erat & antequam hominem aſſumeret,æqualis per omnia patri. Accepit autem uirtutem ſuam magnam, quādo per paſſionem ſuam,diabolum uicit.Regnauit uero,quādo genus humanum,ſibi ſubiecit. Iratæ ſunt gentes, quia impij homines eccleſiam Dei perſecuti ſunt, ut nomen Chriſti,de mundo extinguerent. Adueniet autem ira Dei,cum dies iudicij aduenerit. Adueniet tempus mortuorum,iudicari uidelicet, ut mortui iudicentur. Illi ſcilicet mortui,qui in hac uita poſiti,

Dies iudicij. E

„ animas ſuas male uiuendo interficere non timuerunt. Et
„ reddere mercedem ſeruis tuis prophetis & ſanctis,& timen-
„ tibus nomen tuum,puſillis & magnis.) Hoc tunc implebitur,quando in die iudicij dicturus eſt: Venite benedicti patris mei,percipite regnum, quod uobis paratum eſt ab origine mundi. Puſillos illos uocat,qui minoris ſunt meriti,magnos qui maiorem gratiam obtinent apud Deum. Et exterminandi eos qui corruperunt terram . Corruptores terræ, impios uocat, hoc tunc implebitur quando dicet: Ite maledicti in ignem æternum,& cætera. Sed quærēdum nobis eſt quam terram corruperūt impij. Semetipſos utique male uiuendo corruperūt,quando in luxuriis cæteriſque uitiis,corpora ſua enutrierunt. Corruperunt & aliorum terram, eorū uidelicet quos & uerbis & exemplis ad mala opera agenda pertraxerunt. Nunc ad ea quæ prætermiſerat,id eſt ad mala Antichriſti narranda reuertitur. Et ut commodius ad ea exprimenda perueniat,ab aduentu Chriſti incipit, atque mala quæ eccleſia à diabolo paſſa eſt commemorans, qualiter idē diabolus eandem eccleſiam per Antichriſtum euertere conetur,annectit.

Matt. 25.

Impij terram corruperunt. F

„ Et apertum eſt templum Dei in cælo,& ui-
„ ſa eſt arca teſtamenti eius, in templo eius.) Poſſumus per templum Dei,beatam Mariam intelligere: per arcam uero teſtamenti,

A teſtamenti, Chriſtum qui ex ea carnem aſſumpſit. Templum autem Dei nõ ideo apertum dicitur, quòd uterus beatę uirginis Mariæ in pariendo Dominum, apertus ſit, quæ fuit ante partum uirgo, uirgo in partu, uirgo poſt partum. Sed ideo apertum dicitur, quia per ipſam uiſibilis nobis factus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Poſſumus etiam per templum, uetus teſtamentum intelligere: per arcam, ſacramenta quæ de Chriſto in ueteri teſtamento continentur. Veniente quippe Chriſto in carne, apertum eſt uetus teſtamentum, atque ſpiritualis intelligẽtia quæ in eo latebat, fidelibus eſt reuelata. *Beata uirgo.* *Apertio ueteris teſtamenti.*

" Et facta ſunt fulgura, & uoces, & terræmotus, & grando
" magnus.) Per fulgura, miracula quæ per Chriſtum facta ſunt: per uoces uero, eius prędicatio deſignatur. Terræmotus

B autem, motionem cordium deſignat. Moti ſunt nanque multi per prædicationem Chriſti ad pœnitentiã de peccatis ſuis peragendam: moti ſunt per fidelitatem ab infidelitate: moti ſunt de malo ad bonum, per bonam conuerſionem. Et quia grando terram ſolet percutere, poſſumus per grandinẽ comminationes ignis æterni, quæ in Euangeliis ſępe inueniuntur, intelligere, quibus corda prauorum percutiuntur ut reſipiſcant ab iniquitatibus ſuis.

" ET ſignum magnũ apparuit in cæ- Cap.12.
" lo, mulier amicta ſole, & luna ſub
" pedibus eius, & in capite eius co-
" rona ſtellarũ duodecim.) Hæc mu-
C lier, eccleſiam deſignat. Conſequens quippe erat, ut poſt prædicationẽ Chriſti, eius forma deſcriberetur, quam prædicatio Chriſti genuit. Poſſumus autem per cęlum in hoc loco, hunc mundum intelligere: per ſignum magnum, ſalutem magnam, quam aduentus & prædicatio Chriſti mũdo contulit. Per ſolem uerò, Chriſtus deſignatur, ſicut dicit Propheta: Vobis autem timentibus nomẽ Domini, orietur ſol iuſtitię. & ſanitas ſub pennis eius. Mulier itaque amicta erat ſole: quia fideles, ex quibus eccleſia conſtat, in baptiſmate Chriſtum induũt, ſicut Apoſtolus dicit: Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum in- *Malac. 4.* *Galat. 3.*

duiſtis. Per lunam uero quam ſub pedibus ſuis habuiſſe uiſa D
eſt, quæ creſcit & decreſcit, mundum iſtum poſſumus in-
Eccleſia telligere, quem eccleſia deſpiciendo calcat, ut liberius ad cæ-
mūdū ſub leſtia tendat. Sed quia luna noctem illuminat, melius mi-
pedibus cal hi uidetur, ut per lunam, ſacram ſcripturam intelligamus, ſi-
cat. ne cuius lumine, in nocte huius ſeculi per uias rectitudi-
Pſal.118. nis incedere non ualemus. De hoc lumine Pſalmiſta dicit:
Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen ſe-
mitis meis. Mulier igitur lunam ſub pedibus ſuis habuiſſe
uiſa eſt: quia eccleſia greſſus mentis ſuæ in præceptis diui-
narum ſcripturarum figens, ad cæleſtia quotidie nouit ten-
dere. Quæ etiam in capite ſuo coronam ſtellarum duode-
cim habuiſſe uiſa eſt. Caput eccleſiæ, Chriſtus eſt: duodecim
uero ſtellę, duodecim ſunt Apoſtoli. Poſſumus nihilominus E
per caput, mentes fidelium intelligere. Mulier ergo in capi-
te coronam ſtellarum duodecim habuiſſe uiſa eſt, quia men
tes fidelium doctrina & actus Apoſtolorum cum eos imi-
» tari ſatagunt, exornant. Et in utero habens, & clamabat in
» doloribus, & cruciabatur, ut pareret.) Quomodo infans in
utero coagulatur humanámque formam accipit atque ſpi-
Eccleſia ramentum, ſimiliter & eccleſia infideles quoſque, quos in
infideles cū utero geſtat, dum eos prædicãdo tamdiu nutrit, uſque dum
dolore par- humanam formam accipiant, id eſt uſque dum in Chriſtum
turit. credant, atque animam ſpiritualem accipiant, quæ in baptiſ-
mo datur, cum efficiuntur Dei filij. Vnde & clamare in do-
Clamor ec- loribus dicitur, & cruciari ut pareret. Clamat nanque eccle-
cleſiæ pro ſia prædicando, clamat etiam pro auditorum ſuorum ſalu- F
peccatorū te, Deum deprecando. Cruciatur uero ut pariat, cum luget
ſalute. eos quos in peccatis iacere conſpicit, ſicut Paulus Apoſto-
Galat.4. lus infirmantibus diſcipulis loquitur dicẽs, Filioli mei quos
iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Et in A-
Act.20. ctibus Apoſtolorum, Epheſiis loquitur dicens: Per trienniū
quotidie non ceſſaui cum lachrymis monens unumquẽque
Pſal.125. ueſtrū. Et Pſalmiſta de prædicatoribus loquitur dicens: Eun-
» tes ibant & flebant, mittẽtes ſemina ſua. Et uiſum eſt aliud
» ſignum in cælo. Et ecce draco magnus, rufus, habens capi-
» ta ſeptem & cornua decem, & in capitibus ſuis ſeptem dia-
» demata, & cauda eius trahebat tertiam partem ſtellarum cæ-
li,

A li,& miſit eas in terram.) Draco iſte diabolum ſignificat. Rufus autem color talis eſt,ac ſi croceo colori ſanguineum admiſceas.Cõcordat uero pallidus color id eſt,croceus cum ſanguineo. Quia ſanguis dum effunditur,mortem adducit: pallor autem,totum corpus morientis occupat.Recte ergo diabolus habere dicitur colorem mortis, quia illius inuidia mors intrauit in orbem terrarum.Per ſeptem uero capita, *Sapien. 2.* reprobi quibus diabolus ad decipiendum genus humanum uſus eſt,deſignãtur.Diademata regiam eius poteſtatem deſignant.Ipſe eſt enim Rex,ſicut dicit ſcriptura,ſuper omnes *Iob. 41.* filios ſuperbiæ.Nam ſicut per ſeptem cornua, omnes electi deſignati ſunt,quos in ſeptem partes diuiſimus: ita & per ſeptẽ capita draconis,reprobi qui eis in uia Dei aduerſati ſunt, *Septẽ capita diaboli.*
B deſignantur. Primum nanque caput draconis, fuerunt reprobi,qui ante diluuium fuerunt,quos ſcriptura filios hominum uocat,qui eis qui filij Dei uocabantur,in laqueum fuerunt. *Gene. 6.* Secundum caput diaboli,fuerunt ij qui poſt diluuium uſque ad legem fuerunt, inuentores ſcilicet idolorũ,diuerſorúmque errorũ,per quos genus humanũ deceptũ eſt.Tertiũ caput diaboli fuerunt ij,qui poſtquã lex data eſt populo Dei, idola colere ſuadebãt.Quartum caput fuerunt falſi prophetæ,regéſque impij,à quibus populus Dei in tãtum deceptus eſt,ut pro ſuis iniquitatibus in captiuitatẽ duceretur. *4. Reg. 24* Quintum caput fuerunt impij Iudæi,qui & Dominũ occiderunt, & Apoſtolos eius perſecuti ſunt.Sextum caput fuerũt perſecutores eccleſię.Septimũ uero caput diaboli, erit Antichri-
C ſtus.Quid ſignificent autẽ decẽ cornua in ſequentibus dicemus,eo loco ubi mulier meretrix ſuper beſtiã coccineã ſediſſe uiſa eſt. *Infra. cap. 17.* Per caudam uero quæ finis eſt corporis,Antichriſtus deſignatur. Tertiã igitur partẽ ſtellarũ cæli, cauda draconis traxiſſe uiſa eſt,quia Antichriſtus multos ex iis qui ab hominibus electi putabuntur, & qui in eccleſia,uelut ſtellæ in cælo,ſciẽtia & intellectu refulgẽt,decipiet atque in perditionis foueã demerget. Et draco ſtetit ante mulierẽ quę paritura erat,ut cũ peperiſſet,filiũ eius deuoraret.) Poſſumus per mulierẽ in hoc loco,& beatã Mariã intelligere, eo quòd ipſa mater ſit eccleſię,quia eũ peperit qui caput eſt eccleſię,& filia ſit eccleſię,q̃a maximũ mẽbrũ eſt eccleſię.Draco igitur

ſtetit ante mulierem , ut cum peperiſſet,filium eius deuora- D
Matt.2. ret:quia in exordio natiuitatis Chriſti,cum per Herodē miniſtrum ſuum interficere uoluit. Stat etiam ante mulierem id eſt eccleſiam, ut eos quos per baptiſmum Deo generat, " male ſuadendo perdat. Et peperit filium maſculum.) In quantum hoc ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pertinet,quid neceſſe fuit dicere,filium maſculum mulierem peperiſſe, cum omnes ſciamus maſculum eſſe Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum? In quantum uero ad eccleſiam,cur dicit maſculum eam peperiſſe,cum ex utroque ſexu filios & filias quotidie Deo generet? fœmineus quippe ſexus, fragilis eſt. Fœmina igitur quę fortitudine animi aſſumpta, diabolū uincit,atque per bona opera Deo placere ſtudet,non incongrue uir uocatur,quia quāuis corpore ſit fœmina,uirtute ta- E men animi, uiris bonis coæquatur. Mulier itaq; maſculū peperit,quia eius membra quē beata Maria uirgo peperit,quotidie eccleſia parit. Vnus ergo maſculus eſt quem uirgo Maria peperit: & eccleſia cotidie parit, quia Chriſtus cum omnibus membris ſuis, unus Chriſtus eſt. Qui recturus erit omnes gentes in uirga ferrea.) Hoc ſuperius expoſitum eſt.

Eccleſia quotidie parit filios.

" Et raptus eſt filius eius ad Deum, & ad thronū eius.) Hoc tunc impletum eſt,quando quadrageſimo die poſtquam reſurrexit, aſcendit in cælum. Rapiuntur cotidie filij eccleſiæ id eſt,membra Chriſti ad Deum & ad thronum eius , cum poſt mortem ad cæleſtia perducūtur. Et mulier fugit in ſolitudinem, ubi habet locum paratum à Deo,ut ibi paſcat illam,diebus mille ducētis ſexaginta.) Solitudinem, Chriſtū F uocat. Solitudo quippe dicitur,eo quòd ſola ſit,deſerta ab habitatoribus. Similiter & Chriſtus deſertus eſt à ſuis, ſicut Euāgeliſta loquitur, dicens: In propria uenit, & ſui eum non receperunt. Et per prophetam loquitur Dominus,dicens: Torcular calcaui ſolus,& de gentibus non eſt uir mecum. Mulier igitur fugit in ſolitudinem: quia Apoſtoli & cæteri diſcipuli, ex quibus conſtabat eccleſia, relicto diabolo, relictiſque omnibus quæ poſsidebant, Chriſtum ſecuti ſunt. Per dies uero mille ducentos ſexaginta,tempus quo Chriſtus prædicauit, deſignatur. Paſcitur ergo mulier, diebus mille ducentis ſexaginta: quia Apoſtoli & cæteri diſcipuli, ex quibus ſicut ſuperius

Cap.2. in fine. *Act.1.* *Ioan.1.* *Eſa.63.* *Tēpus prædicationis Chriſti.*

A perius diximus, eccleſia tunc conſtabat per tres annos & dimidium, dapibus Euangelij à Domino paſti ſunt. Et factũ eſt prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius pręliabantur cum dracone.) Quia ſuperius natiuitatem & prædicationem Chriſti breuiter comprehendit, conſequens eſt ut qualiter per paſſionem ſuam diabolum uicit, ſubiungat. Michael qui interpretatur, quis ut Deus, Chriſtũ ſignificat. Pręlium in cælo factũ eſt, id eſt propter cælum, pro ſalute uidelicet omnium electorum, præliatus eſt Michael cum dracone: quia Chriſtus prædicando, patiendo & moriendo, pro ſalute generis humani præliatus eſt. Præliati ſunt angeli Michaelis, id eſt, Apoſtoli Chriſti cum dracone, prædicando uidelicet, miracula faciendo, & ad ultimum pro Chriſti nomi-B ne moriendo. Et draco pugnabat, & angeli eius.) Pugnauit draco & angeli eius contra Michaelem, quãdo diabolus & cætera multitudo dæmonum, Iudæos contra Chriſtũ excitauerunt, ut eum interficerẽt. Pugnauit & contra angelos Michaelis, quãdo Apoſtolos Chriſti, & per Iudæos, & per Paganos tandiu perſecutus fuit, uſque dum eos interficeret.

Victoria Chriſti cõtra diabolum.

Et non ualuerunt, neque locus inuẽtus eſt eorum amplius in cælo.) Non ualuit diabolus, neque miniſtri eius uincere Chriſtum, nec Apoſtolos eius: quia unde putauerunt uincere, uicti ſunt. Putauerunt nanque Chriſtum ſe per mortẽ uiciſſe, ſed ex morte eius, nomen illius claruit in mundo. Non ualuerunt ergo, neque locus inuentus eſt eorum amplius in cælo: quia per prædicationem Apoſtolorum, cæterorúmque C ſanctorum à cordibus electorum, qui per cælum deſignãtur, expulſi ſunt. Et proiectus eſt ille draco magnus, ſerpẽs antiquus, qui uocatur diabolus & ſathanas, qui ſeducit uniuerſum orbẽ: & proiectus eſt in terrã, & angeli eius cum eo miſſi ſunt.) Rectè diabolus ſerpẽs uocatur, ſiue quod per ſerpentẽ, primum hominem deceperit, ſiue ꝙ ueneno ſuæ malitiæ, genus humanum perdiderit. Diabolus uerò, interpretatur deorſum ruens. Ruit quippe primò per ſuperbiam de cælo, ruit poſtea, cùm ab electorum cordibus per Chriſtũ deiectus eſt, ſicut præſens ſcriptura demõſtrat: ſathanas autem interpretatur contrarius. Contrarius eſt enim Deo, omnibúſq; bonis hominibus. Væ illis quibus diabolus amicus eſt. Nam quãto

Diabolus per eam rationem uictus eſt, qua uinceresperabat

Diabolus ſerpens dictus.

Diaboli amicitia qualis.

amplius eſt cuilibet amicus, tanto ampliora ei tormenta ingerit. Infelix eſt enim amicitia diaboli. Quod autē dicit, qui ſeducit uniuerſum orbem, præſens tempus pro præterito poſuit. Seduxerat enim genus humanum, quod per orbem deſignatur, ſed ex magna parte, illud per Chriſtū amiſerat. Proiectus eſt ergo diabolus & angeli eius in terram, quia ab electis expulſus, ſolos reprobos, qui per terrā deſignantur, poſſi- D
" det. Et audiui uocem magnam de cælo dicentem: Nunc fa
" cta eſt ſalus & uirtus, & regnū Deo noſtro, & poteſtas Chri-
" ſti eius.) Vox magna de cælo, uox eſt angelorum, pro ſalute generis humani gaudentium, Deúmque laudātium, ſicut di-
Lucæ.15. cit Dominus in Euangelio: Gaudium eſt in cælo ſuper uno peccatore pœnitētiam agente, quàm ſuper nonaginta iuſtis qui non indigent pœnitentia. Poſſumus per unum peccatorem, populum gentilem, per nonagintanouē iuſtos, Iudæos E
Hebr.7. intelligere. Qui ad centenarium numerum non perueniunt, quia neminē ad perfectum adduxit lex. Multò enim maius gaudium factum eſt in cælo de conuerſione gentium, quàm de Iudæorum obſeruationibus. In deiectione igitur diaboli, facta eſt ſalus credentium. Acceperūt etiam uirtutem uincēdi diabolum, à quo antea uincti tenebantur. Factum eſt nihilominus regnū Dei noſtri, quia in quibus diabolus regnabat, cœpit regnare pater, & filius, & ſpiritus ſanctus. Facta eſt & poteſtas Chriſti eius, cū eos quos diabolus poſſidebat, cœ-
" pit Chriſtus poſſidere. Quia proiectus eſt accuſator fratrū
" noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectū Dei noſtri die
" ac nocte.) Accuſantur noxij homines apud iudices, cùm eorum ſcelera eis manifeſtantur. In conſpectu uerò Dei, qui nō ſolùm facta, ſed & cogitata cōſiderat, quomodo diabolus aliquem accuſare poteſt? Sed accuſamur in conſpectu Dei, cùm peccamus. Accuſat & diabolus, cùm in peccatis malè ſuadē- F

Accuſatio in conſpectu Dei, quomodo fiat.

" do deiicit. Et ipſi uicerunt eum propter ſanguinem agni,
" & propter uerbum teſtimonij ſui.) Propter ſanguinem agni uicerunt, quia redemptio ſanguinis Chriſti hoc cōtulit ſanctis, ut diabolum poſſent uincere. Vicerunt etiā propter uerbum teſtimonij ſui, fidem ſeruādo quam profeſſi ſunt, eámque operibus implendo. Sed ualde obſcurum eſt quod ſequi-
" tur: Et non dilexerunt animas ſuas uſque ad mortē.) Quomodo

A modo enim ſancti animas ſuas non diligunt, pro quatum ſalute, ardua quæque ac difficilia patiūtur? Quomodo animas *Quæſtio.* ſuas non dilıgūt, pro quibus ſemetipſos uigiliis, ieiuniis, abſtinentia macerant, atque cæteris uirtutibus exercent? Quòd ſi per animam, uitam præſentē intelligere uoluerimus, quis ſanctus uitam ſuam nō diligit, in qua poſitus, illam cæleſtem *Eſa.64.* gloriam ſibi acquirit, quam nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec ulla mens poteſt comprehendere? *1.Cor.2.* Aut quis ad illam ſine iſta unquam peruenit? Lucrum enim magnum confert ſanctis uita præſens, ſicut econtrario reprobis magnum detrimentum. Secundum tamen quendam modum, rectè dicūtur *Reſponſio.* ſancti uitam ſuam odio habere, eo quòd propter amorē uitæ æternæ, in faſtidium eis uita præſens uertatur, ſicut Pſalmiſta

B deplorans dicebat: Heu mihi, quia incolatus meus prolōgatus eſt. *Pſal.119.* Dominus quoque dicit in Euangelio: Qui amat animam ſuam, perdet eam: *Ioan.12.* & qui odit animā ſuam in hoc mūdo, in uitam æternam cuſtodit eam. Amatores mūdi animas *Amatores mundi.* ſuas amant ſecundum ſeculū: quia ab hac uita præſenti, nunquam uellent recedere, ſed ſemper luxurioſè hic uiuere. Ille diues animam ſuam ſecundum ſeculum diligebat, qui dicebat: Anima habes multa bona poſita in annos plurimos, epulare, iucundare, & ſatiare. *Lucæ.12.* Sancti uerò qui nolūt conformari huic ſeculo, *Rom.12.* ſicut dicit Apoſtolus: ſed reformari in nouitate ſenſus ſpiritualis, qui non diligunt mūdum, neque ea quæ in *1.Ioan.2.* mūdo ſunt: qui nolūt eſſe amici ſeculi huius, ne inimici Dei *Iacobi.4.* conſtituātur, odio habent animas ſuas in hoc mundo, id eſt,

C non diligunt eas ſecundum ſeculum, ſed ſecundum Deum: pro cuius amore tranſitoria cuncta cōtemnunt, ut eas in uitam æternam cuſtodiant. *Sancti cōtemnunt mundum.* Non dilexerūt igitur ſancti animas ſuas uſque ad mortem, qui eas in præſenti uita ſeruare noluerunt, ut Chriſtum negarent, ſed pro Chriſti nomine mori potius elegerunt, ut eas in uitam æternam inuenirent. » Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis.) Poſſumus per cælos & habitatores cælorum diuerſas eccleſias intelligere, quæ una eſt. Præcipitur igitur filiis eccleſiæ ut lætentur, eo quòd à tā immani hoſte liberari meruerunt per Domini gratiam. » Væ terræ & mari, quia deſcendit diabolus ad uos habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet.)

Poſſumus per terram, Iudæos: per mare uerò, Paganos cæteróſque reprobos intelligere. Væ igitur Iudæis, cæteríſq; gẽtibus incredulis: quia propter iram quam habet diabolus, eo quòd maximam multitudinẽ amiſerit, tam atrociter reprobis dominatur, & in tantis flagitiis deiicit, ut nullo modo digni ſint, quatenus ad uitæ uias reuertantur, & ſanẽtur. Dicit etiam diabolum ſcire quòd modicum tempus habeat: quia quanto appropinquare cernit diẽ iudicij, tanto callidior efficitur ad decipiendos homines. Et poſtquam uidit draco quòd proiectus eſt in terram, perſecutus eſt mulierẽ, quæ peperit maſculum.) Videns diabolus ſe maximam multitudinem electorũ amiſiſſe, & intra anguſtias cordium reproborum eſſe concluſum, perſecutus eſt mulierem, id eſt, eccleſiã. Concitauit enim imperatores Romanorum, omnẽmq; multitudinem impiorum ad perſequendum populum Dei. Et datæ ſunt mulieri duę alæ aquilę magnæ, ut uolaret in deſertum locum, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie ſerpentis.) Per aquilam, Chriſtum poſſumus intelligere: duę uerò alæ, duo ſunt teſtamenta. Duæ igitur alæ datæ ſunt mulieri: quia duo teſtamenta eccleſia accepit, ut eorum doctrina & diabolũ euadat, & ad cæleſtem patriam quotidie conſcendat. Hanc nanque patriam deſertum uocat, quemadmodum & Dominus dicit in Euangelio, cùm ſe nonagintanouem oues in deſerto dixit dimiſiſſe, & unam abiiſſe quærere, quæ errauerat. Hanc patriã locũ eccleſiæ uocat, ſicut in iudicio dicturus eſt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum eſt ab origine mũdi. Per tempus uerò, & tempora, & dimidium temporis, tempus à paſſione Chriſti uſque ad finem mundi deſignatur. In hoc ergo ſpatio temporũ animæ ſanctorum, id eſt, eccleſia dapibus cæleſtis patriæ, in cæleſti beatitudine paſcũtur. Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem, aquam tanquam flumen, ut eã faceret trahi à flumine.) Flumen aquæ deſideria ſunt carnalia. Videns autem diabolus eccleſiam non poſſe deiici perſecutionibus, ſed potius creſcere & roborari: multitudinem deſideriorũ carnalium ei immittere uoluit, quibus decepta ad mala opera agenda retraheretur. Et adiuuit terra mulierem, & aperuit os ſuum, & ſuſcepit flumen quod miſit

Mundi ſine ingruẽte diabolus plus ſæuit.

Duo teſtamẽta, alæ eccleſiæ.

Lucæ.15.

Matt.25.

A miſit ſerpens ex ore ſuo.) Poſſumus per terram reprobos intelligere, qui ſuſceptores fuerunt deſideriorum carnalium, quibus diabolus fideles irretire uoluit, & ad ſe pertrahere. Poſſumus etiam per eādem terram Chriſtum intelligere. Et quia in ſermonibus Domini magna poteſtas eſt: Dixit enim & facta ſunt, mandauit & creata ſunt: haud abſurdè per os terræ, poteſtas eius intelligi poteſt. Adiuuit ergo terra mulierem, id eſt, Chriſtus eccleſiam, & aperuit os ſuum, & ſuſcepit flumen quod miſit ſerpens ex ore ſuo, id eſt, ſinum miſericordiæ ſuæ aperuit, fluménque uitiorum poteſtas eius funditus extinxit. Et iratus eſt draco in mulierem, & abiit prælium facere cum reliquis de ſemine eius, qui cuſtodiunt mādata Dei, & habent teſtimoniū Ieſu.) Reliqui de ſemine eccleſiæ B electi ſunt, qui in finem mundi naſcituri ſunt. Quemadmodum autem hoc prælium diabolus peragat, in ſequentibus manifeſtatur. Et ſtetit ſuper arenam maris.) Per arenam maris, multitudines reproborum, qui eo tempore futuri ſunt, deſignantur.

Pſal.48.

Reprobi ſub finem mundi ut arena maris.

Caput.13.

ET uidi de mari beſtiam aſcendētem habentem capita ſeptem, & cornua decem, & ſuper cornua eius decem diademata.) Hæc beſtia, Antichriſtū ſignificat. Qui uero deſignātur per arenam, ipſi & per mare, multitudo ſcilicet reproborū. De mari igi- C tur beſtia conſcēdere uiſa eſt, quia de ſocietate reproborum Antichriſtus exurget: quæ beſtia, capita ſeptē, & cornua decem habere deſcribitur. Similiter & draco ſuperius ſeptē capita habuiſſe dictus eſt, & in capitibus, ſeptē diademata: per quę omnes reprobos, quibus diabolus ad decipiēdum genus humanū uſus eſt, diximus fuiſſe deſignatos. Hæc autē beſtia, non in capitibus, ſed in decem cornibus decē diademata habuiſſe deſcribitur. Ideoq; per decem cornua, gentes quas ſibi Antichriſtus ſubiugaturus eſt, deſignantur: ſeptem uerò capita, ſeptē uitia principalia deſignant. Et ut ſequentia melius intelligamus, placuit mihi in enumeratione uitiorū prudentium ſequi ueſtigia, qui de conflictu uitiorū atque uirtutum,

Septē peccata principalia.

egregiè diſſeruerunt. Primũ nanq; uitium poſuerunt cultu- D
ram idolorum, ſecundũ libidinem, tertium iram, quartũ ſuperbiam, quintum luxuriã. Quãuis enim libido ita inſerta ſit luxuriæ, ſicut aliquod membrum corpori, pro qua re à pluribus pro libidine ſæpe luxuria ponebatur: tamen inter libidinem & luxuriã diſtantia eſt. Sextum, poſuit auaritiam: ſeptimum, blaſphemiã ſiue diſcordiam. Et quia eos qui iis uitiis ſubditi erunt, facile Antichriſtus decipiet, ſibiq; ſociabit, rectè per ſeptem capita, ſeptem uitia deſignantur. De iis ſeptẽ uitiis Dominus in Euangelio loquitur, dicẽs: Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inueniẽs dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. Et cùm uenerit, inuenit ſcopis mundatam & ornatam. Et tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum E nequiores ſe, & intrantes habitant ibi. Immũdus ſpiritus exiuit ab homine, quando diabolus exiuit à Iudæis, cùm legem acceperunt. Ambulat per loca arida, id eſt, per gẽtium nationes, quæ aridæ erant, quia uiriditatem fidei non habebant. Non inuenit ibi requiem: quia ueniente Chriſto in carne, gẽtes quas diu tenuerat, amiſit. Rediit in domũ ſuã unde exiuit: quia ad Iudæos poſſidẽdos reuerſus eſt, eo quòd in Chriſtum credere noluerunt. Inuenit domũ Iudæorũ uacantem, quia Chriſtũ hoſpitẽ non habebant. Quærendũ uerò nobis eſt, cur eas mentes quæ Deũ habitatorẽ non habebãt, mũdatas & ornatas dixerit. Sed mundatæ erant diabolo, non Deo. Quod enim mundũ eſt in conſpectu Dei, immundũ uidetur diabolo: & quod immundũ eſt Deo, mundũ eſt diabolo. Nã F ſicut mundius uidetur ſtercus * cuilibet animanti, q̃ quilibet cibus mundus atq; delectabilis: ita & diabolus plus diligit ea corda, quæ omnibus uitiis ſunt repleta, q̃ ea quæ cunctis uirtutibus pollent. Scopę autem ſunt, quæ domum à quiſquiliis emundãt. Habet igitur Deus ſcopas ſuas, habet & diabolus. Scopæ Dei ſunt, quæ domũ eius emundãt, ut in ea ipſe habitare poſſit, uidelicet cõfeſſio peccatorũ, pœnitẽtia, lachrymę, & eleemoſynæ. Scopæ diaboli ſunt, quæ ſecundũ eũ, domum ipſius euertunt: ſcilicet amor ſeculi, leuitas mentis, contẽptus mandatorũ Dei, & multa alia. Septẽ uerò ſpiritus quos diabolus ſecum aſſumpſit, ſeptẽ ſunt uitia principalia. Cùm iis ergo

Matt.12. *Quæſtio.* *Reſponſio.* *Simile.* ** uel, quibuſdam animãtibus.* *Scopæ Dei* *Scopæ diaboli.*

A ergo ſeptē ſatellitibus, diabolus Iudæos uſq; modo poſſidet. Sed quęri poteſt, cur hæc ſeptē uitia principalia, diabolo eſſe deteriora dicantur. Verum nobis deteriora ſunt uitia quàm dæmones, quia illi foris nos impugnant: uitia autē intrinſecus, nos aſſiduè debellāt. Nam ſicut lenius tolerantur hoſtes, qui extrinſecus urbem oppugnant, eo quòd muros habeant obiectos, q̄ ij qui intrinſecus poſiti iam ciuitatē depopulantur: ita facilius tolerantur dæmones qui exterius, quàm uitia quæ intus nos indeſinenter deuaſtant. Et ſuper capita eius, nomina blaſphemię.) Blaſphemia Antichriſti plura nomina habebit, quia multis modis Chriſtum blaſphemabit. Et beſtia quam uidi ſimilis erat pardo, & pedes eius ſicut urſi, & os eius ſicut os leonis erat.) Per pardum qui fertur diuerſos co-

Vitia ſunt nobis peiora diabolo.

Similitudo

B lores habere, hypocriſis Antichriſti deſignatur. Qui cū futurus ſit homo nequiſſimus, uariis uirtutibus ſe decolorabit, ut facilius ſtultos quoſq; decipiat. Per urſum uerò, qui callidiſſimum eſt animal, eius aſtutia ad decipiēdos homines demōſtrari poteſt. Per leonē nihilominus eius crudelitas, ad dilacerandum populum Dei deſignatur. Et dedit illi draco uirtutem ſuam, & poteſtatē magnā.) Virtutem ſuam diabolus, quæ tota mala eſt, Antichriſto dabit: quia in illo habitabit, & per eum quicquid nequitia diaboli excogitare poteſt, operabitur. Sed cùm ſcriptura dicat, Non eſt poteſtas niſi à Deo, Quomodo diabolus poteſtatē magnam Antichriſto dabit? Deus dabit Antichriſto poteſtatē, ſed ipſam poteſtatē in tāto permutabit in malū, ut tota diabolica eſſe credatur, & ſit. Et

Hypocriſis.

Aſtutia.

Crudelitas Antichriſti.

Rom. 13.

Quæſtio.

Reſponſio.

C uidi unum de capitibus eius quaſi occiſum in morte, & plaga mortis eius curata eſt.) Diximus ſuperius per ſeptem capita Antichriſti, ſeptem uitia principalia eſſe deſignata. Per caput ergo quod nō occiſum, ſed quaſi occiſum uiſum eſt, blaſphemia deſignatur. Quærēdū itaq; nobis eſt, quomodo blaſphemia quaſi occiſa eſſe dicatur. Primis nanq; tēporibus Euāgelij fuerunt multi hæretici, qui fidē eccleſiæ ſuis erroribus labefactare conati ſunt. Sed omnipotens Deus, defenſores eccleſiæ orthodoxos patres, ex filiis ipſius eccleſię elegit, quos flumine ſapientiæ ſuæ replens, per eorum doctrinā omnes hæreſes ab eccleſia ſua extirpauit. Qui etiā maximā copiā librorū ediderunt, quibus omnes hæreſes quæ fuerūt, & quæ eſſe po-

Hæreſes extirpandas curat Deus.

terant,deſtructæ ſunt. Bblaſphemia ergo quaſi occiſa eſt mo- D
do: quia quanuis ſint multi qui multas blaſphemias mẽte cõcipiant, malum quod mente conceperint, nõ audent proferre, ne per iſtorum doctrinã turpiter conuincantur. Hoc igitur caput, id eſt blaſphemia, tẽporibus Antichriſti mortuum eſſe uidebitur, ſed à diabolo in Antichriſtũ reſuſcitabitur, quẽ ad blaſphemãdum Chriſtũ in tantũ accendet, ut omnes blaſphematores in ſuis blaſphemiis antecedat. » Et admirata eſt » uniuerſa terra poſt beſtiã.) Per terrã, peccatores homines deſignantur. Et adorauerunt dracone͂, quia dedit poteſtatem beſtiæ, & adorauerunt beſtiã, dicẽtes: Quis ſimilis beſtiæ, & quis poterit pugnare cum ea? Quomodo draconẽ, id eſt, diabolum adorabunt, quẽ non uidebunt? Sed adorabunt Antichriſtũ illi qui per terrã deſignantur, & in Antichriſto diabolum, dicẽtes nullum eſſe Antichriſto ſimilẽ, nec eſſe qui eius E
Antichriſtus adorabitur.
» fortitudini poſſit coæquari. Et datum eſt illi os loquẽs ma- » gna, & blaſphemias.) Datum eſt, id eſt, permiſſum eſt à Deo, ut loquatur magna de ſemetipſo, dicẽs ſe eſſe filiũ Dei, & ut » loquatur blaſphemias de Deo. Et data eſt illi poteſtas face- » re menſes quadraginta duos.) Difficile uidetur, ut in tã paruiſſimo tẽpore, id eſt, in tribus annis & dimidio, omnes gentes ſibi ſubiicere, & ad ſuam culturam genus humanum præter paucos electos poſſit adducere. Erunt enim multi electi, ſed in comparatione infidelium, ualde pauciſſimi. Verum poteſt fieri, ut primò omnes gentes ſuæ ditioni ſubiiciat, poſtea uerò in ſuperbiam elatus, ſe pro Deo coli inſtituat. Nam ſicut mihi uidetur, in tribus annis & dimidio, perſecutionis F
Superbia Antichriſti.
tempus tantummodo comprehenditur, in quo & per ſe, & per diſcipulos ſuos, & per oſtẽſionem ſignorum mirabilium totus laborabit, ut culturã deitatis omnes homines ſibi impendant. Eos autem qui cõtradicere uoluerint, diuerſis & inauditis tormentis affliget, ut coacti faciant quod uoluntariè » facere detractabunt. Et aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum, blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cælo habitant.) Aperiet autem os ſuum ad blaſphemandum Deum, patrem uidelicet, & filium, & ſpiritum ſanctum. Blaſphemabit & nomen Dei, dicens, Chriſtum nõ eſſe Deum. Blaſphemabit etiam tabernaculum Dei, id eſt, eccleſiam

Blaſphemiæ Antichriſti; in quibus multos uidetur habere præcurſores.

A ecclesiā Dei dicens, nihil prodeſſe fidelibus religionē Chriſtianam, ſed interitum magis afferre quàm ſalutem. Blaſphemabit & eos qui in cælo habitant, id eſt martyres & cæteros ſanctos, dicens: nihil prodeſſe eos poſſe cuiquam, falſúmque „ eſſe quicquid de eis à fidelibus aſſeritur. Et datum eſt illi „ bellum facere cum ſanctis, & uincere illos.) Faciet bellum cum ſanctis, quoſdam blandiendo, quoſdam terrendo, & ad ultimum eis peſſima tormenta inferendo, ut eos in erroribus ſuis inducat: ſed fieri non poteſt, ut in errorem inducantur electi. Vincet autem illos, non ſuperando, ſed interficien- *Vel errores ſuos.*
„ do. Et data eſt ei poteſtas in omnem tribum, & populum, & „ linguam, & gentem, & adorauerunt eum omnes, qui habi- „ tant terram.) Hoc ſecundum literam implebitur. Multi di-
B cent, cur talia Deus fieri ſinat, ut Antichriſtus genus humanum tam peſſime decipiat. Verum duabus cauſis exiſtentibus talia permittet. Nam ſicut ipſe dicit in Euangelio: in illis diebus refrigeſcet charitas multorū, & abundabit iniquitas eorum: in tantum quippe malitia hominum excreſcet, & ita Deum pro ſuis ſceleribus ad iracundiam prouocabūt, ut digni ſint quatenus tam peſſimo homini ſubiiciantur, atque ab eo decipiantur, teſtante ſcriptura: Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peruerſitatem populi. Tradet enim illos Deus, ſicut dicit Apoſtolus, in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conueniunt, & quibus nihil peius erit, tantum ut quicquid mali cogitauerint expleant, iuſtiſſima Dei permiſsione fiet, ut ab Antichriſto decepti, dete- *Cur Deus per Antichriſtū tantam hominum multitudinem decipi permittat.* *Matt.24.* *Iob.34.* *Rom.1.*
C rius pereant. Permittet etiam hoc Deus fieri, propter probationem electorum ſuorum, ut ſicut aurū probatur per ignē, ita & illi in perſecutionibus Antichriſti probētur & examinentur, ſicut in Daniele de illis ſcriptum eſt: Eligentur & de- *Iob.23.* *Sap.3.* *Dan.12.*
„ albabuntur plurimi. Sequitur: Quorum non ſunt ſcripta „ nomina in libro uitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mun- „ di.) Liber uitæ prædeſtinatio eſt Dei omnipotentis. Reprobi non ſunt ſcripti in libro uitę, quia non ſunt prædeſtinati ad uitam æternam. Sed quærendum nobis eſt, quomodo agnus id eſt Chriſtus, ab origine mundi occiſus eſſe dicatur.
„ Nam illud quod ſequitur: Si quis habet aures audiendi, au- „ diat.) Vbicunque in diuinis ſcripturis ponitur, obſcurū eſſe

quod præceſsit, demonſtrat. Aures quippe cordis atque in- D
Figuræ mortis Chriſti. telligentiæ requirit. Agnus igitur ab origine mundi occiſus eſt, quia eius mors ab exordio generis humani in ſanctis patribus præfigurata eſt. In primo nanque homine præfigurata eſt, quando eo dormiente, Eua de coſta eius facta eſt. *Gene. 2.* Similiter & in Abel præfigurata eſt, qui à fratre Cain peremptus eſt. *Gene. 4.* Præfigurata eſt & pet Iſaac, quem pater in holocauſtum obtulit Domino: *Gene. 22.* Similiter & per Ioſeph, quem fratres uendiderunt. *Gene. 37.* Præfigurata eſt etiam mors eius in diuerſis ſacrificiorum ritibus. Quoties ergo mors Chriſti à ſanctis patribus aut præfigurata aut prædicata eſt, quaſi toties agnus occiſus eſt. Quanuis hoc ſimpliciter poſsit intelligi, ut non dicat agnum occiſum ab origine mundi, ſed nomina ſanctorum ſcripta ab origine mundi in libro agni, qui E pro eorum ſalute occiſus eſt. „ Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem uadit. Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.) Antichriſtus qui populum Chriſtianum à creatore ſuo captiuabit, ipſe à præſenti uita captiuabitur, & in infernum detrudetur. Et qui gladio malitiæ ſuæ multorum animas perempturus eſt, gladióque corporali iuſtorum corpora occiſurus, ipſe gladio mortis perpetuæ damnabitur. Hic eſt patientia & fides ſanctorum, id eſt patientia & fides ſanctorum in perſecutionibus Antichriſti comprobabitur. „ Et uidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, habentem cornua duo ſimilia agni, & loquebatur ſicut draco.) Hæc beſtia aut unum ex diſcipulis Antichriſti deſignat, deteriorem cæteris, aut multos qui eum F prædicaturi ſunt. Quæ de terra aſcendiſſe uiſa eſt, quia de ſocietate reproborum exurget. Duoque cornua ſimilia agni habuiſſe uiſa eſt. Superius diximus, per ſeptem cornua agni, omnes electos eſſe deſignatos, quos in ſeptem partes diuiſimus. Per quintum autem cornu, diximus Iudæos qui in Chriſtum crediderunt, fuiſſe deſignatos. Per ſextum uero, gentes quæ in Chriſtum ſimiliter crediderunt. Beſtia itaque cornua duo ſimilia agni habebit, quia Iudæos & gentes decipiendo poſsidebit. Quia quanuis multi credant ex Iudæis per prædicationem Heliæ in Chriſtum, maxima tamen pars eorum Antichriſtum ſecutura eſt, ſicut

A cut dicit Dominus in Euangelio: Egó ueni in nomine patris mei,& non recepiſtis me: alius ueniet, & in nomine ſuo illum recipietis. Loquebatur ergo hæc beſtia ut draco, quia eius uerba diabolica erant. Nam diabolus qui loquetur per Antichriſtum, ipſe loquetur & per diſcipulos eius,& omnem poteſtatem prioris beſtiæ faciet in cōſpectu eius. Quod dicit in conſpectu eius, ſignificat in nomine eius. Non enim præſens poterit Antichriſtus in omnibus locis, ubi fuerit prædicatus à ſuis: faciet nanque miracula Antichriſtus arte diabolica, facient & diſcipuli eius: ſed eorum miracula falſa erunt & non uera, ſicut dicit Apoſtolus: Cuius aduentus erit ſecundum operationem ſathanæ, in omnibus uirtutibus & ſignis, & prodigiis mendacibus. Non enim cre- *Ioan.5.* *Miracula falſa Antichriſti.* *2.Theſ.2.*

B dibile eſt, ut eos quos Deus excęcauerat aut debilitauerat, ſanitati poſsint reſtituere, ſed eos tantummodo quos ipſi lęſerint, lędentes in occulto, ſanantes in aperto. Sed ipſe Antichriſtus in tanta claritate ſe hominibus demonſtrabit, ut ab inſipientibus credatur Deus, ſicut dicit Apoſtolus, ita ut *2.Theſ.2.*
„ in templo ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Et fecit
„ terram & inhabitantes in ea adorare beſtiam primam, cu-
„ ius curata eſt plaga mortis. Et fecit ſigna magna, ita ut
„ etiam ignem faceret de cælo deſcendere in terram, in con-
„ ſpectu hominum.) Legimus in libro Iob, diabolum ex permiſsione Dei, ignem feciſſe de cælo deſcendere, & oues Iob pueróſque conſumpſiſſe. Quod ergo illic per ſemetipſum fecit, hoc per Antichriſtum & ſequaces eius extremo tem- *Iob.1.*

C pore faciet. Et ſeduxit habitantes terram propter ſigna quę
„ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ.) Nihil eſt quod ſic ſeducat ſimplices quoſque, quemadmodum ſignorum demonſtratio. Ideóque miniſtri Antichriſti propter ſignorum operationem, facile ſtultorum multitudinem deci-
„ pient. Sequitur: Dicens habitātibus in terra, ut faciant ima-
„ ginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & uixit.) Videlicet ut in imaginibus Antichriſtus adoretur. Quod autem beſtiam plagam gladij habuiſſe dixit, & uixiſſe, poteſt fieri ut arte diabolica fingat ſe Antichriſtus mori & ſurgere, ut hoc facto facilius homines decipiat. Quod Simon
„ magus feciſſe dicitur. Et datum eſt illi, ut daret ſpiritum *Simon magus.*

» imagini beſtiæ, & ut loquatur imago beſtiæ.) Sed & hoc D quoſdam magos feciſſe audiuimus: faciebant quippe per

Necromantia. necromanticam artem, ut ſtatuæ uiderentur moueri, & loqui. Poſſumus hoc aliter intelligere. Imago ſpeciem habet hominis, ſed non eſt homo. Similiter & Antichriſtus propter operationem uirtutum atque ſignorum, putabitur eſſe Deus, ſed hoc falſiſsimum erit. Non enim poteſt fieri, ut homo impiiſsimus aliquid deitatis in ſe habeat. Imaginem ergo Antichriſti facient, qui eam Deum exiſtimabunt. Miniſtri uero Antichriſti, ſpiritum imagini beſtiæ dabunt, cum eos qui crediderint in Antichriſtum, Chriſtum blaſphemare compellent, & faciet ut quicunque non adorauerint imaginem beſtię, occidantur: fideles autem qui Antichriſtum adorare noluerint, diuerſis pœnis macerati interfi- E cientur. Erit nanque talis tribulatio, ſicut dixit Dominus

Matt.24. in Euangelio, qualis non fuit ab initio ſeculi, neque fiet, » ita ut in errorem inducantur electi, ſi fieri poteſt. Et faciet » omnes puſillos, & magnos, & diuites & pauperes, & liberos » & ſeruos, habere characterẽ in dextera manu, aut in fronti- » bus ſuis.) Poteſt fieri ut ſicut nos habemus characterẽ Chri-

Signũ crucis Chriſti. ſti, id eſt, crucem qua ſignamur, ita habeat Antichriſtus proprium characterem quo ſignẽtur ij qui in eum crediderint. Poſſumus & hoc aliter intelligere. Diſcipuli Antichriſti, laudatores erunt uitiorum: docebunt enim ideo creatum uitiũ cæteráſque diuitias, ut homines iis abundanter & efficienter uterentur. Cum autem iſtam nefandam doctrinam uirtutibus affirmauerint, terrenos homines qui proni erunt ad F malum magis quàm ad bonum facile decipient. Sæpe uero per manus, opera intelligũtur. Characterem ergo Antichriſti in dextera manu habebunt: quia opera maligna doctrinæ Antichriſti congruentia exercebunt: habebunt & in fronte, per quam mens ſæpe diſcernitur: quia ex prauis operibus, » quas peſsimas mentes gerant, dignoſcetur. Et ne quis poſ- » ſit uẽdere, aut emere, niſi qui habuerit characterem nominis » beſtię, aut numerum nominis eius.) Scimus humanam uitam non poſſe ſubſiſtere, niſi aut uendant aliquando homines, aut emant. Eo itaque Antichriſti perſecutio erga fideles crudelius graſſabitur, quo eis hoc interdictum fuerit, ſine

quo

A quo uiuere non poterunt. Facient autem hoc miniſtri Antichriſti, ut in tempore neceſsitatis, eos qui Chriſtianitatis fidem occulte ſeruare uoluerint, deprehendant. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, & numerus eius eſt, ſexcenti ſexaginta ſex.) De hoc numero multi multa dixerunt. Pluráque nomina repererunt in quorum literis hic numerus inuenitur. Tamẽ ſi aliquod ex iis nominibus Antichriſtus poſſideat, prȩuidere non potuerunt. Sed de re tam incerta, nihil audeo definire. Quis enim ſcit, ſi nomen quod ei à parentibus imponetur hunc numerum contineat?

ET uidi, & ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion.) Si diligenter textũ lectionis ſequentis inſpiciamus, hæc quæ de centum quadraginta quatuor milia dicuntur, ad electos potius, quorũ animæ in cæleſti beatitudine cum Domino exultant, quàm ad eos qui in hac uita laborant, uidebimus pertinere. Agnus itaque, Chriſtum demonſtrat. Sion autem, ſpeculatio interpretatur. Per montem uero Sion, cæleſtem patriam intelligere debemus. In monte igitur Sion agnus uiſus eſt, quia in cæleſti beatitudine, cum ſanctis ſuis Chriſtus conſiſtit. Et cum illo centũ quadraginta quatuor milia, ex duodecim tribubus electa, & ſigno fidei ſignata fuiſſe dicuntur.) Illa ergo centum quadraginta quatuor milia, ſicut expoſitio nominum duodecim tribuum demonſtrat, ad electos qui in hac uita laborant, pertinent. Iſta uero centum quadraginta quatuor milia, electos qui in cæleſti gloria cum Domino lȩtantur, ſignificant, ſicut textus prȩſentis lectionis manifeſte indicat. Sed cur nomen patris & filij tantummodo in frontibus ſuis eos ſcriptum habere dicit, & de ſpiritu ſancto reticuit? Quia uidelicet ubicũque patrem & filium legimus, intelligere debemus ſpiritum ſanctũ. Poſſumus autẽ per frontes, corda ſanctorum intelligere. Nomen itaque patris & filij & ſpiritus ſancti in frontibus ſuis habent ſcriptum, quia à mentibus eorum amor Dei nunquam auelli poterit, ſicut auulſus eſt à cordibus quorundam angelorum, qui propter

Cap. 14.

B

C

Spiritus ſanctus.

» ſuperbiam de cælo ceciderunt. Et audiui uocē de cælo tan- D
» quam uocem aquarum multarū, & tanquā uocem tonitrui
» magni.) Sæpe per Ioannem, præſentis uitæ fideles demonſtrantur. Per aquas uero, populi deſignantur. Et quia de omnibus gentibus quotidie colliguntur electi, & in cęleſti beatitudine, ſancti Dei in terra conſtituti, qui per Ioannē deſignantur, uocē aquarū multarū aſsidue audiunt, quia doctrinam ſanctorū in cęlis conſiſtentiū, & cordis auribus ſentiūt, & uirtute qua poſſunt, eorū actus imitantur. Vnde & eadem uox tanquā tonitruū eſſe dicitur, quòd corda audientiū terrere ſolet. Terrentur enim, cum ad eorū perfectionē ſe aſcen
» dere non poſſe cōſiderant. Et uox quam audiui, ſicut cithar
» rœdorū citharizantiū in citharis ſuis.) Vox citharœdorū, ualde eſt dulcis audientibus. Et quid dulcius fidelibus, quàm E
memoria ſanctorū in cęlis cōmorantiū, dum quanta ſit eorū gloria mente pertractant, atque ut ad hanc quandoque per-
» ueniant, ſuppliciter exorant? Et cantabant quaſi canticum
» nouum, ante ſedem & ante quatuor animalia, & ſeniores, &
» nemo poterat dicere canticū, niſi illa centum quadraginta
» quatuor milia, qui empti ſunt de terra.) Hic magna obſcuritas eſt: Dicit quippe centū quadraginta quatuor milia non fuiſſe coinquinatos cum mulieribus, uirgineſq; eſſe, & ideo canticū nouū cantare, quod nemo poteſt dicere niſi illi ſoli.

Quæſtio. Scimus autē quoſdā ex Apoſtolis atque martyribus uxores habuiſſe. Nūquid ij qui uirginitatē corporis ſeruare ſtuduerunt, laudes Deo decantant, & iſti in laudibus Dei muti exiſtunt? Maxime cum ſciamus ex utroque ſexu, parui meriti ho F
mines uirginitatem corporis uſque ad mortē ſeruaſſe, ſicut ſunt infantes & pueri, quos ætas uirginitatē amittere nō permittit. Vidimus etiam quoſdā aliquibus peccatis obnoxios, uirginitatē corporis uſque ad mortē ſeruaſſe, quos credimus

Ignis purgatorius. per ignem purgatoriū eſſe purgandos, ut in iuſtorū numero quandoque aſcribi mereantur. Nunquid iſtos tales Apoſtolis & martyribus, quos uxores habuiſſe ſcriptura non tacet, pręferre audebimus, ut illud canticū ſuauiſsimum Deo offerant, à quo Petrus eiúſque ſimiles, alieni exiſtant? Nam ſicut eſt dulcis ſanctis uiſio Dei, ſic & laus Dei. Et quemadmodū ſaturari nequeunt uiſione Dei, ita nec ſatiari laudibus Dei.

Et

A Et quanto proximiores ſunt ſecundum meritorũ qualitates Domino Deo, tanto & feruentiores in laudibus Dei. Quis uero digne conſiderare poteſt, quod magna pars gloriæ ſanctis detrahitur, ſi à laudibus Dei expertes habeãtur? Nec ideo hoc dicimus, ut uirginitati derogemus, quæ magna eſt uirtus ſociáque angelorum, ſi tamen eam uitia nõ fœdauerint. Quis enim perpendere poteſt, quod magnũ bonum eſt integritatẽ corporis & animæ poſsidere? Igitur quia hæc quæ ſuperius de uirginibus dicta ſunt: de iis ſolũmodo qui uirginitatẽ corporis ſeruauerũt intelligere nõ poſſumus, neceſſe eſt ut indagemus qui ſint uirgines, & qui illi qui canticũ uirginũ, dicere nõ poterũt. Nam ſi ſuperficiẽ lectionis diligenter attendimus, inueniemus nõ de ſolis uirginibus, ſed de om- *Reſponſio.*

B nibus ſanctis animabus, hæc eſſe dicta. Diximus ſuperius per centũ quadraginta quatuor milia, ſanctorũ animas eſſe deſignatas, quæ in cęleſti beatitudine Deum aſsidue laudare nõ deſinunt. Per ſedem uero, quatuor animalia, & ſeniores, ante quos canticũ nouũ cantare dicuntur, fideles in hac uita poſiti, ex quibus eccleſia conſtat, deſignantur, ſicut in ſecunda uiſione diximus. Ante ſedẽ ergo & quatuor animalia, & ſeniores, centũ quadraginta quatuor milia canticũ nouũ cantaſſe dicuntur. Nouũ nanque teſtamentũ, canticũ nouũ dicitur, ſicut dicit Propheta: Cantate Domino canticũ nouũ, laus eius ab extremis terrę. Nouũ autẽ teſtamentũ dicitur, eo quòd præcedat aliud quod uetus uocatur, ſiue pro eo quòd nouos populos faciat, cũ ex filiis diaboli, facit filios Dei. Ha- *Eſa.42.*

C bent & fideles in hac uita poſiti cantica ſua, ſed in iis canticis ſæpe confeſsio fit peccatorum, ſæpe pro peccatis deprecatio, ſępe commemoratio tormentorum æternorum: ideóque in fletus ſæpe cantantes excitant, ſæpe in laudibus Dei, orare ſolent, ſæpe ad ſpem cæleſtis patriæ, mentes fidelium eleuant. In illo uero cantico ſpirituum cæleſtium, nihil triſte, nihil quod mentem perturbet, reſonat. Et quanto amplius depromitur, tanto ampliorem uel amplius gaudium & lętitiam mentibus cantantium infundit. Sicut igitur nouum teſtamentum dicitur, quia præceſsit uetus: ita & aliud canticum ſpirituum cæleſtium, nouum canticum dicitur, quia præceſsit quod uetus eſt, illis qui ad cæleſtem beatitu- *Cantica fidelium.*

dinem quotidie tranſeunt,& nouũ eſt ad quod perueniunt. D
Et hoc canticum ante ſedem, id eſt in conſpectu ſedis, cantaſſe dicuntur. Quod enim in conſpectu noſtro eſt, indeſinenter aſpicimus. In conſpectu ergo fidelium, qui per ſedem & quatuor animalia & ſeniores deſignantur, animæ fideliũ canticũ nouum cantaſſe dicũtur: quia ſancti uiri in hac terra poſiti, gloriã ſanctorũ in cælis commorantiũ, oculis mentis aſsiduè conſpiciunt, atque ut ad eorũ ſocietatẽ quãdoque

Fideles adhuc in terra poſiti, mẽte in cælo uerſantur.

» perueniant, tota uirtute laborant. Et nemo poterat dicere
» canticum, niſi illa centũ quadraginta quatuor milia, qui em-
» pti ſunt de terra.) Id eſt, nemo illorũ qui per ſedẽ & quatuor animalia, & ſeniores deſignãtur. Vidẽt nãque modo fideles uiri in terra poſiti, quaſi per ſpeculũ & in ænigmate gloriam ſanctorũ in cælis conſiſtentiũ, illúdque canticũ quia ardẽter E deſiderant, quaſi audiunt, Sed dicere nõ poſſunt, quia oculus nõ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Qui de terra empti eſſe dicuntur. Empti ſunt quippe in terra poſiti, precioſo ſanguine Chriſti. Sed melius eſt ut per emptionẽ, aſſumptionẽ intelligamus. Aſſumpti ſunt enim de terra, & in cæleſti beatitudi-

1.Cor.13. *Eſa.64.* *1.Cor.2.*

» ne collocati. Ii ſunt qui cum mulieribus nõ ſunt coinqui-
» nati, uirgines enim ſunt.) Hic rurſum oritur quæſtio. Nam ſi in illa beatitudine diuerſi ordines ſunt, ut ſunt Apoſtoli, martyres, cõfeſſores, & uirgines, quomodo omnes ſanctorũ animæ uirgines eſſe dicũtur, & in tantũ uirgines, ut cum mulieribus coinquinati nõ fuiſſe dicantur? Et ſi uerum eſt quod dicit, immo uerum eſt, quia non poteſt fieri ut Deus mentiatur, Qui uiderit mulierẽ ad cõcupiſcendã eam, iam mœchatur eã in corde ſuo, quomodo omnes ſanctorũ animę in toto ſpacio uitæ pręſentis, ab inquinatione mulierũ mũdi eſſe potuerũt? Quęrẽdũ ergo nobis eſt quomodo hoc intelligẽdũ ſit. Multi quippe fuerũt ante baptiſmũ adulteri & fornicatores, ſed in Chriſtũ credẽtes, atq; de peccatis ſuis pœnitẽtiã agẽtes, fonteq; baptiſmatis expetẽtes, quicquid in eis ſordidũ fuit, per ſpiritꝰ ſancti gratiã aquis baptiſmatis deletũ eſt. Qui in bono quod ĩ eodẽ baptiſmate promiſerũt, uſq; in finẽ perſeuerãtes, uenïẽte Domino, ut eos per mortẽ ab hac terrena habitatione ſubtraheret, eorũ animę, uirgines .i. integrę & ab omni

Quæſtio. *Matt.5.* F *Reſponſio.* *Animæ ſãctorũ ſpiritus ſancti gratia lauatæ, uirgines dicuntur.*

A omni corruptione uitiorum mundæ inuentæ ſunt. Iſtorum
ergo animæ, iure uirgines uocantur: quia eorum omnis cor-
ruptio aquis baptiſmatis boniſq; operibus deleta eſt. Fuerũt
etiam multi qui poſt baptiſmum multa ſcelera commiſerũt,
ſed cùm per pœnitẽtiam & lachrymas atque miſericordiam,
cæteriſq; bonis operibus malum quod geſſerunt delere ſtu-
duerunt, & in bono propoſito perſeuerauerũt, Domino ue-
niente, eorum animæ uirgines repertæ ſunt. Quicquid enim
in eis fuit reprobum, charitatis remediis eſt purgatũ. Fuerunt
& coniugati qui Deum tota uirtute dilexerunt, atque in uir-
tutibus uitam ducere ſtuduerunt. Iſtorum igitur animæ, re-
ctè uirgines uocantur, quia ſi quas ſordes ex coniunctione
fœminarum traxerunt, bonis operibus deletum eſt. Similiter
B de cæteris ſordibus intelligendum eſt. Poſſumus etiam per
mulieres, corpora ſanctorum intelligere: per uiros autẽ, ani-
mas: quia ſicut uir & mulier una caro uocatur, ita corpus & *Geneſ.2.*
anima, unus homo. Et quemadmodum fœmina inferior eſt
uiro, ideóque neceſſe eſt, ut à uiro regatur, eiúſq; dominatio-
nem perferat: ita corpus multò inferior eſt quàm anima, &
ideo neceſſe eſt, ut à ſpiritu regatur atque dometur, eiúſque
deſideria frangantur. Quod quia ſancti facere ſtuduerũt, nõ
ſunt coinquinati cum mulieribus: quia ex coniunctione cor-
porum, nullas ſordes traxerũt, ex quibus Deum nimis offen-
derent. Ii ſequuntur agnum quocunque ierit.) Quo ua-
dit qui omnia implet, & totus ubique eſt? Sed quemadmodũ
uadat, Apoſtolus docet, dicens: Cui uult miſeretur, & quem *Rom.9.*
C uult indurat. Vadit itaque Deus miſerando quibuſdam, & à
quibuſdam miſericordiam ſuam auferendo. Sequuntur uerò
ſancti, quia quibus ille miſericordiam ſuam largitur, largiũ-
tur & illi, & à quibus abſcindit, abſcindunt & illi. Hoc de ele-
ctis in terra poſitis intelligere non poſſumus: Sæpe enim illi
miſerẽtur, quibus Deus nõ miſeretur, ſicut Samuel qui luge-
bat Saul, quem Deus proiecerat à facie ſua. Quoſdam etiam
ſancti damnare uolũt, quibus deus miſeretur, ſicut Ionas qui
cupiebat, ut Niniuitæ delerẽtur, quos Deus ſaluare decreue-
rat. Ii empti ſunt ex omnibus primitię Deo & agno.) In le- *1.Reg.15.16.*
ge præceptũ eſt, ut primitiæ frugum offerrẽtur Deo. Per pri- *Ionæ.4*
mitias frugum, electi deſignantur. Nam ſicut ex multitudine *Exod.22.*

Sancti in hoc mundo ſæpe miſerẽtur, quibus Deus nõ miſeretur, & damnãt quibus Deus miſeretur.

fructuum paruæ primitiæ Deo offerebantur, ita & ex multi- D
Electorũ numerus paruus. tudine populorum, paruus numerus electorum eligitur, qui ab angelis Deo in tẽplo gloriæ cæleſtis offertur, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Multi enim ſunt uocati, pauci uerò
Matt.22. electi. Sancti ergo primitiarum more, ex hominibus ſunt aſſumpti, & in cæleſti beatitudine collocati. Et in ore eorum non eſt inuentum mendacium.) Valde difficile eſſe uidetur quod dicitur. Sunt quippe quædam mendacia ualde grauia, ſunt alia quæ inter leuia peccata deputãda ſunt, à quibus noſtris tẽporibus, neſcio ſi aliquis omni tempore uitæ ſuæ abſtinere poſſit, niſi fuerit infans qui loqui ignorat. Non itaq; de
Mendaciũ grauiſſimum. omnibus mẽdaciis hoc dictum eſſe mihi uidetur: ſed eſt mẽdacium ualde grauiſſimum, cùm mentimur ea quæ in baptiſmate promiſimus. Hoc ergo mendacium in ore ſanctorum E non eſt inuentum: quia hoc quod in baptiſmate promiſerũt, uſque in finẽ uitæ ſeruare ſtuduerunt. Et ſi fuerunt aliqui qui poſt baptiſmum multa peccata commiſerunt, tamen in ore eorum non eſt inuentum mendacium: quia per pœnitẽtiam charitatisq; opera, malum quod geſſerunt, ante mortem delere ſtuduerunt. Sine macula enim ſunt.) Et hic ſatis apertè demonſtrat ea quæ in hac lectione continentur, non ad fideles, qui in hac uita laborant, ſed ad eos qui in cæleſtibus ſe-
Nemo ſine macula in hac uita dibus requieſcũt pertinere. Quis enim in hac uita poſitus ſine macula eſſe poteſt? cùm idem Ioannes dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & ueritas
1.Ioan.1. in nobis non eſt. Animæ uerò ſanctorum ſine macula ſunt: quia ſi quas ſordes ex mũdana habitatione contraxerũt, aut F per pœnitẽtiam & lachrymas, charitatisq; opera, aut per flagella, aut certe poſt mortem igne purgatorio deletæ ſunt. Dixi quod ſenſi. Quòd ſi quis textum huius lectionis ad pręſentem eccleſiam transferre uoluerit, & per uiginti quatuor milia, aut prædicatores, aut cæteros iuſtos, in hac adhuc uita degentes, per nouum uerò canticum, quod nemo niſi ipſi ſoli dicere poterant, Euangeliũ deſignatum eſſe cenſuerit, per-
Reprobi nõnunquã profitentur Euãgelium. pendat ſanctum Euangelium non ſolùm ab electis, uerum & à reprobis ſæpe prædicari, de quibus Dominum in Euãgelio dixiſſe credimus: Multi dicent mihi in illa die, Domine Do-
Matth.7. mine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine

tuo

A tuo dęmonia eiecimus,& in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Amen dico uobis, neſcio uos, diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. De talibus apoſtolus Paulus loquitur, dicens: Sunt qui per contentionē Chriſtum annunciant non ſincere, exiſtimantes ſe preſſuram ſuſcitare uinculis meis. Si quis autem ſeriem lectionis huius ad præſentis temporis uirgines pertinere ſanxerit, ad eos uidelicet quos amor Dei ad integritatis cuſtodiam, adiunctis cæteris bonis operibus quotidie impellit, ſanū mihi in hoc uidetur poſſidere ſenſum: ſed animaduertere debet, nō poſſe huic ſenſui conuenire, ut per canticum nouum in hoc loco Euangelium intelligat, ſed potius gaudium ſpirituale, quod eis ex cuſtodia uirginitatis accreſcit. Nullus igitur canticū nouum *Philip.1.* *Virginitas.*

B dicere poteſt, niſi illi ſoli: quia gaudiū uirginitatis nullus habere præualet, niſi illi ſoli qui hāc cæteris bonis operibus exornatam quotidie Deo offerre conſueſcunt. Similiter & qui hanc ſentētiam eis aptare uoluerit, qui cum uirginitatis palma ad cæleſtia regna iam conſcēdere meruerunt, à recto intellectu non diſcrepant. Sed ſciat non conuenire huic ſenſui, ut per nouum canticum, aliquod canticum quod uoce, lingua, labiis componi poteſt, intelligat: ſed potius uirginitatis præmium, quod à Domino æternaliter percipere merentur. Hócque canticum nullus niſi illi ſoli, dicere poteſt: quia uirginitatis prēmium nullus percipit, niſi qui hāc in ſeculo poſiti, intemerata mēte pro Chriſti amore ſeruare ſtuduerint. De quibus propheta Eſaias loquitur, dicēs: Hæc dicit Dominus *Virginitatis præmiū* *Eſaie. 56.*

C eunuchis, Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ uolui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, nomē „ ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Et uidi alterum „ angelum uolantem per medium cælum, habentem Euange- „ lium æternum, ut euangelizaret ſedentibus ſuper terram & „ ſuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum, di- „ centem uoce magna.) Iterū uniuerſa breuiter comprehēdit. Nam ſicut ſuperius cùm mala Antichriſti narrare uellet, ab aduentu Chriſti inchoauit, perſecutionéſque quas eccleſia à diabolo paſſa eſt prius narrās, ad Antichriſtum peruenit: ita & hic diem iudicij deſcribere cupiens, ab aduētu Chriſti in-

choat, atque ſub ſpecie trium angelorum cuncta comprehē- F
dens, ad diem iudicij peruenit. Iſte quippe angelus, Chriſtū
& Apoſtolos eius, cæteróſq; Chriſti prædicatores ſignificat.
Euangeliū Qui Euangeliū ęternū habuiſſe dicitur, quia doctrina Euāge
lij à Chriſto Apoſtolis, cæteríſq; prædicatoribus data eſt, quā
gentibus prædicarēt. Quod Euangelium æternum eſſe dici-
tur: quia æternitatē præſtat omnibus faciētibus illud. Quod
etiam ſuper terram ſedentibus prędicatum eſſe dicitur. Gen-
tes nanque quibus Euangelium prædicatum eſt, nihil aliud
quàm terram quærebant, totámque requiem ſuam in terram
poſuerant. Quid autem iſte angelus prædicet, audiamus.
" Timete Dominum, & date illi honorem: quia uenit hora
" iudicij eius, & adorate eum qui fecit cælum & terrā, mare &
" fontes aquarum.) Conuenienter timorem Domini primò E
poſuit, & poſtea honorem. Timor etenim Domini ad pœni-
tentiam impellit hominem: pœnitentia uerò, ad bona opera
agēda eum prouocat. Honorem itaque Deo deferimus, cùm
Matth.5. bona opera agimus, ſicut ipſe Dominus dicit: Videant opera
ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum qui in cælis eſt.
Dies iudicij. Hora uerò iudicij ex tunc incœpit, ex quo Euāgelium prędi-
cari cœpit. Illi igitur acriter in die iudicij iudicabuntur: qui
uerbum Euangelij audientes, illúdque ſpernentes, fidē Chri-
ſti ſuſcipere noluerunt. Similiter & illi qui ſuſceperunt fidem
Luca.19. Chriſti, ſed eam operibus implere noluerunt. Cui enim plus
committitur, plus ab eo exigetur. De illis autem qui uerbum
Ioan.3. Dei non audierunt, Dominus dicit in Euangelio: Qui non
" credit, iam iudicatus eſt. Et adorate eum qui fecit cælū & F
" terram, mare, & fontes aquarū.) Id eſt, relinquite idola ſurda,
" & muta, & adorate eum qui cuncta fecit ex nihilo. Et alius
" angelus proſecutus eſt, dicens.) Alius angelus, doctores ec-
cleſiæ qui finitis perſecutionibus eccleſiam Dei gubernaue-
" runt, deſignat. Cecidit, cecidit Babylon magna.) Per Ba-
Cap.11. bylonem, ſicut ſuperius diximus, ciuitas diaboli deſignatur,
Ciuitas diaboli. quæ ex omnibus impiis conſtat: ceciderat autē, quia omnis
cultura dæmonum, per fidem Chriſti deleta fuerat. Et bis ce-
cidiſſe dicitur, quia ex parte perſecutorum, & ex parte cultu-
" ræ diabolicæ ceciderat. Quæ à uino iræ ſuæ potauit omnes
Errores gentilium. gentes.) Vinum iræ, errores ſunt gētilium, quibus Deum ad
iracundiam

A iracũdiam prouocauerunt. Sed cùm Babylon nihil ſit aliud, quàm omnes gentes,id eſt,omnes reprobi,quomodo omnes gentes à uino iræ ſuę potauit? Verum cùm unus alterum docuit,& ille tertiũ, & tertius quartum, & ita omnes homines, error diabolicus tranſiit,utique Babylon omnes gentes uino
" iræ Dei potauit. Et angelus tertius ſecutus eſt illos, dicens
" uoce magna:Si quis adorauerit beſtiam & imaginem eius,&
" acceperit characterẽ eius in frõte ſua, aut in manu ſua, & hic
" habet de uino irę Dei qui mixtus eſt mero,in calice ipſius.) Angelus tertius,prædicatores ſunt qui temporibus Antichriſti futuri ſunt.Prædicabunt enim ut nullus Antichriſtũ adoret, neque ad eius peſſimam doctrinam aures cordis accommodet,neque opera eius imitetur.Quòd ſi quis fecerit, per-
B petua pœna eum eſſe damnandum teſtabuntur. Per uinũ iræ Dei,damnatio ultima quæ in die iudicij impiis irrogabitur, deſignatur:merum autem, purum dicimus. Per merum igitur,iuſtitia Dei deſignatur:per calicẽ uerò,iudicium Dei accipere poſſumus. Vinum itaque mixtum eſt mero in calice Dei:quia damnatio ultima qua impij damnabuntur, mixta erit cum iuſtitia in calice Dei, id eſt, in iudicio,quia iuſtiſſimo Dei iudicio perficietur.Bibẽt igitur impij uinum irę Dei, cùm illis dicetur:Ite maledicti in ignem æternum, &c. Et *Matt.25.*
" cruciabitur igne,& ſulphure in conſpectu angelorũ ſancto-
" rum, & in conſpectu agni,& fumus tormẽtorum eorum, in
" ſecula ſeculorum aſcendet.) Ignis exurit, ſulphur autẽ fœtorem peſſimum de ſe emittit.Igne autem corporaliter cru-
C ciabuntur,qui ignem uitiorum in ſe extinguere noluerunt: fœtore ſulphuris torquebuntur,quibus dulcis fuit fœtor luxuriæ.In conſpectu angelorum ſanctorum cruciabuntur, & in conſpectu agni,uidelicet ut in eorum conſpectu crucientur,in quorum conſpectu non timuerunt multa mala perpe- *Impij in peccando præſentiã Dei non timent.*
" trare. Nec habebunt requiem die ac nocte qui adorauerint
" beſtiam & imaginẽ eius,& ſi qui acceperint characterem no-
" minis eius.) Cur neque in die neq; in nocte reprobos habere dicit requiẽ,cùm electi ęternũ diem poſſeſſuri ſint,reprobi uerò perpetuã noctem?Sed more humano locutus eſt. Hæc eſt patientia ſanctorum,qui cuſtodiunt mãdata Dei & fidem Ieſu.Id eſt,talis eſt patiẽtia ſanctorũ, & talem fructum affert,

» qualis in ſequentibus demonſtratur. Et audiui uocem de D
» cælo, dicentē mihi: Scribe, Beati mortui, qui in Domino mo-
» riuntur.) Talis eſt igitur patientia ſanctorum, qui cuſtodiūt
mandata Dei, & fidem Ieſu, ut ſint beati in perpetuum. Sed
» quid eſt quod dicit: Beati mortui qui in Domino moriun-
» tur?) Quis mortuus mori poteſt? Nullus procul dubio mor-
tuus mori poteſt, niſi prius animam recipiat, ut iterum mori
Mundo poſſit. Sed illi ſūt beati, & illi in Domino moriūtur, qui prius
morientes moriuntur ſeculo, poſtea carne: qui prius ueterē hominem,
beati. id eſt, omnes nequitias & ſpirituales & carnales in ſe extin-
Galat.6. guunt, ut poſſint dicere cum Apoſtolo: Mihi mundus cruci-
fixus eſt, & ego mundo. Illi nanque in Domino moriuntur,
Matt.24. de quibus Dominus dicit in Euangelio: Qui autem perſeue-
» rauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. A modo iam dicit ſpi E
» ritus, ut requieſcāt à laboribus ſuis.) A modo, id eſt, à tēpore
» mortis ſuæ requieſcent ſancti à laboribus ſuis. Opera enim
» illorū, ſequuntur illos.) Quomodo ſequuntur? Nónne Cor-
Act.10. nelium opera ſua præceſſerāt, cui ab angelo dictum eſt, Ora-
tiones tuæ & eleemoſynæ tuæ commemoratæ ſunt in cōſpe-
ctu Dei? Sed ſequi, pro comitari poſuit. Nam & exercitus qui
regem comitatur, cum ſequi dicitur, cùm alij præcedant, alij
ſequantur, alij ad dexteram, ſiue ſiniſtram incedant. Opera
Merces igitur ſanctorum ſequuntur illos, quia merces operum illo-
operum. rum comitatur illos in perpetuum. Poſſumus & hoc de illis
ſpiritualiter intelligere, qui tēporibus Antichriſti pro nomi-
ne Domini noſtri Ieſu Chriſti interficiendi ſunt. Beati quip-
pe erunt illi, & in Domino morientur, qui pro fide Domini F
noſtri Ieſu Chriſti morientur. Nunc quia pœnam illorū qui
in Antichriſtū credituri ſunt narrauit, beatitudinémque illo-
rum qui in fide Chriſti perſeuerauerint uſque in finem, bre-
uiter cōprehendit: conſequēs eſt, ut diem iudicij deſcribat, in
» quo hæc cuncta cōplebūtur. Et uidi, & ecce nubes cādida,
» & ſuper nubē ſedētem ſimilē filio hominis, habentē in capi-
» te ſuo coronā auream, & in manu ſua falcem acutā. Et alter
» angelus exiit de tēplo, clamās uoce magna ad ſedētem ſuper
» nubem, dicens: Mitte falcem tuā & mete, quia uenit hora ut
» metatur, quoniā aruit meſſis terræ. Et miſit qui ſedebat ſuper
» nubem, falcē ſuam ſuper terrā, & meſſuit terrā.) Vterq; nanq;
iſte

A iſte angelus, Chriſtũ ſignificat: ſimiliter & duæ falces, unã ſi-
gnificationẽ habent: deſignant enim illũ ignem, quo uniuer
ſus mundus delendus. Quia ſicut primo tẽpore mundus per *Mundus*
aquã deletus eſt: ita & in fine temporũ, per ignem delebitur. *per ignem*
Sed quærendũ nobis eſt, cur unus Chriſtus per duos angelos, *delendus.*
& una exterminatio per duas figuretur. Primus quippe ange
lus ſuper nubem candidã ſediſſe, & coronã auream habuiſſe
uiſus eſt: ſecundus uerò, neq; coronã auream habuiſſe, neque
ſuper nubẽ candidã ſediſſe dicitur. Et primus, meſſem terræ:
ſecundus uerò, botros uineæ terræ præcidiſſe dictus eſt. Sed
primus quo loco meſſem terræ poſuerit non dicitur: ſecũdus
autem botros uineę terræ in lacum iræ Dei magnum miſiſſe
dictus eſt. Videtur itaque mihi per meſſem terræ electos, per
B botros autem ex quibus uinum oritur, quod mẽtes hominũ
alienat, reprobos eſſe deſignatos. Iſta eſt meſſis, de qua Do-
minus dicit in Euãgelio: In tẽpore meſſis, dicam meſſoribus: *Matt.13.*
Colligite primũ zizania, & ligate ea in faſciculos ad cõburẽ-
dum: triticum uerò recondite in horreis meis. Qui enim illic
per triticum, ipſi in hoc loco per meſſem deſignantur. Et qui
illic per zizania, ipſi in hoc loco per botros uineæ terræ figu
rantur. Et quia Chriſtus aliter apparebit iuſtis, & aliter iniu- *Chriſtus*
ſtis, nõ incõuenienter per duos angelos figuratur. Iuſti nanq; *aliter à iu-*
in eadẽ claritate eum uidebunt, quomodo ab angelis & ſan- *ſtis, aliter*
ctis ſpiritibus, in cæleſti beatitudine cernitur. Impij autẽ in ea *ab iniuſtis*
ſpecie eũ uidebunt, qua ab hominibus in terra poſitus uide- *in iudicio*
batur, ſicut ſcriptũ eſt, Tolletur impius, ne uideat gloriã Dei. *uidebitur.*
C Blandus itaq; iuſtis, terribilis apparebit iniuſtis. Vnde & pri- *Eſa.26.*
mus ſuper nubẽ cãdidã ſediſſe, & coronã auream habuiſſe in
capite deſcribitur. Per nubẽ nanque candidã, corpus eius im-
maculatũ deſignatur: per coronã uerò aureã, multitudo ange
lorũ atq; ſanctorũ, qui eũ ad iudiciũ uenientẽ comitabuntur,
exprimitur. Similiter & una exterminatio per duas falces de-
ſignatur: quia aliter exterminabuntur iuſti, aliter iniuſti. Iu-
ſtorũ exterminatio, redemptio potius dicẽda eſt, ſicut Domi-
nus dicit: Reſpicite, & leuate capita ueſtra, quoniã appropin- *Lucæ.21.*
quat redẽptio ueſtra. Redẽptio iure uocatur, eo ꝙ à malis tẽ- *Bonorum &*
poralibus liberet, & ad gaudia ęterna perducat. Impiorũ autẽ *malorũ ſors*
exterminatio, & hic grauis erit, & poſt mortẽ grauior: dãna- *diuerſa.*

tio enim luctúſq; perpetuus eis permanebit. Iuſti de ſpe retri- D
butionis æternæ mortē lætam excipient: impij uerò de dānatione perpetua timidi, triſtiſſima morte plectētur. Alter angelus qui exiuit de tēplo, & clamauit uoce magna ad eū, qui
» ſedebat ſuper nubem, dicens, Mitte falcem tuā, & mete, Electos qui in hac terra laborant, deſignat: per templum autem unde exiiſſe uiſus eſt, eccleſia deſignatur. Clamauit ergo ad eum qui ſedebat ſuper nubē, ut mitteret falcē ſuam in terrā,
1. Ioan. 5. & meteret: quia ſancti uiri uidētes mundū in maligno poſitum, eiúſq; miſerias horrentes, deprecātur quotidie ut regnū
Matth. 6. Dei ueniat, in quo ab omnib' anguſtiis liberati, corpora propria recipiēt, & in æternū cū Domino exultabūt: ariditas uerò meſſis, maturitatē eius indicat. Nam ſicut meſſis creſcit ad maturitatē quādo arida efficitur: ita & numerus electorū uſ- E
que ad finē mūdi creſcet, eorúmq; maturitas tūc perficietur, cùm eorū fuerit numerus cōpletus. Similiter & Quartus angelus qui exiit de altari, qui habebat poteſtatē ſuper ignē, eādem ſignificationē habet quā & ſecundus, qui de tēplo exiiſſe uiſus eſt: ſignificat nanq; electos in hac uita laborātes. Altare nanq; eccleſiam ſignificat, ſicut & templū: per ignem uerò, charitatē poſſumus intelligere, quā in cordibus ſanctorū ſpiritualibus fomentis ſpiritus ſanctus enutrit. Super hunc ignē ſancti habere poteſtatem ideo dicuntur: quia & ipſi poſſidēt charitatē, & poſſidētur ab ea. Iſte ergo angelus clamauit ad tertium angelū, ſecundā falcem gerentem, quem Chriſtū ſignificaſſe diximus, ut uindemiaret botros uineæ terræ. Per
Sācti quotidie orant pro die iudicij. quos impij deſignantur: quia uiri ſancti uidentes quotidie genus humanū à dæmonibus decipi: uidētes etiam impios florere, mundúmq; ſemper ad deteriora delabi, orant ut dies iudicij ueniat, in quo & nequitia dæmonū cū ipſis authoribus pereat, & omnis prȩuaricatio cum ipſis prȩuaricatoribus accipiat finem, & adducatur iuſtitia ſempiterna, quæ nullo fine terminabitur. Vinea quippe mūdū ſignificat, quæ omnē impiorū multitudinē genuit & nutriuit: lacus uerò, quē infernū uocamus, ideo lacus iræ Dei dicitur, quia uindicta iræ Dei in
» eo cōſūmabitur. Et calcatus eſt lacus extra ciuitatē.) Per calcationē, demerſionē in infernū poſſumus intelligere: per ciuitatē autē, cæleſtē Hieruſalē quæ ex omnibus electis cōſtat.
Extra

A Extra hãc ergo ciuitatẽ lacus calcabitur, quia à conſortio iu
ſtorũ impij ſeparabuntur, & in infernum detrudentur, ſicut
Dominus dicit in Euangelio. Exibunt angeli, & ſeparabunt *Matt. 25.*
„ malos de medio iuſtorum, &c: Et exiit ſanguis de lacu uſq;
„ ad frenos equorum, per ſtadia ſexaginta.) Per ſanguinem,
pœna impiorũ deſignatur. Per ſpacium uero mille ſexcẽto-
rum ſtadiorum, quod ſanguis de lacu exiens occupauit, falſi
Chriſtiani deſignantur. Qui numerus quãuis à quaternario
numero deriuetur, circũquaque tamen eundem numerum
ſpargens ſpargitur, finéſque eius minime tranſilit. Similiter
& falſi Chriſtiani fidem Chriſti, quę in quatuor libris Euan-
gelij conſiſtit, in baptiſmate ſuſcipiunt, ſed arctam & angu-
ſtam uiam, quæ intra anguſtias quaternarij numeri conclu-
B ditur relinquentes, quæ ducit ad uitam, per latam & ſpacio-
ſam uiam quæ ducit ad mortem, incidũt. Verũtamen à qua- *Matt. 7.*
ternario numero non recedunt, quia quãuis opera Chriſtia-
nitatis non habeant, nomen tamen Chriſtianitatis nõ amit-
tunt. Sãguis ergo de lacu exiuit, & mille ſexaginta ſtadia oc
cupauit: quia ea pœna quæ dæmones & omnes incredulos
abſorbebit, etiam falſos Chriſtianos qui fidem uiſi ſunt ha- *Falſi Chri-*
buiſſe, ſed opera fidei non habuerunt, illaqueabit. Per equos *ſtiani.*
uero, falſi paſtores eccleſiæ deſignantur, qui officium regi- *Obſerua*
minis non pro amore Dei, ſed pro amore ſeculi ſuſcipiunt. *paſtor qui*
Per frenos quibus equi reguntur, eorum falſa doctrina de- *opes, non*
ſignatur. Habent quidem falſi paſtores doctrinam in ore, ne *gregu ſalu*
ab officio funditus alieni uideantur, ſed Phariſęorum exem- *tẽ quæris.*
C plum ſequentes, dicunt & non faciunt. Et quia aliud non *Matt. 23.*
poſſunt docere niſi quod Euangelium loquitur, & in prædi-
catione ſua annunciant peccatoribus quas pœnas patiẽtur,
niſi corrigantur, uſque equorũ frenos ſanguis peruenit: quia
pœnas quas peccatoribus minati ſunt niſi corrigerẽtur, ipſi
quia uitia ſua deſerere noluerunt, experientur.

„ ET uidi aliud ſignum in cælo, ma- Cap. 15.
„ gnum & mirabile. Angelos ſeptem
„ habentes ſeptẽ plagas nouiſſimas,
„ quoniam in illis conſummata eſt
„ ira Dei.) Sicut ſuperius antequã ad nar-

rationem ſeptem angelorum tubis canentium ueniret, eorũ D mentionẽ facere ſtuduit, ita & hic antequam ad ſeptem angelorum phialas habentium narrationem ueniat, eorũ mentionem facit, ut indicet magna myſteria in eorum uiſione contineri. Sed de iis in ſequentibus quod Dominus dederit dicemus. Et uidi tanquam mare uitreum mixtum igni, & eos qui uicerũt beſtiam & imaginem eius, & numerum nominis eius, ſtantes ſuper mare uitreum, habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moyſi ſerui Dei, & canticum agni dicentes.) Quid ſignificet mare uitreum ſuperius in uiſione ſecunda diximus. Sed illic tãquam cryſtallum eſſe dicitur, hic autem mixtum igne. Et quia cryſtallus eximiæ claritatis eſt, ignẽmque de ſe cum calorem ſolis acceperit ſolet emittere, eandem ſignificationẽ habet illic cryſtallus, quam E hic ignis: ſignificant nanque ſpiritualem intelligentiã quæ in diuinis ſcripturis inuenitur. Mare igitur uitreum mixtum eſt igni, quia diuina ſcriptura mixta eſt ſpiritualibus intellectibus. Super mare itaque uitreum ij qui beſtiam uicerunt ſtare uiſi ſunt: quia ſancti Dei qui contra Antichriſtum pugnaturi ſunt, in præceptis diuinarum ſcripturarum greſſus figent, nullâque impulſione uitiorum à ſua fide moueri poterunt. Per citharas uero quas habebant, mortificatio carnis deſignatur. Canticum autem Moyſi, uetus teſtamentũ, cãticum agni, nouũ demonſtrat. Canticum ergo Moyſi & canticum agni cantabant, quia & uetus & nouum teſtamentũ ſancti prædicabant. Quod canticum quale ſit, audiamus.

Supra cap. 4.

Magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotẽs: F Iuſtę & ueræ uiæ tuæ rex ſeculorũ. Quis non timebit te Domine, & non magnificabit nomen tuum, quia tu ſolus pius es: quoniam omnes gentes uenient & adorabunt in conſpectu tuo: quoniam iudicia tua manifeſta ſunt.) Concordat hoc canticum, cum ueteri & nouo teſtamento. Nam ſeptem benedictiones ibi inueniuntur, quæ ſeptem partibus, de quibus ſuperius diximus, coaptari poſſunt. Prima quippe benedictio eſt: Magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotens.) Quæ primo tempori conuenire poteſt, in quo factum eſt cælum & terra omnéſque creaturæ, quæ ualde ſunt mirabilia. Secunda eſt, Iuſtæ & ueræ uiæ tuæ rex ſeculorum.)

Hier. 10.

Pſal. 85.

A lorum.) Quæ congruit parti ſecundæ, in quo omnes creaturæ quæ habebant ſpiritum uitæ, iuſtiſsimo Dei iudicio aquis diluuij deletæ ſunt. Tertia eſt, Quis nõ timebit te Domine?) Quæ tertiæ parti, iis uidelicet quibus lex data eſt cõgruit, qui timore potius quàm amore legis mandata exercebant. Quarta eſt, Et magnificabit nomen tuum.) Quam prophetis conuenire manifeſtum eſt, qui nomẽ Dei & prædicationibus & ſcriptis magnificauerunt. Quinta eſt, Quia tu ſolus pius es.) In quinta parte, aduentũ Chriſti appoſuimus, in qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſolus pius eſt, & homo fieri pro ſalute generis humani, & pati & mori, dignatus eſt. Sexta eſt, Quoniam omnes gentes uenient, & adorabunt in conſpectu tuo.) Manifeſtum eſt, poſt aſcen-
B ſionem Domini omnes gẽtes ad fidem ueniſſe Chriſti, quas in ſexto loco poſuimus. Septima eſt, Quoniam iudicia tua manifeſta ſunt.) Quam ad diem iudicij pertinere manifeſtum eſt, in quo iudicia Dei iuſta & uera eſſe manifeſtabuntur. A cuius iudicij damnatione, nos miſericordia & pietas Domini & redemptoris noſtri Ieſu Chriſti liberare dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Explicit expoſitio uiſionis quartæ.

Incipit expoſitio Viſionis quintæ.

C ET poſt hæc uidi, & ecce apertũ eſt templum tabernaculi teſtimonij in cælo, & terra.) Viſio quinta, ad cuius ſenſus elucidandos Domino iuuãte peruenimus, ex maxima parte uiſioni ſuperiori concordat, de cuius intelligẽtia, uſque modo quod Domini gratia largiri dignata eſt, diximus. Nam ſicut illic ſeptem angeli uiſi ſunt, quibus datæ ſunt ſeptẽ tubæ, ita & hic ſeptem angelis ſeptẽ phialæ datæ fuiſſe memorantur. Et ſicut in cantu tubæ primi angeli, grando magna cum terram percuſsit: ita & in effuſione phialæ primi angeli, ho-

Quomodo conueniat hæc uiſio cum ſuperiori.

mines,qui per terram ſæpe deſignantur,peſsimis uulneribus D
percuſsi eſſe dicuntur. Et quemadmodum in cantu tubæ ſecundi angeli,tertia pars maris in ſanguinem uerſa eſt: ſimiliter & in effuſione phialæ ſecundi angeli, totum mare in ſanguinem uerſum fuiſſe deſcribitur. Sed qualiter iſti cum ſuperioribus concordant,in ſequentibus dicemus,eundem ſenſum ſecuturi. Eandem ergo ſignificationem habent iſti, quam & illi.Significant quippe prædicatores qui fuerunt ab initio,uſque ad finem. Sed ideo bis ponũtur,quia ſicut ſuperius demonſtrauimus,ea quæ ſub cantu tubæ primi angeli, ſecundi,tertij,atq; quarti geſta fuiſſe uiſa ſunt,ad electos pertinent.Porro quæ ſub cantu tubę quinti,ſexti, atque ſeptimi angeli facta fuiſſe referũtur, quibus & tria,uę, coniungũtur: in quibus perſecutiones eccleſiæ quas ab hæreticis & à paganis paſſa eſt,& ab Antichriſto in fine mundi paſſura eſt deſcribuntur, ex una parte ad reprobos, ex altera ad electos pertinent: quia impij ex malo quod piis ingerunt, pœnam perpetuam,iuſti uero,ex malo quod perferunt,gloriam ſempiternam ſibi adquirunt. Omnia itaque quæ ſub effuſione phialarum ſeptem angelorum deſcribuntur, ad reprobos pertinent.Vnde & primi, tubis quibus exercitus Dei ad pugnam prouocabatur, ceciniſſe dicuntur. Sequentes autem, phialas plenas iracundiæ Dei,ſuper impios effudiſſe referuntur. Poſt hæc uidi,& ecce apertum eſt templum tabernaculi teſtimonij in cælo.) In Exodo ſcriptum eſt,quod fecerat Moyſes tabernaculum in deſerto, poſtea uero à Salomone iam populo in terra repromiſsionis degẽte, templum ædificatum eſt. Per deſertum igitur,hoc ſeculũ: per tabernaculum quod de loco ad locum transfertur, præſens eccleſia deſignatur,quę de deſerto huius ſeculi quotidie ad cæleſtem beatitudinem tranſit, pergítque de uirtute in uirtutẽ, ut uideat Deum Deorũ in Sion.Vnde & cortinæ tabernaculi, quę diuerſis coloribus depictę erant,pellibus tegebantur & ciliciis, ut demonſtrarent mortificationẽ carnis atque humilitatem,cuſtodiã eſſe uirtutũ. Quid autẽ per terrã repromiſsionis niſi cęleſtis patria deſignatur, quam repromiſit Deus dilig ẽtibus ſe? Et quid per templũ,quod ex optimis lapidibus ædificatum fuit,figuratur,niſi cęleſtis Hieruſalem,quę ex uiuis

Melius eſt iniuriã pati quã inferre.

Exod.35. 36.

3.Reg.5.

E

F

Pſal.83.

Mortificatio carnis & humilitas cuſtodia uirtutum.

1.Cor.2.

A uis lapidibus quotidie ædificatur. Quid igitur dicit, apertum eſt templum eccleſiæ. Templum uero eccleſię quid eſt aliud niſi cæleſtis patria? In hoc templo Pſalmiſta habitare deſiderabat, cum dicebat: Vnam petij à Domino, hãc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus uitæ meæ. Hoc itaque templum per Chriſtum apertum eſt, quia aditus regni cæleſtis per eum omnibus fidelibus patefactus „ eſt. Et exierunt ſeptem angeli habentes ſeptem plagas de „ templo, ueſtiti lapide mundo candido, & præcincti circa pe„ ctora zonis aureis.) Si per templum cæleſtis patria, & per ſeptem angelos, prædicatores deſignãtur, quomodo de templo exiſſe dicuntur? Nunquid ſancti de illa cæleſti patria, ad prædicandum deſcendunt? Sed ſancti prædicatores quaſi de B cæleſti patria exeunt, cum ab illo mittuntur, qui eſt gloria ſanctorum, & à quo omnis doctrina eorum procedit. Qui etiam ſeptem plagas habuiſſe dicuntur. Et ſuperius ſeptem plagas habuiſſe dicti ſunt, eo quòd in illis conſummata ſit ira Dei. Si ſeptem plagas iracundiæ Dei habuerunt, quomodo ſancti facti fuerunt? Sed habuerunt ſancti Dei plagas ſeptem in poteſtatem, non in pœnam ſuam. Dominus nãque dicit in Euangelio: In regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Per ſeptem autem plagas, ſeptem uitia principalia, ex quibus omnia mala oriuntur, deſignantur. Septem igitur plagas, ſeptem angeli habuiſſe uiſi ſunt: quia prędicatores ſancti in die iudicij ſeptem C uitia principalia, id eſt, omnes operatores malorum ita in poteſtate habebunt, ut eorum iudicio perpetua pœna plectantur. Conſummata eſt uero in ſanctis prædicatoribus ira Dei, id eſt, per illos, quia eorum iudicio ira Dei perficietur. Poſſumus ſeptem plagas aliter intelligere. Superius omne corpus impiorum in ſeptem partes diuiſimus. Septem ergo plagæ ſunt peccata, quæ unicuique parti aptius conueniunt. Aliter enim iudicabuntur ij qui ante diluuium fuerunt, populúmque Dei coniunctione fœminarum deceperunt. Aliter ij qui poſt diluuium idololatriam diuerſóſque errores inuenerunt, per quę genus humanum deceptum eſt. Aliter ij qui ſub lege fuerunt, & mandata Dei non cuſtodie-

Eccleſia. *Pſal.26.* *Prædicatores à Deo mittendi.* *Matt.19.* *Septem uitia principalia.*

runt. Aliter pſeudoprophetæ, qui populum Dei deceperūnt. D
Aliter impij Iudæi, qui Deū interfecerunt, & Apoſtolos eius
perſecuti ſunt. Aliter perſecutores eccleſię, qui fidem Chriſti
extinguere conati ſunt. Aliter miniſtri Antichriſti, qui Chri-
ſtum deſerturi, & Antichriſtū ſunt ſecuturi. Has itaque pla-
gas ſancti Dei in poteſtate habebūt, qua ſinguli eos qui ſuis
temporibus fuerūt, eorúmq; monita cōtēpſerūt, ſuo iudicio
perpetua pœna dānabūt. Per lapidē uero mundū atque can-
didum, quo ſeptē angeli ueſtiti fuiſſe uiſi ſunt, Chriſtus deſi-
Galat.3. gnatur: de quo dicit Apoſtolus: Omnes qui in Chriſto bapti
Prædica- zati eſtis, Chriſtū induiſtis. Per zonas autē aureas, quibus cir
toris ſapiē- ca pectora præcincti narrantur, prædicatorū ſapientia inti-
tia corda matur: quæ corda ſanctorū intra ſe ita concludit, ut extra ip-
cōtra erro- ſam per diuerſos errores euagari non ſinat. Et unus è qua- E
res munit. tuor animalibus dedit ſeptem angelis ſeptem phialas au-
reas plenas iracundiæ Dei uiuentis in ſecula ſeculorum.)
Quatuor animalia quamuis quatuor Euangeliſtas ſignifi-
cent, tamen & ſimul, & ſigillatim Chriſtum ſignificant. Sed
quia breuitas non permittit, ut dicamus quemadmodum
unumquodque Chriſtum ſignificet, per iſtud unum animal,
Chriſtum intelligamus. Phialæ uero corda ſunt ſanctorū,
quæ propter ſapiētiam, aurea recte uocantur. Vnus ergo ex
quatuor animalibus dedit ſeptem angelis ſeptem phialas au
reas, quia Chriſtus corda ſanctorū ſuorum ſapiētia repleuit.
Quæſtio. Verum ſi ſapientia repleta ſunt, quomodo iracundia Dei ple
Ioan.15. na eſſe dicuntur? Dominus in Euangelio dicit: Si non ueniſ-
ſem & locutus eis fuiſſem, peccatum nō haberent. Nunquid F
Reſponſio. Iudæi ante aduentum Chriſti, peccatum non habebant? E-
Matt.10. rant itaque antea peccatores, ſed peccatum incredulitatis,
12. peccatū blaſphemiæ, quo eum Belzebub uocauerūt, peccatū
homicidij quo eum crucifixerunt, & multa alia ſcelera quæ
Prædica- ex aduentu eius traxerunt, non habebant. In phiala autem
toris uox Chriſti, in qua uita mundi continebatur, Iudæi ſuis culpis
impiis pro- exigentibus, mortē inuenerūt. Phialæ igitur ſeptē angelorū
pinat iram plenæ fuerunt iracundiæ Dei, quia quantū ad reprobos per-
Dei. tinet, prædicatio ſanctorū iram Dei in ſe continuit: quia pro
eo quòd eorū prędicationē contēpſerunt, iram Dei incurre-
runt. Et impletum eſt templum fumo à maieſtate Dei, & de
uirtute.

A uirtute eius.) Diximus ſuperius per templum, cæleſtem patriam deſignari: fumus uero ſi intra domum fuerit, oculos à foris perſpicientium obſcurat, ut non perfectè poſsint uidere ea quæ in domo geruntur. Templũ igitur cæleſtis patriæ, modò fumo eſt plenũ: quia electi in hac uita poſiti, dum oculos mentis ſuæ ad contemplanda cæleſtia attollunt, obſcurantur quadam caligine, quam tranſmeare non poſſunt, quam obſcuritatem, fumum uocat: hanc caliginem Paulus patiebatur, cum dicebat: Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et iterum: Nunc autem cognoſco ex parte, tunc uero cognoſcam, ſicut & cognitus ſum. Et notandum quia hanc hebetationem, electi quãdiu in hac uita poſiti ſunt, patiuntur: cum autem ad illam cæleſtem beatitudinem tranſierint, ab oculis mentis eorum alleuetur. Vnde & ſequitur: Et nemo poterat introire in templum, donec conſummarentur ſeptem plagæ ſeptem angelorum.) Nunquid in illa cæleſti beatitudine, quotidie iuſti non introeunt? Sed de ingreſsione corporum hoc dictũ eſſe intelligamus. In illa quippe cæleſti beatitudine iuſti non ingredientur cum corporibus ſuis, uſque dum ſeptem plagæ ſeptem angelorum compleantur. De ſeptem plagis ſuperius diximus: ultima uero plaga erit, cum Antichriſtus ſuis erroribus genus humanũ interficiet. Finitis autem ſeptem plagis, pro quibus examinandis dies iudicij fiet, ſancti corpora ſua recipient, atque in templo patriæ cæleſtis ſine fine cum Domino habitabunt. De hac habitatione dicit Pſalmiſta: C Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.

Tenebræ præſentis uitæ. — *1. Cor. 13.* — *Pſal. 83.* — (margin letter B at "ſtem beatitudinem")

Cap.16.

ET audiui uocem magnam de templo, dicẽtem angelis ſeptem: Ite & effundite ſeptem phialas iracundię Dei in terram) Vox de templo, uox Domini eſt præcipientis prædicatoribus, ut uerbum Dei nõ ſolum electis, ſed etiam reprobis annuncient, quatenus habeant iſti unde corrigantur, & illi unde deterius damnentur. Per terram uero, pecca-

Verbũ Dei etiã reprobis annunciandum.

tores deſignātur. Prædicatores itaque phialas ſuas ſuper ter- D
ram effundunt, cum uerbum Dei peccatoribus annunciant.
» Et abiit primum primus, & effudit phialam ſuam in terrā,
» & factum eſt uulnus ſęuum ac peſſimum in hominibus, qui
» habebant characterem beſtiæ, & eos qui adorauerūt imagi-
» nem eius.) Primus angelus prædicatores qui ante legē fuerunt deſignat: ſicut & ille qui in præcedenti uiſione tuba primus ceciniſſe uiſus eſt. Sed ibi per tertiam partem terræ quæ combuſta eſt, electi deſignantur: hic autem per eos qui uulnus ſæuum ac peſſimum paſſi ſunt, reprobi. Effudit igitur angelus phialam ſuam in terram, quia ſancti uiri qui ante legem fuerunt, admonitionis uerba impiis impenderunt, ut

A prædicatore grauiter uulnerantur qui uerba eius cōtemnunt.

eos corrigerent. Sed uulnus ſæuum ac peſſimum in eos factum eſt, quia ex prædicatione ſanctorum deteriores effe- E
cti mandata Dei contempſerunt. Vulnus nanque ſęuum ac peſſimum eſt, contemptus mandatorum Dei. Verum ſi uulnus ſęuum ac peſſimum, tantummodo ad reprobos pertinet, & illi tantummodo hoc paſſi ſunt qui characterem beſtiæ habuerunt, quęrendum nobis eſt quid ſit character be-

Superbia.

ſtiæ. Quòd ſi per characterem beſtiæ, ſuperbiā uoluerimus intelligere, eo quòd diabolus de cęlo ceciderit, aduertere debemus, multos electos ſuperbiæ uulnus habuiſſe, ſed medicamento humilitatis ſanatos eſſe. Eſt autē aliud uitiū peſſimū, quod medicamentū pœnitētiæ, à ſe ſemper excludit. Scimus diabolū eſſe irreuocabilem, ut nullo modo ab iniquitatibus ſuis corrigi poſſit. Ideóque qui irreuocabilis eſt, medicamē-

Diaboli character, impœnitētia.

tum pœnitētię nō requirit: ſicut & diabolus ab hoc medica- F
mēto alienus exiſtit. Ergo qui per doctrinā ſanctorū patrū à ſceleribus ſuis reuocari nō potuerūt, characterē diaboli habuerūt, qui incorrigibilis & impœnitēs perſeuerat. Sed quia

Impiorum pertinacia in malis.

hoc uitio noſtro tēpore multi laborāt, neceſſe eſt ut de magnitudine eius aliqua dicamus. Nam ſunt nonnulli ita irreuocabiles, ut quāuis ſciant prauā eſſe aſſertionē ſuam, nullo

Impij ne ab hominibus uincātur, diabolo ſe ſubdūt.

modo ab ea reuocari poſſint, timentes uinci ab hominibus: & ne uincantur, mendaciis & periuriis atque flammantibus contentionibus falſitatem ſuam defendere conantur, dúmque timent uinci ab hominibus, à diabolo uincuntur. Cætera uero uitia, medicamento pœnitentiæ ſanātur: iſtud autem

A autem ſolum eſt, quod à ſe ſalubre medicamentū excludit, ne ſcilicet per confeſſionem & pœnitentiam uicti eſſe uideātur. Et quia malum ſuum ut uiciſſe uideātur laudant, completur in illis illud Propheticum: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucē, & lucem tenebras. *Eſaiæ.5.* Fertur auis quædā eſſe quæ ſerpentem uincit & comedit, ſed poſt paululum ueneno illam perimit. Similiter & iſti gaudēt ſe uiciſſe proximos, ſed talis uictoria interfectrix eſt animarū illorum. *Similitudo* Quicūque ergo tales ſunt, characterem portāt diaboli. Per imaginem uerò beſtiȩ, uitia poſſumus intelligere: co quòd ipſa, id eſt, diabolus, ſit author omniū malorum. Imaginem itaque beſtiæ adorat, quicunque uitiis ſeruit. Nā & Paulus dicit, quòd uenter Deus eſſet falſorum prædicatorum, in- *Adoratores diaboli*
B quiens: Quorum Deus uēter eſt, & gloria in cōfuſione ipſorum qui terrena ſapiunt. Similiter & auaritiam, ſeruitutē uocauit idolorum. *Philip.3.* *Coloſſ.3.*
" Et ſecundus angelus effudit phialā ſuam
" in mare, & factus eſt ſanguis tanquam mortui, & omnis ani-
" ma uiuens, mortua eſt in mari.) Iſte angelus doctores legis ſignificat, ſicut & ille qui in præcedenti uiſione ſecundus tuba ceciniſſe uiſus eſt. Sed ibi tertia pars maris in ſanguinem uerſa fuiſſe dicitur: per quȩ electos deſignatos fuiſſe diximus, hic autem totum mare in ſanguinē uerſum eſſe legitur. Vindicta criminalium ſcelerum ſecundum legem, erat ſanguinis effuſio. Per mare igitur, præuaricatores legis dèſignātur. Quod in ſanguinem uerſum eſt, quia uindictam perpetuam
C pro contemptu mandatorum Dei receperunt. Omnis uerò anima uiuēs, mortua eſt in mari: quia multi ex iis qui in mari erant, id eſt, ex numero reproborum, qui per mare deſignantur, & qui ante perceptionem legis uiui, id eſt, iuſti uidebantur, accepta lege quod iniuſti fuerint, ex præuaricatione legis comprobatum eſt. Sūt etiam modò multi in eccleſia, qui antequam ad honores eccleſiaſticos, ſiue ſeculares conſcendāt, ſancti & iuſti uidentur: uerum acceptis honoribus, dum donum Dei in malum peruertūt, quod mortui & non uiui fue- *Magiſtratus uirum probat.*
" rint, omnibus patet. Et tertius angelus effudit phialā ſuam
" ſuper flumina, & ſuper fontes aquarū, & factus eſt ſanguis.) Iſte angelus prophetas deſignat: per flumina uerò fontéſque aquarū, duodecim tribus cum ſuis familiis deſignātur. Nam

& in præcedenti uiſione, per tertium angelum tuba canentẽ, D
prophetas diximus fuiſſe deſignatos. Sed ibi pars fluminum
atque fontiũ uerſa eſſe legitur in abſinthium: per quam eos
qui per doctrinam prophetarum amaritudinem pœnitentiæ
aſſumpſerunt, atque per eam ſalui eſſe meruerunt, diximus
fuiſſe deſignatos. Hic autem in effuſione phialę tertij angeli,
flumina & fontes in ſanguinem conuerſa fuiſſe legũtur. Angelus igitur phialam ſuam ſuper flumina & fontes aquarum
effudit, quando prophetæ ſancti impio populo uerbum Dei
annunciauerunt. Sed illi ex prædicatione ſanctorum, multò
deteriores effecti, non ſolùm mandata Dei contẽpſerunt, ſed
& ipſos uerbi Dei miniſtros occiderunt. In ſanguinem uerò
uerſi ſunt: quia ipſi ſibimetipſis mortem perpetuam intulerunt. Et audiui angelum quartum, dicentem: Iuſtus es, qui E
» es, & qui eras, & ſanctus: quia hæc iudicaſti, quia ſanguinem
» ſanctorum fuderunt, & prophetarum, & ſanguinem eis de-
» diſti bibere, quod digni ſunt.) Poſſumus per angelum quartum, angelum illius populi intelligere, qui uidens iuſto Dei
iudicio populum iniquum eſſe damnatum, laudat ſentẽtiam
iuſtiſſimam Dei omnipotentis. Et quia ſanguinem ſanctorũ
& prophetarum fuderunt, ſanguinem biberũt: quia pro morte temporali, quam iuſtis intulerunt, mortem perpetuam re-
» ceperunt. Et audiui uocem de altari dicentem: Domine
» Deus omnipotens, uera & iuſta iudicia tua.) Poſſumus per
altare ſanctos uiros qui eo tempore fuerunt intelligere, qui
laudauerunt iuſtum iudicium Dei, eo quòd impio populo
iuſtiſſimam damnationem intulerit: ſicut legimus Danielẽ, F
» & tres pueros feciſſe. Et quartus angelus Phialam ſuam
» effudit in ſolem, & datum eſt illi æſtu * afficere homines, &
» igni. Et æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomen Dei habentis poteſtatem ſuper has plagas, neq;
» egerunt pœnitentiam, ut darent illi gloriam.) Quartus angelus Chriſtum & Apoſtolos eius, cæteróſque prædicatores
ſignificat, ut quartum angelũ in ſuperiori uiſione ſignificaſſe diximus. Sed ibi per ſolem, populus Iudæorũ: per tertiam »
partem ſolis & lunæ atque ſtellarum, fideles qui ex illo po- »
pulo in Chriſtum crediderunt, deſignantur. Quartus igitur
angelus phialã ſuam in ſolem effudit: quia Chriſtus & Apo-
ſtoli

Pro quartum, uidetur legendum, aquarum.

Homicidij ſtipendiũ.

Daniel. 3.

** uel, affligere.*

A ſtoli eius, quòd impij Iudæi à Romanis delendi eſſent, apertis
uocibus prædixerũt. Nam ſicut quilibet ſeruus accipit à Do- *Lucæ.21.*
mino ſuo gladium, non unde ipſe iuguletur, ſed unde reum
iuguletiita & Romani effuſionem phialę in qua ira Dei cõti- *Romani*
nebatur, nõ ad hoc ſuſceperũt ut ipſi in ea perirẽt, ſed ad uin- *uindices*
dicandum Chriſti ſanguinem in Iudæos effunderẽt, unde & *mortis*
» ſequitur, Quia datum eſt illi æſtu afficere homines & igni.) *Chriſti.*
Poſſumus per æſtum, obſidionem: per ignem autem, famem
& gladium, quibus Iudæi penè omnes conſumpti ſunt, in-
telligere. Datum eſt ergo ſoli afficere homines æſtu & igni:
quia Romanis datũ eſt à Deo, ut impios Iudæos diuerſis ca-
lamitatibus afflictos, quoſdam occiderẽt, quoſdam à ſua ter-
» ra euellerent. Et æſtuauerũt homines æſtu magno.) Quàm
B magnus fuerit ille æſtus, quo Romani Iudæos afflixerũt, qui
uult ſcire, Ioſephum legat, & inueniet nullam gentem in o- *Vide ſextũ*
» mnibus regnis terrarum atrocius periiſſe. Et blaſphemaue *lib. de bello*
runt nomen Domini, habẽtis poteſtatem ſuper has plagas.) *Iudaico.*
Tam impia fuit gens Iudæorum, ut cùm ſe uiderent pro ſce-
leribus ſuis inaudita mala perpeti, non ſolùm à blaſphemiis
Chriſti non ceſſauerunt, ſed etiam multò deteriores blaſphe *Iudæi in*
mias in ſuis afflictionibus contra Deum euomuerunt. Vnde *afflictione*
» & ſequitur: Neq; egerunt pœnitentiam, ut darent illi glo- *peiores eua*
» riam.) Darent nanque Deo gloriam, ſi ex ſuis iniquitatibus *dunt.*
pœnitentiam agentes, in Chriſtum crediđiſſent, eiúſq; man-
» data cuſtodiſſent. Et quintus angelus effudit phialã ſuam
» ſuper ſedem beſtiæ, & factum eſt regnum eius tenebroſum,
C & commanducauerunt linguas ſuas præ doloribus, & bla-
» ſphemauerunt Deum cæli præ doloribus & uulneribus ſuis,
» & non egerunt pœnitentiam ex operibus ſuis.) Quintus igi-
tur angelus orthodoxos patres, qui contra hęreticos dimica-
uerunt, ſignificat: quemadmodum & illum diximus ſignifi-
caſſe, qui in ſuperiori uiſione quintus tuba cecinit. Et ſicut
illic per locuſtas hęretici deſignati ſunt, ita & hic per ſedẽ be
ſtiæ hæretici deſignantur: beſtia autem diabolum ſignificat.
Iure igitur hęretici ſedes beſtiæ dicuntur, quia in eorum cor- *Hæretici*
dibus diabolus inhabitat. Quintus igitur angelus phialãm *ſedes dia-*
ſuam ſuper ſedem beſtiæ effudit: quia ſancti uiri errores hæ- *boli.*
reticorum detegentes, quæ pœna illis inſtaret, manifeſtare

ſtuduerunt. Factum eſt uerò regnum eius tenebroſum, quia D
illis quibus doctrina hæreticorum fulgida uidebatur, per doctrinam ſanctorum patrum, quòd miſera & tenebroſa eſſet demonſtratum eſt. Commanducauerunt linguas ſuas præ doloribus, quia ſinguli ſingulorum errores reprehendebāt. Qui etiam Deum præ doloribus & uulneribus ſuis blaſphemaſſe dicuntur. Dolebant quippe hæretici, eo quòd à catholicis uiris ſemper cōuincerentur: uulnera uerò eorum erant errores ſingulorū. Blaſphemabant uerò hæretici Deum præ doloribus ſuis: quia quanto amplius à catholicis uiris ſeparabantur, tanto ampliores blaſphemias ad eos reuincendos inueniebant, impellebántque eos ad Deum blaſphemādum proprij errores quos profitebantur: qui etiam ſine pœnitentia fuiſſe dicuntur. Vix nanque aliquem ex inuentoribus hæ- E
reſeωn inuenies, qui pœnitentiam egerit ex ſuis erroribus.

Hæretici ſeinuicem confutāt.

Pauci ex hæreticis pœnitentiam agunt.

» Et ſextus angelus effudit phialam ſuam ſuper flumen magnum Eufraten, & ſiccauit aquam eius, ut pręparetur uia regibus ab ortu Solis.) Sextus iſte angelus eandem ſignificationē habet, quam & ille qui ſexta tuba ceciniſſe uiſus eſt: ſignificat enim martyres ſanctos. Et qui deſignantur illic per equites, à quibus tertia pars hominū occiſa fuiſſe deſcribitur, ipſi & in hoc loco per flumen magnum Eufraten, perſecutores uidelicet eccleſiæ Dei. Effudit ergo angelus phialā ſuam ſuper flumen Eufraten: quia quæ dānatio perſecutoribus eccleſiæ inſtaret, ipſis perſecutoribus ſine aliqua trepidatione prædixerunt: per aquā uerò, ipſa perſecutio deſignatur. Siccauit aquam eius, quia tandiu in prædicatione uerbi Dei ſan- F
cti martyres perſtiterunt, uſq; dum omnis perſecutio finē acciperet, quibuſdam ex perſecutoribus in infernum demerſis, quibuſdam fidei Chriſtianæ ſemetipſos ſubiicientibus. Per reges multitudinem gentium, quæ ad fidem Chriſti confluxit, poſſumus intelligere. Via itaq; regibus ſiccata aqua præparata eſt: quia finitis perſecutionibus, libera facultas data eſt omnibus gentibus ad fidē Chriſti uenientibus. Sed quomodo ab ortu ſolis ueniſſe dicuntur, id eſt à Chriſto, qui per ſolem deſignatur, cùm non à Chriſto, ſed ad Chriſtū, diabolū relinquētes uenerint? niſi forte per ſolē diabolū intelligamus, ut ab ipſo ad Chriſtū uenerint. Sed melius eſt, ut per ſolē Chri-
ſtum

A ſtum intelligamus, propter illud propheticum: Vobis autem timentibus nomē meū, orietur ſol iuſtitiæ. Ab ortu ergo ſolis, id eſt a Chriſto, ueniunt. quia ipſo inſpirante, & impellēte ad eum ueniunt. Ipſius eſt donū, & uelle & perficere quæ bona ſunt: ſicut ipſe dixit, Sine me nihil poteſtis facere. A Chriſto itaque ueniunt quicunque ad Chriſtum ueniūt, quia ipſe dat ut ueniant, & ipſe ſuſcipit uenientes. Et uidi de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetarum, tres ſpiritus immundos in modū ranarum.) Sunt itaq; ſpiritus dæmoniorum facientes ſigna: ſpiritus uerò tres immundi, diſcipulos deſignant Antichriſti, qui eum per uniuerſum orbē prædicaturi ſunt. Qui quanuis homines ſint futuri, ſpiritus immundi, & ſpiritus dæmoniorum uocantur: quia dæmones in ipſis habitabunt, & per ora eorum loquentur. Qui de ore Antichriſti, & de ore pſeudoprophetarum eius exiiſſe uiſi ſunt: quia per eorum doctrinam, filij diaboli efficientur. Qui etiam de ore draconis exiiſſe uiſi ſunt, quia per os Antichriſti diabolus loquetur. Ranis nihilominus quæ ſunt reptilia immunda, & in luto uiuentia, rectè aſſimilantur: quia ſicut ranæ in ſordidis aquis immorātur, ita & diſcipuli Antichriſti eos facile decipient, qui diuerſis uitiis & ſceleribus non timuerunt ſordidari. Nam & ranarum uox rauca & turpis, impiiſſimam eorum prædicationem blaſphemiis plenam deſignat. Et præcedent ad reges totius terræ congregare illos in prælium, ad diem magnum omnipotentis Dei.) Per reges terræ, non ſolùm reges, ſed & populi deſignantur.

Malac. 4.
Philip. 2.
Ioan. 15.
Diabolus loquitur in membris ſuis.

C Cōgregabunt autē illos diſcipuli Antichriſti in prælium ad diē magnum omnipotentis Dei, nō quòd cōtra Deū audeant in die iudicij, à quo tam terribiliter iudicabuntur, ſed congregabunt eos in prælium ad perſequendā eccleſiam, ut in die magno Dei omnipotentis, perpetua pœna dānētur. Et quia finita perſecutione Antichriſti, Dominus ad iudiciū in proximo ueniet, ſubdit: Et ecce uenio ſicut fur.) Dies Domini, ſicut dicit Apoſtolus, ſicut fur, ita in nocte ueniet. Cùm enim dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. Beatus qui uigilat, & cuſtodit ueſtimēta ſua, ne nudus ambulet, ut uideant turpitudinem eius.) Impij qui in uoluptatibus ſuæ carnis, ueluti in quadam mol-

1. Theſſ. 5.
Impij in peccatis dormiūt

litie lectuli requieſcunt, & qui nolunt præuidere mala quæ D
ſequuntur, non inconuenienter dormire dicuntur. Quos,
Ephes.5. Apoſtolus Admonet,dicens: Surge qui dormis, & exurge à
Iuſtorum mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Iuſti uerò qui mala quæ
uigilia. ſequuntur præuidere ſtudent, qui uoluptates carnales in ſe
extinguunt, qui armis uirtutum ſe muniunt, ut contra uiſibiles & inuiſibiles hoſtes indeſinenter dimicare ualeant,non incongrue uigilare dicuntur,ideóque beati ſunt. Veſtimenta autem noſtrarum animarum,ſunt opera bona. Cuſtodia ueſtium,cuſtodia eſt mandatorum Dei. Veſtimenta noſtra cuſtodimus, ſi ea quæ præcepit Deus,operãdo implemus. Nudus uerò eſt,qui à bonis operibus alienus exiſtit. Nudi impij ambulant, cùm ad diem iudicij à bonis operibus uacui deducentur. Et ideo turpitudo illorum uidebitur: quia & an- E
» gelis & hominibus eorum ſcelera manifeſtabuntur. Et
» congregabit eos in locum qui uocatur Hebraice Ermage-
» don.) Ermagedon mons globoſus, ſiue conſurrectio in priora, interpretatur. Quæ utraque interpretatio,diei iudicij coaptari poteſt. Mons quippe globoſus recte uocatur, eo quòd globis flammarum, uniuerſus mundus tunc deleatur. Similiter & conſurrectio in priora rectè dicitur:eo quòd omnes homines, in priorem ſtatum, reſurgendo reparen-
» tur. Et ſeptimus angelus effudit phialam ſuam in aërem.) Per ſeptimum iſtum angelum, prædicatores ſancti,qui temporibus Antichriſti futuri ſunt, deſignantur, ſicut & illum ſignificaſſe diximus, qui ſuperius ſeptima tuba ceciniſſe legitur: per aërem uerò,uani homines deſignantur. Angelus F
igitur phialam ſuam in aërem effudit: quia prædicatores ſancti,uanis & impiis hominibus,quòd perpetua morte ſint dã-
» nandi,denunciabunt. Et exiuit uox magna de templo, à
» throno,dicens.) Vox magna,uox eſt prædicatorum ſanctorum. Per tẽplum, eccleſia deſignatur. A templo ergo uox exiit, quia ab eccleſia uox ſanctæ prædicationis procedit.
Eccleſia Quæ etiam & à throno exiiſſe dicitur, quia eccleſia Dei,
thronus thronus eſt Dei,& in illa ſedens requieſcit. Quid autem hæc
Dei. » uox dicat, ſubdendo manifeſtat: Factum eſt.) Id eſt,finis mundi inſtat, in quo omnia quæ prædicta ſunt à Domino
» & à ſanctis complebuntur. Et facta ſunt fulgura & uoces,

A & tonitrua,& terræmotus factus eſt magnus,qualis nunquã
„ fuit ex quo homines fuerunt ſuper terram.) Per fulgura mi-
racula,quæ per ſanctos ſuos facturus eſt Deus, deſignantur.
Legimus nanque in ſuperioribus Heliam & Enoch pluri- *Cap. 11.*
ma ſigna eſſe facturos. Per uoces,prædicatio ſanctorum: per
tonitrua autem,terror ignis æterni exprimitur: terræmotus
uerò,motionem cordium ſæpe deſignat. Mouebuntur enim
quidam de malo ad bonum, ſicut Iudæi qui in Chriſtum cre
dituri ſunt. Mouebuntur alij de bono ad malum, qui fidem
„ Chriſti relicturi ſunt, & errores Antichriſti ſecuturi. Et
„ facta eſt ciuitas magna in tres partes,& ciuitates gentium ce-
„ ciderunt.) Ciuitas magna,ciuitas eſt diaboli, id eſt, omnis
multitudo reproborum. Per tres partes in quibus diuiſa eſt,
B Iudæi qui in Chriſtum credere noluerint, & Pagani atque
falſi Chriſtiani deſignantur. Quod autem dicit, & ciuitates
gentium ceciderunt, ad diem iudicij pertinet. Ciuitates gẽ-
tium tunc cadent, cùm eo igne qui faciem Domini ad iu-
dicium uenientis præcedet,omnes gentes delebuntur, ſicut
dicit Pſalmiſta: Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit *Pſal.96.*
„ in circuitu inimicos eius. Et Babylon magna uenit in me-
„ moriam ante Deum,dare ei calicem uini indignationis iræ
„ eius.) Quomodo Babylon in memoriam ante Deum ue-
niſſe dicitur, ad cuius memoriam nihil accedere, nihil re-
cedere poteſt, in cuius conſpectu ſicut præſentia, ita præte-
rita & futura cõſiſtunt? ſed memoriam pro tempore poſuit.
Babylon igitur in memoriam ante Deum ueniet, quando
C illud tempus ueniet, in quo ſtatuet iudicare mundum, &
reddere unicuique ſecundum opus eius. Vinum uerò indi-
gnationis iræ Dei, pœna perpetua eſt: quia peracto iudicio „
omnes impij cum authore iniquitatis diabolo damnabun- „
„ tur. Et omnis inſula fugit, & montes non ſunt inuenti.)
Eandem ſignificationem habent montes & inſulæ, quam
ciuitates gentium, quæ paulò ſuperius dicuntur cecidiſſe.
Per inſulas nanque gentes, per montes uerò, earum princi-
pes deſignantur. Fugere autem dicuntur, cùm ab igne in
„ die iudicij delebuntur. Et grando magna, ſicut talentum
„ deſcendit de cælo in homines.) In Euangelio ſcriptum eſt,
quòd quidam paterfamilias peregre proficiſcens, dedit uni *Matt.25.*

ſeruorum ſuorum quinque talenta, alij duo: alij uerò, unum. D
Sed primus & ſecundus negociando, talenta quæ à Domino acceperunt, duplicarunt: tertius fodit in terram, & abſcondit pecuniam domini ſui. Quæcunque ergo temporalia aut qualcunque artes à Domino accepimus, pro talẽtorum acceptione, nobis reputabuntur. Iuſti igitur qui per primum & ſecundum ſeruum deſignantur, talenta ſua duplicant, cùm bona temporalia quæ à Domino accipiũt, in bonis operibus expendunt, atque ad bona agenda quoſcunque poſſunt prouocant. Impij uerò qui per ſeruum tertium deſignantur, talenta ſua in terra abſcondunt, quia ex bonis tẽporalibus quæ à Domino acceperũt, uitia potius quàm uirtutes enutriunt. Per grandinẽ, quæ ea quæ ex terra naſcuntur conterit & delet, uindicta omnipotentis Dei deſignatur, quæ impios conteret, & in infernum demerget. Quæ ſicut talentum eſſe dicitur, quia unumquenque ſecundum talenti ſui qualitatem puniet: & quanto amplius quis deliquit, tanto ampliora tormenta ſuſtinere cogetur. Sed obſcurum eſt ualde quod ſequitur: " Et blaſphemauerunt homines Deum, propter " plagam grandinis, quoniam magna facta eſt uehemen" ter.) Quis enim in illo tam diſtricto iuſtorum iudicio, blaſphemare Deum audebit? Sed blaſphemare dicuntur, quia blaſphemiæ reproborum, quas modo in corde tegunt, cunctis manifeſtabuntur. E

Omnium donorum Dei reddẽda eſt ratio

Talentum defodere.

Blaſphemiæ in iudicio patefient.

Caput 17.

" ET uenit unus de ſeptem angelis qui habebant ſeptem phialas, & locutus eſt mecum, dicens.) Sicut ſuperius ſub cantu tubæ ſeptimi angeli, diem iudicij breuiter comprehendẽs, ad ea quæ prætermiſerat, rediit, atque ſanctam eccleſiam deſcribens, paſſiones quas à diabolo pertulit, & quas ab Antichriſto in fine mundi paſſura eſt, annexit: ita & hic ſub effuſione phialæ ſeptimi angeli, diem iudicij ſummatim perſtringens, ad ea quæ prætermiſit reuertitur, atque ſub ſpecie mulieris meretricis, ciuitatem diaboli deſcribens, quas pœnas pro ſceleribus ſuis paſſura ſit, in ſequentibus manifeſtat. F

A ſeſtat. Angelus uero phialam habens, prædicatores ſanctos deſignat. Ioãnes autem typum tenet omnium fidelium, un-
» de & ſubditur: Veni oſtendam tibi damnationem meretri-
» cis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas multas, cum qua forni-
» cati ſunt reges terræ, & inebriati ſunt omnes qui habitant
» terram, de uino proſtitutionis eius.) Meretrix iſta in aliquibus locis, Romam ſpecialiter, quæ tunc eccleſiam Dei perſequebatur: in quibuſdam uero generaliter, ciuitatem diaboli, id eſt omne reproborum corpus, demõſtrat. Angelus igitur Ioanni oſtendit damnationem meretricis magnæ, quia prædicatores ſancti & uerbis & ſcriptis fidelibus oſtendũt, quas pœnas impij pro ſceleribus ſuis patiantur, ut eorum pœnis territi, à peccatis abſtineant. Quæ ſuper aquas multas ſedere
B dicitur, quia ex multitudine gentium, quæ per aquas deſignantur, ciuitas diaboli conſtruitur. Cum qua reges terræ fornicati eſſe dicuntur, quia ſcelera Babylonis auxerunt po- *Ciuitas diaboli.*
» tius, quàm deſtruxerunt. Et inebriati ſunt qui habitant ter-
» ram, de uino proſtitutionis eius.) Vinum proſtitutionis, diuerſi errores, diuerſa ſunt ſcelera impiæ ciuitatis. Nam ſicut meretrix proſtituitur omnibus ſecum fornicari uolentibus, ut eorum immunditiis polluatur: ita & omnes impij ſubiiciuntur dæmonibus, cùm eorum prauis ſuggeſtionibus ſceleribus ſe deiiciunt, ſicut Propheta ad Hieruſalem loquitur *Eſa. 51.* dicens: Et poſuiſti ut terram corpus tuum, & quaſi uiam tranſeuntibus. Terræ autẽ habitatores, omnes reprobos uo-
C cat. Ebrietas uero, malitia eſt Babylonis, quia ſicut ebrioſus *Ebrietas* tam diu impletur uino, uſque dum à mente ſua alienus effi- *pro omni* ciatur: ita & reprobi tam diu omni malitia ſemetipſos re- *malitia.* plẽt, uſque dum à mẽte ſua alieni effecti, timorem Dei omnémque bonitatem à ſemetipſis abiiciant, ſicut dicit beatus
» Iob, quia bibunt ſicut aquam iniquitatem. Et abſtulit me in *Iob. 15.*
» deſertum in ſpiritu, & uidi mulierem ſedentem ſuper beſtiã
» coccineam, plenam nominibus blaſphemię, habentem capi-
» ta ſeptem, & cornua decem.) Per deſertum, omnis impiorũ multitudo deſignatur, eo quòd ipſi deſeruerint Deum, & ideo derelicti ſunt à Deo. In deſerto igitur mulier meretrix inuenta eſt, quia ex multitudine iniquorum, ciuitas diaboli conſtat. Beſtia uero ſicut ipſe in ſequẽtibus exponit, diabolũ

ſignificat. Coccus autem colorem ſanguinis habet, & per ſan D
guinem ſæpe mors deſignatur. Diabolus itaque ſanguineus eſt, quia author eſt mortis omnis perditionis. Quæ beſtia plena nominibus blaſphemiæ eſſe dicitur, eo quòd ipſe diabolus author ſit omniũ blaſphemiarũ. Quid ſint autẽ capita ſeptem, & cornua decem, angelus in ſequentibus exponit. Et
" mulier erat circũdata purpura, & coccino, & inaurata au-
" ro, & lapide precioſo, & margaritis: habens poculum aureũ
" in manu ſua, plenum abominationibus, & immunditie for-
" nicationis eius.) Purpura ſanguine tingitur, coccus uero ſanguinis habet colorem, ſuntque ueſtimenta regalia, per quæ poteſtas ſecularis deſignatur. Purpura igitur & coccus, ſanguinis ſpeciem habent, quia poteſtas ſecularis mortifera eſt, & periculum ſempiternum affert iis qui eam amplius quàm E
cæleſtem gloriam amplectuntur. Poſſumus etiam per ueſtimẽta ſanguinea, opera impiorũ intelligere, pro quibus morte perpetua damnabuntur. Quódque ſequitur, Et aurata auro: per aurum ſæpe ſapientia deſignatur. Mulier igitur inaurata erat auro, quia ſapientiam huius ſeculi poſsidebat, quæ ſtultitia eſt apud Deum. Per gemmas uero & margaritas, eloquentia ſecularis deſignatur. Per poculum aureum, quod manu tenuiſſe dicitur, philoſophorum & poetarum doctrina deſignatur: quod plenum abominationum & immunditiæ fornicationis dicitur: quia doctrina philoſophorũ plena erat mendaciis omnibúſque erroribus, ad decipiendũ genus humanũ compoſitis. Et in fronte eius nomen ſcriptũ, myſteriũ Babylon magna, mater fornicationũ, & abomina- F
" tionũ terrę.) Per frontem itaque atque faciẽ, opera impiorũ deſignantur, quia ex operibus ſuis intelliguntur quod ſint
" filij diaboli, ciuéſque impiæ ciuitatis. Et mulierem uidi e-
" briam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum Ie-
" ſu.) Nunquid Babylon, ſanguinẽ ſanctorum biberat? Non. Sed ebria erat, id eſt ab omni ſpirituali ratione aliena. Ebria erat, quia ultio ſanguinis ſanctorum, ita eam damnabilem fecerat, & à miſericordia Dei alienam, ut non eſſet digna,
" quòd aliquo modo ſuæ, ſaluti poſſet conſulere. Et miratus
" ſum cum uidiſſem illam, admiratione magna.) Mirantur fideles, cum uident reprobos tantum à timore Dei alienos,

Poteſtas ſecularis quibus mortifera.

Doctrina philoſophorum erroribus & mendaciis plena.

A ut ſine aliqua trepidatione,& innocétibus plurima mala ingerant,& in omnibus flagitiis ſemetipſos demergant,ſcientes Deum nullum ſcelus impunitũ relinquere,niſi prius pœnitentia cæteriſq; medicaminibus quibus peccata ſanantur, „ fuerit deletum. Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego „ dicam tibi ſacramentum mulieris & beſtiæ quæ portat eam, „ quæ habet capita ſeptem,& cornua decem.) Eandem ſignificationem habet beſtia in hoc loco, quam & ſuperius diximus draconem habuiſſe: ſignificat nanque diabolum. Quid ſint autem capita ſeptem, & cornua decem, ipſe ut diximus „ in ſequentibus, exponit. Beſtia quam uidiſti,fuit & nõ eſt, „ & aſcenſura eſt de abyſſo,& in interitum ibit.) Beſtia,id eſt, „ diabolus,fuit ante aduentum Chriſti,poſsidẽs genus huma-
B nũ. Non eſt modò,id eſt non poſsidet genus humanũ,ſicut antea: quia per Chriſtũ ab electorum cordibus expulſus eſt. Aſcenſura eſt de abyſſo,quia temporibus Antichriſti, ſoluetur ſathanas de carcere ſuo, & exibit & ſeducet gentes, ſicut ſequentia plenius manifeſtant. Et in interitum ibit,quia cum omnibus reprobis quos deceperit,& cum omnibus ſa- „ tellitibus ſuis æterna pœna damnabitur. Et mirabũtur in- „ habitantes terram, quorum non ſunt ſcripta nomina in li- „ bro uitæ à conſtitutione mundi, uidentes beſtiam quæ fue- „ rat,& nõ eſt.) Inhabitantes terrã eos debemus intelligere, qui amatores terræ erunt magis quàm Dei,quos Antichriſtus facile decipiet. Mirabuntur ergo reprobi quorum non ſunt ſcripta nomina in libro uitæ,id eſt qui non ſunt præde-
C ſtinati ad uitam æternam: uidentes beſtiam id eſt diabolum per Antichriſtum ſigna facientem,& in Antichriſto, diabo- „ lum adorantes. Et hic eſt ſenſus qui habet ſapientiam.) Id eſt,in hoc quod ſequitur magna obſcuritas eſt, & ſenſus ad ea intelligenda ualde acuendus eſt. Et nos rogemus Domi- „ num,ut hanc obſcuritatem nobis aperiat. Septem capita, „ ſeptem montes ſunt,ſuper quos mulier ſedet, & reges ſeptẽ „ ſunt. Quinque ceciderunt,unus eſt, alius nondum uenit. Et „ cum uenerit,oportet illũ breue tempus manere.) Diximus ſuperius per ſeptem capita draconis, illos reprobos eſſe deſignatos,per quos diabolus genus humanum decepit: quos etiã in partes ſeptem diuiſimus,ſicut & cæterã multitudinẽ.

Sathanas ſoluetur.

Amatores ſeculi.

Sup.ca.12.

reproborum. Et quia eandem ſignificationem habet hæc beſtia de qua loquimur, quam & draconem diximus habuiſſe, deſignant nanque diabolum: eandem ſignificationem habent etiam ſeptem capita beſtiæ, quam & ſeptem capita draconis diximus habuiſſe. Quæ & montes dicũtur, quia altiores fuerunt illi in ſceleribus qui cæteros deceperunt, quàm illi qui ab eis decepti ſunt: ſicut in ſequentibus de Babylone dicit, Quia uenerunt peccata eius, uſque ad cælum: uocãtur nihilominus & ſeptem reges, eo quòd cæteris ad perditionẽ euntibus, ducatum præbuerint. Super hos ergo montes meretrix ſedere dicta eſt, quia ab iis ciuitas diaboli in omnibus erroribus atque ſceleribus informata eſt. Nam ſicut Apoſtoli fundamenta dicuntur eccleſiæ, ita è diuerſo inuentores errorum, fundamenta ſunt ciuitatis diaboli. Ex iis igitur capitibus ſiue montibus uel regibus, quinque ceciderunt, unus erat, alius uero nondum uenerat. Primum caput diaboli ceciderat, quia illi qui ante diluuium fuerunt, per quos ij qui filij Dei uocabantur, decepti ſunt, in cloacam inferni deſcenderant. Similiter qui poſt diluuium uſque ad legem fuerunt, in eadem perditionis fouea demerſi tenebantur. Ceciderant & tertij, qui populo Dei, quibus lex data eſt, idola colere ſuadebant. Similiter & falſi prophetę qui in quarto loco ponũtur, iam ceciderant in interitum ſuę perditionis, eo quòd deceptores fuerint populo Dei. Iniqui uero Iudæi qui Dominum interfecerunt, & Apoſtolos eius perſecuti ſunt, qui in quinto ponuntur loco, eo tempore quo hæc uiſio Ioanni demonſtrata eſt, iam à Romanis deuaſtati fuerãt. Quinque ergo capita beſtiæ iam ceciderant, quæ montes regéſque nominantur, quia omnes præcedẽtes & impij Iudæi, qui in quinto loco ponuntur, iam perditionis ſuę pœnas luebant. Vnus erat, quia pagani illi uidelicet qui eccleſiã Dei perſecuti ſunt, qui & in ſexto loco ponuntur, tunc eccleſiam Dei perſequebantur. Ob quam cauſam, & iſte Ioannes in Pathmos inſulam relegatus tenebatur. Alius nondum uenerat, quia Antichriſtus qui in ſeptimo loco ponitur, nondum uenit. Et cum uenerit, oportet illum breue tempus manere: quia Dominus Ieſus interficiet eum ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, ſicut ipſe dicit in Euangelio: Et niſi Dominus breuiaſſet

Doctores errorum in impietate cæteros omnes excellunt. *Infra cap. 18.*

Mali doctores fundamẽtum ciuitatis diaboli.

Tales fuerũt per omnes ætates.

2. Theſ. 2.

Matt. 24.

D E F

A breuiaſſet dies illos, id eſt dies perſecutionis Antichriſti, non fieret ſalua omnis caro: per omnẽ carnem ſolos electos deſignans. Et beſtia quæ eſt, erat & non eſt, & ipſa octaua eſt, & de ſeptẽ eſt, & in interitũ uadit.) Beſtia id eſt diabolus, qui ante aduentum Chriſti dominabatur humano generi, & nõ modo ita illud tenet obnoxiũ, quemadmodum tũc faciebat, ipſa ſcilicet beſtia octaua eſt. Septem nanque partes ſunt omnium reproborum. Octaua uero pars eorum eſt diabolus cum cæteris dæmonibus: de ſeptem eſt, quia de ſocietate reproborum dæmones exiſtũt. Et ſicut fuerunt authores perditionis eorum, ita erunt & ſocij tormẽtorum. Vnde & ſequitur, & in interitũ uadit. Hæc quæ ſequũtur uſque ad eũ locũ ubi angelus de cælo deſcendiſſe uiſus eſt, ad deſtructionem Romani imperij proprie pertinẽt.

B Et decẽ cornua quę uidiſti, decẽ reges ſunt, qui regnũ nondũ acceperũt, ſed poteſtatẽ tanquã reges, una hora accipient poſt beſtiã.) Quatuor beſtiæ Danieli in uiſione demonſtratæ ſunt, per quas quatuor regna figurabantur. Quarta autem beſtia, quæ erat fortis atque terribilis, per quam Romani deſignati ſunt, decẽ cornua habuiſſe deſcribitur. Per quæ ea regna quæ Romanum imperiũ deſtruxerunt deſignata ſunt, ſicut beatus Hieronymus quorundam aſſertionem ſequens, exponit. Eandẽ ſignificationem habent decem cornua in hoc loco, quam & illa habuiſſe dicuntur. Significant quippe ea regna, per quæ Romanum imperium deſtructum eſt. Partem nam Aſiæ per ſe primitus abſtulerũt: poſtea uero Sarraceni totam ſubegerunt.

Romani imperij ruina.

Daniel. 7.

C Vuandali, Affricam ſibi uendicauerunt. Gothi, Hiſpaniam. Longobardi, Italiam. Burgundiones, Galliam. Franci, Germaniam. Huni, Pannoniã. Alani autẽ & Sueui, multa loca depopulati ſunt, quæ eorum ſubiacebant ditioni. Hæc ergo regna eo tempore quo uiſio iſta Ioanni demonſtrata eſt, poteſtatem nondum acceperant. Sed una hora tanquam reges poteſtatẽ acceperunt, quia ſingularũ iſtarũ gentiũ poteſtas pauco tempore permanſit. Poſt beſtiam regnũ acceperunt, quia deſtructo regno diaboli per Chriſtũ, hæ gentes in propriam poteſtatẽ acceperunt. Ii unum conſilium habebunt, id eſt unam uoluntatẽ, in malo. Virtutẽ ſuam & poteſtatẽ beſtiæ tradiderũt.) Quia eorum uirtus atque poteſtas

diabolica fuit. Ii cum agno pugnabunt, & agnus uincet il- D
los.) Cum agno pugnauerũt, quia eccleſiam Dei perſecuti ſunt, populúmque Dei interfecerũt. Agnus uincet illos, quia ſcimus has gentes præter paucas, iugum fidei Chriſti iam ſuſcepiſſe. Quoniam rex regũ eſt, & Dominus dominantiũ, & qui cum illo ſunt uocati, electi & fideles.) Qui ſunt reges & dominantes, ipſi ſunt electi & fideles. Chriſtus igitur rex regum eſt, & Dominus dominantium: quia ipſe eſt rex, & Dominus omnium ſanctorum, & qui cum illo ſunt uocati, electi & fideles ſunt, id eſt ſancti, qui ad hoc uocati ſunt, ut cũ illo in æternũ permaneant, electi & fideles iure uocãtur. Vocantur etiã & reprobi, ſicut Dominus dicit: Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Sed reprobi ad hoc uocantur, ut inexcuſabiles ſint: electi uero, ut cum ipſo in ęternũ perſeuerent. E

Cũ Chriſto pugnãt qui eccleſiã perſequuntur.

Matt. 22.

Reprobi cur uocãtur.

Et decem cornua quę uidiſti in beſtia, ij odient fornicariã.) Fornicariam Romam uocat, quæ pro defenſione falſorum deorum, Deum creatorẽ ſuum perſequebantur. Decem itaque cornua, odio * habebunt fornicariã, quando gentes quę per decem cornua deſignatæ ſunt, ad deſtruendũ Romanũ imperiũ arma ſumpſerunt. Et deſolatam illam fecerunt & nudam.) quãdo omnes gentes poteſtati eius ademerũt. Et carnes eius manducauerunt.) Quia uero delitiæ carnẽ nutriunt, poſſumus per carnem, diuitias omnium gentium intelligere. Carnem eius manducauerunt, quando opes omnium gentium, quæ Romæ deferebantur, acceperunt & in ſuos uſus redegerunt. Et ipſam igni concremabunt.) Scimus plurimas ciuitates, uicos & caſtella, quæ Romano im- F
perio ſubiacebant, ab iis gentibus fuiſſe cõcrematas. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod illi beneplacitũ eſt, ut dent regnũ ſuum beſtiæ donec conſummentur uerba Dei.) Deus dedit in corda eorum, id eſt permiſit ut faciant quod illi beneplacitum eſt, & quod prædictum eſt à prophetis eius & Apoſtolis, qui prædixerunt quòd poteſtas Romani imperij ab iis gentibus eſſet deſtruenda. Regnum autem ſuũ beſtiæ dederũt, donec cõſummarẽtur uerba Dei, quia ſecundũ iuſtiſsimi Dei permiſsionẽ, tãdiu ſuggeſtiones diaboli in ſceleribus perpetrãdis ſecuti ſunt, quãdiu cõſummarentur uerba Dei, id eſt implerẽtur ea quæ à Deo & ſanctis eius

Romã ante cõuerſionẽ, meretricẽ uocat

**Vel habuerũt.*

A prædicta ſunt. Aquas quas uidiſti ubi meretrix ſedet, populi ſunt, & tribus & linguę.) Per aquas, omnes gentes quas ſibi Romani ſubiecerant deſignantur. Et mulier quam uidiſti eſt ciuitas magna, quæ habet poteſtatem ſuper cunctos reges terræ.) Hoc manifeſtum eſt. Scimus enim Romanos eo tempore cunctis regibus terræ dominari. Sed dicet aliquis: Quomodo per mulierem meretricem, Romani deſignantur, *Roma cur meretrix dicta.* cùm illis temporibus, quando hæ gentes diuerſas clades generi humano intulerunt, Romani Chriſtiani extiterunt? Ad quod nos reſpondemus, quia per mulierem meretricem, non electi qui ex eadem gente fuerunt, intelliguntur, quíque mundi gloriam, pro amore gloriæ cæleſtis contempſerunt: ſed reprobi ſiue pagani, ſiue falſi Chriſtiani fue-
B rint. Illorum ergo poteſtas ab iis gentibus deſtructa eſt, quia impia dominatione, genus humanum premebant.

Cap. 18.

POſt hæc uidi alium angelum aſcẽdentem de cælo, habentem poteſtatem magnã, & terra illuminata eſt à gloria eius.) Hæc quæ ſequũtur, generaliter ad impiam ciuitatem, id eſt ad omnes reprobos pertinent. Et ut plenius euerſionem Babylonis demonſtret, ad primam eius ruinam quæ per Chriſtum euerſa eſt, reuertitur. Angelus nanque iſte, Chriſtum ſignificat, qui de cælo ad terram deſcendere dignatus eſt, ut nos ad
C cæleſtia ſubleuaret. Qui poteſtatem magnam habere dicitur, quia eandem poteſtatem habet quam & pater, eo quòd æqualis ſit per omnia patri. Terra illuminata eſt à gloria eius, quia per doctrinam fidei eius, genus humanum à tenebris ignorantiæ atque incredulitatis eſt ereptum. Et clamauit in forti uoce, dicens.) Vox Chriſti, doctrina eſt Euangelij. Quid autem hæc uox clamauerit, ſubdendo manifeſtat. *Babylonis ruina duplex.* Cecidit Babylon magna.) Dixiſſe Dei, feciſſe eſt. Dixit enim cecidiſſe Babylonem, quia ipſe fecit ut caderet. Quæ bis cecidiſſe dicitur, quia cecidit primo, cùm per doctrinã Euangelij, maximam multitudinem electorum amiſit, qui ab ea per fidem Chriſti præciſi, ciues ſanctæ ciuitatis, id eſt ſanctæ

eccleſiæ facti ſunt. Cadet ſecundo, cum in ultimo die, morte D perpetua, quæ in hoc libro mors ſecunda uocatur, punietur. „ Et facta eſt habitatio dęmonum.) Nunquid ante aduentum Christi dæmones in Babylone nō habitabant? Habitabant quidem, ſed eorū habitatio ignorabatur. Quando autem multitudo electorum ad fidem conuerſa eſt, Babylon habitatio dęmoniorum facta eſt: quia illi qui fidem Christi ſuſceperunt, quod habitatio dęmoniorum in Babylone ſemper fuerit, ueraciter cognouerunt. Et cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſtodia omnis uolucris immundi, & odibilis.) Qui ſunt dęmones, ipſi ſunt ſpiritus immundi & uolucres immundi: uolucres quippe nominantur, eo quòd per aerem iſtum more uentorum indeſinenter diſcurrāt. Cuſtodes Babyloniæ ideo uocantur, quia ſicut angeli electos Dei E cuſtodiunt, ne tam peſsime peccent ut pereant: ita & dęmones impios obſeruant, ne aliquando ab iniquitatibus ſuis reſipiſcant & ſaluentur. Quia de uino iræ eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati ſunt, & mercatores terrę de uirtute delitiarū eius diuites facti ſunt.) Quid ſit uinum irę, & quid fornicatio regum cum Babylone, ſuperius diximus. Per mercatores terræ, amatores ſeculi poſſumus intelligere, qui animas ſuas pro acquiſitione pecuniarum, perditioni tradunt. De huiuſmodi mercatoribus Ieſus filius Sirach, loquitur dicens: Hic animam ſuam uenalem habuit, quoniam in uita ſua proiecit intima ſua. Animam ſuam uenalem habuit, quia eam pro acquiſitione pecuniarum dęmonibus tradere nō timuit. Delitias uirtutem Babylonis uocat, quia ſicut electi tota uirtute laborāt, ut diuitias cæleſtes adquirāt: ita & reprobi totis niſibus inſiſtūt, ut diuitias perituras ſibi accumulent. De talibus dicit Propheta: Vt inique agerent laborauerunt. Et audiui aliā uocem de cælo dicentem.) Per cælū in hoc loco, eccleſia deſignatur. Vox de cælo, uox eſt prædicatorū de eccleſia procedens. Sed quid dicit uox iſta? Exite de illa, popule meus.) Dominus per prędicatores ſuos ſuadet electis, ut exeant à Babylone, non corpore, ſed mente. Quemadmodum à Babylone exire debeant, in ſequentibus docet dicens: Et ne participes ſitis delictorum eius.) Illi à Babylone conuenienter exeunt, qui malis operibus

Per lucem Euangelij, regnū tenebrarum innoteſcit.

Dæmones cur cuſtodes impiorum dicti.

Eccleſ. 10.

Impiorū labor & ſtudium.

Hier. 9.

De impiorū ciuitate nō corpore ſed animo exeūdum.

A operibus eius ſe alienos reddūt: ſicut Pſalmiſta de ſemetipſo loquitur, dicens: Non ſedi in cōſilio uanitatis, & cum iniqua *Pſal.25.*
» gerentibus non introibo. Et de plagis eius non accipietis.) Quid ſunt plagæ Babylonis, niſi uitia quę animas interficiūt? Poſſumus etiam per plagas Babylonis, pœnas quæ impiis præparatæ ſunt intelligere, ut ſit ſenſus: Si à ſceleribus Babylonis abſtinueritis, à pœnis quas in æternum patietur, alieni
» eritis. Quoniam peruenerunt peccata eius uſque ad cælū,
» & recordatus eſt Deus iniquitatum eius) Iniquitates Babylonis omnipotens Deus ſemper intuetur: ſed cùm uindictā *Diſsimu-* non exerit, uidetur non uidere quod uidet. Per hoc quod di- *lat Deus* cit, aliam uocem, illud deſignat tempus in quo omnes impij *peccata ho-*
» perpetua pœna plectentur. Reddite illi ſicut ipſa reddidit *minum.*
B uobis.) Præcipitur electis, ut reddāt Babyloni, ſicut illa ipſis reddidit, ſiue pro eo quòd ſancti Dei impios iudicabūt, ſicut dicit Dominus in Euangelio: In regeneratione cùm ſederit *Matt.19.* filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicātes duodecim tribus Iſrael: ſiue pro eo quòd ipſi membra ſunt eius, cui iudicādi poteſtas à patre tradita eſt. Reddent itaq; iuſti impiis mala, quæ ab eis paſſi ſunt, cùm Chriſtus qui caput illorum eſt, & cuius mēbra ipſi ſunt,
» eos perpetua pœna damnabit. Et duplicate ſupplicia ſecū-
» dum opera eius.) Dupliciter Babylon electos Dei perſecuta eſt, quando corporibus & animabus eorum multa mala ingeſſit. Dupliciter pœnas ipſa recipiet, quia cū animabus, cor-
C pora cruciabūtur: ipſaq́ue duplicia duplicabuntur, quia pro pœnis temporalibus atq; breuibus quibus iuſtos afflixit, pœ-
» nas æternas excipiet. In poculo quo miſcuit uobis, miſce-
» te ei duplum.) Per poculū, tribulationes quas ab iniquis ſan-
» cti paſſi ſunt, poſſumus intelligere. Quantum glorificauit
» ſe, & in delitiis fuit, tantùm date illi tormentum & luctum.) Quantum glorificauit ſe, id eſt, in ſuperbiam erexit, & in omnibus uitiis ſe implicauit, tanta & ampliora tormenta ex-
» cipiet. Quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina, & uidua non
» ſum, & luctum nō uidebo.) Reginā ſe Babylon uocat quodam modo, cum ſe in proſperis huius mundi extollit. Viduā non ſe eſſe dicit, quia à bonis temporalibus quibus coniūcta eſt, & ex quibus luxuriam ſuam enutrit, nō ſe poſſe diſiungi.

Impij memoriã mortis & pœnæ æternæ à mēte reiiciunt. confidit. Luctum non ſe eſſe uiſuram dicit: quia impij quanuis ſciant, ſe pro ſceleribus ſuis eſſe puniendos, fingunt ſe nõ uidere quod uident, memoriámque mortis à mēte reiiciunt, ne triſtis cogitatio lætitiam cordis eorum perturbet. Ideo " in una die uenient plagæ eius, mors, & luctus, & fames.) In die iudicij mors perpetua illi ueniet, quæ in hoc libro mors *Supr.ca.2.* ſecunda uocatur. Luctus illi ueniet, ſicut Dominus dicit in *Infra.21.* Euangelió: Ibi erit fletus, & ſtridor dentiũ. Fames illi ueniet, *Matt.24.* id eſt, fames requiei: deſiderabunt enim à pœnis requieſcere, quas patientur, ad quam requiem nullo modo peruenient. D

" Et igni comburetur.) Id eſt, igne æterno. Quoniã fortis " eſt Dominus, qui iudicabit illam. Et flebunt, & plangẽt ſe ſu" per illam reges terræ, qui cum illa fornicati ſunt, & in delitiis " uixerunt, cùm uiderint fumum incendij eius longè ſtantes, E " propter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ, uę ciuitas " illa Babylon, ciuitas illa fortis, quia in una hora uenit iudi" cium tuum.) Quid ſit fornicatio regum cum Babylone, ſuperius diximus. Sed mirum ualde eſt, quod longè ſtare dicãtur, cùm in eiſdem pœnis & ipſi ſint demergẽdi, in quibus & cęteri reprobi, qui per Babylonem deſignantur. Stabunt igi*Pœnitẽtia ſera.* tur longè mente & uoluntate, non corpore, horrentes ſcelera ſua, quibus æternaliter cruciabuntur. Stabũt longè, per deſiderium, aliud deſiderantes id eſt requiem, & aliud patientes, id eſt tormenta æterna. Et negotiatores terræ flebunt " & lugebũt ſuper illam, quoniam mercedes eorũ nemo emet " amplius.) Quia ſuperius per mercatores terræ, amatores ſeculi diximus eſſe deſignatos, poſſumus in hoc loco per nego F tiatores eos accipere, qui bonum quod facere uidentur, uendunt. Sunt nanque multi, quibus legum ſecularium ſcientia data eſt, qui cauſas pauperum in iudiciis portant. Sed quia nõ pro amore Dei, ſed pro pręmiorũ acceptionibus hoc faciunt, *Eſt & hoc prohdolor, nimis uerum in noſtra ætate.* mercedem à Deo non recipiunt. In tãtum uerò hæc miſeria conualuit, ut nõ inuenias aliquem, ex iis qui locũ habẽt apud principes, qui aliquod uerbum ad proximi pauperis neceſſitatem ſuſtẽtandã proferat ſine pręmij acceptione. Poſſumus & per negotiatores terræ, eos intelligere, qui ex bono quod *Simonia.* faciunt, laudes ab hominibus requirunt. Poſſumus etiam & per eoſdem illos, qui gradus eccleſiaſticos uendunt intelligere,

A gere, quòd diuina ſcriptura ualde condẽnat. Et quanuis multi ex epiſcopis ab hoc ſcelere uideantur immunes, miniſtri tamen eorum in hoc ſæpe polluuntur. Sed ad magiſtros reſpicit quicquid à diſcipulis delinquitur. Eſt & aliud ſcelus ualde peſſimum, quod ab iis qui archidiaconi appellantur, cõmittitur. Nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, & tacendo malum conſentiunt, quod per authoritatem quam ab epiſcopis acceperũt, emendare poſſent. Sunt etiam alij ex huiuſmodi presbyteris, qui timentes ſe damnari pro ſceleribus ſuis, in ſeruitiis archidiaconorum plus ſunt aſſidui, quàm cæteri. Contra quos ſi quis aliquod uerbum contrarium proferre uoluerit, defenduntur ab eis, & fingunt ſe neſcire quod ſciunt, condemnantúrque illa prophetica ſententia quæ dicit: *Archidiaconi qui muneribus corrupti adulteros iuſtificant.*

B Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. *Eſaiæ. 5.* Ad te ergo loquor qui talis es. Ecce animam ſacerdotis diabolo uendidiſti. Quis enim ſuaſit presbytero ut fornicaretur, niſi diabolus? Qui ergo ſuaſit ut fornicaretur, ipſe ſuaſit ut pretium tibi daret, quatenus hoc ſcelus ſine timore perpetrare poſſet. Per manum ergo presbyteri, pretium perditionis animæ ipſius tibi diabolus dedit. *Cõmiſſarij uedũt diabolo fornicatorũ animas.* Ecce pretiũ accepiſti, & animã fratris Chriſti ſanguine redemptã, eidẽ diabolo à quo redẽpta eſt tradidiſti. In lege ſcriptum eſt, quòd ſi quis hominem qui frater eius eſſet, uendidiſſet, morte moreretur. *Exod. 21.* Si igitur reus eſt ille qui hominem homini uendit, quanto magis tu reus exiſtis, qui hominem Chriſti ſanguine redemptum, non homini, ſed quod

C perniciosius eſt, diabolo uendidiſti. Tales itaque negotiatores flebunt, & lugebũt in inferno, quoniam mercedes eorum nemo emet amplius. Amittent enim quod tenere uidebantur, & incident in malum, quod præuidere neglexerunt.

" Mercedem auri & argenti, & lapidis precioſi, & margaritæ,
" & byſſi, & purpuræ, & ſerici, & cocci, & omne lignum thy-
" nium, & omnia uaſa eboris, & omnia uaſa de lapide precio-
" ſo, & æramento, & ferro, marmore & cinnamomo, & odora-
" mentorum, & unguenti, & thuris, & uini, & olei, & ſimilæ, &
" tritici, & iumentorum, & ouium, & equorum, & rhedarum,
" & mancipiorum, & animarum hominum, & poma deſidera-
" bilia animæ tuæ diſceſſerũt à te, & omnia pinguia & præcla-

„ ra perierunt à te, & amplius nõ inuenientur mercatores ho- D
„ rũ.) In omnibus quæ enumerata ſũt, auaritia Babylonis atq; luxuria condemnatur. Nam & in iudicio Dominus nõ dicet reprobis: Ite maledicti in ignem æternũ: homicidæ fuiſtis, ſuperbi, fornicatores, adulteri, ſed dicet: Eſuriui, & non dediſtis mihi mãducare. Sitiui, & non dediſtis mihi bibere, & cætera miſericordię opera, quibus auaritia retrahit reprobos, ne miſericordes ſint erga pauperes. Auaritia quippe nutrix eſt luxuriæ: nutrimenta autẽ luxuriæ, in hoc loco deſcripta ſunt, quibus ab auaritia nutritur. Et ſi diligẽter inſpicere uoluerimus, inueniemus omnia quæ in hoc loco ad auaritiã ſiue luxuriam Babylonis demonſtrãdam enumerata ſunt, ad quinque corporis ſenſus pertinere. Quinque enim ſunt corporis ſenſus, id eſt, Viſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus, quos E Deus hominibus & animalibus dedit. Animalibus ad uitam ſuam tantummodo tuendam: hominibus autem & ad uitam tuendam, ut per eos ratio animam, quæ illi commiſſa eſt, per uiã rectitudinis poſſet ducere. Iuſti itaque qui per hos quinq; corporis ſenſus, ſecundum rationis rectitudinẽ incedere ſtuduerunt, amicitiam ſibi Dei omnipotentis acquiſierunt: Impij uerò qui rationis bonum in malum peruertentes, hóſque corporis ſenſus luxuriæ, & cæteris uitiis ſeruire coëgerunt, iram nihilominus iuſti iudicis incurrerunt. Igitur ſi ea quæ in ſequentibus ſcripta ſunt, uocem ſcilicet citharœdorum & muſicorum, & tibia canentium, & tuba, cum iis coniungere uolueris, inuenies omnes diuitias Babylonis, quæ hic deſcriptę ſunt, ad quinque corporis ſenſus, ut ſupra diximus, pertinere. Aurum nanque & argentũ, & lapides precioſi, & margaritæ ad uiſum: byſſus, & purpura, & coccus, ad tactum: cinnamomum & odoramenta, & unguenta, & thus, ad odoratum: uinum, oleum, ſimila, triticum & cætera, ad guſtũ: uox citharœdorum, & muſicorum, & tibia canẽtiũ, ad auditum pertinent. Damnatio ergo Babylonis, ſicut hæc ſcriptura demonſtrat, maximè in diuitiis conſiſtit: eo quòd diuitiæ nutrimenta ſint uitiorum, & ex quibus auaritia, quæ modò regina mundi dici poteſt, luxuriam ſuam alit. F

Matt. 25.

Auaritia nutrix luxuriæ.

Luxuria per quinq; ſenſus ſeſe exercet.

Obiecta quinq; ſenſuum quibus impij abutũtur.

„ gina mundi dici poteſt, luxuriam ſuam alit. Qui diuites facti ſunt, ab ea longè ſtabunt, propter timorem tormẽtorum
„ eius, flentes, & lugentes, & dicentes: Væ, uæ ciuitas illa ma-
gna,

A gna, quæ amicta erat biſſo, & purpura, & cocco, & inaurata
» auro, & lapide precioſo, & margaritis, quoniam in una ho-
» ra deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ.) Quod diuites Babylonis longè ſtare dicuntur, ſecundum ſenſum ſuperiorem, quem
» de regibus diximus, intelligendum eſt. Et omnis guber-
» nator, & omnes qui à longè nauigant, & nautæ qui in mari
» operantur, longè ſteterunt, & clamauerunt uidentes locum
» incendij eius, dicentes: Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et
» miſerunt puluerem ſuper capita ſua, flentes, & lugentes, & di
» cētes: Væ, uæ ciuitas magna, in qua diuites facti ſunt omnes
» qui habent naues in mari de preciis eius, quoniam una ho-
» ra deſolata eſt.) Poſſumus per mare, hoc ſeculum: per gubernatores uerò principes iniquos intelligere. Per eos autem *Cōtra principes iniquos &c. deprædatores pauperum.*
B qui de loco ad locum nauigant, & per nautas qui in mari operantur, eos qui diuerſa officia ad deprædationes pauperum, & ad peccata ſua quotidie augenda in mundo exercent. Iſti ergo flebunt & lugebunt, uidentes locum incendij Babylonis. Ipſi nanque erunt Babylon, & ipſi lugebunt & flebunt. Videbunt autem incendia Babylonis, quia ſua incendia perferendo uidebunt, quæ mente in ſeculo poſiti, conſpicere neglexerunt, ut ſe corrigerent. Qui etiam cinerem ſuper capita ſua miſiſſe dicuntur. Nam ſæpe per caput, mens, per cineres peccata deſignantur. Cinerem itaque ſuper capita ſua ponent, quia memoria peccatorum à mentibus eorum nunquam recedet.
» Exulta ſuper eam cælum, &
» ſancti Apoſtoli, & prophetæ: quia iudicauit Deus iudicium
C ueſtrum de illa.) Poſſumus per cælum, angelos: per Apoſtolos, noui teſtamenti patres: per prophetas autem, patres ueteris teſtamenti intelligere. Exultabunt igitur, cùm deſtructa fuerit omnis caterua impiorum, cum ipſis dæmonibus authoribus iniquitatum. Exultabunt etiam, eo quòd tunc finem acceptura ſit omnis malitia, & adducentur iuſti ad gaudia ſempiterna.
» Et ſuſtulit unus angelus fortis lapidem,
» quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: Hoc im-
» petu mittetur Babylon magna, & ultra non inuenietur.)
Iſte angelus Chriſtum ſignificat. Qui fortis eſſe dicitur: quia fortitudinem Chriſti quanta ſit, humana mens comprehendere non poteſt: per lapidem uerò molarē magnum, omnis

Infernus. multitudo impiorum deſignatur: mare autem infernum de- D
ſignat, in quo omnes impij demergentur. Angelus igitur
lapidem molarem in mare miſit: quia Dominus noſter Ie- "
ſus Christus in die iudicij omnem impiorum multitudinem
" ſuo iuſto iudicio in infernum demerget. Et uox citharœ- "
" dorum, & muſicorum, & tibia canẽtium, & tuba non audie- "
" tur in te amplius.) Hoc ſuperius expoſitum eſt. Et omnis "
" artifex, & omnis ars non inuenietur in ea amplius, & uox "
" molæ non audietur in te amplius, & uox ſponſi & ſponſæ "
" non audietur in te adhuc.) Quærendum nobis eſt cur ar-
tes & uoces molæ, & lumen lucernæ, & uocem ſponſi &
ſponſæ inter ſcelera Babylonis computet, cùm iſta omnia
ſine culpa exerceri poſſint, & ſine iſtis uita humana ſubſiſte-
re non poſſit. Spiritualiter itaque iſta omnia intelligenda E
1.Cor.3. ſunt. Poſſumus ergo per artes, ſapientiam huius ſeculi, quæ
ſtultitia eſt apud Deum intelligere. Quas artifices maligni
& filij Babylonis ad hoc diſcunt, ut in malitia Babylonis poſ-
Hiere.4. ſint proficere. Sapientes enim ſunt ut faciant mala, bene au-
tem facere neſciunt. Mola autem quicquid ſub ſe acceperit,
Iudices impij. conterit, & comminuit. Poſſumus igitur per molam, iudices
impios intelligere uel accipere. Vocẽ ergo molę mittit, cùm
iudices impij iudicia iniuſta ad conterendos innocẽtes pro-
ferunt: per lumen uerò lucernæ, huius ſeculi gloria deſigna-
Prouerb.24 tur. De hac lucerna dicit ſcriptura. Lucerna impiorum extin-
guetur. Lucerna quippe impiorum extinguitur, cùm ab hac
uita ſubtracti, gaudium temporale amittunt, & æternã triſti-
tiam incurrũt. Poſſumus nihilominus per ſponſum, amato- F
Seculi amatores. res ſeculi: per ſponſam uerò, terram intelligere. Quia ſicut a-
mor ſponſum & ſponſam ligat, ut una caro efficiantur, ita &
amor ſeculi amatores ſuos ſic terræ coniungit, ut unum cum
ea efficiãtur, à qua ſi fieri poſſet, in perpetuum ſegregari nol-
lent. Tales ergo artifices in Babylone nõ audientur amplius,
" quia cum ea in perpetuum damnabuntur. Quia mercato-
" res tui erant principes terræ.) Habent eccleſiæ mercatores
ſuos, habet & Babylon. Mercatores eccleſiarũ, theſauros ſuos
in cælo recondunt, ubi fures non effodiunt nec furãtur: mer-
catores uerò Babylonis, theſauros ſuos in terra recondunt,
" ubi fures effodiunt & furantur. Et in ueneficiis tuis erra-
uerunt

A uerunt omnes gentes.) Veneficia Babylonis ſunt diuerſi errores, per quos genus humanum deceptum eſt. Et in ea ſanguis prophetarum & ſanctorum inuẽtus eſt, & omnium qui interfecti ſunt in terra.) Sanguis ſanctorum in ea inuentus eſt, id eſt, ſcelus interfectionis ſanctorum: ſicut Dominus dicit impiis Iudæis ſub intellectu omnium reproborum: Veniet, inquit, ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram. *Matt.23.*

Cap.19.

ET audiui quaſi uocem magnam tubarũ multarum in cælo, dicentiũ alleluia. Salus, & gloria, & uirtus Deo noſtro eſt, quia uera & iuſta iudicia B eius ſunt: quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in proſtitutione ſua, & uindicauit ſanguinem ſanctorũ ſuorum de manu eius. Et iterũ dixerunt alleluia, & fumus eius aſcendit in ſecula ſeculorum. Et uiginti quatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas, & quatuor animalia, dicentes amen, alleluia. Et uox magna exiit de throno, dicẽs: Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis Deum puſilli & magni. Et audiui quaſi uocẽ tubæ magnæ, & qua-C ſi uocem aquarum multarum, & quaſi uocem tonitruorum magnorum, dicentium alleluia. Quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotẽs, gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei: quia uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius præparauit ſe, & datum eſt ei, ut operiat ſe biſſino ſplẽdẽte candido. Biſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum.) Totam ſententiam poſui, ut undique circunſpecta, eius ſubtilitas facilius indagari poſſit. A ſeptem nanq; uocibus, quinquies alleluia decantata eſſe legitur. Primo & ſecundo, à uoce tubarũ multarum: tertio, à uiginti quatuor ſe-

nioribus & quatuor animalibus: quartò, à uoce quæ de throno exiit, non iam alleluia, sed eius interpretatio decãtata eſt, id eſt, laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius. Alleluia quippe, laudate Deum ſonat. Quinto uerò à tribus uocibus ſemel decantata eſt, id eſt, à uoce tubæ magnæ, & à uoce aquarum multarum, & à uoce tonitruorum magnorũ. Scriptura libri huius ſæpe demonſtrat omnem electorum multitudinem in ſeptem partes eſſe diuiſam, ſi eius ſubtilitas, uel intelligentia perſcrutetur. Iuſti itaque qui ante diluuium fuerunt, ad primam partem: illi uerò qui poſt diluuiũ uſquequo lex data eſt, ad ſecundam pertinent, ſicut ſæpe iam diximus. Nullámque aliam legem habuerunt, niſi naturalem, id eſt, dilectionem Dei & proximi. Scit enim unuſquiſque ſe debere timere, & ſuper omnia diligere eum, à quo creatus eſt, & à quo ei uita & uitæ ſubſidia miniſtrantur, & nulli ſe debere facere, quod non uult ab alio pati. Hanc legem nullus qui ſanę mentis eſt, ignorare permittitur. Per tubas igitur multas, electi qui ante diluuium fuerunt, & qui poſt diluuium uſque ad illud tempus quo lex data eſt, deſignantur. Vocem emiſerũt, quia per prædicationis ſuæ doctrinã, quoſcunque potuerunt à ſuis erroribus reuocauerunt. Alleluia decantauerunt, quia ſecundum naturalis legis notitiam, per bona opera Deo placere ſtuduerunt. Secũdo alleluia dixerũt, quia hi qui poſt diluuium fuerunt, ſecũdum eandem legem uiuentes, creatori ſuo iuſtè uiuendo adhæſerunt. Sed quęrendũ nobis eſt, cur in pronũciatione ſecunda, alleluia, fumus Babylonis in ſecula ſeculorũ aſcendiſſe dicatur. Poteſt per fumũ fama deſignari. Scimus quia in ſecunda parte, Noë & filij eius primi ponuntur, quorũ temporibus, aquis diluuij humanũ genus deletũ eſt. Poſtea uerò Sodoma & Gomorra, & cæterę ciuitates quę eis adhærebãt, cæleſti igne conſumptæ ſunt. Fumus ergo Babylonis in ſecula ſeculorũ aſcẽdit: quia hæc fama ab ore fideliũ nunquã recedet. At uerò per uiginti quatuor ſeniores, patres qui ſub lege fuerũt, deſignãtur. Quibus cõiungũtur quatuor animalia, per quæ nouũ teſtamẽtũ figuratur: quia in ueteri teſtamẽto ſi ſpiritualiter intelligatur, nouum cõtinetur. Alleluia decãtauerũt, quia mãdata legalia obſeruãtes, per bona opera Deo placere ſtuduerunt: per thronũ autẽ prophetæ deſignantur,

Lex in corde ſcripta.

Matth.7.

Geneſ.7.

Geneſ.19.

Fama diluuij & incẽdij inter fideles ſemper manet.

A deſignãtur, eo ꝙ ſedes Dei fuerint, & per eos, ſua iudicia diſpoſuerit. A throno uox exiit, quia à prophetis prædicatio ſanɫa proceſsit. Laudẽ Deo decãtauerũt, quia ei tota uirtute ſeruire ſtuduerũt. Tuba uero magna, Chriſtum ſignificat. Vox tubæ, prædicatio eſt Euangelij. Per uocem autem aquarum multarũ, multitudo gentiũ Chriſtũ confitentiũ deſignatur. Per uocem uero tonitruorum magnorum, electi qui in fine mundi naſcituri ſunt intelligũtur. Et iure per tonitrua, quia terrorem diei iudicij annunciabunt. Tres ergo uoces ſemel alleluia decantauerunt, quia fidem ſanctæ trinitatis doctrinámque Euangelij, quæ à magna tuba, id eſt à Chriſto proceſsit ſeruauerunt, & ſeruabunt uſque in finem. Duæ igitur partes id eſt, prima & ſecunda, ad legem quam naturalẽ eſſe
B diximus pertinent. Duæ uero quæ ſequuntur id eſt, tertia & quarta, ad legẽ quæ per Moyſen data eſt. Tres autẽ quæ reſtant, id eſt, quinta & ſexta & ſeptima ad legem Euangelij, ut indicent eos in fide ſanctæ trinitatis uſque ad finẽ mũdi permanere debere. Quid autem iſtæ tres partes decantent, audiamus. „ Alleluia quoniã regnauit Dominus Deus noſter „ omnipotens.) Id eſt laudemus Dominum, eo quòd deſtructo regno diaboli perditoris noſtri, ipſe in nobis regnare di„gnatur, qui eſt Dominus & ſaluator noſter. Gaudeamus & „ exultemus, & demus gloriam ei, quia uenerunt nuptiæ agni „ & uxor eius præparauit ſe.) Ideo gaudeamus, ideo exultemus, eo quòd miſericordia conditoris noſtri, eccleſiam ſuã, qui nos ita ſibi coniungere ſit dignatus ut ſponſa coniungi- *Ioan. 1.*
C tur ſponſo ſuo, quatenus ſimus cum ipſo una caro, ſicut dicit ſcriptura, Erunt duo in carne una: quod Apoſtolus de Chriſto & eccleſia intelligendum eſſe docuit. Vxor eius præparauit ſe, id eſt, eccleſia quę uxor agni dicitur, uariis uirtutibus „ ſemetipſam ornauit. Et datum eſt illi ut operiat ſe biſsino „ ſplendente candido.) Quid biſſus ſignificet, ipſe exponit. „ Biſsinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum. Et dixit mi„hi angelus: Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni uo„cati ſunt.) Prandium electorum nunc eſt, quando in eccleſia dapibus Euangelicis paſcũtur. Cœna uero tunc erit, quãdo poſt reſurrectionem, in cæleſti beatitudine, æterna gloria perfruentur. Et quia prandium quod nunc agitur, & bonos *Gene. 2.* *Ephes. 5.*

Eccleſia bonos & malos recipit. & malos recipit, non omnes beati ſunt, qui in eo uidẽtur recumbere. Illi autem ſoli beati ſunt, qui in illa cœna quæ poſt finẽ mundi futura eſt, recipientur. Et cecidi ante pedes eius D
» ut adorarem eum. Et dixit mihi angelus: Vide ne feceris, cõ-
» ſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſti-
» monium Ieſu: Deum adora.) Redemptio ſanguinis Chriſti hoc fidelibus contulit, ut filij Dei ſociique angelorum efficerentur. Ideóque pertimeſcit angelus adorari ab homine, qui ſuper ſe adorabat hominem Deum. Quapropter conſeruum ſe Ioãnis, cæterorúmque fidelium uocat. *Sanguis Chriſti nos angelis aſſociauit.* Teſtimoniũ
» uero Ieſu, eſt ſpiritus prophetiæ.) Patres autẽ ueteris teſtamenti, qui aduentũ Chriſti, paſsionem, & reſurrectionẽ eius prædixerunt, ſpiritũ prophetiæ habuiſſe certiſsimũ eſt, unde & prophetæ uocãtur. Quicunque ergo teſtimoniũ Chriſto E
» perhibet, ſpiritũ prophetiæ habet. Et uidi cælũ apertũ, & ec-
» ce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, uocabatur fidelis &
» uerax.) Nullo modo æſtimare debemus, quod hoc capitulũ ad aduentũ Chriſti pertineat, in quo ad iudiciũ uẽturus eſt, ſed potius ad electos qui in fine mũdi naſcituri ſunt: fine etenim mũdi inſtante, ueniet Dominus cum ſanctis ſuis, ut pugnet per ipſos cõtra Antichriſtũ, & miniſtros eius. Et qualis à ſanctis illis prædicabitur, talis & forma eius in hoc loco deſcribitur. Nam per cælũ eccleſia deſignatur: per equũ albũ, homo quẽ filius Dei aſſumpſit, ſuper quẽ & ſediſſe uiſus eſt, qui etiã fidelis & uerax uocari dicitur. Hæc duo nomina, id eſt, fidelis & uerax, unum ſenſum habent in hoc loco. Rectè
Pſal. 144. fidelis uocatur de quo dicit Pſalmiſta: Fidelis Dominus in F omnibus uerbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Ve
Ioan. 14. racem uero ſeipſum in Euãgelio uocat, dicẽs: Ego ſum uia, &
» ueritas & uita. Sequitur: Et iuſtitia iudicat, & pugnat.) Nõ armis Deus in die iudicij contra impios dimicaturus eſt, ſed eius iuſtitia expugnabũtur, & cõterentur. Omnia enim peccata impiorũ atque ſcelera in cõſpectu eorũ adducet Domi-
» nus, ut ſciant ſe iuſtiſsimo Dei iudicio eſſe damnatos. Oculi
» eius ſicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa.) Per oculos Domini ſpiritus ſanctus deſignatur, ſicut in tertia uiſione author huius libri exponit: habebat, inquit, agnus *Supr ca. 5.* oculos ſeptem qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſsi in omnem

terram.

A terram. Et quia flamma urit & illuminat, non inconuenienter ſpiritus ſanctus flammineus eſſe dicitur, eo quòd corda fidelium & illuminet & incendat in amorem Dei. Et in „ capite eius diademata multa.) Per diademata multa, mul„ titudo ſanctorum exprimitur. Habens nomen ſcriptum, „ quod nemo nouit niſi ipſe.) Cum ſuperius dicat, quia uocabitur fidelis & uerax: & paulo poſt, quia uocabatur nomen eius uerbum Dei, quid eſt quod dicit, quod nemo ſcit nomen eius, niſi ipſe? Sciunt quidem ſancti Dei nomen Chriſti, quod eſt filius Dei, & neſciunt. Ex parte quippe ſciunt, & ex parte neſciunt. In omnibus enim creaturis quæ gignunt & gignuntur, nullus filius coæuus poteſt eſſe patri, quia neceſſe eſt ut antecedat qui generat, & ſubſequatur qui generatur. *Nomẽ Chriſti quomodo ſancti norunt & ignorant.*

B Sed non talis eſt natura filij Dei. Nam quemadmodum pater eſt ſine initio, ſic & filius. Et quanuis hoc quomodo fieri poſsit conſiderare non poſsimus, in ueritate tamen credimus & confitemur, filium per omnia coæqualem & coæternum eſſe patri: de hac eius generatione Propheta loquitur dicens: Generationem eius, quis enarrabit? Et „ ueſtitus erat ueſte aſperſa ſanguine, & uocabatur nomen „ eius, Verbum Dei.) Poſſumus per ueſtem corpus Chriſti: per ſanguinem uero peccata noſtra pro quibus mortuus eſt ipſe, ſiue ipſam mortem quam pertulit pro nobis, intelligere. Sed quia peccata electorum ſuorum moriendo deleuit, & ipſam mortem reſurgendo calcauit, ſicut dicit Apoſtolus Paulus, Chriſtus reſurgens à mortuis iam non mori- *Fides caprinã ducit rationem.* *Eſa.53.* *Rom.6.*

C tur, mors illi ultra non dominabitur: melius mihi uidetur ut per ueſtem Chriſti, multitudinem ſanctorum intelligamus, qui ſunt membra eius. Per guttas autem ſanguinis, quibus ueſtis aſperſa eſſe legitur, martyres deſignantur, qui pro amore Chriſti, ſanguinem fundere non dubitauerunt. Ideo ueſtem Chriſti, quæ ex angelis & ſanctis hominibus conſtat, in illa cæleſti beatitudine ſuo ſplendore „ exornant. Et exercitus qui ſunt in cælo ſequebantur eum, „ in equis albis: ueſtiti biſsino albo mundo.) Diximus ſuperius quia qualis Chriſtus à ſanctis in fine mundi prædicabitur, talis & figura eius in hoc loco deſcribitur. Per cælum ergo in hoc loco, eccleſia: per exercitus qui de cælo *Martyres.*

proceſsiſſe Chriſtum ſequentes uiſi ſunt, ſancti qui in fine D
mundi naſcituri, & contra Antichriſtũ pugnaturi ſunt intel
liguntur. Per equos autẽ, corpora: per ſeſſores uero equorũ,
animę deſignantur. Albos igitur equos habuiſſe uiſi ſunt,
qui ſe mundos & nitidos in quãtum humana fragilitas per-
miſit, exhibebant in conſpectu Dei. Quid ſit uero biſsinum,
ſuperius expoſitum eſt. Biſsinum igitur iuſtificationes ſunt
„ ſanctorum. Et habebat in ueſtimento & in femore ſuo ſcri
„ ptum, Rex regum, & Dominus dominantium.) Per ueſti-
mentum ſicut ſuperius diximus, ſancti: per femur autem, ex
quo humana origo procedere dicitur, homo quem Chriſtus
aſſumpſit deſignatur. In ueſtimento itaque ſuo, quod ipſe
ſit Rex regum, ſcriptum habet, quia in operibus ſanctorum
agnoſcitur hunc eſſe uerum Deum, qui tales ſeruos poſsi- E
det. Habet & in femore ſuo ſcriptum quod ipſe ſit Rex regũ
& Dominus dominantium: quia in operibus, quæ in carne
poſitus geſsit, cognitum eſt hunc eſſe uerum Dei filiũ. Poſ-
ſumus etiam per femur, patres ueteris teſtamẽti, ex quorum
ſtirpe Chriſtus originẽ duxit, intelligere: qui & ipſum figu-
rauerunt, & quod ipſe futurus eſſet Rex regum & Dominus
„ dominantium apertis uocibus prædixerunt. Et de ore eius
„ gladius acutus exibat.) Poſſumus per os Domini, eoſdẽ prę-
Prædicator os Dei dicitur. dicatores de quibus diximus, qui in fine mũdi naſcituri ſunt
accipere, per quorũ os loquetur Deus, ſicut ipſe dixit in Euan
gelio: Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris
Matt.10. ueſtri, qui loquitur in uobis. Et ipſe dicit per Prophetam: Si
Hier.15. ſeparaueris pretioſum à uili, quaſi os meum eris. Per gladiũ F
uero diuinam ſcripturam, ſicut ſuperius diximus, intelligere
Epheſ.6. debemus, ſicut dicit Apoſtolus Paulus: Et gladium ſpiritus,
quod eſt uerbum Dei. Qui acutus eſſe dicitur, quia ad reſe-
canda uitia, diuina ſcriptura acutiſsima eſt. Vnde & ſequi-
„ tur. Vt in ipſo percutiat gentes.) Percutiet Chriſtus gla-
„ dio ſuo gentes, quando per doctrinam ſanctorum ſuorum,
„ hominum infidelium errores deſtruet. Et ipſe reget gentes
„ in uirga ferrea, & tanquã uas figuli confringentur.) Per uir-
gam ferream, Euãgelium diximus fuiſſe deſignatum. Reget
ergo Chriſtus gentes in uirga ferrea, quando per doctrinam
ſanctorum, & Iudæos ad fidem ſuam cõuertet, & electos ab
erroribus

A erroribus Antichriſti defendet. Et tanquam uas fictile, con-
" fringētur.) Quādiu quilibet in peccatis iacet, recte uas fictile
uocatur. Cum autem per pœnitentiam & lachrymas ad bo-
na opera agenda conuerſus fuerit, confringitur uas fictile, &
ex uaſe fictili efficitur uas ſolidū & firmum, & ad ictus ten-
" tationum dæmonum fortiſsimum. Et ipſe calcabit torcu-
" lar uini furoris iræ Dei omnipotētis.) Eſaias cum de paſsio- *Eſa. 63.*
ne loqueretur interpoſuit Dominū dicētem: Torcular calca-
ui ſolus, & de gentibus non eſt uir mecum. Sed ibi per tor-
cular, crux Domini intelligitur: hic uero non crux, ſed locus
pœnarum in quo impij retrudēdi ſunt, deſignatur. Eandem
quippe ſignificationem habet torcular in hoc loco, quam &
lacum ſuperius diximus habuiſſe, in quo botri uineæ terræ, *Sup. ca. 14*
B per quos impij deſignantur, demerſi fuiſſe leguntur. Sed &
ipſa calcatio torcularis, eandem ſignificationē habet, quam
& illic calcationem lacus habuiſſe diximus. Significat nan-
que ultimam demerſionem impiorum in infernum. Quid "
uero ſit uinum furoris iræ Dei omnipotentis, ſuperius dixi-
" mus. Et uidi alium angelum ſtantem in ſole, & clamauit "
" uoce magna omnibus auibus, quæ uolabant per medium "
" cæli.) Iſte angelus, prædicatores qui in fine mundi futuri "
ſunt, ſignificat. Qui etiam & per equites paulo ſuperius de- "
ſignati ſunt. Per ſolem uero, Chriſtum intelligere debemus.
Angelus igitur in ſole ſtetit, quia prædicatores ſancti in Chri
ſto ita ſolidabuntur, ut ab eius fide nulla perſecutione auel-
li poſsint. Per aues autem, fideles omnes qui eo tempore fu- *Noſtra cō-*
C turi ſunt, deſignantur. Per cęlum uolabant, quia in terris po- *uerſatio in*
ſiti, mente in cæleſtibus habitabant. Poſſumus nihilominus *cælis.*
per cælum, eccleſiam intelligere. Per cælum ſancti uolant,
quia duas alas habentes, id eſt duo præcepta charitatis, cir-
cunquaque uolant, quibuſdam miſericordiam imponendo,
" quoſdam ab iniquitatibus reuocando. Venite congregami-
" ni ad cœnam magnam Dei omnipotentis, ut manducetis
" carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, &
" carnes equorum & ſedentium in ipſis, & carnes liberorum
" & ſeruorum, & puſillorum & magnorum.) Qui deſignan-
tur per reges & principes, liberos & ſeruos cæteróſque, ipſi
per equos eorúmque aſcenſores, principes ſcilicet terræ, ac

populi,qui eis ſubiiciuntur. Cœna uero Dei,quid aliud eſt,D niſi exterminatio impiorum?Carnes autem impiorum iuſti manducabunt,cum uindictam ex malis quæ eis intulerunt, excipient. Et quia iuſti uidentes pœnam impiorum,in bo-

Pſal.57. nis operibus proficiunt,ſicut dicit Pſalmiſta: Lætabitur iu-ſtus cum uiderit uindictam impiorum, manus ſuas lauabit „ in ſanguine peccatoris. Et uidi beſtiam & reges terræ, & „ exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum „ illo qui ſedebat in equo,& cum exercitu eius.) Hic demonſtrat non ad aduentum Domini ſecundum, ea quæ ſuperius dicta ſunt pertinere, ſed potius ad illud tempus, in quo per ſanctos ſuos contra Antichriſtum præliatus eſt,ſicut iam diximus.Congregabũtur nãque beſtiæ,& reges terræ, & exercitus eorum, ut pugnent contra Chriſtum & ſanctos eius: E quando Antichriſtus & innumerabilis multitudo gentium quæ ab eo decipietur,ad perſequendã eccleſiã Dei exurgent, „ ut nomen Chriſti de mundo funditus extinguant. Et ap- „ prehẽſa eſt beſtia & pſeudopropheta, qui fecit ſigna corã ip- „ ſo,quibus ſeduxit eos qui acceperũt characterẽ beſtiæ, & qui „ adorauerunt imaginẽ eius; uiui miſſi ſunt ij duo in ſtagnũ „ ignis ardentis ſulphure: & cæteri occiſi ſunt in gladio ſeden „ tis ſuper equũ,qui procedebat de ore ipſius, & omnes aues ſa „ turatęq; ſunt de carnibus eorũ.) Apprehẽdetur beſtia & pſeu-

2.Theſ.2. dopropheta eius, quando illud implebitur quod Apoſtolus Paulus ait:Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris

Antichriſti interit⁹. ſui,& deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Si Antichriſtus ſpiritu oris Domini interficiẽdus eſt,quomodo ipſe & pſeudo- F propheta eius,in ſtagnũ ignis uiui mittendi ſunt?Eſt uita iu-

Abac.2. ſtorũ,eſt & impiorũ: de uita iuſtorũ dicit Propheta,quia iu-

1.Timo.5. ſtus ex fide uiuit: de uita uero mala dicit Paulus,quia uidua male uiuens mortua eſt.Vitam nanque impiorum,iuſti non incongrue mortem uocant. Similiter & impij; uitam iuſtorum mortem æſtimant,ſicut in iudicio dicturi ſunt,Hi ſunt

Sapien.5. quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij.Nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam,& finẽ illorũ ſine honore. Antichriſtus ergo & pſeudopropheta eius uiui miſſi ſunt in ſtagnũ ignis,id eſt in malitia ſua,uiui in ea uidelicet uſque in finẽ uitæ ſuæ perſeuerantes.

A rantes. Quod autẽ dicit quia cæteri occiſi ſunt in gladio ſedentis ſuper equũ, interfectionẽ iſtam pro cõfuſione poſuit. Nã ſancti, quorũ doctrina per gladiũ oris Domini deſignatur, interfecto Antichriſto, inſultabunt infidelibus, eo quòd hominẽ impiiſsimũ, atque omnibus hominibus deteriorem Antichriſtũ, immortalẽ Deum exiſtimauerint, quẽ cõſtabit peſsima morte peremptũ. At illi confundentur & tabeſcent in iniquitatibus ſuis. Omnes ergo aues ſaturatæ ſunt de carnibus eorũ, quia ſubuerſo Antichriſto, omnes electi inenarrabiliter gaudebunt & exultabunt, eo quòd à tam peſsimo hoſte miſericordia diuina eos liberauerit, omnéſque qui eos perſequebantur, uelut fumus euanuerint.

Gaudiũ fidelium in impiorum interitu.

Cap. 20.

B ET uidi angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſſi, & cathenam magnam in manu ſua.) Damnationem diaboli narrare nolens, ad aduentum Chriſti reuertitur. Tres nãque ſunt damnationes diaboli. Damnatus eſt primo, quando de cęleſti beatitudine propter iniquitatẽ ſuã eſt deiectus. Secunda damnatio eius fuit, de qua author libri huius loqui modo incipit, quando per mortem Chriſti, genus humanũ de poteſtatẽ eius eſt ereptum, & ipſe ſicut præſens ſcriptura demonſtrat, in abyſſum eſt religatus. Tertia damnatio eius erit, quando in infernum cum omnibus impiis in ęternum cruciandus demergetur. Angelus itaque iſte

Tres damnationes diaboli.

C Chriſtũ ſignificat: deſcenſio eius de cælo, eſt incarnatio eius. Clauem abyſsi id eſt inferni, ipſe poſsidet: quia ab ingreſſu eius, quos uult retrahit, & quos uult in eius damnationem cadere, iuſte permittit. Per cathenam uero magnam, eius poteſtas deſignatur. Et apprehendit draconem ſerpẽtem antiquum, qui uocatur diabolus & ſathanas, & religauit eum per annos mille.) Apprehendit Chriſtus ſerpẽtem antiquũ, id eſt diabolum, quando per mortẽ ſuam eius deſtruxit imperium. Per annos autem mille, omne tempus ab aduentu Chriſti uſque ad finem mundi debemus intelligere uel accipere. Religauit ergo Chriſtus diabolum non uinculis corporeis, ſed uinculis poteſtatis ſuæ immẽſæ, quia eam à cor-

Diabolus quomodo per Chriſtũ uinctus.

dibus electorum ſuorum expellens, ab eorum deceptione di D
» uina ſua uirtute excluſum tenet. Et miſit eum in abyſſum,
» & clauſit & ſignauit ſuper eum, ut non ſeducat amplius gen
» tes, donec conſummentur mille anni. Poſt hæc oportet eum
» ſolui modico tempore.) Alligationem diaboli tribus modis poſſumus intelligere. Poſſumus nanque hoc ſimpliciter intelligere, ut uirtute Dei omnipotentis in abyſſum religatus teneatur uſque ad tempus præfinitum. Poſſumus etiam per abyſſum corda impiorum intelligere, ut à cordibus electorum excluſus, intra anguſtias cordium reproborum conſtrictus & alligatus teneatur. Poſſumus & hoc tertio modo intelligere: diabolus nihil aliud deſiderat quàm deceptionē hominũ. Et dum per cuſtodiã Dei omnipotētis, qui electos ſuos cuſtodire & defendere nō deſiſtit, ab eorũ deceptione arcetur, quaſi quibuſdã uinculis, eius impiiſsima uolũtas religata tenetur. Per gentes uero quas ſeducere nō permittitur, ſolos electos debemus intelligere. Tempus modicũ, quo poſt mille annos ſoluendus eſſe dicitur, tempus Antichriſti eſt. Tunc enim peccatis hominum facientibus, dabitur poteſtas E

Diabolus in impiorũ cordibus ligatus.

» diabolo, tota uirtute cōtra genus humanum dimicandi. Et
» uidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis.) Quia ſuperius narrauit quo ordine miſericordia diuina quotidie electos ſuos ab immaniſsimo hoſte diabolo liberet, cōſequens eſt, ut gloria ad quam eorum animæ quotidie perducuntur, deſcribatur. Per ſedes nãque, cæleſtis patria: per ſedentes uero ſuper eas, ſanctorum animæ deſignantur. Quòd autem iudiciũ datum ſit ſanctis, quorũ animę in cæleſti beatitudine requieſcũt: in hoc aduertere poſſumus, cum ad eorũ ſepulchra dęmonia ab obſeſsis corporib⁹ expelli, periuria ſę- F

Miracula apud ſanctorum ſepulchra.

» pe detegi, atq; multa miracula uidemus. Et animas interfe-
» ctorũ propter uerbũ Dei & teſtimoniũ Ieſu, & qui nō adora-
» uerunt beſtiam & imaginem eius, nec acceperunt characte-
» rem eius in frontibus aut in manibus ſuis, uixerũt & regna-
» uerũt cum Chriſto mille annis.) Per animas interfectorum propter uerbum Dei, & teſtimoniũ Ieſu, martyres qui diuerſis temporibus interfecti ſunt, poſſumus accipere. Per eas uero quæ non adorauerunt beſtiam & imaginem eius, eos qui ab Antichriſto interficiēdi ſunt puto eſſe intelligendos.

Iſti

A Iſti ergo uixerunt, & regnauerunt cum Chriſto mille annis: quia quanuis corpore ſint interfecti, ſecundum animam tamen uiuunt cum Chriſto in cæleſti beatitudine. Sed quęrendum nobis eſt, quomodo electi qui inſtāte fine mundi naſcituri ſunt, cū Chriſto mille annis regnare dicantur, cùm tempus mille annorum non ad futurum tempus, quod ſine fine eſt, ſed ad præſens potius pertineat, quod in fine mundi conſummabitur: & in quo fides Euangelij per uniuerſum orbem florens, electos quotidie ad uitam æternam percipiēdam dirigit. Quod ita ſoluendum puto. Tēpus ab aſcenſione Chriſti uſque ad finem mūdi, quod per mille annos deſignatur, omnibus electis deputatum eſt, ut in eo ſine corporibus gloria cæleſti cum Domino perfruantur. Et ſcimus quia omnes *Quæſtio.* *Reſpōſio.*

B electi membra Chriſti ſunt, & ex multis mēbris unū corpus efficitur. Et ſi gloriatur unum membrum, congaudēt omnia membra. Gaudium igitur præcedētium ſanctorum, illorum nihilominus erit, qui in fine mūdi naſcituri ſunt: quia unum corpus efficientur cum eis, & in aliis poſſidebunt quod ipſis deerit. Cæteri uerò non uixerūt, donec cōſummentur mille anni.) Cæteri autē, id eſt reprobi, non uixerunt: quia poſt mortem non ad uitam ducuntur, quæ in cæleſtibus ſanctorū animabus datur, ſed in infernum demerguntur, quæ in hoc libro mors prima uocatur. Hæc eſt reſurrectio prima. Beatus qui habet partem in reſurrectione prima, in iis ſecunda mors non habet poteſtatem.) Quęrendum nobis eſt, quæ ſit reſurrectio prima. Nam primam reſurrectionem nō diceret, *Gaudium ſanctorum commune.*

C niſi eſſet & ſecunda. Nec ſecūdā mortem, niſi eſſet & prima. Reſurgimus itaque primo per baptiſmum à morte animæ. Sed quia dicit beatos eſſe eos qui habent partē in reſurrectione prima, nō mihi de baptiſmo hoc dictum uidetur, eo quòd non omnes beati ſint, qui per baptiſmum à morte animæ reſurgere uidētur: eo quòd nonnulli poſt baptiſmum, ipſi ſibi peccando mortem attrahunt, mentiendo quæ in eo promiſerunt, atque in ſuis malis perſeuerando. Sunt etiam nonnulli qui poſt perpetrationem ſcelerum, quibus ſibi mortem intulerunt, ad uitam per pœnitentiam & lachrymas, cæteráq; bona opera redeunt, quibus Apoſtolus loquitur, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. *Reſurrectio.* *Epheſ. 5.*

Sed nec iſtam primam reſurrectionem dicere poſſumus, eo D quòd primò per baptiſmum, ſecundò per pœnitentiam & lachrymas, animæ noſtræ ad uitam reuocentur. Neceſſe eſt ergo ut inueſtigemus, quam uocet reſurrectionem primam. *Vita quadruplex.* Quatuor ſunt uitæ fideliũ. Prima, mala: ſecunda, bona & mala: tertiæ uerò & quartæ nullum malum adhærere poteſt. Prima eſt ante baptiſmum, quæ tota mala eſt. Secunda poſt ba- *Nemo ſine peccato uiuit.* ptiſmum, quæ & bona & mala dici poteſt. Nullus enim fidelium, tempus uitæ præſentis ſine aliquibus peccatis tranſire poteſt: ſicut iſte Ioannes loquitur dicens: Si dixerimus quia *1.Ioan.1.* peccatũ non habemus, noſipſos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Tertia eſt, quæ tota bona eſt, & ad quam ſeries huius lectionis pertinet, quæ à paſſione Chriſti uſque ad finem mundi extenditur, in qua ſancti ſine corporibus cum Domi- E *Reſurrectio prima & ſecũda.* no uita æterna perfruuntur. Quam etiam primam reſurrectionem eſſe uocat, cùm dicit, Hæc eſt reſurrectio prima. Tẽpus itaque à paſſione Chriſti uſque ad finem mundi, reſurrectio prima uocatur. Quarta uita ſanctorũ erit poſt receptionem corporum, quæ nullo fine terminatur. Igitur quia uita præſens in cõparatione uitæ cæleſtis, mors rectè dici poteſt, ſancti prima reſurrectione tunc reſurgunt, cùm ab hac miſera uita ſubtracti, in cęleſti beatitudine cũ Domino collocantur. Et ſicut eſt hæc prima reſurrectio ſanctorum, ita eſt & pri- *Mors prima & ſecunda.* ma mors impiorum, quando præſentem uitam deſerunt, & in pœnis demerguntur. Secunda uerò mors, ultima damnatio erit, ſicut in ſequentibus exponit. Beati ergo erunt qui habent partem in reſurrectione prima, & in iis ſecunda mors F non habet poteſtatem: quia illi tantummodo beati ſunt & erunt, qui ante finem mundi in conſortio ſanctorum aſcribi *Ignis purgatorius.* merebuntur. Multos enim fine mundi inſtante, ignis purgatorius purgando cremabit, ſed ante iudicium abſoluti in ſanctorum collegio recipientur. Atq; in iis ſecunda mors, id eſt *Matt.25.* damnatio ultima non habebit poteſtatem: quia iam nõ cum hœdis in ſiniſtris, ſed cum ouibus in dextris ponentur.

" Sed erunt ſacerdotes Domini & Chriſti, & regnabunt cum " Chriſto mille annis.) Nomine ſacerdotum omnes electos *Electi ſacerdotes dicti. & quare.* comprehendit. Omnes nanque electi, ſacerdotes uocantur, ſiue quòd ſint mẽbra ſummi ſacerdotis, ſiue quòd ipſi ſemetipſos

A ipſos offerre Deo per bona opera nō deſiſtant. Et cùm cō-
„ ſummati fuerint mille anni, ſoluetur ſathanas de carcere ſuo,
„ & exibit, & ſeducet gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos
„ terræ, Gog & Magog.) Quod hic carcer uocatur, ſuperius
abyſſus uocatur. Sed interim quęſtio oritur. Superius quippe *Quæſtio.*
quorundam opinionem ſequēs, dixi per abyſſum corda im-
piorum deſignari, in quibus diabolus à cordibus fideliū ex-
pulſus, religatus teneatur. Si ergo per abyſſum corda repro-
borum deſignantur, quomodo de abyſſo, id eſt, de cordibus
reproborum, exire dicitur, quos nunquam derelinquet? Nū-
quid reprobos derelicturus eſt, & inuaſurus electos? Nullo
modo. Alligationem ergo diaboli, ſecundum literam intelli *Reſponſio.*
gendam puto, ut in aliquo abyſſo loco uirtute diuina religa-
B tus teneatur, uel certe in inferno uſque ad diē ſolutionis ſuæ.
Seducet autem gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos ter-
ræ: quia uniuerſas gentes quæ infra quatuor plagas mūdi cō-
tinētur, Antichriſti impiiſſima doctrina perluſtrabit, nulláſ-
que alias gentes ſeducet, niſi quæ ſpiritualiter Gog & Magog *Gog & Magog.*
uocantur. Gog nanque interpretatur tectum. Per Gog igitur
qui interpretatur tectum, ij deſignantur qui malitiam ſuam
in corde tegentes, iuſti ab hominibus uidebuntur, cùm futu-
ri ſint mēte reprobi: Magog uerò, qui interpretatur de tecto,
eos deſignat qui de tecto cordis ſui, in apertas * miſerias pro- ** malitias legendū puto.*
rumpentes, omnibus ſe impios eſſe demōſtrabunt. Tales ita-
„ que diabolus per Antichriſtum facile decipiet. Et congre-
„ gabit eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena ma-
C ris.) In prælium eos congregabit, qui ad eccleſiam Dei per-
„ ſequendam eos armabit. Et aſcenderūt ſuper latitudinem
„ terræ, & circundederunt caſtra ſanctorum & ciuitatem dile-
„ ctam.) Diximus ſuperius, diſcipulos Antichriſti laudatores
fore uitiorum, & omnia quæ ad delectationes carnales perti-
nent docere. Super latitudinem ergo terrę aſcenderunt, quia *Via ſeculi lata ducit ad mortē.*
uaſtas huius ſeculi uias ingredientur, quæ ducunt ad mortē.
Caſtra uerò ſanctorum & ciuitas dilecta, unam ſignificatio-
nem habent, ſignificant quippe eccleſiam. Caſtra igitur ſan-
ctorum circundabunt: quia eccleſiam tota uirtute perſequē-
„ tur, ut nomen Chriſti de mundo funditus extinguant. Et
„ exiuit ignis de cælo à Deo, & deuorauit eos.) Ignis de cælo

exiet,quia ueniēte Domino ad iudiciũ,ignis ante ipſum præ- D
cedet,qui nõ ſolùm omnē cateruam impiorum,ſed & ipſum
mũdum conſumet,ſicut in nonageſimo ſexto pſalmo Dauid
loquitur,dicens:Ignis ante ipſum præcedet, & inflãmabit in
Reprobi impugnãt eccleſiam. circuitu inimicos eius.Reprobi nanque quanuis cum electis
cõuerſentur,in circuitu ſunt:quia ſicut hoſtes ciuitatem ali-
quam impugnant,ut capiant eam, ita & eccleſia à reprobis
impugnatur. Sed & in pſalmo quadrageſimo nono, idē Da-
uid loquitur,dicens:Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in
Confutat ineptã cuiuſdam interpretationem in Pſal.49. circuitu eius tempeſtas ualida.Quidam hunc uerſum ita ex-
ponunt,quòd poſt ſuccenſionem elemētorum, pluuia deſcē-
dat,quæ combuſtionis cineres abluat.Sed talis expoſitio ab-
ſurdiſſima uidetur.Scimus enim pluuiam à mari atque à ter-
ra ſiue per nebulam, ſiue per exiccationem ſolis exurgere.Et E
ſicut aqua leuia quæque à fundo ad ſuperiora eleuat: ita &
aër aquam,aut in nebulam conuerſam, aut per ardorem ſo-
lis in tenuiſſimum fumum, & penè inuiſibilem redactã,uſq;
ad ea loca ubi conſummatio eius eſt,eleuat.Ibiq; congloba-
ta primò in denſam nebulam,quam nubes uocamus,cõuer-
titur:deinde uento agitãte,minutiſſimæ guttæ ſimul mixtæ,
atque ſua permixtione graues effectæ,ad terras decidũt, plu-
uiámque faciunt. Ecce terra, ecce aër, ecce mare,cæteráque
elementa igne conſumentur.Vnde ergo pluuia exurget,ma-
Rom.8. ximè cùm ſecundum Apoſtolum, tunc creatura liberetur à
ſeruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorum Dei?Nun-
quid Deus qui omnia ex nihilo creauit, non poterit mũdare
creaturã ſuam ſine adiutorio pluuiæ, præſertim cùm ipſe mũ F
dus in meliorem ſtatum,atque multò pulchriorē reparetur
poſt ignē?Aut quid ſunt aliud cineres, niſi terra mũda? Nam
quaſcunque ſordes ignis abſumpſerit, in cineres mundos cõ
uertet.Nũquid non poterit Deus mundos cineres in melio-
rem ſtatum cum altera terra reparare,ut neceſſaria non ſit ei
ablutionis pluuia?Dicamus aliter: Omnium ſordiũ ablutio-
nes aut terra ebibit,aut in fluminibus decurrunt,& cum flu-
minibus in mare.Et quomodo terra poſtquam ab igne exa-
minata fuerit,ſordes ſuas ebibet,ut iterũ ſordeſcat?Aut quo-
modo in fluminibus decurret, & cùm fluminibus in mare,
cùm mare iam nõ ſit,ſicut ſequētia huius libri uidētur fateri?

Quòd

A Quòd ſi mare in meliorem ſtatum reparabitur, ſicut cælum terráque, à terræ ſordibus quomodo inquinabitur? Quòd ſi quis dixerit ante innouationem hãc paſſurum eſſe inquinationem, atque in permutatione eius ad nihilum eſſe redigendas, non poterit Deus ſicut in aqua, ita & in terra eaſdem ſordes ad nihilum redigere, ut non ſit neceſſe ut in mare defluãt? Per tempeſtatem igitur ualidam, ultimum interitũ impiorum poſſumus intelligere, quẽ ſapientia per Salomonem in ultimo examine impiis ſe illaturam eſſe teſtatur, dicens: Ego quoque in interitu ueſtro ridebo, & ſubſannabo, cùm uobis quod timebatis aduenerit, cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit. Et diabolus qui ſeducebat omnes gẽtes, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphu- *Prouer. 1.*

B ris, ubi eſt beſtia & pſeudopropheta.) Hoc tunc implebitur, quando Dominus dicet: Ite maledicti in ignem æternum, & cætera. Et cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. A quo cruciatu, miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti redẽptoris noſtri nos liberare dignetur: qui cũ patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorũ, Amen. *Matt. 25.*

Explicit expoſitio uiſionis quintæ.

Incipit expoſitio Viſionis ſextæ.

C DOMINI NOSTRI IESV CHRIſti miſericordia largiente ad ſextam uiſionem peruenimus, quæ breuior eſt cæteris, eo quòd in ea generalis reſurrectio, damnatio impiorum, glorificatio iuſtorum tantũmodo breuiter deſcribatur. Et rectè in ſexto loco, reſurrectio ultima ponitur: quia ſenarius numerus perfectus eſt, & quicquid ſanctis promiſſum eſt in reſurrectione perficietur. Et uidi thronum magnum & candidum, & ſedentem ſuper eum.) Thronus iſte Dei, non auro & gemmis ornabitur, ſed hominibus iuſtis. Iſte eſt nanque thronus, de quo Pſalmiſta dicit: Thronus tuus Deus in ſeculũ ſeculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Thronus igitur Dei eſt omnis *Sexta uiſio de reſurrectione generali.* *Pſal. 44.*

» multitudo angelorum atq; ſanctorum. A cuius conſpectu D
» fugit terra & cælum, & locus non eſt inuentus eis.) Quẽadmodum à conſpectu ſedentis ſuper thronũ, cælũ & terra fu-
Pſal.49. giat, Pſalmiſta oſtendit, ſicut ſuperius iam diximus, qui dicit:
Pſal.96. Ignis in conſpectu eius exardeſcet. Et iterũ, Ignis ante ipſum pręcedet. Fugiet autẽ terra & cælũ, id eſt, ſpecies terræ & cæli: quia per ignem à ſua ſpecie cõmutabũtur, ut poſſint in aliam reformari multò meliorẽ & pulchriorem. Quod uerò dicit, Locus nõ eſt inuentus eis: nõ ideo dicit, ut locum priſtinum
» amittãt, ſed ſpeciem. Et uidi mortuos magnos & puſillos,
» ſtantes in conſpectu throni.) Per mortuos magnos & puſillos, reprobi deſignantur, qui in die reſurrectionis, mortui aſtabunt in conſpectu Dei, ea uidelicet morte quam primam eſſe diximus, poſt paululum in mortẽ ſecundam deiiciendi: E
Seculi dignitas. Per mortuos uerò magnos, eos deſignari puto, qui aut maiores fuerunt in ſceleribus, aut altiores in ſeculi dignitatibus. Per puſillos autẽ ij deſignãtur qui eis ſubiecti fuerũt, uel cer-
» tè ij qui minus peccauerunt. Et libri aperti ſunt, & alius li-
» ber apertus eſt, qui eſt uitæ.) Libri multi ad reprobos: unus qui eſt uitę ad electos pertinet. Reprobi multos libros habẽt, quia in multis erroribus ſunt deuoluti. Nam Pagani multos
Diſſentio & diuiſio impiorum. deos coluerunt, & in multis erroribus ſemetipſos deiecerũt. Similiter & hæretici multa dogmata praua, & Deo odibilia inuenerunt. Falſi etiam Chriſtiani in multis ſceleribus quotidie inuoluuntur. Multos ergo libros reprobi poſſident: quia multis modis Deum offendunt. Electi uerò unum librũ ha-
Conſenſus fidelium. bent, quia unum Deum colunt, unam fidem catholicam cõ- F fitẽtur, uno uinculo charitatis connectuntur. Sed quærendũ nobis eſt, quid ſint libri iſti. Nunquid ex aliqua materia uiſibili, aut inuiſibili fient libri, in quibus ſingulorum facta deſcribãtur? Libri igitur multi, ſunt facta reproborũ: libri multi aperientur, cùm ſcelera reproborum omnibus manifeſtabũtur: per librum autem uitæ, prædeſtinationem Dei omnipotentis poſſumus intelligere. In hoc libro nomina diſcipulorũ eſſe cõſcripta Dominus in Euãgelio manifeſtat, cùm di-
Lucæ 10. cit: Gaudete, quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cælis. De hoc
Rom.8. libro Apoſtolus Paulus loquitur, dicẽs: Quos autẽ pręſciuit, hos & prędeſtinauit: & quos prædeſtinauit, hos & uocauit: &

A quos uocauit, hos & glorificauit. Et iudicati ſunt mortui ſecundũ ea quæ ſcripta erant in libris.) Qui ſecũdum errores proprios, & iuxta qualitatẽ ſcelerum ſuorũ ſinguli iudicabũtur: aliter enim iudicabũtur hæretici, aliter Pagani, aliter falſi Chriſtiani. Sed unuſquiſq; ipſorũ, quanto deterior fuerit in proprio errore, tanto & acrius iudicabitur. Et dedit mare mortuos ſuos, & mors & infernus dederunt mortuos qui in ipſis erant, & iudicatũ eſt de ſingulis ſecundũ opera eorum.) Nunc ad ea quæ prætermiſerat, reuertitur. Prius quippe reſurrectio generalis fiet, & poſtea iudicium exercetur. Quod ita eſſe Dominus in Euãgelio manifeſtat, dicẽs diſcipulis: In regeneratione cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. *Matt. 19*

B Primò regenerationẽ poſuit, & poſtea ad iudicandos populos, eos ſeſſuros eſſe dixit. Et in Euãgelio huius Ioãnis Dominus loquitur, dicẽs: Venit hora, quando omnes qui in monumẽtis ſunt, audiẽt uocẽ filij Dei. Et procedẽt qui bona fecerunt, in reſurrectionẽ uitæ: qui uerò mala egerunt, in reſurrectionẽ iudicij. Ad imperium igitur Domini, de monumẽtis ſuis procedẽt mortui: quia corpora omniũ mortuorũ, pro receptione animarũ uiuificata, de ſepulchris ſuis exient. Qui mala fecerunt, in reſurrectionẽ iudicij procedẽt: quia ad hoc reſurgẽt, ut in corporibus in quibus animæ peccauerũt, in ipſis & iudicẽtur. Vel quos habuerunt ſocios in iniquitatibus, habeãt participes in tormẽtis. Præſens quoq; lectio, quod ante iudiciũ futura ſit reſurrectio oſtẽdit, cũ poſt redditionẽ *Ioan. 5.* *Socij in peccatis, ſocij in tormentis.*

C mortuorũ, quos mare mortẽ & infernũ reddidiſſe dicit, impios eſſe iudicãdos narrat. Sed & fides catholica quã frequẽter decãtamus, hoc demõſtrat, cũ dicit de Domino: Ad cuius aduentũ omnes homines reſurgere habẽt cũ corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationẽ. Verũ quærẽdũ nobis eſt quid ſignificẽt, mors, mare & infernus. Scimus quippe aquas ad ablutionẽ peccatorũ noſtrorũ eſſe conſecratas: ſicut dicit Dominus in Euãgelio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ Dei. Mare itaq; ad reſurrectionẽ electorũ: mors uerò atq; infernus, ad reproborũ deiectionẽ pertinẽt. Mare ergo in hoc loco, baptiſmũ deſignat. Quaſi igitur mare mortuos ſuos reddet, cũ electi qui *Ioan. 3.*

in ea mũdicia quã in baptiſmate perceperũt,in ea etiã & reſur D
gẽt nullã maculã peccati habẽtes.Mare mortuos ſuos reddet:
quia ſacri baptiſmatis ablutio,ſancti ſpiritus gratia,electos o-
mnes tẽpore reſurrectionis in cõſpectu creatoris ſui,mundos
& immaculatos exhibebit. Per mortẽ autẽ corpora impiorũ
quæ in terræ finibus mortua detinẽtur:per infernũ uerò,eo-
rum animas,eo quòd in inferni clauſtris detineãtur,intelli-
gere poſſumus. Infernus itaque mortuos dabit: quia animas
prima morte deuoratas,quas detinet ad recipiẽda propria cor
pora,remittet. Mors etiam mortuos ſuos dabit:quia corpora
quæ in puluerẽ redegerat,ut uirtute diuina per animarũ ſuſce
" ptionẽ uiuificẽtur,exhibebit. Et mors & infernus,miſſi ſunt
" in ſtagnum ignis:& omnis qui non eſt in libro uitæ ſcriptus,
" miſſus eſt in caminum ignis.) Mors & infernus miſſi ſunt in E
ſtagnũ ignis,id eſt animæ cum corporibus. Poſſumus & per
mortem dæmones, eo ꝙ ipſi authores fuerint mortis, intel-
ligere.Mors & infernus in ſtagnũ mittentur, quia dæmones
cum cæteris impiis in infernum demergentur.

Dãnatio impiorum.

Cap.21.

" ET uidi cælũ nouum, & terrã nouã.
" Primum enim cælũ, & prima terra
" abiit,& mare iam non eſt.) Cælum &
terra, & cætera elementa quæ modò uide-
mus,ab igne cõſumentur,nõ ut penitus de-
leantur,ſed ut in meliorẽ ſtatum,ſicut ſupe-
rius iã diximus,per ignẽ reparẽtur,ſicut Pſalmiſta indicat,di-
cens:Ipſi peribunt,tu autẽ permanebis,& omnes ut ueſtimẽ- F
tum ueteraſcẽt,& uelut amictũ mutabis eos,& mutabuntur.
Quod dicit primũ cælũ, & prima terra abiit,ſpeciẽ eiuſmodi
cæli ac terræ tranſiturã eſſe demõſtrat.Species enim eorũ nõ
eſſentia trãſibit,cũ in meliorẽ ſtatũ cõmutabũtur:quod uerò
infert,& mare iã nõ eſt, poſſumus ſecundũ literã intelligere,
ut mare penitus deleatur. Aliter,Mare iã nõ erit,quia propriã
figurã amittet,ſicut cælũ & terra, ut in pulchriorẽ formã re-
paretur. Sed ſpiritualiter hoc intelligendũ puto. Quicquid
enim de innouatione cęli & terrę dictũ eſt,& hiſtorialiter in-
telligẽdũ eſt,ſicut ſuperius diximus,& ſpiritualiter. Poſſumus
itaq; per cælũ,animas ſanctorũ:per terrã,corpora intelligere.

Pſal.101.

Cæli & terræ mutatio.

Mare penitus delendum.

Cælum

A Cælum nouum fiet,cum animæ ſanctorum per receptionē corporum,in hominis naturam atque formam reſtituentur. Terra noua efficietur, cum corpora ſanctorum quæ antea erant mortalia atque corruptibilia, immortalia & incorruptibilia reddentur.Sæpe per mare impij deſignantur,dicente Eſaia propheta: Impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt,& redundant fluctus eius, in conculcationem & lutum.Mare igitur iam non erit,quia omnis multitudo impiorum cum deceptoribus ſuis dęmonibus,in infernum detruſa,præſentem mundi faciem,à ſua inquinata habitatione *Eſa.* 57.
„ mundam præſtabunt. Et uidi ciuitatē ſanctam Hieruſalem
„ deſcendentem de cælo,à Deo paratam ſicut ſponſam orna-
„ tam uiro ſuo.) Ciuitas Hieruſalem, eccleſia eſt ex omnibus
B iuſtis conſtructa:de cælo deſcēdet,quia Domino ad iudiciū ueniente,cum illo omnis multitudo ſanctorum ueniet,ſicut dicit Eſaias Propheta:Dominus ad iudicium ueniet, cum ſenibus populi ſui,& principibus eius. Et Salomon in Prouerbiis: Nobilis in portis uir eius,quando ſederit cum ſenatoribus terræ. Quæ ſicut ſpōſa parata & ornata eſſe dicitur, quia ſicut ſponſa diuerſis monilibus & ornamentis ſemetipſam exornat, ut ſponſo ſuo placeat: ita & eccleſia diuerſis uirtutibus decoratur,ut creatori ſuo,qui eſt ſponſus eius,placere *Eſa.*3. *Prouer.* 31. *Ornamēta Eccleſiæ, uirtutes.*
„ ualeat. Et audiui uocem magnam,de throno dicentē. Ecce
„ tabernaculum Dei cum hominibus,& habitabit cum eis,&
„ ipſi populus eius erunt, & ipſe Dominus cum eis erit eorum
„ Deus.) Scimus per ciuitatem Hieruſalem & tabernaculum
C Domini,eccleſiā ſæpe eſſe deſignatam. Ciuitas ergo in hoc loco & tabernaculum, eccleſia uocatur,eo quòd in illa habitet Deus,ſicut ipſe dicit per Prophetam:Inhabitabo in illis & inambulabo,& ero illorum Deus,& ipſi erunt mihi popu- *Leuit.* 26. *Hiere.* 31.
„ lus. Et abſterget Deus omnē lachrymam, ab oculis eorū.) Animæ omnium hominum immortales creatæ ſunt, ſicut Dominus dicit in Euangelio, Nolite timere eos qui occidūt corpus,animam autem non poſſunt occidere. Quāuis enim moriantur peccato,aut ea morte quam primam & ſecūdam diximus: tamen non ita moriuntur, ut penitus non ſint, ſed earum mala eſſentia mors uocatur. Duóque tempora iis conſtituit Deus, præſentis uitæ, quod cito finitur,& *Matt.*10.

futuræ,quod finiri non poteſt:unúmque quod fletui & mœrori,alterum quod gaudio atque lętitię depurauit. Verbi gratia:Si quis uellet in hoc tempore quod breuiſsimum eſt, pro peccatis ſuis flere & lugere,& affligendo ſemetipſum carnalia deſideria extinguere, in alio tẽpore quod iſtud ſequitur, quódque infinitum eſt,gaudebit,& exultabit in æternum. Si quis autem hoc elegerit,ut in præſenti tempore gaudeat, & deſideria carnis ſuæ perficiat,ut in futuro lugeat & triſtetur in æternum.De iis duobus temporibus, uidetur mihi Salomonem dixiſſe: Tempus flendi & tempus ridendi. Tempus flendi electorum nunc eſt,tempus ridendi tunc erit, quando illud implebitur, quod Dominus dicit in Euangelio: Beati qui lugent,quoniam ipſi conſolabuntur. Peccatoribus uero dicit:Væ uobis qui ridetis nunc,quia plorabitis & flebitis. Abſterget ergo Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, quia poſt reſurrectionem nihil triſte ſanctis accidere poterit, unde lachrymæ oriri poſsint. Et mors ultra non erit.) Primus homo immortalis factus eſt: peccando autem & immortalitatem amiſit,& mortem mundo intulit. Poſt reſurrectionem, mors non erit,quia & ipſe princeps mortis diabolus,cum omnibus ſatellitibus ſuis in infernum perpetuo reclusus tenebitur,& immortalitas quam primus homo peccando amiſit, iuſtis reddetur, & poſsibilitas peccandi, quæ mortem mũdo intulit,ab eis auferetur. Neque luctus.) Cũ ſuperius dicat,quòd abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorũ,quid neceſſe fuit in hoc loco luctum ponere? Sed inter effuſionem lachrymarum & luctum,aliqua diſtantia eſt.Nam triſtitia ſæpe lachrymas educit, ſæpe gaudium, ſæpe lętitiã. Luctus uero,ſemper ex magno mœrore naſcitur.Luctus nanque, eſt fletus dierum multorum. Lugebat Paulus eos qui peccauerunt,& non egerunt pœnitentiam. Et Salomon loquitur dicẽs, Luctus mortui,ſeptem diebus: luctus autẽ fatui,omnibus diebus uitæ eius.Eccleſia Domini nunc in luctu eſt,eo quòd per deceptiones dæmonũ quotidie maximam partem ex ſuis amittat. In illa autem uita luctus non erit,quia per deceptiones dæmonũ, nullum ex ſuis amittere poterit. Neq; clamor.) In Geneſi ſcriptũ eſt quòd dixit Deus ad Abraham:Clamor Sodomorum & Gomorræ

Iuſtorũ luctus breuis & gaudiũ perẽne: impiorũ breuis lætitia, ſempiternus luctus

Eccleſ.3.

Matt.5.

Luc.6.

2.Cor.12.

Eccleſ.22.

Luctus eccleſiæ.

Gene.18.

uenit

A uenit ad me. Eſaias uero Propheta quid ſit clamor Sodomorum exponit cum loquitur de Iſrael: Peccatũ ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt. Prædicatio igitur peccati, clamor uocatur. Poſſumus etiam clamorem aliter intelligere. Pſalmiſta nanque dicit: Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Et Moyſes in anguſtia poſitus, clamabat ad Dominũ. Vbi ergo neq; peccatum quod prædicetur, neque tribulatio ulla erit, clamor ullus neceſſarius non erit. Neque dolor erit.) Eſt dolor corporis, eſt & mentis. Iſtique dolores ita ſunt connexi, ut unus ſine altero eſſe non poſsit. Dolor quippe corporis affligit mentem: ſimiliter & dolor mentis, corpus excruciat. In illa igitur uita, dolor non erit, ubi neque corpori neque animæ ulla aduerſitas accidere poterit. Quæ prima abierunt.) Prima B iſta abierunt, quia cum ſeculo tranſierunt. Electi enim qui præſentem uitam ſicut ſuperius iam diximus, mœroribus & afflictionibus deputauerunt, poſt finem præſentis uitæ gaudium ſempiternum inuenerunt. Et dixit qui ſedebat in throno.) Ecce noua facio omnia. De innouatione creaturarum, ſuperius aliqua diximus. Et dixit mihi: Scribe quia hæc fideliſsima ſunt, & uera.) Sed & hoc ſuperius dictum eſt. Et dixit mihi: Ego ſum Alpha & ω.) Quid ſit Alpha & ω, ſubdendo manifeſtat, cum dicit: Initium & finis. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ uiuæ, gratis.) Per fontem aque uiuæ, ſæpe ſcriptura ſancta deſignatur: ſicut Dominus dicit in Euangelio: Qui credit in me, ſicut ſcriptura dicit, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Sed C ut ordinem ſeruemus, per fontem aquæ uiuæ, gloriam cæleſtis patriæ debemus intelligere. Qui fons ab ipſo Domino procedẽs, mẽtes omnium iuſtorum ſua inenarrabili dulcedine ſatiare non deſiſtit. Verum quomodo gloria iſta, gratis iuſtis datur, pro cuius acceptione, multa aduerſa perferunt, multas lachrymas fundunt, innumeras preces Deo offerunt, multas eleemoſynas largiuntur, & cæteris bonis operibus ſemetipſos exercent? Sed gratis uitam æternam percipiunt, quia precium uitæ æternę, quod ſunt bona opera, ab ipſo accipiunt qui dixit, Sine me nihil poteſtis facere. Ipſe quippe dat pretium, & * ſine pretio uitam æter-

Eſa.3. *Pſal.119.* *Num.11.* *Ioan.7.* *Merces uitæ æternæ quomodo gratis datur.* *Ioan.15.* * *uidetur legẽdũ ſuo.*

„ nam largitur. Qui uicerit poſsidebit hæc, & ero illi Deus, D
„ & ipſe erit mihi filius.) Qui uicerit diabolum, omniáque uitia ſuperans, in bonis operibus perſeuerauerit, poſsidebit hæc, id eſt ea quæ ſuperius dicta ſunt, uidelicet ut bi-
„ bat ipſe de fonte uitæ æternę, quod eſt gloria perpetua. Ti-
„ midis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & for-
„ nicatoribus, & ueneficis, & idololatris, & mendacibus, pars
„ illorum erit in ſtagnum ignis ardentis ſulphure, quod eſt
„ mors ſecũda.) Cum timor ualde neceſſarius ſit hominibus, cur timorem inter octo uitia ualde peſsima, primum poſuit? Sed ſunt timores boni, ſunt & mali. Eſt timor ualde optimus, de quo dicit Pſalmiſta: Timor Domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Eſt & timor mortis ualde neceſſarius, timórque ignis æterni, timor etiam bonorum hominum, E quando amantur ab iis, à quibus timentur. Sunt & alij timores, qui aliquando iuuant, aliquando nocent, ſicut eſt timor malorum hominum, timor iudicum, timor malorum dominorum. Sunt alij timores ualde peſsimi, de quibus hic dictũ eſſe reor. Sunt nanque nonnulli qui timore pœnarum, ſæpe in fletibus compunguntur. Sed quia timent aſperitatẽ uiæ illius quæ ducit ad uitam, uitia deſerere, rigorémque uitę bonæ apprehendere trepidant. Sunt etiam multi quibus dedit Deus ſcientiam legũm temporalium, qui in iudiciis poſiti, dum uident quoſdam à potentioribus iniuſte opprimi, plus timentes iras hominũ, quàm iram Dei, eos quos per doctrinam quam acceperunt, iuuare poterant, & à periculo liberare, tacendo in damnũ magnum ſinunt deuenire. Sunt alij F qui non ſolum non eos iuuant, ſed propter timorem hominum, ſententiam damnationis in eos proferunt. Eſt & timor quem auaritia parit, aliíque timores ualde inutiles, de quibus longum eſt dicere. Incredulos nõ eos tantummodo uocat qui non credũt, ſicut ſunt Iudæi, atque pagani, ſed & eos qui non credunt reſurrectionem. Sunt etiam multi ex iis qui Chriſtiani uocantur, qui non credunt Dei iuſtitiæ. Pro eo enim quod uitia diligunt, & deſideria carnis ſuę perficere uolunt, non credũt comminationes diuinarum ſcripturarum, nec putant ſe pro iis eſſe damnandos. Nam libidinoſi dicũt, nullo modo pro uſu concumbendi quẽquam eſſe peritũrũ.

Pſal. 18.

Timor bonus & malus.

Iudices timentes homines magis quàm Deũ, quales hodie multi.

Timor ex auaritia.

Impij ut uitiis indulgeant, impunitatẽ ſibi falſo promittunt.

Sed

A Sed & ebrioſi dicūt, nullo modo ſe pro nimia uini potatione *Ebrij.*
eſſe puniendos. Similiter & auari, luxurioſi atque ſuperbi
defendunt uitia ſua. Execratos eos eſſe puto, qui execrantur
mandata diuinarum ſcripturarum, correptionéſque hominum
bonorum. Poſſumus & per execratos, eos intelligere, *Proſtitutæ*
qui tantum ſunt inuerecundi, ut non pudeat eos quędā exe- *malitiæ ho*
crabilia in conſpectu omnium perpetrare, qui non ſolum à *mines.*
iuſtis, uerum etiam à quibuſdā iniuſtis, ſæpe execrantur. Ho- *Homicidæ*
micidas uocat non ſolum interfectores quorundā hominū, *qui ſint.*
ſed & eos qui odium portant in cordibus ſuis, ſicut iſte Ioan- 1. *Ioan.*3.
nes loquitur dicēs, Omnis qui odit fratrē ſuū, homicida eſt.
Sequitur fornicatio. Fornicationū genera multa ſunt. Qui- *Fornicatio*
buſcunque modis, excepta legitima uxore, deſiderium libi-
B dinis expletur, fornicatio uocatur. De fornicationis malo,
Paulus Apoſtolus loquitur dicens: Qui autem fornicatur, in 1. *Cor.*6.
corpus ſuum peccat. In corpus ſuum peccat, qui integritatem
eius uiolat, atque corrumpit, cum humores eius innoxios
ui extrahit, atque effundit. Eſt & fornicatio cogitationis
de qua Dominus loquitur dicens: Qui uiderit mulierem ad *Matt.*5.
concupiſcendum eam, & cætera. Propheta quoque Ieruſa- *Eze.*16.
lem fornicatricē uocauit, eo quòd Deum derelinquens, idola
coluerit. Similiter & nos ſuggeſtionibus dæmonum obtemperando,
cum noſmetipſos eis ſubiicimus, fornicatores
non inconuenienter uocamur. Venefici autem ſunt, qui cor- *Venefici.*
pora hominum ueneno inficiunt, ut eos extinguant. Sunt &
alij multo deteriores uenefici, ij uidelicet qui ſeminant inter
C fratres diſcordias. Illi autem corpora interficiunt, iſti ani- *Diſcordiæ*
mas. Et multo deterior eſt mors animę, quàm corporis, ido- *authores.*
lolatræ uero ſunt, non ſolum ij qui idola colunt, ſed & om- *Idololatria*
nes auari: hoc demonſtrante Apoſtolo Paulo, qui auaritiam *Col.*3.
idolorum ſeruitutem uocat. Sed ualde terribile eſt, quod ſequitur.
" Et omnibus mendacibus.) Deinde ſubiungit: Pars *Mēdaciū.*
" illorum erit in ſtagno ignis ardentis ſulphure, quod eſt mors
" ſecunda.) Et Pſalmiſta dicit ad Dominum: Perdes omnes *Pſal.*5.
qui loquuntur mendacium. Et in alio loco: Omnis homo *Pſal.*115.
mendax. Si igitur omnis homo mendax, & ſi perdet Deus omnes
qui loquuntur mendacium, & ſi omnes mēdaces partem
habebūt in perditione cum cæteris impiis, de quibus ha-

Neminem eſſe qui à mendaciis in totũ abſtineat. ctenus locuti ſumus,quis ſaluus eſſe poterit? Scimus nanque D nullum hominẽ hanc uitam poſſe tranſire, ut aliquando nõ mentiatur, niſi fuerit infans qui fari non poteſt. Sed non de omnibus mendaciis hoc dictũ eſſe intelligere debemus,ſicut nec illud de omnibus peccatoribus quod in Pſalmo triceſimo ſexto canitur,quia peccatores peribũt.Et in Pſalmo centeſimo quadrageſimo quarto: Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe,& omnes peccatores diſperdet. Si peccatores peribunt,& omnes peccatores diſperdet, & omnes ſumus peccatores, ſecundũ dictum iſtius Ioãnis,Si dixerimus quia peccatum nõ habemus,nos ipſos ſeducimus,& ueritas in nobis non eſt,ergo omnes peribimus. Abſit.Sed nec hoc de omnibus peccatoribus dictum eſſe intelligere debemus, ſed de illis tantũmodo qui in grauibus peccatis ſemetipſos præcipitantes, nolunt agere pœnitentiam de iniquitatibus ſuis. Similiter & hic, non de omnibus mendacibus dictum eſſe intelligere debemus. Sunt enim mendacia quę inter leuia peccata deputantur, à quibus nullum puto hominẽ ex toto poſſe abſtinere. Sunt & grauia,quæ mergunt hominem in damnationem mortis. Sed quia iis temporibus multi ſunt qui ſine aliqua reuerentia Dei omnipotentis, pene aſsidue mentiuntur, placuit nobis ut de hoc uitio aliqua dicamus. Verũ prius de leuibus mendaciis dicamus,poſtea de grauioribus. E

Duo peccatorũ genera.

1.Ioan.1.

De mendaciis tractatus.

Sæpe æſtimatione mentimur,æſtimantes nos uidere quod non uidemus,aut audire quod non audimus,aut ſcire quod non ſcimus. Sæpe nanque cum à longe quoſdã proſpicimus, fallit nos aſpectus noſter,& dicimus eſſe qui non ſunt. Sæpe F etiam & obſcuris temporibus,cum procul lapides aut arbuſta conſpicimus,ipſa obſcuritate fallimur,& dicimus homines eſſe aut beſtias. Sæpe obliuione fallimur,cum obliuiſcimur quæ fecimus & uidimus,aut locuti fuimus,& dicimus nos feciſſe quod non fecimus,aut non feciſſe quod fecimus, aut audiſſe quod non audiuimus, aut non audiſſe, quod audiuimus,aut uidiſſe,quod non uidimus,aut nõ uidiſſe quod uidimus,aut dixiſſe quod non diximus, aut nõ dixiſſe quod diximus. Sæpe & cum audimus quod deſideramus, dicimus uerum eſſe quod audimus,& ſæpe contingit quod falſum ſit. Et cum audimus quod nolumus,dicimus falſum eſſe,quãuis uerum

Mendacia leuia ſeu errores.

A uerum ſit.Sæpe etiam ioco mentimur,ut riſum audientibus
excitemus.Sępe uero ex nimia credulitate mentimur. Nam
cum audimus quoſdã homines quos ueraces exiſtimamus
aliqua narrantes ueriſimilia, credentes quod audiuimus,
cum ea aliis referimus, dicimus uera eſſe quãuis ſint falſa,&
frequenter cum iuramento affirmamus. Sunt & multi qui
geſta patrum quæ in diuinis ſcripturis aut legerunt, aut au-
dierunt,ex parte obliuiſcẽtes,cùm ea aliis narrare cœperint,
aut quædam mendacia intermiſcent, aut ex multis narra-
tionibus unam facere conantur. Et ſicut qui ſtannum auro
uel argento admiſcens, inutilem materiam facit,ita & iſti cũ
ex multis narrationibus unum facere ſatagunt, mentiendo
inutilem reddũt.Melius eſt enim ſilere,quàm geſta ſanctorũ
B mendaciter proferre. Sunt etiam multi diuinis literis erudi-
ti,qui Iudæis ultra quàm oportet credentes,quaſdam eorum
fabulas uaniſsimas ſuſcipiũt,& ſuis traditionibus interſerũt.
Scimus itaque quoniã Iudæi omnia quæ de Chriſto in uete- *Iudæi in o-*
ri teſtamẽto inueniuntur, in prauos ſenſus peruertere nitũ- *diũ Chriſti*
tur,ut gloriã nominis Chriſti,apud quoſcũque poſſunt, ex *ſenſum ſcri*
tinguãt. Et nõ ſolũ prophetias de Chriſto euertunt, ſed & in *pturæ ſuis*
cęteris locis,multas uaniſsimas & obſcuriſsimas fabulas in- *fabulis de-*
terponũt.Miror ergo cur inimicis Chriſti,omníſque religio- *prauare co*
nis noſtrę creditur,aut ab eis aliqua ſuſcipiũtur,niſi tãtũmo- *nantur.*
do ea quę ab antiquis patribus probata eſſe dinoſcũtur. Ipſi
quippe patrẽ habẽt diabolũ,qui in ueritate nõ ſtetit,quia mẽ *Ioan.8.*
dax eſt ipſe & pater eius,& quoſcũque diabolus poſsidet,mẽ
C daces facit.Sępe & timore mẽtimur. Nam cum timemus,ut
à potentioribus aliquę moleſtiæ nobis ingerantur,aliquãdo
mendacia excogitamus, per quæ liberemur. Sed & uiatores
quędã mẽdacia inuenire ſolẽt,ut à latronibus liberẽtur.Simi
liter & ſerui & pueri aliqua mẽdacia interpolare ſolẽt,ne ua
pulent.Sunt etiã multi,qui in extraneis locis poſiti,egeſtatis,
aut aliqua neceſsitatis cauſa mentiũtur, ut uictũ aut aliqua
corporis neceſſaria,ſibi adquirãt. Sępe & nos amore atq; ira
mentimur,laudãtes eos quos diligimus ultra modũ,& uitu-
perantes eos quibus irati ſumus,plus quàm oportet. Sed iſta
grauiora mihi uidẽtur,quàm ſuperiora.Sũt alia mẽdacia ſu-
perioribus ſimilia,quę longũ eſt proſequi. In talibus nãque

mendaciis non ſolum iniuſti,ſed & iuſti ſæpe dilabuntur. Et D
Pſal. 115. propter hoc uidetur mihi Pſalmiſtam dixiſſe,Omnis homo mendax.Eſt & aliud genus mendacij,quod abſque culpa uideretur,niſi ſcriptura diceret,quia omne mendacium à malo
* *Exodo.* eſt:ex quo aliqua in diuinis ſcripturis inueniũtur. In * Geneſi nãque ſcriptum eſt,quod præceperit Pharao obſtetricibus
Exod. 1. Hebrę orum,ut maſculos interficerent, & fœminas reſeruarent.
Mendacia officioſa ex ſcripturis. Sed illæ timentes Deum conſeruabant mares. Pro qua re,cum à Pharaone increparẽtur,dixerunt, quòd omnes Hebrę æ mulieres obſtetricandi haberent ſcientiam,illíſque neſcientibus parerent. Nonne melius fuit mentiendo pueros reſeruare,quàm uera dicendo, tot homicidia perpetrare?In
Ioſue. 2. Ioſue quoque ſcriptum eſt,quod miſerit duos exploratores, ad explorandam Iericho.At illi ingreſsi ſunt domum cuiuſ- E dam meretricis,nomine Raab, quæ abſcõdit eos in interioribus domus ſuæ.Venientibúſque perſecutoribus eorum,dixit,quod cũ porta clauderetur,in tenebris aufugiſſent. Atq; pro hoc mẽdacio, à perſecutoribus eos liberans,ipſa cum tota cognatione ſua,à mortis periculo liberata eſt. Et pro hoc
Heb. 11. facto,à beato Paulo Apoſtolo, in epiſtola ad Hebræos laudatur.Ait enim:Fide Raab meretrix nõ periit cũ cæteris incredulis,excipiens exploratores cum pace. In Regũ etiã uo-
2.*Reg.* 15. lumine ſcriptũ eſt,quòd Dauid fugiens Abſalon filium ſuũ,
17. miſerit Ieruſalem duos exploratores, ad explorandos actus eiuſdem filij ſui.Quod cum audiſſet Abſalon, miſit qui eos caperent.At illi fugientes,ingreſsi ſunt domum cuiuſdã uiri,cuius uxor abſcõdit eos in puteo quem habebat in ueſti- F bulo,poſito deſuper operimento. Veniẽtes uero perſecuto-
Charitas delet macułã officioſi mendacij. res eorum,eóſque requirentes,illa reſpondit: Tranſierũt ſtatim guſtata paululum aqua. Verum igitur dicendo, eos poſſet perdere,quos mentiendo ſeruauit. Talium itaque mẽdaciorum maculę,à charitate ex qua procedunt delentur, quia
1.*Per.* 4. charitas operit multitudinẽ peccatorum. Nunc de grauio-
Mendacia grauiora. ribus mendaciis dicamus. Sunt nanque infidelitatis mendacia,ſunt & blaſphemię, ſunt & alia quæ ex odio procedũt, alia quæ inuidia generat,alia quę auaritia,alia quæ uana gloria,habent nihilominus cætera uitia, mendacia ſibi conuenientia.Infideles quippe Iudæi atque ethnici, habẽt plurima mendacia.

A mendacia. Nam excepto quod Chriſtum negant ueniſſe in carne, habent multos errores, quibus decepti pereūt. Sunt & mendacia blaſphemiæ, quibus idē Iudæi atque Pagani, nec non & hæretici Deum & eccleſiam, omniáque diuina myſteria multis modis blaſphemant. Sunt etiam mendacia, quæ ex odio procedunt. Nam nonnulli pro eo quod odium in cordibus contra proximos geſtāt, falſa crimina eis innectunt, & quos nō poſſunt gladio interficere, falſis criminationibus in damnum magnū, ſępe etiam & in mortem præcipitant. Sunt & alia mēdacia, quæ parit inuidia. Inuidioſi quippe cùm uident aliquos, aut dignitatibus ſeculi, aut ſapientia, aut aliquibus artibus præpollere, eos deſpicere & ſubſannare non ceſſant: ſeq; ipſos illis præferre, ut ipſi clariores apud eos qui eo- *Mendacia blaſphemiæ cōtra eccleſiam, & diuina myſteria.* *Detractio* *Mendacia ex inuidia.*

B rum mendaciis credunt, uideantur, quàm illi quos deſpiciūt. Sunt & deriſionis mēdacia, quæ propriè ad inuidos pertinēt. Derident nanq; ſemper inuidi facta meliorum, & quibus coæquari non poſſunt, eorum actus ſuis mendaciis obnubilare quærunt. Sunt etenim multi qui eos quos odio habent, aut quibus inuident, fingentes ſe eſſe amicos, ſuis callidis ſuaſionibus, ad quædam flagitia perpetranda pertrahunt. Quos cū in aliquod ſcelus, ueluti in foueam alicuius peccati præcipitauerint, contra eos uerſi, atrocius quàm cæteri perſequūtur, & qui uidebantur amici, quod fuerint peſſimi inimici comprobātur. Habet & auaritia mēdacia ſua. Quàm multi ſunt qui propter aliorum ſubſtātiam tollendam, multas fallacias & diuerſas machinationes componunt, ut aliis auferāt, unde *Deriſio inuidiæ filia.* *Perſonatus amicus hoſtis peſſimus.* *Auaritia.*

C auaritiæ ſuæ baratro quod inſatiabile eſt, aliquātulum ſatiſfaciant. Sūt etiam multi qui pro præmiorum acceptionibus, falſi teſtes contra proximos ſuos efficiuntur, & eos mentiendo, aut in ſeruitium præcipitant, aut hæreditatē ſiue ſubſtantiam auferunt. Sunt & alia mendacia, quę gignunt uanā gloriam. Sunt enim multi uanæ gloriæ amatores, qui ut magni & egregij ab hominibus habeantur, dicunt ſe magna quædā feciſſe, quæ non fecerunt, aut poſſe quod non potuerunt, aut poſſidere quod non poſſidebant, aut ſapere quod non ſapiebant, ut ad celſitudinem ad quam conſcendere nequeunt, ſua mendacia eos eleuent. Et quia hoc uitium apud quoſdā pro nihilo habetur, etiam in monaſteriis ſcimus quoſdā hoc ui-

tio eſſe maculatos. Multi quippe ſunt qui poſtquam ſeculum D
Inanis glo- reliquiſſe uidētur, ut magnos & inclytos ſe apud ſimplices
ria. quoſque, & eos qui in monaſteriis educati fuerūt conſtituāt, dicunt ſe poſſeſſores fuiſſe magnarum diuitiarum, iactant ſe fuiſſe præliatores, uenatores, & multa alia de ſe mētiuntur, ut magni apud eos, quos ſuis mēdaciis decipere poſſunt, habeātur. Ad te ergo loquor, qui talis es: Ecce qui in ſeculo poſitus, uix ſimplicem cibum, qui tibi tuíſque omnibus ſufficeret, per totum annum elaborare poteras, in monaſterio poſitus, poſſeſſor theſaurorum, prædiorum, magnarúmque diuitiarum efficeris. Et qui uix unam uulpeculam capere poteras, monachus effectus, uenator potētiſſimus factus es, & qui quoſdam ex infimis uicinis tuis formidabas, in monaſterio poſitus, prę liatorem fortiſſimum te feciſti. Ecce hoc non fuit ſeculū reli- E
quiſſe, ſed acquiſiſſe. Dicis te hominem in pręlio interfeciſſe, & homicidij reatum ſuper te impoſuiſti. Lingua mendax fecit, quod manus non præualuit. Et uis ut probē quòd te mētiendo, reum homicidij feceris? Saul, ſicut in libro Regū legi-
1. Reg. 31. mus, timore Philiſtinorū, manu propria ſemetipſum interfe
2. Reg. 1. cit. Venitq; quidam homo ad ſanctum Dauid, & dixit quòd ipſe Saulem, qui eum perſequebatur, interfeciſſet. ſed ille ſpiritu prophetiæ mētitum eſſe eum intelligens, ueluti homicidam punire iuſſit, reatúmque homicidij ſuper illū imponēs, dixit: Sanguis tuus ſuper caput tuū. Os enim tuum locutum eſt aduerſum te dicēs, Ego interfeci Chriſtum Domini. Scimus autem diuites ſeculi ad conuerſionem uenientes, graui-
Iactantia ter peccare, ſi ſe de diuitiis ac potentia ſua iactare cœperint. F
etiam ſine Et ſi ille reus eſt, qui uerum dicit, quanto magis tu qui penè
mendacio per omnia mentiris. Sunt etiā alij qui prope indeſinenter mē-
peccatum. tiuntur, & uix aliquid loqui poſſunt ſine mēdacij admixtione. Qui ad omnia ſemper quæ audiunt, quædam mendacia
Cōtra aſſi- confingunt: & dicunt ſe uidiſſe quæ non uiderunt, & audiſſe
duitatē mē- quæ non audierunt, & feciſſe quæ non fecerunt. Cúmq; à ue-
tiendi. racibus deprehenſi fuerint, dicunt nō poſſe quenquam bene uera loqui, qui non poſſit bene mentiri. O ſtulte, quàm uana eſt aſſertio tua. Ecce Chriſtus multa bene & ueraciter locutus eſt, qui nunquam potuit mentiri. Cuius ueſtigia te ſequi magis oportuiſſet, in quātum uirtus ſuppeteret. Similiter & cæ-

teri

A teri prædicatores multa docuerunt & ſcripſerunt ſine permixtione mendacij, & ſcriptura dicit, quia omne mendacium à malo eſt. Si mendacium malum eſt, quomodo malum bene poteſt proferri? O infelix, quàm uana eſt tibi ita Dei omnipotentis, quem aſſiduè ſine cauſa offendere non trepidas. Nam cætera uitia quanquam Domino cõtraria ſint, uidẽtur tamẽ aliquid corpori conferre. Auaritia quippe quanuis ſit per omnia Deo odibilis, uidetur tamen aliquid corpori conferre: quia diuitias cõgregat, ex quibus deſideria ſua expleat. Similiter & libido uidetur aliquid corpori conferre, quia in perfectione eius, uoluptas carnis extinguitur. Et ebrietas quanuis Deum offendat, gulæ deſideria perficit. Similiter & cætera uitia ad carnis deſideria perficienda aſſumuntur. Sunt *Matt.5.* *Peccãs ſine cauſa, ſine tentatione.*

B etiam quædam mendacia, quæ corpori aliquid uidentur adiicere, ſicut ſunt auaritiæ, de quibus ſuperius diximus. Tu autem nihil corpori acquiris, & Deum ſine intermiſſione offendere non metuis. Ecce mendacium tuum leue eſſet, ſi tarde accidiſſet: uerum ex iugi continuatione, grauiſſimum atque importabile efficitur. Nam ſicut lutũ leuius eſt quàm plumbũ, ſed ex multiplicatione ſua, grauius & periculoſius fit, ita ut in eo ſæpe pecora demergantur: ſic & quædam leuia peccata ex congerie ſua, grauiora quibuſdam, quæ grauia exiſtimantur efficiuntur. Et ſcito quia ſicut ipſe dixit, Deus ueritas eſt, nihil plus contrarium poteſt eſſe ueritati, quàm mendacium. Horum ergo pars erit in ſtagno ignis ardentis ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Quid ſit mors ſe- *1.Ioan.5.*

C cunda, in hoc loco manifeſte demonſtrat. A ſupradictis igitur uitiis, ne in morte ſecunda incidamus, miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti redemptoris noſtri, nos liberare dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorũ, Amen.

Explicit expoſitio uiſionis ſextæ.

Incipit expoſitio Viſionis ſeptimæ. D

SEPTIMA VISIO AD QVAM Domino donãte peruenimus, tota ad illud tempus quod poſt reſurrectionem futurum eſt, pertinet. Et ordo poſcebat, ut generali reſurrectione deſcripta gloriam ſanctorũ, quam poſt reſurrectionem ſine fine poſſidebunt, deſcriberet: quę ſub figura ciuitatis Ieruſalem, in hac uiſione deſcribitur.

Septima uiſio de gloria ſanctorum.

» Et uenit unus de ſeptẽ angelis qui ha-
» bebat phialas, & locutus eſt mecum, dicens: Veni, oſtendam
» tibi ſponſam uxorẽ agni.) Superius in quinta uiſione, Ioannes dicit, ſeptem angelos habentes ſeptẽ phialas ſibi fuiſſe demonſtratos. Et in ſequentibus unum ex iis, ciuitatem diaboli damnationémque eius ſub ſpecie mulieris meretricis, ſibi oſtendiſſe. Similiter & hic unum ex eiſdem ſeptẽ angelis dicit ſibi ciuitatem Dei ſub figura Ieruſalem demonſtraſſe. Eãdem ergo ſignificationem habent ſinguli iſti, quam illi ſeptẽ. Significant nanque prædicatores, qui fuerũt & erunt uſque in finem: Ioannes uerò, typum tenet cæterorum fideliũ. Angelus igitur Ioanni ſe demõſtraturum ciuitatem Dei repromittit: quia prædicatores ſancti, cæteris fidelibus quanta ſit beatitudo iuſtorum, in quantum poſſunt, ſtudent demõſtrare, ut eos ad uitam æternam percipiendam accendãt. Quam etiam ſponſam, uxorem agni uocat. Quod ſpõſa agni eccleſia iure uocetur, Ioannes Baptiſta demonſtrat, dicẽs: Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Quod autẽ & uxor dicatur, ſcriptura demonſtrat dicẽs: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Quaſi ergo patrem ſuum filius Dei dereliquit, cùm de illa cæleſti beatitudine ad terras deſcendens, hominem aſſumpſit, quem pro ſponſa ſua quæ eſt eccleſia, daret. Matrẽ dereliquit, quia affectum matris abiiciẽs, corpus quod ex ea aſſumpſit, pro eccleſia ſua tradidit. Quã ſibi ita uniuit, ut ipſe ſit caput,
» & ipſa corpus. Et ſuſtulit me in mõtem magnum & altũ.) Mons iſte, Chriſtus eſt. De hoc monte Propheta loquitur dicens: Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini, ſuper uerticem montium. Montes ſuper quorũ uerticem

Supra cap. 15. E

Prædicatores.

Ioan. 3. F

Geneſ. 2.

Epheſ. 5.

Coloſſ. 3.

Eſaiæ. 2.

A ticem mons domus Domini præparatus eſſe dicitur, patres ueteris teſtamenti deſignant. Super hunc igitur montem domus Domini, id eſt, eccleſia ædificata eſt: quia ſuper Chriſtum fundata eſt, ſicut Paulus apoſtolus loquitur dicẽs: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. *1. Cor. 3.* Et oſtẽdit mihi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cælo, habentem claritatem Dei.) Notandũ quia Ezechielis ultima uiſio, cum hac Ioannis uiſione concordat in aliquibus locis. Et ideo placuit ut de illa huic operi pauca inſeramus. Dicit nanque mõtem ſibi fuiſſe demonſtratum, ſuper quẽ erat ciuitas, & in ea templum. Verum ciuitatem tantummodo cõmemorans, de templi ſtructura multa eſt locutus. Eãdem uerò ſignificationem habet illud templũ, quam & hic ciuitas: ſignificant enim eccleſiam. Sed per templum illud, præſentis temporis eccleſia: per ciuitatem autem Ieruſalem, eccleſia quidem, ſed qualis poſt finẽ mũdi futura eſt, deſignatur. Sed dicit aliquis: Quomodo deſcriptio iſta Ieruſalem, id eſt eccleſiæ, ad futurum tempus pertinet, cùm præſentis temporis eius forma in hac uideatur uiſione deſcribi? Ad quod nos reſpõdemus, quia eccleſia quandiu in hac uita conſiſtit, agnoſci perfectè non poteſt, ſed quaſi ſub quodam uelamine abſconſa tenetur, cùm ignoretur quis ſit reprobus, aut quis electus, aut ad quem finem actus ſuos unuſquiſque perducat: in illa autem uita, eius forma omnibus patebit. Tunc enim aliquando omnibus apparebit, quis fuerit murus, qui portæ, qui fundamenta, qui lapides ſtructuræ, qui lapides precioſi. Sed quærendum nobis eſt, quomodo de cælo deſcendere dicatur, cùm ad cæleſtẽ habitationem quotidie conſcendat, in qua ſine fine permãſura creditur. Sanctorum actus atque merita quãdiu mente pertractamus, ſemper augẽtur in cordibus noſtris: & quãto plus ea conſideramus, tanto amplius eorum magnificentia nobis eleuatur. At cùm oculos mentis noſtræ ad magnitudinem Dei omnipotentis conſiderandã attollimus, magnitudo ſanctorum magnitudini Dei cõparata, ualde nobis humiliatur. Aſcendunt igitur nobis ſancti, cùm eorũ actus & merita cõſideramus: deſcendũt uerò, cùm ad conſiderandã Dei omnipotentiam, oculos mentis noſtræ attollimus. Dicitur igitur

Vltima uiſio Ezech. & ultima Ioannis cõferuntur.

Ezec. 40.

Eccleſia in hac uita propter mixta zizania imperfectè cognoſcitur.

B

C

claritatem Dei habuiſſe. Habebat profectò claritatē Dei, non D
Simile. ſuam. Sæpe etenim ſol in aqua fulgēs, ſuam claritatem aquæ largitur, ita ut aqua oculos intuentiū reuerberet, ſicuti & ſol.
Sāctorum claritas à Deo eſt. Quemadmodum igitur aqua claritatem ſolis habet, ſed non à ſeipſa, ſed à ſole, ita & ſancti habent claritatem Dei, ſed non à ſeipſis, ſed à Deo à quo illuminantur. Lumen eius ſimi- » le lapidi precioſo, & tanquam lapidi iaſpidis, atque cryſtalli.) Ecce tres lapides poſuit, quorum lumen eccleſiæ aſſimilauit: unum ſine nomine, duos uerò nominatim exprimens. Poſſumus itaque per lapidem precioſum, patrem: per iaſpidem, filium: per cryſtallum, ſpiritum ſanctum intelligere. Primus ſine nomine eſt, quia pater à ſeipſo eſt. Secūdus & tertius nōminatim exprimūtur: quia filius à patre eſt, ſpiritus uerò ſanctus ab utroque procedit. Poſſumus etiam per lapidem precioſum, ſpem: per iaſpidem, fidem: per cryſtallum uerò, charitatē intelligere. Sed poteſt aliquis dicere, quia in illa uita neceſſariæ non erunt fides & ſpes. Quod enim uidet quis, quid
Rom.8.
Simile. ſperat? Ad quod reſpondemus, quia ſicut ueſtis quæ ex aliqua materia tingitur, poſt tinctionem materia abiecta, colorem pulcherrimum in ſe retinet: ita & in illa uita fide, ſpe, humilitate, abſtinentia, cæteriſque uirtutibus abſque charitate finem accipientibus, ſplendor quem ex operatione illarum » ſancti acquiſierunt, in eis ſine fine permanebit. Et habe- » bat murum magnum, & altum.) Iſte eſt murus de quo dicit
Eſa.26. Propheta: Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea murus, & antemurale. Per hunc igitur murum, Chriſtus cum omnibus membris ſuis deſignatur: ita ut per illum, F fundamentum: per reliquam uerò ſtructuram, eius membra » figurentur. Habentem portas duodecim.) In Ezechiele ſcriptum eſt, quòd templum quod ei demonſtratum eſt, tres portas habuerit, Orientalem uidelicet, Auſtralem & Aquilonarem. Præcepitque Deus, ut porta Orientalis clauſa ſemper maneret, principe tantummodo per eam intrante & ex-
Perpetua uirginitas beatæ Mariæ. eunte. Per portam Orientalem, beata uirgo Maria figuratur, quæ clauſa ante ingreſſum principis, id eſt Chriſti, ſemper extitit: & poſt egreſſum eius, clauſa in æuum permanſit. Porta autem Auſtralis, uetus teſtamentum: porta uerò Aquilonaris, nouum deſignat. Ii itaq; qui Auſtrali parte uenire di-

A cuntur, Iudæos: qui autem ab Aquilonari, gentes deſignant. Iudæi itaque qui cognitionem Dei habebant, & quibus lex data fuerat à parte ſolis, id eſt ab Auſtrali parte, in qua ſol feruet, non incongruè in eccleſiam uenire dicuntur. Per portam Auſtralem ingrediebãtur, quia cognoſcẽtes in ueteri teſtamento multipliciter Chriſtum eſſe prophetatum, diuerſiſque modis præfiguratum, eos ad fidem Chriſti ſuſcipiendam, ſuæ ſcripturæ pertrahebant. Gentiles uerò idololatriã deſerentes, illíque abrenunciantes, qui dixit: Sedebo in mõte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo, non incongruè ab Aquilonari parte uenire dicuntur. Per portam aquilonarem ingrediebantur, quia doctrinam euangelij audientes, uirtu- *Eſa.14.*
B tes etiam quæ per Chriſtum & miniſtros eius factæ ſunt admirantes, ad fidem Chriſti ſuſcipiendam currebant. Præceptum eſt etiam, ut per iter quo quiſque intrauerat, non regrederetur, ſed è regione eius egrederetur. Videlicet ut qui ingrediebatur per portam meridianam, egrederetur per portam ſeptentrionalem: & qui ingrediebatur per portam ſeptentrionalem, egrederetur per portam meridianam. Iudæi quos intelligentia ueteris teſtamenti, ad fidem Chriſti ſuſcipiendam perducebat, non debebãt reuerti ea parte qua uenerant, ſcilicet ut obſeruationes legales carnaliter implerent, ſed egredi potius per portam Aquilonarem ad Euãgelij uidelicet doctrinam meditandam, & perſcrutandam ſe transferre, ut diſcerent ſpiritualiter implere, quod antea car- *Ezec.46.*
C naliter facere ſatagebant. Gentiles uerò qui per portam Aquilonarem ingrediebantur, id eſt, qui per doctrinam Euangelij filij eccleſiæ efficiebántur, non debebant reuerti ea parte qua uenerant, uidelicet ut ad errores philoſophorum perſcrutandos regrederentur: ſed potius poſt ſuſceptionem fidei atque doctrinæ Euangelicæ, ad portam meridianam, id eſt, ad doctrinam ueteris teſtamenti perſcrutandam ſe transferre, ut cùm inuenirent in eo Chriſtum multis modis eſſe prædictum, roboraretur in eis fides Chriſti. Per portas autem duodecim, quas Ieruſalem habere dicitur, duodecim „Apoſtoli eorúmque doctrina deſignatur. Et in portis, an„gelos uidi duodecim.) Angeli duodecim, cæteros prædi-

catores, uidelicet Apoſtolorum ſequaces, deſignant. Qui in D portis uiſi dicuntur, quia fidem Apoſtolorum inconcuſſam tenentes, eorúmque doctrinam ſequentes, quoſcunq; potuerunt, ad fidem Chriſti trahere ſtuduerunt. Et nomina ſcripta duodecim tribuum filiorum Iſrael.) Per nomina duodecim tribuum, patres ueteris teſtamenti poſſumus accipere, qui à fide ſanctæ trinitatis non deuiauerũt. Poſſumus etiã & per eadem nomina, uetus teſtamentum intelligere. Nomina duodecim tribuum, in portis ſcripta erant: quia doctrina Apoſtolorum cæterorúmque prædicatorum plena ſunt exẽplis ueteris teſtamenti. Ab Oriente portæ tres. Quatuor plagas mundi poſuit, ut indicet penè omnes gentes, quæ inter quatuor plagas mundi continentur, ad eccleſiam cõueniſſe. Contra unamquanque uerò plagam, ternas portas ſe uidiſſe E dixit, id eſt, ſimul duodecim, ut indicet nullum intra eccleſiam ingredi poſſe, niſi per confeſſionem ſanctæ trinitatis. Et quia doctrina Apoſtolorum nihil eſt aliud niſi Euãgelium, & ipſum Euangelium in quatuor libros diuiditur, & uniuſcuiuſque libri doctrina in fide ſanctæ trinitatis conſiſtit: rectè hæc ciuitas quatuor latera habere dicitur, & per ſingula, ternas portas: quæ ſimul iunctæ, fiunt duodecim. Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis ſcripta duodecim nomina Apoſtolorum, & agni.) Quid ſignificẽt duodecim fundamenta, ipſe expoſuit, cùm ſubiunxit, quòd in eis ſcripta eſſent duodecim Apoſtolorũ nomina & agni. Reprehenſus ſum à quodam, cur Petrum fundamentũ eccleſiæ dixerim, in eo loco ubi Dominus dicit: Tu es Petrus, & ſuper F hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Si Petrus fundamẽtum eſt eccleſiæ ſicut & cæteri Apoſtoli, quemadmodũ præſens lectio apertè demonſtrat: ergo ſuper ipſum ædificata eſt, ſicut & ſuper cæteros. Si uerò ſuper Petrum eccleſia ædificata non eſt, ergo nec ſuper cæteros. Vera eſt ergo huius Ioannis præſens aſſertio, quia duodecim fundamẽta eſſe eccleſiæ dixit. Nec repellit nos à noſtro intellectu, illud quod Apoſtolus dicit: Fũdamentum aliud nemo poteſt ponere, prę-ter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Nõ enim aliud fundamentum eſt Petrus, & aliud Chriſtus Ieſus, quia Petrus membrum eſt Chriſti Ieſu, ſicut ipſe dixit diſcipulis ſuis: Vos in me,

Eccleſia ex omnibus gentibus collecta.

Petrus fundamẽtum eccleſiæ quomodo? Matt.16.

1.Cor.3.

A in me, & ego in uobis. Chriſtus nanque fundamentũ eſt om- *Ioan.* 14. nium Apoſtolorũ ſuorum, ſimiliter & ipſi fundamenta ſunt eorum, qui per eos crediderunt. Vnum eſt igitur fundamentum, id eſt Chriſtus, à quo continentur omnia fundamenta, ſuper quem etiam Chriſtũ, tota compages eccleſiæ conſtructa eſt. De hoc fundamento Paulus loquitur dicens: Si quis *Locus Pau* autem ædificat ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, *li.* 1. *Cor.* 3. lapides pretioſos, lignum, fœnum, ſtipulam, uniuſcuiuſque *exponitur.* opus quale ſit, ignis probabit. Sex hic poſuit ſpecies: tres ſpecioſas, & tres uiles. Sæpe per aurum ſapientia deſignatur. Aurum ſupra fundamentum Chriſti ædificat, qui ſapientiã quę uitia conterat, & uirtutes nutriat, in corde ſuo recondit, imitans Pſalmiſtam, qui dixit: In corde meo abſcondi eloquia *Pſal.* 118.
B tua, ut non peccem tibi. Per argentum uero, ſermo prædicationis exprimitur. De quo idem Pſalmiſta dicit: Eloquia Do- *Pſal.* 11. mini, eloquia caſta, argentum igne examinatum. Argentum ſupra fundamentum Chriſti ædificat, qui bonũ quod didicit, alios docet, ut eos ad bona opera agenda pertrahat. Per lapides autẽ pretioſos, bona opera deſignantur: lapides pretioſos ſupra fundamentum Chriſti ædificat, qui bonũ quod docet, operibus implet. Sunt quidam qui uerba exhortationis, quibus cæteros perfecte inſtruant non habent, ſed cum bona opera exercent, lapides pretioſos ſuper fundamentum Chriſti ædificant. Similiter & qui parua ſciunt, & ea alios docent, argentum utique ſuper Chriſtum ædificant: ſi tamen operibus implent ea quæ docẽt. Multi enim intellectum quẽ *Prædica-*
C acceperunt, alios docendo ſuper Chriſtum ædificãt, ſed per *tores qui di* mala opera deſtruũt in ſe, quod ædificauerunt. Per ligna ue- *cũt & nõ* ro, fœnum, atque ſtipulam, peccata minima deſignãtur. Sed *faciunt.* alius intellectus eſt, qui nos ab hoc ſenſu excludit. Nõ enim ſuper Chriſtum peccata, ſed uirtutum opera ædificantur. Et quando peccamus, ab ædificatione quæ fit ſuper Chriſtum reuertimur, & quãto grauius peccamus, tanto longius ſeparamur. Sed cum per pœnitentiam ad bona opera agenda recurrimus, ad ædificationem quæ fit ſuper Chriſtum reuertimur. Poſſumus ergo per ligna, terrena opera intelligere, dũ quis terreno operi inſiſtit, ut habeat unde uiuat, ne forte neceſsitate compulſus, furari cogatur. Nam Apoſtolus præci- *2. Theſ.* 3.

pit,ut cum ſilentio operantes,unuſquiſque ſuum panẽ manducet. D
Per fœnum uero amorem terrenũ poſſumus accipere,cùm quis pro affectu carnis,uxorem,filios,fratréſque diligit.Sed & hoc ipſum Apoſtolus pręcipit,ut uiri uxores,uxores uiros,filij parentes, parentes filios ſuos diligant. Per ſtipulam autem,eos poſſumus intelligere,qui pro eo quòd eos libido exagitat,& ſe continere non poſſunt,uxores accipiũt. Sed & hoc Apoſtolus præcipit, dicens: Propter fornicationem, unuſquiſque ſuam uxorem habeat. Et quia talis conuerſatio ſine crebris offenſionibus eſſe non poteſt, dicit per ignem tales eſſe ſaluandos, id eſt per ignem purgatorium. Et hoc fiet ſi à grauibus peccatis ſe abſtinuerint, & per eleemoſynarum largitionẽ hoc promeruerint,ut poſt mortem,per ignem purgatorium ſaluari poſsint. Sicut enim au- E
rum quod ex aliis permixtionibus ſordidum efficitur, per ignem purgatur:ita & iſti à ſordibus quas ex mundanis actibus contraxerunt,per ignem mundantur,ut digni fiant electorum numero ſociari. Et qui loquebatur mecum, habebat harundinem auream, ut metiretur ciuitatem, & portas & murum. Angelus qui loquebatur cum Ioanne,in hoc loco Chriſtum ſignificat, qui modo reget omnes gentes in uirga ferrea,ſicut ſuperius iam dictum eſt.In futuro autem, ciuitatem Dei, quæ ex omnibus gentibus conſtabit, harundine aurea metietur. Diximus ſuperius per uirgam ferream, diſciplinam Euangelij eſſe deſignatam: ferrum uero graue eſt,& duriſsimum.De duritia autem uirgæ ferreæ dicit Dominus in Euangelio: Arcta & anguſta uia eſt, quæ ducit ad F
uitam.Sed hanc duritiam, amor Dei & ſpes cæleſtis patriæ, ſuauem & leuem facit,ſicut ipſe iterum dicit: Iugum meum ſuaue eſt,& onus meum leue. Virga itaque ferrea in harundinem leuem,ſuauem,atque auream commutabitur: quia ſancti pro anguſtiis quas pro Chriſto pertulerunt, ſuauitatem,& gloriam perpetuam recipient. Metietur uero ciuitatem,& portas eius,& murum,quãdo ſecundum qualitatem operum unicuique mercedem reſtituet. Sed quærendum nobis eſt,cum ciuitatem mẽſus fuiſſe dicatur,cur portas & murum adiunxerit,cum ciuitatis nomine hæc omnia comprehendantur. Verum ſicut præterita & futura docent,per portas,

Ephe.5.6. *Tit.2.* *1.Cor.7.* *Ignis purgatorius.* *Cap.2. 19.* *Matt.7.* *Matt.11.*

A tas, Apoſtoli: per ciuitatem, Apoſtolici uiri: per muros uerò, cætera multitudo fidelium deſignatur. Sed hæc ſequentia „ plenius manifeſtant. Sequitur: Et ciuitas in quadro poſita „ eſt, & longitudo eius tanta eſt, quãta & latitudo.) Per quadraturam ciuitatis, perfectio deſignatur. Quadratum quippe lapidem in quamcunque partem uerteris, rectus ſtabit. Et ſi quadratum lapidem aut aliud quicquid quadrari poteſt, diligenter inſpexeris, perfectionem eccleſiæ in eo eſſe depictam, deprehendere poteris: habet nanque ſex latera, octo cornua, crepidines duodecim. Sex latera, perfectionem demonſtrant bonorum operum: quia ſenarius numerus perfectus eſt. Habet octo cornua, ex quibus quatuor cælum, quatuor terram reſpiciunt. Quatuor igitur cornua, *Perfectio eccleſiæ.*
B deſignant Euangelia, quæ duplicantur, quia dilectionem Dei & proximi ſpecialiter commendant. Quatuor, cælum reſpiciunt, ut indicent Deum ſuper omnia eſſe diligendum. Quatuor, terram reſpiciunt, ut indicent proximos tanquam noſmetipſos eſſe diligendos. Duodecim uero crepidines, fidem demonſtrant duodecim Apoſtolorum. A ſingulis autem cornibus, tres crepidines prodeunt, ut indicent à doctrina Chriſti, quod eſt Euangelium, quæ etiam in quatuor libros diuiditur, fidem ſanctæ trinitatis in Apoſtolos tranſiſſe, ut per illos ad omnes gentes migraret. Hoc totum de quadrato lapide ideo diximus, ut demonſtraremus per quadraturam ciuitatis, perfectionem eccleſiæ eſſe deſignatam. Et quia hæc ciuitas quadraturam æqualem habet,
C longitudo eius tanta eſſe dicitur, quanta & latitudo. Per longitudinem nanque æterna gloria, per latitudinem autem charitas deſignatur: longitudo igitur huius ciuitatis tanta eſt, quanta & latitudo: quia quantum unuſquiſque fidelis in hac uita poſitus, maior fuerit in charitate, tanto maiorem gloriam in cæleſti beatitudine poſſidebit. Et quanto minor fuerit charitas, tanto minor erit & gloria. Et menſus eſt ciuitatem, per ſtadia duodecim millia.) Longitudo & latitudo & altitudo, æqualia ſunt. Eandẽ ſignificationẽ habẽt ſtadia duodecim, quã & portæ duodecim habẽt. Significãt nãq; Apoſtolos, ſed ſuperius lõgitudinẽ & latitudinẽ hãc ciuitatẽ æqualem habere dicit: hic uero dicit, quod longitu- *Charitas. Sanctorũ gloria impar.*

do, latitudo & altitudo eius, æqualia ſunt. Poſſumus ergo in D
hoc loco per tria hæc quæ poſuit, fidem ſpem, & charitatem
intelligere: ita ut per longitudinem, fidem: per latitudinem,
charitatem: per altitudinẽ uero, ſpem intelligamus. Sed quo-
1.Cor.13. modo æqualia eſſe poſſunt, cum Apoſtolus dicat: Nũc autẽ
manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt
charitas? Nam quãuis charitas maior ſit omnibus uirtutibus
eo quòd ipſa maneat in æternum, ſecundum tamen quendã
modum iis tribus uirtutibus æqualitas aſcribi poteſt: dicit
quippe Apoſtolus, quia fides per charitatem operatur, & fi-
des ſine operibus mortua eſt. Si mortua eſt, illi cui mortua
eſt, nihil eſt. Et ſi fides per charitatẽ operatur, & illi mortua
eſt, qui charitatis opera non habet: ergo fides tanta eſt quan-
ta ſunt & opera charitatis. Similiter ſpes tanta eſt, quanta fi- E
des & charitas, quia quanta ſunt opera fidei quæ eſt charitas,
tanta eſt & ſpes gloriæ. In quantum nãque unuſquiſque per
charitatis opera ſe dilatauerit, in tantum ſibi gloriam patriæ
cæleſtis accreſcere nõ dubitat. Et menſus eſt muros eius per
circuitum, centum quadraginta quatuor cubitorum men-
ſura hominis quæ eſt angeli.) Hoc ſi ſuperiora attẽdamus,
ſecundum literam ſtare non poteſt. Superius nanque dicit,
quia menſus eſt ciuitatem, per ſtadia duodecim: hic autem
muros ciuitatis cẽtum quadraginta quatuor cubitorum, di-
cit eſſe mẽſuratos. Multo enim maius eſt ſpacium, per quod
eos qui maioris meriti ſunt, intelligere poſſumus. Diximus
ſuperius per duodecim ſtadia, duodecim Apoſtolos eſſe de-
ſignatos. Martyres ergo, & cõfeſſores, & cæteri perfecti uiri, F
qui Apoſtolorum doctrinam per omnia ſunt ſecuti, & eorũ
actus imitati, in eorum ambitu metientur, quia eandem glo
riam poſsidebũt, quam & illi. Per muros uero, qui ex mino-
ribus lapidibus fiũt, cætera multitudo fidelium deſignatur.
Qui minorem ambitum tenebunt, quàm illi de quibus ſu-
perius diximus: quia qui minoris erunt meriti, minora per-
cipient & pręmia. Quorum menſura in duodenario nume-
ro conſiſtit, quia fidem Apoſtolicam intemeratam ſeruaue-
runt: duodecies nanque duodecim, fiunt centum quadra-
ginta quatuor. Quod autem dicit, ciuitatem & muros men-
ſura hominis eſt, uel menſuram hominis dicit angelos fuiſſe
menſuratos,

A menſuratos,uel demonſtrat angelum in ſimilitudinem hominis ſibi apparuiſſe. Poſſumus hoc aliter intelligere. Menſuram hominis dicit eſſe menſuram angeli,& ea menſura ciuitatē & muros dicit eſſe menſuratos,quia ſancti uiri æqualitatem habebunt cum angelis,& eorum menſura menſurabuntur,quia eandem gloriam poſsidebūt, quam & illi, ſicut Dominus dicit in Euangelio:In reſurrectione,neque nubēt, neque uxores ducent,ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide,ipſa uero ciuitas, auro mundo,ſimilis uitro mundo.) Sed & hîc aliquam diſtantiam inter muros & ciuitatem fecit.Muros dicit ex lapide iaſpidis eſſe conſtructos,ipſam uero ciuitatem, auro mundo,& uitro mundo dixit eſſe ſimilem. Per uiriditatem nan- *Sancti æquales angelis erūt.* *Matt. 22.*

B que iaſpidis,fides deſignatur. Per iaſpidem ergo, ſimplices quique & imperfecti uiri non inconuenienter deſignantur, qui fide ſaluantur, ſicut dicit Propheta: Iuſtus autem ex fide uiuit. Sancti autem & perfecti uiri,qui per ciuitatē deſignantur,auro mundo non inconuenienter aſsimilantur, eo quòd & ſapientia fuerint repleti,quæ per aurum ſępe figuratur, & diuerſis tribulationibus probati,ſicut aurum quod per ignē probatur,uel purgatur.Per uitrum uero mundum, quod clarius eſt omnibus metallis, angeli deſignantur, quos nulla macula peccati unquam ſordidare potuit. Fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioſo ornata.) Superius diximus per duodecim fundamenta,duodecim Apoſtolos eſſe deſignatos:per lapides autem pretioſos, omnes iuſti deſi- *Abac. 2.* *Prouer.17.*

C gnantur.Duodecim ergo fundamenta,duodecim lapidibus ornabuntur,quia in illa beatitudine,Apoſtoli & cæteri prędicatores,pro ornamento habebunt eos,qui per eos crediderunt,quoniam pro illis omnibus,mercedem recipient. Fundamentū primum,iaſpis.) Iaſpis uero,uiridis ac ſpiſsi coloris eſt. Significat autem fideles ſeculares, qui à uitiis abſtinētes,quãuis eorum uiriditas, id eſt fides,ex mundi actibus aliquantulum obfuſcetur,eleemoſynis tamen & cæteris miſericordiæ operibus peccata ſua redimere non ceſſant. Nec ab re eſt,quod tales in primo loco ponuntur. Apoſtoli nanque ſicut ſępe iam dictum eſt,timentes iis qui ex gentibus primo crediderant, auſteriora Domini præcepta committere, ne *Eleemoſyna.* *Dan.4.*

ſortè duritia præceptorum territi, non auderent ad ſuſcipien D
Act.15. dam Chriſti fidem accedere, ſcripſerunt eis dicentes: Placuit ſpiritui ſancto & nobis, nihil imponere uobis oneris, niſi ut abſtineatis uos tantummodo à fornicatione, & ab eſcis quæ idolis immolantur, & à ſuffocato & ſanguine. Et in alio lo-
Act.15. co Petrus cõuerſionem gentium narrans, dicit Iudæis: Deus qui nouit corda hominum, teſtimonium perhibuit, dans illis ſpiritum ſanctum ſicut & nobis, fide purificans corda eorum. Quicunque ergo Deum imitãtur, in figura lapidis iaſpidis continẽtur. Secũdus, ſapphirus.) Sapphirus, cerulei coloris eſt ſicut hyacinthus, ſed guttas habet intermixtas eiuſdem coloris, ſed nigrioris. Videtur etiam mihi per hunc lapidem ſeculares quidam uiri deſignari, cæleſtia quidem deſiderantes, ſed in ſeculi actibus adhuc occupati, ex qua oc- E cupatione quaſdam maculas contrahere uidentur. Qui pro eo quòd omnibus curis cæleſtia anteponunt, cæli habere co-
Matt. 22. lorẽ dicuntur. Qui in ſecundo numero ideo ponuntur, quia Deum ſuper omnia, & proximos ſicut ſeipſos, ſtudent diligere. Tertius calcedonius.) Calcedonius rubeum habet colorem, ſed tamen obſcurũ, niſi cauando attenuetur. Ipſa uero concauitas, pulcherrimum colorem & gratiſsimũ ei confert. Significat autem & iſte, ſeculares quoſdam uiros. Qui quantæ ſanctitatis ante perſecutionis tempus fuerint, homi-
In perſecutione fideles probantur. nes latuit, ſed à perſecutoribus ſuis, diuerſis tribulationibus attenuati, quantus ſplendor ſanctitatis in eis latuerit, cunctis patuit. Qui non inconuenienter in tertio loco ponuntur, eo quòd in confeſsione ſanctæ trinitatis perdurãtes, ad marty- F rij palmam peruenire meruerunt. Quartus, ſmaragdus.) Smaragdus eximiæ pulchritudinis atq; uiriditatis eſt, in tantum ut ea quæ circa ſe ſunt, ſua uiriditate inficiat. Significat
Prædicatores ſancti. autem prædicatores ſanctos, qui & fide uirides, & uirtutibus præclari, ſplendorẽ ſuæ fidei prædicando circunquaque ſparſerunt. Qui ideo in quarto loco ponuntur, eo quòd doctrinam Euangelij, quę in quatuor libros diuiditur, per multa loca diſſeminauerunt. Quintus, ſardonyx) Sardonyx, cãdidus eſt, in rubeum colorem parumper declinans. Significat autẽ ſimplices quoſque, & innocẽtes uiros, qui propter uitæ puritatẽ, per lapidem candidũ deſignãtur. Qui pro eo quòd uigilando,

A uigilando,ieiunando,abſtinendo,ac diuerſis modis corpora ſua affligendo martyria ſibi imponunt, quaſi colorem rubeum habere uidentur. Qui non inconuenienter in quinto loco ponuntur. Per quinarium enim numerũ, ſæpe quinque ſenſus corporis deſignantur. Quia igitur per quinque ſenſus corporis, ſciẽtia exteriorum deſignatur, & quia exteriorum ſcientiam quam perceperunt, aliis impartire ſtuduerunt, re„ ctè in ædificio ciuitatis ſanctę, quintum locũ obtinent. Sex„ tus, ſardius.) Sardius, rubeus eſt. Qui pro eo quòd in rubicũdũ colorẽ aliquãtulũ declinare uidetur, parũper obſcuratur. Per rubeũ itaque colorẽ, qui aureo colori appropinquat, tribulationes quas ſancti ab hoſtibus pertulerunt, deſignantur. Rubeus uero color, martyriũ deſignat. Per Sardiũ igitur B ſancti & perfecti uiri deſignantur, qui poſt experientiã omnium uirtutũ, poſt diuerſas perſecutiones, poſt immania tormenta quæ ab inimicis pertulerunt, ad martyrij palmã peruenire meruerũt. Qui nõ incongrue in ſenario numero, qui perfectus eſt, ponũtur, quia & uirtutibus perfecti extiterunt, „ & ipſam perfectionẽ, martyrio ornauerũt. Septimus, chry„ ſolithus.) Chryſolithus, totus aureus eſt, & ſępe per aurũ ſapiẽtia deſignatur. Per chryſolithum ergo, ſapiẽtes in eccleſia deſignãtur, qui propter fulgorẽ ſapiẽtię, aurei apud homines rectè dici poſſunt. Qui congruenter in ſeptimo loco ponuntur, eo quòd ſeptẽ donis ſpiritus ſancti repleti, multos uer„ bis & exemplis, ab iniquitate auerterint. Octauus, berillus.) Berillus eximię claritatis eſt, ceruleum colorem habens adC mixtum. Significat autem puræ uitæ homines, & à ſeculi actibus per omnia alienos, qui ne claritatem uitæ ſuæ, aliquo modo macularent, etiam à conſortio cæterorum hominum ſequeſtrari uoluerunt. Quorum claritas, in ceruleum colorem uertebatur, quia cęlo ſemper intenti, angelicam uitam inter homines duxiſſe comprobantur. Qui non inconuenienter in octauo loco ponuntur. Quaternarium itaque numerum iſti impleuerunt, quia Euangelij præceptum ſecuti ſunt, qui dicit: Vade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & ueni ſequere me. Quaternum numerum duplicauerunt, quia ad idem perfectionis culmen, multos alios ſecum conſcendere ſuaſe-

Sapientes.

Matt.19.

" runt. Nonus,topazius.) Topazius, æꝛei aureíque coloris D
eſſe dicitur, iubar ſuum circũquaque ſpargens. Sæpe per aurum,probati uiri,qui igne tribulationis probantur, deſignãtur,ipſæque tribulationes diuerſæ ſunt. Aliquando nanque ſancti uiri,diuerſis tentationibus,quas à dęmonibus patiuntur,probantur: aliquando per tribulationes,quæ eis à malis hominibus ingeruntur: aliquando per afflictiones, quas ipſi ſibi ingerunt: aliquando flagellis Dei probantur, & per actiuæ uitæ exercitia. Videntur itaque mihi per lapidem topazium ij deſignari qui per actiuæ uitæ opera ad contemplatiuam uitam conſcendunt,qui prius per actiuę uitę exercitia probati fuerunt. Nam qui ſubito ad contemplatiuæ uitæ celſitudinem, ſine exercitiis actiuæ uitæ tranſeunt,facile labuntur. Quod autem hic lapis radios ſuos circunquaque ſpargere dicitur, ſignificat illos uiros qui per lapidem deſignantur, & ad actiuæ uitæ opera prædicando multos pertraxiſſe, & ad contemplatiuæ uitæ celſitudinem multos etiam ſecum duxiſſe. Qui non incongrue, in nono loco ponuntur. Ter enim terni, fiunt nouem. Sancti ergo uiri qui propter amorem ſanctæ trinitatis,in actiuæ uitæ bonis operibus, prius affligentes ſemetipſos,ſuis exhortationibus quoſcũque potuerunt,ad ſuam imitationem pertraxerunt,& iterum ad contemplandam ſanctę trinitatis diuinitatem conſcendentes,multos ſecũ perduxerunt,non inconuenienter in nono loco ponũtur, eo quòd talentũ quod à Domino perceperunt, non ſolũ duplicauerunt, ſed & triplicauerunt. Decimus,cryſopraſus.) Cryſopraſus lapis,uiridis aureíq; coloris eſſe perhibetur. Qui pro eo quòd in decimo loco ponitur, poſſumus per eum quoſdam doctores eccleſiæ intelligere,qui & uerbis multos docuerunt, & multo plures ſuis ſcriptis erudierunt, & erudiunt. Qui etiam & lumina eccleſię recte dici poſſunt. Qui per uiridem & aureum colorem deſignantur,eo quòd uiriditate fidei, firmitate & ſapientia,ut aurum fulgidi fuerunt. Per denarium uero numerum, uetus teſtamentum,propter decẽ uidelicet præcepta legis,poſſumus intelligere. Et uetus teſtamentum ſine doctrina noui teſtamenti nullus intelligere poteſt: eo quòd ſpiritualis intelligentia,in ueteri teſtamento, nihil ſit aliud

Nemo repente fit optimus. [E]

Matt.25. [F]

Vetus teſtamẽtum ſine nouo intelligi nõ poteſt.

A aliud quàm nouum teſtamentũ, non inconuenĩeter in decimo loco ponuntur,eo quòd ſcientiam ueteris teſtamenti ac noui pleniſſimam habuerint. Poſſumus & denarium numerum,aliter intelligere. Denarius quippe numerus, diuidit & ordinat,& perficit omnes numeros. Ita & iſti diuiſerũt quodãmodo ſcripturas,cũ eas exponendo, per ſentẽtias & libros partiti ſunt. Ordinauerunt eas,cùm earum obſcuritates aperuerunt. Et quæ inordinata uidebantur, quam rectum ordinem habuerint,manifeſtauerunt. Perfecerunt autem,cùm ea quę deeſſe uidebantur ſuppleuerũt. Vndecimus hyacinthus: hyacinthus,cuius ſpecies hyacinthino colori nomen impoſuit,precioſiſſimus eſt,cæli ſereni colorẽ habẽs, ſicut ſapphirus. Sed ille maculas habet, iſtius pulchritudo nullis maculis B deturpatur. Significat autem ſanctos uiros,ab omnibus ſordibus peccatorum alienos,terram corporibus, cælum mẽtibus ſemper inhabitãtes,de qualibus fuit Apoſtolus, qui dicebat: Noſtra autẽ conuerſatio in cælis eſt. Qui non inconuenienter in undecimo loco ponuntur: per decem nanque, ſcientia diuinarum ſcripturarum,ſicut ſuperius diximus,deſignatur. Vnus uerò qui decẽ ſequitur,ut undecim fiant, ad unius Dei contemplationem pertinet. Iſti ergo ſancti undenarium numerum compleuerunt:quia ſciẽtia diuinarum ſcripturarum repleti,multos ſuis prædicationibus ad uitam æternam perduxerunt. Vnum numerum compleuerunt,quia in contemplatione Dei omnipotentis,aſſidui fuerunt:nec inſtãtia prædicationis à contemplatione,nec aſſidua cõtemplatio à præ- C dicatione eos retraxit,ſimilitudinem geſtantes,qui & * angelicum officium ſemper implent: & à contemplatione Dei omnipotentis,nunquam alieni exiſtunt. De talibus uidetur mihi Prophetã dixiſſe: Labia ſacerdotis, cuſtodiunt ſcientiã, & legem requirunt ex ore eius,quia angelus Domini exercituum eſt. De talibus fuit Ioannes Baptiſta,de quo Dominus dicebat: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, » qui præparabit uiã tuã ante te. Duodecimus amethyſtus.) Sæpe per duodenarium numerum, Apoſtoli deſignantur. Amethyſtus uerò purpureus eſt. Et ſcimus quia purpura ornamẽtum eſt regale. Per amethyſtum igitur, Apoſtoli eorúmq; ſimiles deſignantur, qui ornamentũ fuerunt Dei: quia cum

Philip.3.

** uidetur deeſſe, angelorum.*

Malac.2.

Lucæ.7.

per uniuerſum mundum prędicauerunt. Ornamentum Dei D
Ioan.21. fuit Petrus, de quo ſcriptum eſt, quod clarificauerit Deum morte ſua. Similiter & cęteri ornamentum Dei fuerunt, quia eum prædicando, miracula faciẽdo, pro nomine eius moriẽdo, clarificauerunt. " Et duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt, per ſingulas. Et ſingulę portæ erãt ex ſingulis margaritis.) Hoc ſecundum literam, ſtare non poteſt. Si ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis, quomodo per unãquanque duodecim margaritæ fuiſſe dicũtur? Sed ſpiritualiter intelligendum eſt: duodecim nanque margaritæ ſunt, ex quibus ſingulæ portæ eſſe dicũtur, id eſt, ſimul centum quadraginta quatuor, per quos Apoſtolorum ſucceſſores, doctores eccleſiæ deſignãtur, qui fidem doctrinámque Apoſtolorum ſunt ſecuti & actus imitati. Qui propter uitæ munditiam & E ſanctitatem præcipuam, per cãdorem margaritarum ſignificantur. " Et plateę ciuitatis aurum mundum, tanquã uitrum perlucidum.) Superius per aurum mundum & uitrũ mundũ, perfectos uiros & ſanctos angelos diximus ſignificatos: ſed hic per plateam ciuitatis, mentes fidelium: per aurum uerò mundũ, & uitrùm perlucidũ, munditia mentiũ hominum deſignatur, atque angelorum: quia ſicut ad mentes angelorum nulla unquam uana cogitatio accedere potuit quæ eos macularet, ita & ſanctis poſt reſurrectionem, nulla unquam inutilis cogitatio adueniet, quę eorum mentes commaculet.

" Et templum non uidi in ea: Dominus enim omnipotens " templum illius eſt, & agnus.) Per templum in quo hoſtiæ & ſacrificia offerebantur, eccleſia deſignatur, in qua nõ carna- F
Sacrificia Chriſtianorum. lia, ſed ſpiritualia ſacrificia, quotidie Deo offerũtur. Nam ſicut illic ſecundum qualitatem peccatorum exercebatur ritus ſacrificiorũ, ita & in eccleſia, ſecundum modum culpę debẽt eſſe ſacrificia pœnitentiæ, ſacrificia orationum, fletuũ, cordis compũctionum. De talibus ſacrificiis, Propheta loquitur di-
Pſal.50. cens: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Et iterum: Tũc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. Si eſt ſacrificiũ iuſtitiæ, eſt & ſapientiæ, eſt & abſtinentiæ, eſt & humilitatis, cæterarúmque uirtutum. Hæc ſunt ſacrificia, quæ odorem ſuauiſſimũ præbent Domino, nõ carnales carnes pecudũ, quæ in altari cremabuntur. Ioannes ergo templum in ſancta ciuitate non ſe

A uidiſſe dixit: quia hæc omnia quæ diximus, in illa beatitudine neceſſaria non erunt. Abſterget enim Deus omnē lachrymam ab oculis ſanctorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit, quæ prima abierunt. Dominus uero templū illius erit, & agnus: quia in illo erunt ſancti, & in illo habitabunt, ſicut ipſe dixit diſcipulis ſuis: Sicut *Ioan.*14.
" ego ſum in patre, ita & uos in me eritis, & ego in uobis. Et
" ciuitas non eget ſole, neque luna, ut luceant in ea. Nam clari-
" tas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt Agnus.) Per ſolem, nouum teſtamentū: per lunam, uetus deſignatur. Abſq; iſtis duobus luminibus uel luminaribus, eccleſia per uiā rectitudinis, in tenebris huius ſeculi, ſine crebris offenſionibus incedere non poteſt. In illa autem beatitudine, ubi nullæ te-
B nebræ erunt, nullæ offenſæ, nihil incorrectum quod corrigi poſſit, lux noui ac ueteris teſtamēti neceſſaria non erit. Illius enim lumine ſancti ſine fine perfruētur, qui author eſt lucis, & qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mū- *Ioan.*1.
" dum. Et ambulabunt gentes per lumen eius, & reges terrę
" afferent gloriam ſuam, & honorem in illam.) Per gentes, omnes electi deſignantur. Sed quomodo ambulabūt? Ambulabunt mente, non corpore, non mutando locum, ſed conſiderando omnipotentiam, diuinitatem, atque maieſtatē. Per lumen eccleſiæ ambulabunt, quia ut hoc iter perficere poſſint, illo lumine illuminabūtur, quod cunctæ eccleſiæ omnipotens Deus daturus eſt. Per reges autem terræ, Apoſtoli & cæteri prædicatores deſignantur. Gloriam uerò & honorem
C prædicatorum eos uocat, qui per eos crediderunt, ſicut Apoſtolus Paulus dicit diſcipulis ſuis: Gloria noſtra uos eſtis in *2.Cor.*1. Domino. Afferent ergo gloriam ſuam & honorem in illam cùm eos qui per eos crediderunt, Domino repręſentabunt.
" Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit
" illic.) Superius per duodecim portas, quę ex duodecim margaritis fuiſſe dicuntur, Apoſtolos fuiſſe diximus deſignatos. Sed hic ubi ſine numero ponuntur, aliam ſignificationē habent. Significant nanque corda fidelium, fideles nanque in hac uita poſiti, noctem patiuntur, id eſt, dæmones & impios homines. Portas autē in nocte claudunt, cùm contra omnia tentamenta dæmonum, aditus mentium ſuarum obſtruunt,

Cuſtodia cordis. eáque à ſe repellunt. Claudunt etiam portas in noctem, cùm D contra malitiam prauorum hominum, corda ſua muniunt, ut non audiant linguam detrahentem, non reddant malum pro malo, uel maledictum pro maledicto, ut ſecundum Pro-
Eſa.33. phetam, Excutiant manus ſuas ab omni munere, & obturant aures ſuas ne audiant ſanguinem, & claudũt oculos ſuos, ne uideant malum. Porro in cælesti beatitudine, ubi nullus dæmon, nullus reprobus eſſe poterit, qui mala ſuadeat, qui per noctem deſignantur, portarum, id eſt mentium obſeruatio, neceſſaria non erit. Nam & ſecundum literã erit ibi dies perpetuus, nulla nocte ſuccedente. Et afferent gloriam gentiũ, & honorem in illam.) Superius reges terræ, id eſt prædicatores ſanctos, gloriam ſuam in ciuitatem ſanctã detuliſſe dicit. Per gloriam, gentes quæ per eos crediderũt diximus fuiſſe E deſignatos. Si ergo gloria prædicatorum gentes ſunt, gloriæ
Prouer.17 gentium quæ ſunt? niſi fortè ſecundum Salomonem hoc dictum intelligamus, qui dicit: Gloria ſenum, filij filiorũ: & gloria filiorum, patres eorum. Gloria uerò filiorum erunt patres eorum, quia gaudebunt gentes: eo quòd tanti meriti tantæq; excellentię patres habeant, cùm eorum gloriæ participes eſſe meruerint. Quod autem dicit, afferent: poſſumus ad angelos referre, qui in die iudicij, ſanctos Dei ad percipienda præmia
Marc.13. repromiſſa deducent, ſicut Dominus dicit in Euãgelio: Mittet filius hominis angelos ſuos, & congregabit electos eius à quatuor uentis cæli, & à ſummitate cælorum. Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro uitæ agni.) Inqui- F natos uocat eos, qui ſe diuerſis ſceleribus inquinauerũt. Abominationem faciunt, qui malum operãtur. Nihil enim abominatur Deus, niſi malitiam, ſicut in libro Sapiẽtiæ ſcriptũ
Sapien.11. eſt: Misereris omnium Domine, & nihil eorum odiſti quæ feciſti. Quæri autem poteſt, cur mendaciũ fieri dicatur? Quod autem facimus, iam non eſt mendacium: quia quod factum eſt, non poteſt non eſſe factũ, ut ſit mendacium, ſed factũ pro
Mendacium pro quouis peccato. locutione poſuit. Peccatum quippe mẽdacij, loquendo facimus, non operando. Poſſumus etiam per mendacium omne peccatũ intelligere. Scimus enim, quia Deus ueritas eſt. Pec-
Ioan.14. catum uerò, deceptio eſt animarum. Quicquid ergo contrarium

A rium eſt ueritati, atque ad deceptionem animatum pertinet,
quanuis uideatur uerum, mẽdacium rectè dici poteſt. In illa
itaque ſancta ciuitate non intrabit aliquid coinquinatum, &
faciens abominationẽ & mendaciũ: quia in die iudicij exibũt *Matt.13.*
angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorũ, & mittent eos
in caminum ignis ardẽtis. Nam & illis qui oleum charitatis *Matt.25.*
in uaſis ſuis non habuerint, claudetur ianua regni cæleſtis, di
cetúrq; illis à Domino: Amen dico uobis, neſcio uos.

ET oſtẽdit mihi fluuium aquæ uiuæ, *Cap.22.*
ſplendidum tãquam cryſtallũ, pro-
cedentem de ſede Dei & agni.) Licet
Ezechieli in ultima uiſione torrens demõ-
B ſtratus ſit, qui de tẽplo exibat, & decurrebat
in mare, de quo ita loquitur: Et duxit me, *Ezec.47.*
inquit, angelus mille cubitos, & tranſduxit me per aquã uſq;
ad talos. Et duxit me mille cubitos, & tranſduxit me uſq; ad
genua. Et duxit me mille cubitos, & trãſduxit me per aquam
uſque ad renes. Et duxit me mille cubitos, torrentémque nõ
potui tranſuadare, quia intumuerant aquæ torrentis, qui trãſ
uadari non potuit. Per torrentem, ſcripturam diuinam intel
ligere debemus, quæ de tẽplo, id eſt de eccleſia egreditur, ab
ore ſcilicet prædicatorum: angelus uerò, Dominũ ſignificat.
Angelus itaq; prophetã mille cubitos ducit, cùm Dominus
alicui fideli ſuo, deſideriũ largitur intelligẽdi ſcripturas. Pro-
pheta nanq; typum tenet eorũ qui diuinas ſcripturas ad hoc *Finis ſtu-*
C diſcere uolunt, ut ipſi in eis proficiant, & alios per earũ ſcien- *diorum.*
tiã inſtruant. Millenarius uerò numerus perfectionẽ alicuius
rei ſæpe demõſtrat. Et prima trãſductio ad hiſtoriæ intelligẽ-
tiam, ſecũda ad moralẽ, tertia pertinet ad ſpiritualẽ. Angelus
igitur trãſducit angelũ uſq; ad talos, cũ ei hiſtoriæ intellectũ
tribuit. Quiſquis enim moralẽ & ſpiritualẽ intelligentiam in
diuinis ſcripturis inueſtigare deſiderat, neceſſe eſt ut hiſtorię *Hiſtoria*
intelligentiã prius poſſideat. Secũdò, angelus prophetã mille *in ſcriptu-*
cubitos ducit, cùm Dominus fidelẽ ſuum ad moralẽ intelli- *ris primò*
gentiã percipiendam accẽdit. Per aquam uſq; ad genua eum *cognoſcẽ-*
tranſducit, cùm moralis ſcientię ſenſus ei manifeſtat. Torrẽ- *da.*
témq; non potuit tranſuadare: quia profunditatẽ diuinorum

cæleſtiúmq; myſteriorum, nullus ſicut eſt, perſcrutari poteſt. D
Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus, ſicut
1.*Cor*.13. dicit Apoſtolus: Cùm autē uenerit quod perfectū eſt, euacua
bitur quod ex parte eſt. Et iterū: Videmus nūc per ſpeculum
in ænigmate, tunc autē facie ad faciem. Hunc torrentē idem
Rom.11. Paulus tranſmeare ſe nō poſſe cōſiderans, dicebat: O altitu-
do diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei, q̄ incomprehenſibilia
ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uię eius: Quis enim cogno
uit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, aut quis
prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā ex ipſo, & per ipſū,
& in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſecula ſeculorū, amen. Et
Eſa.64. propheta Eſaias: Oculus non uidit Deus abſq; te, quæ præpa-
raſti expectantibus te. Ecce angelus prophetā uſq; ad locum
præfinitum duxit, & non eum tranſduxit: quia omnipotens E
Deus ſuos ſanctos uſque ad contemplanda ſecreta & arcana
myſteria ſuę diuinitatis perducit, ſed nequaquā eos trāſducit:
Fragilitas humana. quia fragilitas humana nō perfectè poteſt cōprehendere illa
inſcrutabilia diuina myſteria. Et ſicut qui regios cibos odo-
ratus eſt, & eorum dulcedinē prægustauit, amplius eos deſi-
derat, quàm ille qui nec eos uidit, nec odoratus eſt, nec qua-
lis eſſet eorum dulcedo guſtando ſenſit: ita & ſancti qui per
contēplationis gratiam, dulcedinē patrię cæleſtis ſæpe degu-
ſtant, multo amplius in eius amore quotidie exardeſcunt, q̄
illi qui propter dulcedinē ſeculi, dulcedinē non ſentiūt uitæ
Ezec.47. æternæ. Dicit idē Propheta in ſequentibus, uidiſſe ſe ligna in
utraque parte torrentis, quorū fructus erāt in cibum & folia
ad medicinā. Duæ ripæ, duo teſtamenta ſignificant. Inter has F
duas ripas, magnus torrens ſcripturarum, qui à ſanctis patri-
bus editus eſt, decurrit: per ligna uerò doctores eccleſię deſi-
gnantur, qui in utriſque ripis, id eſt in doctrina ueteris ac no-
ui teſtamenti, plantati eſſe dicuntur: unde aquas ueræ ſcien-
tiæ trahētes, & fructus gignunt, & folia. Per fructus nanque,
opera bona: per folia autem, uerba prædicationis deſignan-
tur. Fructus in cibum, & folia ad medicinam proficiunt: quia
unuſquiſque doctor, languēti animæ medicinam uerborum
ſalutiferā tunc miniſtrat, cùm eam prius exemplis bonorum
operum pauerit. Ecce Ezechiel torrētem de templo exiiſſe ſe
uidiſſe dixit, Ioannes autem non torrentem: ſed fluuiū à ſede

A Dei & agni procedentem, ſibi oſtenſum fuiſſe dicit. Torrens, ex nimio ardore ſolis ſolet ſiccari, fluuius uerò nullo ardore exiccatur. Non inconuenienter ergo per torrentem diuina ſcriptura exprimitur, quę ueniente ſole, id eſt Domino ad iudicium, ſiccabitur: quia poſt reſurrectionē diuina ſcriptura neceſſaria non erit. Porrò per fluuium, qui nullo ardore ſolis exiccatur, gloria ſanctorum perpetua intelligitur. Qui à ſede Dei & agni procedere dicitur, quia ab illo fluuius gloriæ ſanctorū procedet, à quo illis in carne poſitis proceſſit riuus omnium bonorum, qui fluuius ſplendidus tanquā cryſtallus eſſe dicitur. Verum quia huius lapidis in hoc libro ſæpe fit métio, placuit ut de natura & ſignificatione eius aliqua dicámus. Hic lapis clarior eſt omnibus lapidibus: naſcitur autem *Cryſtallus*
B in frigidiſſimis locis, à quibus frigus nūquam recedit. Qui ex inferiori parte ſaxo aliquantulum molliori, radicem in eo pa rumper defigens, ſurſúmq; creſcens erigitur: ſex angulos habens, in ſummitate uerò acutus, eundem tamen ordinem ſex angulorum uſque ad ſummitatem ſeruās. Significat nanque unumquenq; perfectum uirū: lapis uerò cui inhæret, Chriſtū ſignificat. Claritas cryſtalli, puritatē mentiū ſanctorum deſignat: ſex anguli, perfectionē demonſtrāt operum bonorum. Ordinē ſex angulorū uſque ad ſummitatē ducit, quia ſancti hoc ſtudent, ut perfectionē bonorū operum, uſq; ad finē uitæ perducāt. In ſuperiori uero ſūmitate acuitur: quia omnis intentio ſanctorū ad illum tendit, qui unus eſt, & in quo etiam ipſi unum fiunt. Fluuius ergò iſte, qui gloriā ſanctorum deſi-
C gnat, ſplendorē cryſtalli habere dicitur: quia unicuiq; fideliū ſecundū qualitatē operū ſuorū refulget, ſicut dicit Apoſtolus: Stella ab ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorū. Qui de ſede Dei & agni procedere dicitur, quia ab ipſo procedit omnis gloria ſanctorū, qui author eſt omniū bonorū. Qui etiā in medio plateæ ciuitatis decurrere dicitur, quia *1. Cor. 15.*
" corda ſanctorū perpetua ſuauitatis dulcedine lętificabit. Et
" ex utraque parte fluminis, lignū uitæ.) Ezechiel in utraq; ripa torrētis, plurima ligna demōſtrata ſūt, de quibus ſuperius locuti ſumus: hic autē, unum uitę lignū utrāque partē fluminis occupaſſe dicit. Sed illic per multa ligna, multi prædicatores: hic autē, per unū uitæ lignū, unus Chriſtus deſignatur,

qui eſt uita cunctorũ fideliũ: per utrãque uerò partẽ fluminis, D.
poſſumus angelos & homines intelligere. Vtrãq; igitur partẽ
fluminis lignum uitæ obtinebit, quia & angelos & homines
„ ſanctos Chriſtus æqualiter poſſidebit. Afferẽs fructus duo-
„ decim.) Fructus duodecim, Apoſtoli ſunt, omnẽſq; qui eorũ
doctrinã ſũt ſecuti. Fructus duodecim, lignũ uitæ affert: quia
in cęleſti beatitudine, Chriſtus omnẽ multitudinẽ fideliũ col
„ locabit. Per mẽſes ſingulos reddẽs fructũ ſuũ.) Menſes ſin-
guli, tẽpora ſunt ab initio mundi uſq; ad finẽ eius, de quibus
frequenter diximus. Per mẽſes ergo ſingulos reddet fructum
ſuũ: quia omnes electos qui ſingulis tẽporibus fuerũt, & erũt
„ uſq; ad finẽ, in cæleſti beatitudine patri repræſentabit. Et fo
„ lia ligni ad ſanitatẽ gẽtium.) Folia ligni, uerba ſunt Euãgelij,
quæ ſanitatẽ multis gẽtibus pręſtiterũt. Et eſt ſenſus: Omnes E.
gentes quæ per doctrinam Euãgelij à lãguoribus animarum
„ ſunt ſaluę factæ, in cæleſti beatitudine conſtituet. Et omne
„ maledictũ, nõ erit amplius.) Cùm dicit omne maledictũ, de-
mõſtrat plurimas eſſe maledictiones. Maledictionẽ mortis
Geneſ. 3. primus homo incurrit, quando peccauit, & ab illo in omnes
Galat. 3. homines pertrãſiuit. Et de Chriſto Paulus dicit, quòd factus
ſit maledictũ pro nobis: quia mortẽ quę eſt maledictio primi
Geneſ. 4. hominis, pro noſtra ſalute ſuſcepit. Sed & Cain, pro reatu ho-
micidij maledictus eſt à Deo. Et contemptoribus legis dicit
Deut. 27. Moyſes, Maledictus qui nõ permãſerit in omnibus iis. Simi-
liter & nos cũ grauiter peccamus, ipſi noſmetipſos peſſima
maledictione dãnamus. Omne igitur maledictũ nõ erit am-
plius, quia peccatũ non erit, nec aliquid quod occaſionẽ præ- F.
beat peccandi. Maledictio quoq; primi hominis in reſurre-
ctione delebitur, cũ immortalitas omnibus electis fuerit at-
„ tributa. Et ſedes Dei & agni in illa erũt.) Si modo ſunt ſãcti
Sancti ſe- Dei in hac uita poſiti, ſedes Dei: quanto magis tunc erunt, cũ
des Dei. corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc in-
„ duerit immortalitatẽ? Et ſerui eius, ſeruiẽt illi.) Quæ eſt iſta
ſeruitus, qua ſerui Dei ſeruiunt Deo, amãdo uidelicet eum, &
„ ſine fine eum laudãdo? Et uidebunt faciẽ eius, & nomẽ eius
„ in frontibus eorũ.) Quanta ſit gloria & ſuauitas quæ ſanctis
miniſtrabitur, mens humana cõprehendere non poteſt, ſicut
1. Cor. 2. dicit apoſtolus Paulus: Quod oculus non uidit, nec auris au-

A diuit,nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus di- *Viſio Dei.*
ligẽtibus ſe.Sed omnem dulcedinem atque ſuauitatem illud
trãſcendet,quando uidebunt Deum facie ad faciem : nomen
uerò Dei,eſt filius Dei.Nomen itaq; erit in frontibus ſancto- *1.Cor.13.*
rum, quia ipſa claritas atq; ſpecies,demõſtrabit eos eſſe filios
„ Dei. Et nox ultra non erit.) Dicit alio loco Ioãnes: Deus *1.Ioan.1.*
lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. Quas ergo tenebras
pati poterũt,à quibus Deus aſſiduè uidebitur? Et ſi de dæmo-
nibus & impiis intelligere uoluerimus hoc dictum, nox non
erit,quia dæmones cum omnibus impiis in cloacam inferni
„ in perpetuum tenebuntur recluſi. Et non egebunt lumine
„ lucernæ,neque lumine ſolis.) Diximus ſuperius, per lumen
lunæ ac lumen ſolis,uetus ac nouum teſtamentum eſſe deſi-
B gnatum. Eãdem itaque ſignificationem habet lucerna in hoc
loco,quam ſuperius diximus lunam habuiſſe. De lumine au-
tem ſolis ac lunæ, id eſt ueteris ac noui teſtamenti, ſuperius
aliqua diximus. Hoc igitur lumine non egebunt ſancti,quo-
niam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt cũ illo
in ſecula ſeculorũ.)Hucuſq; uiſio ſeptima. Quæ ſequũtur, ad
admonitionẽ pertinent ipſius Ioannis,cæterorúmq; fideliũ.
„ Et dixit mihi: Hæc uerba fideliſſima & uera ſunt.) Hoc bis
repetiuit ideo,ut nullus conſiderãs obſcuritates dictionũ, &
ea quæ ſecundũ literã irrationabilia uidẽtur,incredulus exi-
ſtat. Fuerũt enim quidam qui non intelligẽtes diuina myſte- *Vide Euſe.*
ria,quę in hoc libro cõtinẽtur,à catalogo diuinarũ ſcriptura- *eccleſ.hiſt.*
„ rum eũ amputare uoluerũt. Et Dominus Deus ſpirituum *lib.7.cap.*
C prophetarum miſit angelum ſuum,oſtendere ſeruis ſuis quæ *23.*
„ oportet fieri citò.)Id eſt,Dominus Deus qui ſpiritũ prophe-
tiæ dedit omnibus ſanctis prophetis,ipſe miſit angelũ ſuum,
id eſt ipſum qui loquebatur, qui & Ioanni oſtendit omnia
myſteria quæ in hoc libro continentur,oſtendere ſeruis ſuis,
quæ oportet fieri citò. Cùm hæc ſcriptura non tantum ad fu
turum tempus,ſed etiam ad præteritum pertineat,cur ad de-
monſtrãda ea tantummodo quæ oportebat fieri citò, à Deo
ſe dicit eſſe miſſum? Quia nimirũ præterita facile dinoſcun-
tur:futura autẽ & incognita hominibus,non niſi per reuela-
tionem ſpiritus ſancti,aut per angelorum miniſteriũ intelli-
gere poſſumus. Aliter. Quicquid ignoramus,futurum nobis

eſt,quia futurũ eſt ut ad cor noſtrum ueniat quod neſcimus, D
Sciẽtia mali, pœna peccati. illud uidelicet, quod Deus prædeſtinauit ut ſciremus. Non enim ſcientia mali nobis prædeſtinata eſt, ſed ex originali » peccato deſcendit. Ecce uenio uelociter.) Hoc in perſona loquitur Chriſti,ſignificans eum ad iudiciũ cito eſſe uentu- » rum. Beatus qui cuſtodit uerba prophetię libri huius.) Ille ſeruat uerba prophetiæ,id eſt mandata Dei,qui ea operando implet,& in meditatione eorum aſsiduus eſt, implens illud
Pſal.1. Pſalmographi dictum:In lege Domini uolũtas eius,& in le- » ge eius meditabitur die ac nocte. Et ego Ioãnes qui audiui » & uidi hæc,& poſtquam audiſſem & uidiſſem,cecidi ut ado » rarem ante pedes angeli,qui mihi hæc oſtẽdebat,& dixit mi- » hi: Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum, & fratrũ tuo- » rum prophetarũ,& eorũ qui ſeruãt uerba libri huius. Deum E » adora.) Cur angelus Domini à Ioãne adorari noluerit, ſu-
In cap. 19. perius in expoſitione quintæ uiſionis,ſufficienter expoſui- mus.Quærendũ uero nobis eſt,cur repetiit quod antea pro- hibitũ fuerat.Sed ſi diligenter ſcripturã inſpexerimus, nõ in uanũ eſſe factum intuebimur.Nam cum ei demõſtraſſet an- gelus Chriſtũ in ſua ſede ſedentem , quatuórque animalia , & uiginti quatuor ſeniores, nequaquã dicitur angelũ adora- re uoluiſſe.Similiter cum ei demonſtraſſet,qualiter ab agno ſeptẽ ſigilla reſerata ſunt,& ea quæ ſub cantu tubarũ ſeptem angelorũ geſta ſunt,necnon & ea quę ſub effuſione phialarũ ſeptẽ angelorũ geſta fuiſſe leguntur, nequaquã dicitur quod angelũ adorare uoluerit. Vbi uero uentũ eſt ad eum locum in quo ei ab angelo demonſtratũ eſt,qualiter ſponſa Chriſti, F id eſt eccleſia Chriſto coniuncta eſt, in eo uidelicet loco ubi ſcriptũ eſt:Gaudeamus & exultemus, & demus gloriã ei, & cętera,continuo angelum adorare uoluit.Simili modo & in ſequentibus, cum ei demonſtrata eſſet deiectio Antichriſti, alligatio diaboli in abyſſum,gloria reſurrectionis,nullo mo-
Cur angelũ uoluit adorare. do angelũ adorare uoluit. Cum autẽ in fine huius uiſionis demonſtratũ eſſet ei,qualiter eccleſia poſt reſurrectionis glo riam,Chriſto in æternũ cum illo regnatura ſociabitur, con- tinuo angelum adorare uoluit. Coniungitur nãque eccleſia quotidie Chriſto per fidem,cæteráque bona opera,quæ per byſſum deſignantur. Coniungetur uero ei poſt reſurrectio-

nem

A nem multo excelſius,atque nobilius,nõ iam per partes ſicut modo,ſed tota ſimul in æternũ cum illo manſura, & ſine fine regnatura. Igitur Ioannes bis angelũ adorare uoluit,quia binas coniunctiones eccleſię cum Chriſto ei demonſtraſſet.

» Et dixit mihi,Ne ſignaueris uerba prophetię libri huius: » tempus enim prope eſt.) Signata eſt ſcriptura illis, à quibus nõ intelligitur. Pręcipitur igitur Ioanni,ne ſignet uerba prophetię libri huius,id eſt,ne tacendo obſcuritates eius abſcõdat,ſed exponendo potius omnibus eam ſcire uolẽtibus manifeſtet,eo quòd dies iudicij qui in hoc libro diuerſis modis deſcribitur,prope ſit, & neceſſe habeamus, ut periculũ quod imminet corde uideamus,ne ſicut fur incautos occupet, & perdat. Sed cur Ioannes ſecundũ pręceptũ angelicũ,obſcuri- *Prædicatori nõ tacendum.*

B tates libri huius exponẽdo & deſcribẽdo manifeſtare noluit? præſertim cum propter eas obſcuritates, quidã in errorẽ & hęreſim deciderint,dicẽtes Chriſtũ poſt reſurrectionem, per mille annorũ ſpaciũ,cum omnibus ſanctis in mundo carnaliter eſſe regnaturũ. Verũ quod nõ fecit ſcribendo, credimus » eum feciſſe prædicando. Qui nocet,noceat adhuc,& qui in » ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc.) Non pręcipiendo, ſed cõminando dixit. Solent quippe homines hoc genere locutionis terrere quoſdã ſibi ſubiectos,ſicut magiſtri ſolẽt dicere pueris uacantibus: Nolite legere, Nolite legere. Illi uero intelligẽtes cõminationẽ eſſe hoc,nõ prohibitionẽ,ſtatim incipiũt legere. Hoc etiã modo,domini ſeruos otio torpentes terrere » ſolẽt,ut opus ſibi iniunctũ,citius expleant. Ecce uenio cito, *Hæreſis millenariorũ ex locis Apoc. perperã intellectis.*

C & merces mea mecũ eſt, reddere unicuique ſecũdum opera » ſua.) Seculi homines,mercedes quas ſibi ſeruientibus debẽt reddere,aut in ſacculis, aut in horreis, aut in quibuſdã terræ locis habẽt. Chriſtus autem pręmia ſeruorũ ſuorum ſecum ſemper habet: ab ipſo enim procedit modo omnis bonitas ſanctorũ: ab ipſo & in futuro procedet omnis gloria eorum.

» Ego ſum Alpha & ω,primus & nouiſsimus,principiũ & fi- » nis. Beati qui lauant ſtolas ſuas,ut ſit poteſtas illis in ligno » uitę,& per portas intrent in ciuitatem.) Poſſumus per ſtolas in hoc loco,animas noſtras intelligere. Et quia aſsidue peccamus,neceſſe eſt ut ſtolas id eſt animas noſtras, orãdo, uigilando,ieiunando,eleemoſynas largiendo,aſsidue laue-

mus. Per lignum uitę poſſumus ſapientiã intelligere, dicẽte D
Sap.3. Salomone: Lignũ uitæ eſt iis qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam, beatus. Poteſtatẽ in ligno uitæ, id eſt, in ſapientia habent ſancti, quia quicũque ſapientiã poſsidet, potẽs eſt ad omnia uitia extirpanda, ad tentationes dęmonũ deuincendas, & ad omnia bona opera peragenda, ſicut dicit Salo-
Prouer. 16 mon: Melior eſt patiens uiro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbiũ. Tales ergo per portas intrant in ci-
Ioan. 10. uitatem, per illam uidelicet portã, quæ dicit in Euãgelio: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Poſſumus hoc & ad futurum tempus referre. Per lignũ nanque uitæ, Chriſtus deſignatur, ut ſæpe iam diximus. Sicut enim ex uno ſtipite ligni, multi rami prodeunt: ita & ex uno Chriſto, multitudo ſan- E ctorum. Quicunque ergo lauacris ſpiritualibus, id eſt, bonis operibus abluere nõ ceſſant, poteſtatẽ habent in ligno uitę, quia eius membra effecti, per illum magna poterũt. Nam ſicut ex uno ſtipite arboris, omnis uirtus ramorum procedit, ita & ex uno Chriſto omnis poteſtas ſanctorum. Per portam ciuitatis, poſſumus accipere miſericordiã, & clementiã Dei. Hæc eſt porta, quæ iuſtis aperietur, quia iuſtos intra aulã paradiſi, miſericordia diuina recipiet. Sequitur: Ego Ieſus miſi angelum meum teſtificari uobis hæc in eccleſiis. Ego ſum radix & genus Dauid, ſtella ſplẽdida, & matutina.) Dauid, radix eſt uniuerſæ ſtirpis ſuæ. Quia ſicut ex una radice multi rami oriuntur, ita & ex uno Dauid, magna progenies eſt exorta. Cum ergo Dauid fuerit radix Chriſti, eo quòd de ſtir F pe eius Chriſtus fuerit exortus, quomodo Chriſtus radicem ſe dicit eſſe Dauid? Chriſtus igitur, & radix, & filius eſt Dauid. Radix eſt Dauid, quia ab ipſo Dauid eſt creatus, ſicut & cæteri homines: filius eſt Dauid, quia ex eius progenie proceſsit ſecundum carnem. Qui etiam ſtellam matutinam ſe uocat. Stella matutina quam Luciferũ uocamus, recte Chriſtus uocatur: quia ſicut illa mane oriens, ſplendorem ſuũ per uniuerſum mundum ſpargit, ita & Chriſtus ueniens in mundum, uniuerſam mundi faciem illuminauit. Qui non incongruenter Lucifer uocatur, quia ueniens in mũdum, lucem ſecum detulit, qua tenebras huius mũdi extinxit. De hoc Lucifero,

Ab uno Chriſto omnis poteſtas ſanctorum.

A cifero Iob loquitur dicens, Qui producit Luciferum in tempore ſuo. Luciferum in tempore ſuo Deus pater produxit, quando filium ſuum tempore conſtituto, ad redimendum genus humanũ direxit. Et *ſponſus & ſponſa.) Id eſt Chriſtus & eccleſia, omnes homines per ſcripturas, & per prædicatores ad percipienda pręmia æterna quotidie inuitãt. Sequitur: Qui audit, dicat, ueni.) Audiunt autem non ſolum illi qui diuinas ſcripturas intelligunt, ſed & illi qui ea bona ſciunt, per quę ſaluari poſſunt. Multi ſunt uero qui audiunt, id eſt qui diuina mandata didicerunt, ſed non ueniunt, quia ea opere implere negligunt. Qui igitur audit, neceſſe eſt ut ueniat, & qui iam cœpit uenire ad Deum per uiam operum bonorum, neceſſe habet ut & alios ſecum admonendo pertrahat. Et qui ſitit, ueniat.) Id eſt, qui ſitit uitam æternam, ad eam per uiam bonorum operũ, uenire ſe debere cognoſcat. Qui uult, accipiat aquam uitę gratis.) Hoc ſuperius expoſitum eſt. Conteſtor ego omni audiẽti uerba prophetiæ libri huius: ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto.) Cum ſuperius præcipiat angelus Ioanni dicens: Ne ſignaueris uerba prophetię libri huius, quid eſt quod idem Ioannes in hoc loco maledictione terribili damnat eos, qui ad ſcripturam libri huius aliqua addiderint? maxime cum in hoc libro multa inueniantur, quæ ſecundum literam inutilia & uana eſſe uidebuntur, niſi eis ſpiritualis intelligentia adhibeatur, per quæ intelligãtur. Verum non de expoſitoribus, ſed de hæreticis hoc dictũ eſſe intelligere debemus. Expoſitor nanque nihil addit aut minuit, ſed aut obſcuritates hiſtoriæ exponendo manifeſtat, aut moralem aut ſpiritualem intelligẽtiam demonſtrat. Hæreticos ergo maledicit, qui in ſcripturis diuinis ad confirmãdam hæreſim ſuam quædam falſa apponebant, & quædam detrahebant, quæ eorum hæreſi uidebantur eſſe contraria. Dicit ergo qui teſtimonium perhibet iſtorum. Et iam uenio cito, Amen. Veni Domine Ieſu Chriſte.) Dicit uenio cito. Ioannes petit, Veni Domine Ieſu: & nos aduentum Chriſti, multis modis poſtulare debemus. Poſtulamus nãque aduentum eius in oratione Dominica, quotidie dicẽtes: Adueniat regnum tuum, id eſt tempus quod poſt reſurrectionem,

Vel ſpiritus.

In cap. 21.

Expoſitor fidelis nihil addit aut minuit.

Matt. 6.

futurum eſt, in quo omnes ſancti cum Christo ſine fine re- D
Orandum pro aduentu Chriſti. gnabunt. In peccatis iacemus, & ideo neceſſe habemus, ut pœnitendo, plorando, orando, abſtinendo, eleemoſynas largiendo, aduētum eius deprecemur, ut ad nos miſericordiam ſuam impendendo redeat, à quibus malis noſtris irritatus diſceſſerat. In tenebris ignorantiæ poſiti ſumus, deprecandus eſt Dominus ut ueniat, & lumine ſapientiæ ſuæ corda noſtra illuminet. Ab inuiſibilibus hoſtibus impugnamur, rogandus eſt Dominus ut ueniat, & ab eis inuiſibili potentia nos defendat. Viſibiles hoſtes patimur, implorandus eſt Dominus, ut ueniens patientiam & tolerantiam nobis in aduerſis tribuat, ut non uincamur à malo, ſed uincamus in bono malum. *Hoſtes interni.* Sunt etiā alij hoſtes interiores multo deteriores, à quibus indeſinenter debellamur, auaritia uidelicet, gula, libido, E inuidia, ira, odium, ſuperbia, uana gloria, tumor mentis, deſpectio proximorum, blaſphemiæ, & alij multi quos longū eſt ponere. Iſti ſunt itaque hoſtes peſsimi, qui ex nobis prodeunt, & nobiſcum morantur, & iugiter nos debellant. Habent autem & innumerabilia iacula malarum cogitationū, quibus aſsidue nos uulnerant. Si ergo interiores hoſtes deeſſent, exteriores hoſtes nullo modo niſi per iſtos ciuitatē cordis noſtri poſſent capere. Rogemus igitur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ut ueniat, & iſtos immaniſsimos hoſtes in nobis funditus extinguat, & illis extinctis, perducere dignetur ad gaudia uitæ perpetuæ. Sequitur: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus uobis, Amen.) Sit & nobiſcum gratia domini Ieſu Chriſti, & det nobis arma F uirtutum, quibus muniti, ipſo duce atque ſignifero, & ab interioribus & ab exterioribus hoſtibus defendamur, ut uitæ æternę participes eſſe mereamur: Qui cū patre & ſpiritu ſancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorū. Amen.

Explicit tractatus beati Ambroſij epiſcopi, ſuper Apocalypſin.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

RERVM AC VOCVM MEMORABILIVM,

quæ in hac expoſitione B. Ambroſii ſuper Apocalypſin continẽtur, index.

Abimelech fuiſſe ſaluatum putat. 55.A.
Accuſatio in conſpectu Dei quomodo fiat 71.F.
Adoratores diaboli 87.A.
Aduerſa præuiſa min⁹ moleſta. 12.A
Aegyptus & Sodoma ciuitas diaboli 66.D.
Amatores ſeculi 97.F.
Amicitia falſa 10.D.
Amicitia diaboli qualis 71.C.
Amicus perſonatus hoſtis peſſimus. 111.B.
Amor & ira mentiri faciũt. 110.C.
Angeli ad cuſtodiã eccleſiæ deputantur 30.E.
Angeli in mundo miniſtrãtes 51.D.
Angelũ cur uoluerit adorare 123.F.
Animæ peccatricis conſolatio in ſcripturis. 21.D.22.F.
Animæ nutrimẽtum ſacra ſcriptura. 37.C.42.F.
Animæ ſanctorum in gloria. 47.D. 48.A.68.C.
Animæ ſanctorum uirgines dicũtur. 78.F.
Animæ impiorũ immortales. 107.C.
Antichriſtus 73.C.
Antichriſtus adorabitur 74.E.
Antichriſtus cur tantam multitudinem decipere permittatur 75.A.
Antichriſt⁹ pro Deo habebitur 76.D
Antichriſt⁹ homines interficiet 86.B
Antipas martyr 12.C.
Apocalypſin apocryphã putantes arguit ignorantiæ 123.B.
Arcæ Noë ſignificatio 32.D.
Archidiaconi muneribus corrupti adulteros iuſtificant 96.A.
Arius confutatur. 9.E.13.C.
Arma eccleſiæ uerbum Dei 21.F.
Arma diaboli 58.C.
Aſpectus mulierum impudicarum, quàm periculoſus 12.D.
Aſſiduè orat, qui bonis operibus ſemper intentus 27.C.
Aſſiduitas mentiendi 111.F.
Aſtutia & crudelitas Antichriſti. 74.B.
Auaritia 95.F.111.B.
Auaritia nutrix luxuriæ 96.D.
Auaritia generat timorem 108.F.
Auguſto regnante pax per orbem. 52.F.
Babylon ciuitas diaboli 66.D.
Babylonis ruina duplex 94.C.
Babylone mente exeundum 94.E.
Balaæ impium conſilium 12.D.
Baptiſmus 40.C.41.E.46.C.
Beati qui uerè ſint. 3.E.
Beatitudo cæleſtis niſi à fruentibus nõ poteſt cognoſci 14.A.
Beatitudinis tres ſpecies 3.D.
Beatæ uirginis typus 38.B.
Benedictiones ſeptẽ, ſeptem ætatibus applicatæ. 83.E.84.A.
Blaſphemia 74.C.D.
Blaſphemiæ Antichriſti 74.F.
Blaſphemiæ perſecutorũ contra Chriſtum 61.B.C.

a

Blaſphemiæ mendacia contra diuina myſteria 111.A.
Boni ſoli nomen Dei nouerunt 13.F.
Bonorum paucitas cū naſceretur Moſes 33.F.
Bonorum imitatio 42.D.
Bonorum & malorum ſors diuerſa. 82.C.
Bona opera 42.C.
Bona opera poſt preces ſequi debent. 37.B.
Calamitates Iudæorum 49.A.
Cæleſtem uitam in terris agẽtes. 118.C.119.B.
Cælū aperire & claudere quid. 66.B.
Cæli & terræ mutatio 106.E.
Cantica fidelium 78.C.
Charitas 9.B.
Charitatis præcepta ad iuſtificationem neceſſaria 36.A.
Charitas ſine cæteris uirtutibus eſſe non poteſt 36.D.
Charitas à contemplatione ad proximi curam reuocat 36.E.55.E.
Charitas in cælo perfecta 52.B.
Charitas in fine mūdi refrigeſcet 75.B
Charitas ſignum Dei 57.F.
Charitas excuſat officioſum mẽdaciū. 110.F.
Charitas aſperam uitam ſuauem reddit 115.F.
Chriſtianus ſine charitate mortuus. 16.D.
Chriſtus quomodo primogenitus mortuorum 4.D.
Chriſtus lignum uitæ 11.C.
Chriſtus quomodo ſcripturas claudit & aperit 17.D.
Chriſtus quomodo mors reproborum dici poſſit. 46.F.
Chriſtus ante legẽ præfiguratus 54.F.
Chriſtus quomodo occiſus ab origine mundi 75.C.
Chriſtus aliter ab impiis, aliter à iuſtis in iudicio uidendus 82.B.
Chriſti ſanguis nos angelis aſſociauit. 99.D.
Chriſtus habet clauem inferni 102.B
Circunciſio cordis 14.F.
Circunciſio ſpiritualis 40.B.
Ciuitas diaboli 80.F.
Clamor eccleſiæ pro peccatorū ſalute. 69.E.
Cognitio Dei humilitatẽ docet 9.C.
Comminationes prophetarū cum conditione 55.F.
Commiſſarij uendūt diabolo fornicatorum animas. 96.B.
Conſenſus fidelium 105.F.
Concupiſcentiæ flamma oratione extinguitur 37.B.
Confeſſio 50.C.
Cōfeſſio peccatorū, & pœnitẽtia. 35.E
Confuſio Antichriſti 65.F.
Conuerſio peccatoris ad Deum 23.C.
Corda noſtra Chriſtus quotidie pulſat. 19.F.
Corda patrãtium mala an ſint in manu Dei 53.B.
Correctio quando iuſta 10.E.
Cryſtallus 83.D.122.A.
Cuſtodia cordis 120.D.
Dæmones cuſtodes impiorum. 94.D.
Damnatio impiorum 106.D.
Declinare à malo non ſufficit, niſi facias

cias bonum 37.B.
Defenſores uitiorum 108.F.109.A.
Delicus non naſcimur 51.F.
Deriſio inuidiæ filia 111.B.
Deſideria carnalia 72.F.
Deus ab impiis quantumuis ſint eruditi, non cognoſcitur 13.D.
Deus cur non niſi à piis cognoſcatur, ſimilitudine declarat 13.D.E.
Deus pios ex nomine cognoſcit 17.A.
Deum propter opera præuiſa diligere. 35.D.
Deus in quibus habitet 51.A.
Deus bonorũ quæ facimus author. 53.E.
Deus fideles ab hæreticis ſubuerti non ſinet 57.E.
Deus in ſanctis cognoſcitur 100.E.
Dei iuſtitiam tollentes 108.F.
Deus malitiã ſolã abominatur 120.F.
Diabolus pugnat contra bonos tantũ, quia malos captiuos tenet 23.E.
Diaboli malitia in ſcorpione adũbrata 57.D.
Diabolus impios interficeret, ſi Deus permitteret. 57.F.
Diaboli capita ſeptem 70.A.
Diabolus ea ratione uictus, qua uincere putauit 71.B.
Diaboli character impœnitẽtia 86.F
Diabolus loquitur ĩ mẽbris ſuis. 89.A
Diabolus per Chriſtũ uinctus 102.C.
Dies iudicij 80.E.
Dies iudicij numeri iuſtorum complementionem expectat 48.B.
Dies iudicij peccatoribus prædicandus 67.F.
Diſcipuli Antichriſti, laudatores uitiorum 76.E.
Diſcipuli Antichriſti, ranis ſimiles. 89.B.
Diſcordiæ authores 109 B.
Diſcretio quæ in paſtore requiritur. 64.E.
Diuerſitas pœnæ impiorum 106.A.
Diuerſitas præmij 122.C.
Diuiſio impiorum 105.E.
Diuitiæ nutrimenta uitiorum 96.F.
Doctores eccleſiæ 43.D.
Doctores eccleſiæ in ſeptem ætates diuiſi 54.D, E.
Doctores errorum in impietate alios omnes excellunt 92.D.
Doctrina gentilium 45.F.
Doctrina & exemplis bonorũ multi ſaluati 55.A.
Doctrina hæreticorum per patrũ doctrinam euaneſcit 57.B.
Doctrina hæreticorũ ſublata blaſphemia, bona eſſet 60.A.
Doctrina poetarum & philoſophorũ mendaciis plena 61.E, F. 91.E.
Doctrina Antichriſti per omnes gentes ſpargetur 104.B.
Doctus malè uiuens cum idiota ſancto comparatus 27.B.
Dona ſpiritus lucernæ nobis ſunt in nocte huius ſeculi 22.A.
Donum prædicandi nõ debet abſcõdi. 65.D.
Ebrietas pro omni malitia 91.C.
Eccleſia ex latere Chriſti, & Eua ex latere Adam 31.F.
Eccleſia in perſecutionibus creuit. 62.A.
Eccleſia mundum ſub pedibus calcat. 69.D.

Eccleſia infideles cum dolore parturit 69.E.
Eccleſia quotidie parit filios 70.E.
Eccleſia thronus Dei 89.F.
Eccleſiam perſequentes pugnant cum Chriſto 93.D.
Eccleſia recipit bonos & malos. 99.D
Eccleſia in hac uita propter mixta zizania imperfectè cognoſcitur. 113.B
Eccleſia ex omnibus gentibus collecta 114.D.
Eccleſiaſtici mali peruertunt domum Dei
Electi quomodo è cælo deſcẽdũt 18.D
Electi per ſeptem ætates diuiſi 29.E.
Electi non inuenientes ſucceſſum in malis ad pœnitentiam reuertuntur. 58.D.
Electorum probatio 75.C.
Electorum numerus paruus 79.D.
Electi ſacerdotes dicti 103.F.
Eleemoſyna 23.C. 53. D. 117.C.
E libro uitæ deleri quid 17.B.
Eloquentia ſecularis 91.E.
Enoch & Heliæ prædicatio 66.F.
Epiſcopus portabit iniquitatem malè ſub eo miniſtrantium 96.A.
Eſau & Iacob myſterium 35.A.
Errores gentilium 80.F.
Euangeliſtæ quatuor animantibus cõparati 25.D.
Euangelium 80.D.
Euangelium uirga ferrea 15.C.
Euangelij doctrina concors 60.B.
Euangelij prædicatio initium iudicij. 80.E.
Euangelium patefacit regnum tenebrarum 94.D.
Eximij in eccleſia quandoque excidunt 18.B.
Expoſitor fidelis nihil addit aut minuit 125.C.

Fabricatores errorum 58.C.
Falſi prophetæ & reges populum deceperunt 70.B.
Falſi Chriſtiani 83.A, B.
Fama diluuij & incẽdij Sodomæ 98.F
Fames animarum ſanctarum 52.B.
Fœminæ ſanctæ uirili fortitudine præditæ 70.D.
Fides ſine charitate mortua 18.E.
Fides mater uirtutum 26.C.
Fideles dicuntur ſacerdotes, & quare? 30.D.
Fides murus noſter contra hoſtes inuiſibiles 40.D.
Fides nũquã deficiet in eccleſia. 46.B.
Figura Hyſteron proteron in ſcripturis familiaris 62.F.
Figuræ mortis Chriſti 75.D.
Fides captiuam ducit rationẽ 100.B.
Fideles adhuc in terris poſiti, in cælo uerſantur 78.D.
Fideles mirantur duritiem & cæcitatem impiorum 91.F. 92.A.
Flagitia occulta in iudicio omniũ oculis patebunt. 14.D. 18.A. 89.D.
Flebant ſancti patres dilationem aduentus Chriſti 29.A.
Finis mundi 63.E.
Fornicatio 109.A.
Fornicatio ſpiritualis 14.B.
Fortitudo à Deo multis precibus ambienda 23.E.
Fundamentum ciuitatis diaboli, mali doctores 92.D.

Gaudendum

Gaudendū in morte piorū. 24. D
Gaudium eccleſiæ 72. C.
Gaudiū iuſtorum in fine mūdi 97. C.
Gaudium fideliū in interitu impiorū. 102. A.
Gaudium ſanctorum cōmune 103. B.
Gentes ciuitas diaboli 45. B.
Gentiles per euangelium ab erroribus purgati 16. B.
Geſta ſanctorum ueraciter proferenda 110. A.
Giezitæ paſtores, & eorum pœna. 46. D.
Gloriam huius ſeculi, futuræ gloriæ præponunt reprobi 11. D.
Gloriam mūdi quærentes. 3. E. 13. E.
Gloria ſanctorum nō omnibus æqualis 20. A. 116. C.
Gloria æterna cœna agni. 99. C.
Gloria inanis 111. C, D.
Gloria ſanctorum in ſeptima uiſione tractatur 112. D.
Gloria cæleſtis 108. C.
Gog & Magog 104. B.
Hagiomachi 75. A.
Hæretici uitandi, qui ſunt ut lupi inter oues 10. E.
Hæretici negantes eccleſiam ex omni gente collectam 30. C, D.
Hæretici ante lapſum doctrina illuſtres 56. F.
Hæreticorū perſecutio tyrannos præceſſit 57. A.
Hæretici dæmonibus ſimiles 57. D.
Hæretici quomodo patrem diabolum imitantur 58. D.
Hæreticorum conuenticula 59. D.
Hæretici poteſtates ſeculares ſibi adiungere ſtudent 59. E.
Hæreticorum princeps diabolus. 60. A.
Hæreſes extirpandas curat Deus. 74. D.
Hæretici ſunt ſedes diaboli 88. C.
Hæretici ſeinuicem confutant. 8 . D.
Hæreſis millenariorum ex locis Apocalypſis malè intellectis 124. B.
Hæreſeωn inuentores pauci pœnitentiam agunt 88. E.
Helias & Enoch 65. B. 95. B.
Herodes tres 43. F.
Hieruſalem electos ſignificat 18. D.
Hiſtoriæ cognitio primò quærenda in ſcripturis 66. F.
Hiſtoria in ſcripturis primò cognoſcēda 121. C.
Homicidæ 109. A.
Homicidij ſtipendium 87. E.
Honor prædicatorum 120. B.
Hoſtes eccleſiæ qui ſint 56. F.
Hoſtes inferni 125. D.
Hoſtes Romani imperij 93. B, C.
Humilitas nutrit amorem Dei 50. B.
Humilitas prædicatorum 31. B.
Humilitatis cuſtodia reminiſci peccata 36. B.
Humilitas cuſtos uirtutum 38. B.
Humilitatis præclara doctrina pro paſtoribus 39. A.
Humilitas ſanctorum 27. F. 68. C.
Humilitas cuſtodia uirtutum 84. F.
Hypocriſis 74 B.
Hypocritæ doctrinam ſanam non recipient 67. A.
Iactantia mendax, peccatum duplex 111. F.

Idololat. & irrationabiles ſunt. 45.E.
Idololatria 61.D.
Idololatria fornicatio dicitur. 109.B.
Ieſabelis impietatem imitans, Ieſabel dicitur. 14.B.
Ignis purgatorius 77.F.103.F.115.D
Imagines loqui faciunt Magi 76.D.
Imperatores Romanos ad perſecutionē eccleſiæ diabolus excitauit. 72.D
Imperatoribus credentibus error gentilium euanuit 44.A.
Impij quomodo Chriſtū in iudicio uidebunt 4.F.
Impij licet baptizati Deum non cognoſcunt. 13.D.
Impiorū requies uita præſens 26.E.
Impij Deum non laudant 31.A.
Impij quomodo diem Domini, & dānationem ſuam deſiderant 47.F.
Impiorum corda ſanctorum uerbis ſeriuntur 54.F.
Impiorū cruciatus in hac uita 58.B.
Impij ſunt equi diaboli 61.A.
Impiorum induratio 66.A.
Impij in infernū ſe præcipitant. 66.E.
Impij exemplis, & uerbis alios corrūpunt 68.F.
Impij ſeinuicē in exitiū trahūt. 81.A
Impij ne ab hominibus uincantur, diabolo ſe ſubdunt 86.F.
Impij in peccatis dormiunt 89.C.
Impiorum ſtudia 94.E, F.
Impij ſciētia abutūtur in malū 97.E
Impij peccando præſentiam Dei non timent.
Impiorum breuis lætitia, luctus ſempiternus 107.D.
Infernus 106.D.
Infernus lectus Ieſabelis 14.C.
Infideles ab eccleſia præciſi 59.C.
Infirmi ſuſtinendi 63.C.D.
Intelligentia ſpiritualis 25.A.32.B.
Interpretes ſeptuaginta 40.E.
Ioannem Euangeliſtam Apocalypſin ſcripſiſſe 3.C.
Ioannes Euangeliſta matyr, licet ſine gladio 48.B.
Ioannes Euangeliſta per hæreticos ad ſcribendum prouocatus 64.B.
Ioānes Euāg. exul in Pathmos. 92.F.
Irā ſub correctionis ſpecie exercentes. 10.C.
Iudæi ueri & falſi 11.F.
Iudaiſmus poſt Chriſtū ſeruitus diaboli. 14.E.
Iudæi à ſeipſis maledicti 32.D.
Iudæi à Chriſto longe erant 34.C.
Iudæi medicos ſuos prophetas occiderunt 38.C.
Iudæi in fine mundi cōuertētur. 39.C.
Iudæi ex præceptis legis faciunt mendacia 45.A.
Iudæi olim clari, facti odioſi cunctis nationibus 48.D.
Iudæi propter ſanguinē Chriſti deleti. 48.D.
Iudæorum maxima calamitas, uermis conſcientiæ 49.B.
Iudæorum conuerſio, & ſalus in fine mundi 65.B.
Iudæos per Heliā cōuertendos. 67.B.
Iudæorum magna pars Antichriſtum ſequetur 75.F.
Iudæorū atrociter puniti peiores euadunt 88.b.
Iudæi in odium Chriſti ſenſum ſcripturæ ſuis

ræ ſuis fabulis deprauant 110.E.
Iudiciū duplex 11.B.
Iudicium impiorum 81.B.
Iudices impij 97.E.
Iudices timētes homines magis quàm Deum 108.E.
Iuſtorum conſolatio in præſentis uitæ malis 58.B.
Iuſtorū luctus breuis, gaudium perenne. 107.D.
Laus Dei & uiſio 77.F.
Leo cur dicatur Chriſtus 29.C.
Leproſi mūdatio cum ceremoniis annexis, quid ſignificent 41.C.
Lex ſpiritualiter intelligenda 43.C.
Lex in corde ſcripta 98.D.
Legis præcepta quædam iuxta literā uidentur abſurda. 31.D.
Legem amaram dulcem reddit crux Chriſti 40.E.
Legis præuaricatores 87.B.
Liberum arbitrium 27.A.
Liberum arbitrium in malo 57.A.
Liber uitæ 75.C.
Libido luxuriæ membrum 73.D.
Libri conſcientiarum 105.E.
Literatus malè uiuens, Chriſti myſteria non cognoſcit 13.D.
Lux Chriſti quomodo lippiētes magis excæcat 56.C.
Luxuria in omnibus ſenſibus. 96.E.
Magog hypocritas ſignificat. 104.B.
Magorum præſtigium 76.D.
Magiſtratus uirum probat 87.C.
Magiſtratus conniuētes peccatis propter precium aut fauorem 96.B.
Mali quidam tolerandi, quidam non tolerandi 10.C.
Mali ſua culpa pereunt 27.B.
Mali & boni in eccleſiā inducti. 33.C
Mali ante conuerſionem quomodo filij Dei 54.A.
Mali ad piorum exercitiū à Deo relinquuntur 58.A.
Mali nunquam ceſſāt bonos perſequi. 61.A.
Mala uita prædicationis lumen offuſcat 65.D.
Malorum ſecuritas 95.C.
Mandata Dei quis ſeruet 123.D.
Manna ſapientiam ſignificat. 13.A.
Manus Moyſis leproſa, quid ſignificet 39.D.
Mare penitus delendum 106.F.
Martyrum conſtantia 60.E.
Martyres 100.B.118.B.
Memoria in Deo quid 90.B.
Mendacium 109.C.
Mendacium grauiſſimum 79.D.
Mendaciū pro quouis peccato. 120.F.
Maledictio generis humani. 122.E, F
De mēdacio tractat⁹. 109.E. & dein.
Mendacia ex inuidia 111.A.
Mercatores ſancti, & impij. 97.F.
Merces uitæ æternæ gratis data 108 C
Merces operum 115.F.
Merita bonorum operum 17.C.
Mille anni regni Chriſti quid ſignificent. 103.A.
Miracula falſa Antichriſti 76.A.
Miſericordia 45.D.50.D.
Miſericordia Dei omnibus perſpicua. 21.C.
Monachi 26.F.

Mori peccato & diabolo 55.D.
Mors Petri & Pauli 52.F.
Mors prima & ſecunda 103 E.
Moyſis natiuitas myſticè exponitur. 38.A.
Moyſes inuitus ad paſtoris munus trahitur 38.F.
Mulieres laſciuæ retia diaboli 12.D.
Mulier uiro īferior à uiro regēd. 79.B
Mundi rebus ad neceßitates tantum utuntur ſancti 37.D.
Mundo morientes beati 81.D.
Mundus in dies deterior 82.F.
Mūdus per ignem delendus 82.A.
Mūd⁹ purgabitur eiectis īpiis 107.A
Munerum corruptela 95.F.
Myſteria euangelij non patēt, niſi cui Dominus aperit 13.C.
Myſterium trinitatis 27.C 113 D.
Myſteria ueteris teſtamenti quomodo Chriſtus aperuit 30.A.
Myſterium paßionis 34.D.
Myſterium numeri 656. 77.A.
Mortis memoriā excutiūt impij 95.D
Mundi fine ingruente diabolus plus ſæuit 72.D.
Mundani nūquam uellent ab hoc ſeculo diſcedere 72 B. 97.F.
Nemo ſine macula in hac uita. 79.E.103.D.
Nemo repentè fit optimus 118.D.
Neminem à mēdaciis in totum abſtinere 109.D.
Neronis perſecutio 52.F.
Nicolaitæ 11.B.
Nomē Chriſti ſancti ex parte ignorāt. 100.A.
Noſtra conuerſatio in cælis 101.C.
Noui teſtamenti præcepta magis auſtera ueteribus 15.E.
Nouū teſtamētū aperit uetus 47.B.
Numerus ſeptenarius religioſe obſeruatur 4.A.
Nuptiæ Chriſti & eccleſiæ 99.B.
Obduratim malitia 109.A.
Obſeruationes legales non repetendæ 114.B.
Obſeruatio legis ſpiritualis 41.F.
Oblatio Iſaac exponitur 34.B.
Officioſa mendacia citat 110.D.
Omniū don[illegible]*rū Dei reddēda rō.* 90.D
Opera bona dat Deus quæ remuneret 28.A.
Opera charitatis 33 A.
Opera præuiſa deū reſpicere. 15.b 35.d
Opera bona ueſtes animæ 89.D.
Oppreſſores pauperum 26.E.
Orantes quotidie, & uitam nō emendantes, quales 26.E, F.
Orandi pro aduentu Chriſti 125.D.
Orare ſine ītermißione quid 27.C, D
Orationes ſanctorum 30.B.
Oratio fidelium & uerbis, & factis conſiſtit 53.C.
Oratio inutilis cum uerbis facta reclamant 53.D.
Orandum pro aduētu Chriſti 125.E.
Origenes 18.B.
Originale peccatum 40.F.
Ornamentum prædicatoris fideles per eum conuerſi 117.C.
Ornamenta eccleſiæ 107 B.
Oſtentatores 111.F.
Pœnitentia 46.A.
Pœnitentiā recuſantes tandem deferuntur 14.B, C.

Paſtores

Paſtores hæreticorum ſocietatem uitent. 10.E.
Paſtor negligens 17.A.
Paſtoris officium 25.B.54.E.
Paſtores eruditi eſſe deberent 41.F.
Paſtores mali & eorũ ſuppliciũ. 83.B.
Patientia ſanctorum 75.E.
Pati iniuriam melius quàm inferre. 84.E.
Patres ante legem acceperũt ſpiritum ſanctum 33.E.
Patres antiqui, & præſentes, & futuras hæreſes extirpandas curarunt. 74.C.
Pauperũ cauſæ non audiuntur 95.F.
Pax bona & mala 37.E.
Pax omnibus optata 49.E.
Pacem per orbẽ fuiſſe in aduẽtu Chriſti 50.A.
Pax ad euangelij prædicationem utilis 60.D.
Peccatis aliorũ delectari diabolicum. 10.D.
Peccatorum omnium remiſſio in morte Chriſti 24.C.
Peccator orans luctatur ut Iacob. 37.A.
Peccata deſerenda 50.E.
Peccata ſeptẽ principalia. 73.C.85.B.
Peccatorum memoria impios torquebit 97.B.
Peccatorum duo genera 109.D.
Pœnæ impiorum differentes 85.C.
Pœnitentia ſera 95.E.
Peccans ex nulla occaſione 112.A.
Peccãtes quotidie quotidiana egemus medicina 124.C.
Perfectio eccleſiæ 116.B.
Perſeuerantia 11.F.40.B.
Perſecutio probat fideles 117.C.
Petrus fundamentum Eccleſiæ, quomodo 114.E.
Philoſophi & poetæ errores ſeminarunt 45.E.
Pluuiæ generatio 104.E.
Poteſtas Chriſti clauis dicta 10.F.
Poteſtas ciuilis ad promouendã Chriſti religionem conducit 44.A.
Poteſtas ſecularis quibus mortifera. 91.D.
Poteſtas ſanctorum ab uno Chriſto. 124.E.
Prædeſtinatio 15.B.
Prædicatores 9.A.10.B.45.C,D.
Prædicatores columnæ eccleſiæ. 18.B.
Prædicator ad minas ſe conuertit, cum blanditiis nil agat 21.F.
Prædicatores ſtulti uitandi 41.B.
Prædicatoris merces 46.A.
Prædicatoris cura 51.E.
Prædicatores ante legem quid docuerint. 54.E.86.D.
Prædicatores ſunt Dei milites 59.A.
Prædicator ſcribit uerbum Dei in cordibus 63.B.
Prædicatores à Deo mittendi 85.A.
Prædicator ſapiens contra errores munit 85.D.
Prædicatores inobediẽtibus iram Dei coaceruant 85.F.
Prædicator eſt os Dei 100.E.
Prædicatori non tacendum 124.A.
Prædicatores qui dicunt & non faciunt 115.C.
Prædicatores ſancti 117.F.119.B.
Principes per montes deſignati. 90.C.

Principum ſerui muneribus inhiant. 95.F.
Principes deprædãtes pauperes. 97.B
Procraſtinatio in pecccatu 41.A.
Prudentia paſtoris 25.C.
Pſeudoapoſtoli etiam Apoſtolorũ tẽpore non defuerunt 10.F.14.E.

QVatuor animalia quatuor euangeliſtis uariè applicata. 25.D.
Quatuor monarchiæ 49.D.60.C.
Quinque ætates humanæ uitæ 58.A.

REctores eccleſiæ 10.A.
Regnum Romanorum 49.D.
Regnũ Dei,& regnũ diaboli 68.B.
Reprobi non per oſtium in Eccleſiam intrarunt 20.C,D.
Reprobi quomodo in eccleſia 33.D.
Reprobi impugnant eccleſiã 104.D.
Requies ſanctorũ poſt labores 52.C.
Requies noſtra & ſabbatũ Chriſtus 52.E.
Reprobi ſub finem mundi multiplicabuntur 73.B
Reprobi nõnunquam profitentur euangelium 79.f.
Reprobis cur prædicandum 86.C.
Reprobi cur uocati 93.D.
Reſurrectio 103.C.
Reſurrectionis tempus 67.A.
Reſurrectio generalis in uiſione ſexta tractatur 105.C.
Reſurrectio prima & ſecũda 103.E.
Reſurrectionem nõ credentes 108.F.
Roma olim eccleſiam perſequens meretrix dicta. 91.A.
Romani uindices mortis Chriſti 88.A
Romanorum crudelitas 49.E.
Romanorum feritas coercita 60.D.
Romani imperij ruina 93.B.
Rubus ardens nec combuſtus, beata Virgo 38.D.

SAbbatiſmus Chriſtianorũ per totam uitam abſtinere à peccatis. 14.F.
Sacerdotes cur dicantur electi 4.A.
Sacrificium laudis 4.E.
Sacerdotes peccandi licentiam ab archidiaconis ementes 96.A.
Sacræ ſcripturæ difficultas 121.C,D.
Sacrificia Chriſtianorum 119.F.
Sancti reges dicti 4.D.
Sancti ab impiis contempti 56.C.
Sancti ut animas ſaluare, ſic hæretici perdere quærunt 59.C.
Sanctorum uictoria Chriſtus 19.F.
Sanctorum corda ſedes Dei 20.F.
Sancti undique oculati 26.C.
Sancti in ſermone & moribus praui. 27.A.
Sancti laudes hominum deteſtantur. 28.B.
Sancti diẽ Domini deſiderãt 47.D.
Sancti quomodo ultionem malorum deſiderant 47.E.
Sancti omnes mundo mortui 48.B.
Sancti quomodo animas ſuas non diligunt 72.A.
Sancti contemnunt mundum 72 C.
Sancti uiri interdum damnant, quos Deus recipit,& contra 79.C.
Sancti quotidie orãt pro die iudicij. 82.D,F.
Sancti in perditione malorum laudãt

iudicium Dei 87.E.
Sancti æquales angelis erunt 117.A.
Sancti, ſedes Dei 122.F.
Sapientia uera ex ſcripturis eſt 19. B, D.
Sapientia ſeculi, ſtultitia 59.B.
Sapientes 118.B.
Satanas ſoluetur 92.B.
Scientiæ humanæ in bonis & malis, ſcientia Christi in bonis ſolū 22.E.
Scientia ſine pietate, ſtultitia 23.D.
Scientia mali, pœna peccati 123.D.
Scopæ Dei & ſcopæ diaboli 73.F.
Scriptura romphæa bis acuta 12.B.
Scripturarum ſcientiam non habent hæretici 59.C.
Scriptura dulcis & amara 64.A.
Scriptura quo familiarior eo dulcior. 64.C.
Scriptura ſancta reſecat uitia 100.F.
Scripturis in futura uita nō erit opus. 122.A.
Seculi dignitas 105.E.
Seculo renunciantes fruſtra 111.D.
Semper in uirtute promouendū. 50.B.
Septem dona S. ſpiritus Chriſto applicantur 22.C, D, E.
Seruitus Dei 122.F.
Signum crucis Chriſti 76.E.
Simon magus finxit ſe mori, & reſurgere 76.C.
Simonia. 9 F.
Simplices per ſigna facilius decipiuntur 76.
Smaragdus miſericordiam Dei repræſentat 21.B.
Socij in peccatis, ſocij in tormentis. 106.B.
Somnus peccati 16.F.
Spes ſine fide inanis 33.B.
Spes, aſpera in hac uita reddit ſuauia. 43.A.
Spes Chriſtū ſemper intuetur 62.C.
Spiritus ſanctus 77.C.
Spiritus ſanctus cū apoſtolis tūc erat cum promittebatur 53.F.
Sponſus ſanguinum Chriſtus 40.B.
Superbia & crudelitas Antichriſti. 74.F.
Talentum defodere 90.D.
Templum Eccleſiæ, caleſtis patria 95.A.
Tenebræ præſentis uitæ 86.A.
Terræ habitatores propter amorem dicuntur impij 56.E. 80.D.
Teſtamenti ueteris apertio 69.A.
Teſtamētum uetus ſpiritualiter intellectum, idem cum nouo 28.F.
Teſtamentum uetus umbra noui. 62.F.
Teſtamentum uetus ſine nouo intelligi non poteſt 118.F.
Teſtamenti ueteris 24 libros numerat. 26.A.
Teſtamenta duo ſunt alæ eccleſiæ. 72.E.
Teſtamenta duo, luminaria eccleſiæ. 120.A.
Teſtamentum uetus in tres partes diuiſum 43.B.
Teſtamentum uetus munimentū cōtra hæreticos 21.E.
Timor bonus & malus 108.E.
Timor peccatoris tandem deſinit in amorem 50.E.
Timor obedientia dicitur. 23.A.

Traditio Iudæorum 37.F.
Traditiones Iudæorum non tenendæ. 41.A,B.
Tres damnationes diaboli 102.B.
Tribulationes ſanctorum 118.D.
Trinitatis myſterium 4.B.
Tyrannorum furor contra Chriſtum, & membra eius 61.D.
VEndẽtes animas diabolo, grauiſſimè peccant 96.B.
Venefici 109.B.
Veneficia ſunt errores 98.A.
Vera ſcientia 23.D.
Verbum dei inutiliter audientes. 3.D.
Verbi Dei effectus in nobis 64.A.
Verbi Dei dulcedo ſpiritum delectat, carnem affligit 64.C.
Verbum Dei, tuba 68.A.
Verbum Dei etiam reprobis annunciandum 86.C.
Vetus teſtamentum fidem Chriſti cõfirmat 114.C.
Via ſeculi lata ducit ad mortẽ. 104.C.
Victoria ſanctorum 51.C.
Victoria Chriſti cõtra diabolũ 71.a,d.
Victoria infœlix uictori exitium afferens 87.A.
Vigilia ſanctorum 89.D.
Vinum mentes alienat 82.B.
Virga in colubrum uerſa quid ſignificet 39.B.
Virginitas 78.A.80.A.
Virginitatis præmium 80.B.
Virginitas perpetua beatæ Mariæ. 113.F.
Viſio Dei 123.A.
Vita quadruplex 103.D.
Vita præſens tranſitus per deſertum. 13.A.
Vita præſens ſanctis longa uidetur. 37.C.
Vitæ futuræ amor generat faſtidium præſentis 72.A.
Vitæ præſentis ſanctos tædet 82.D.
Vita præſens quaſi mors 103.E.
Vita iuſtorũ & uita impiorũ 101.F.
Vitium inſanabile 87.A.
Vitia per contrarias uirtutes pellũtur. 19.C.
Vitia ſunt nobis peiora diabolo 74.A.
Vitia ſimul omnia relinquẽda. 24.B.
Vitiorum fuga ſine intellectu in uitiũ demergit 24.A.
Voluntas Dei in ſcripturis ſæpe pro cõminatione 39.B.
Voluntas nocendi in impiis 60.F.
Voluntas mala ſi impeditur, ex gratia Dei uenit 58.E.
Voluptas & licẽtia hæreſes facile ſpargunt 12.D.
Voluptatibus indulgere ſine peccatis nemo poteſt 37.B.50.D.
Voti baptiſmalis nunquam obliuiſcẽdum. 16.E.
Vox prædicatoris uulnerat contemnẽtes. 86.D.

FINIS.

132

R

FINE

A. PANDIMIGLIO
RESTAURO
DI
LIBRI - ROMA